

Justičná akadémia
Slovenskej republiky

PLURALITA ÚČASTNÍKOV
PRÁVNÝCH VZŤAHOV
V HMOTNOM
A PROCESNOM PRÁVE

Kristián Csach (ed.)

Pezinok 2019

PLURALITA ÚČASTNÍKOV PRÁVNÝCH VZŤAHOV V HMOTNOM A PROCESNOM PRÁVE

Kristián Csach (ed.)

Recenzenti:

doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

JUDr. Peter Hulla

Všetky práva vyhradené.

Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov
alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

PREDHOVOR

Vážení čitatelia,

do rúk sa Vám dostáva zborník z konferencie **Pluralita účastníkov právnych vzťahov v hmotnom a procesnom práve** organizovanej Justičnou akadémiou Slovenskej republiky. Názov konferencie a jej tematické zameranie môže na prvý pohľad pôsobiť široko a abstraktne. Jednotiacim prvkom prednesených a publikovaných príspevkov sú situácie, kedy sa v právnom vzťahu, resp. v konaní pred súdom vyskytnú viaceré osoby. Tieto situácie poznáme v civilnom práve procesnom ako procesné spoločenstvá, v hmotnom práve ako pluralitu na strane dlžníka či veriteľa, resp. pluralita spoluvlastníkov. V trestnom práve sú známe situácie, resp. problémy účasti na trestnej činnosti. Všetky tieto situácie vykazujú mnohé aplikačné problémy.

Cieľom Justičnej akadémie Slovenskej republiky ako organizátora konferencie bolo vytvoriť priestor pre interdisciplinárny a zároveň praktický pohľad na problematiku. Priestor, v ktorom sa hmotnoprávna úprava a doktrínálne riešenie či aplikačná prax konfrontuje s úpravou a praxou procesnou. Priestor, v ktorom sa na problém pozerá nie len zo stránky civilistickej, resp. všeobecnejšie súkromnoprávnej, ale aj z pohľadu iných odvetví – správneho práva (a správneho súdnictva) a práva trestného.

V rámci činnosti Justičnej akadémie Slovenskej republiky sa vykryštalizovali dva rady konferencií, tematicky vychádzajúcich z potrieb justičnej praxe. Organizujeme konferencie zamerané na také odborné témy, ktoré ponúkajú priestor pre interdisciplinárne diskusie a názorové strety odborníkov tak z oblasti práva súkromného, ale aj práva verejného a trestného. Konferencia, výstupy z ktorej obsahuje tento zborník, je dobrým príkladom tejto skupiny konferencií. Okrem toho však nezabúdame aj na podujatia zamerané na metodologické otázky aplikačnej praxe, teda skôr na zručnosti pracovníkov justície a na priblíženie zahraničných skúseností. Naše konferencie pritom nie sú len prezentačné. Nemajú byť sledom náhodných vystúpení, ale predstavujú logicky vystavané celky, na ktoré nadväzuje dostatočný priestor pre diskusiu. Prezentovaný zborník obsahuje preto aj výsledky týchto diskusií vo forme, v akej boli zapracované jednotlivými autormi.

Predkladaný zborník nie je len súhrnom príspevkov jednotlivých autorov, ale príspevkom Justičnej akadémie Slovenskej republiky k skvalitneniu rozhodovacej činnosti súdov. Preto bolo tematické zameranie jednotlivých výstupov či príspevkov autorov zamerané na konkrétne aplikačné problémy, hoci nevyhnutne sú spracované vedeckými metódami a preto sa snažia dať aj všeobecne konzistentné odpovede, či návrhy riešení *de lege ferenda*.

Som presvedčený, že uvedená téma konferencie ako aj diskusia a príspevky kolegov k nej, je veľmi potrebná a stále „živá“ hlavne pre nás, sudcovský zbor. Verím, že zborník pozostávajúci z príspevkov vystupujúcich sa stane súčasťou Vašej odbornej knižnice a posunie naše poznanie ďalej.

JUDr. Peter Hulla

riaditeľ Justičnej akadémie Slovenskej republiky

OBSAH

PLURALITA ÚČASTNÍKOV V CIVILNOM PRÁVE PROCESNOM 9

Samostatné spoločenstvá a jak je legislatívne uchopit

<i>(Petr Lavický)</i>	10
Procesní spoločenství	10
Rakouský civilní řád soudní	12
Německý civilní řád soudní	16
Uherský občiansky súdny poriadok	19
Československé občanské soudní řády	20
Švýcarský civilní řád soudní	26
Slovenský civilný sporový poriadok	28
Závěry vyplývající ze srovnání	29

Procesné spoločenstvá v (ne)rekodifikovanej úprave

<i>(Róbert Šorl)</i>	34
Spoločné, či samostatné právo a povinnosť.	
Objektívna, či subjektívna kumulácia	35
Nielen konanie, ale aj opomenutie je samostatné; no nie vždy	41
Nerozlučné spoločenstvo. Potreba relatívne otvorenej definície	47
Kto nie je s nami, je proti nám	49
Kto nie je s nami, si môže vybrať	56
Úkony nerozlučných a nútených procesných spoločníkov	64
Záver	73

Problém procesných spoločenstiev, vplyv procesných úkonov jedného subjektu na ostatných z pohľadu judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

<i>(Jana Bajánková)</i>	75
Druhy procesných spoločenstiev	75
Judikatórne riešenia	78
Procesné spoločenstvo v rozkaznom konaní	80

Intervencia do civilného sporu

<i>(Marek Tomašovič)</i>	84
Subjektívna záväznosť rozsudkov	84
Intervenient, ak je záväznosť rozsudku subjektívna	86
Intervenient, ak je záväznosť rozsudku rozšírená	88
Záver	90

**Společenství účastníků řízení v kontextu judikatury Nejvyššího správního soudu ČR
ve vztahu k povinnosti uhradit soudní poplatek**

<i>(Renáta Šínová)</i>	91
Úvodem	91
Právní úprava poplatkové povinnosti v případě více účastníků řízení a její judikatorní výklad	92
Důsledky judikaturních závěrů	93
Pochybnosti o správnosti závěrů v rozhodnutí Ústavního soudu	96
Závěrem	94

PLURALITA ÚČASTNÍKOV V ÚSTAVNOM PRÁVE PROCESNOM 100

Pluralita účastníků a procesné spoločenstvá v konaní pred ústavným súdom

<i>(Milan Ľalík)</i>	101
I. Úvod	101
II. Konceptia a všeobecná charakteristika ústavného súdnicтва	101
III. Účastníci konania pred ústavným súdom – všeobecne	102
IV. Účastníci konania pre jednotlivé druhy konania	105

PLURALITA ÚČASTNÍKOV PRÁVNÝCH VZŤAHOV V SÚKROMNOM PRÁVE HMOTNOM 107

Spoločné práva a dlhy a návrh nového súkromného práva: cesta vpred alebo vzad?

<i>(Milan Hlušák)</i>	108
I. Úvod	108
II. Solidárne záväzky	109
III. Delené a nediálne záväzky	116
IV. Záver	116
	118

Manželia ako spoloční veritelia a dlžníci

<i>(Peter Vojčík, Miroslava Kušnířrková)</i>	119
Úvodné poznámky	119
Vyporiadanie spoločných dlhov a spoločných pohľadávok manželov	122
Zmluva o manželskom majetkovom režime v ČR	129

Pluralita škodcov v obchodnom práve: spoločná zodpovednosť členov orgánov (Kristián Csach)	132
1. Základné východiska občianskoprávnej a obchodnoprávnej zodpovednosti pri pluralite škodcov	132
2. Zodpovednosť členov orgánov obchodných spoločností a problém plurality škodcov	137
3. Interakcia medzi všeobecnou úpravou spoločnej zodpovednosti škodcov a úpravou zodpovednosti členov orgánov obchodných spoločností	141
3.1. Solidárna zodpovednosť na základe § 135a ods. 2 (§ 194 ods. 6) vs. § 383 OBZ	141
3.2. Spoločná zodpovednosť členov rôznych orgánov a iných osôb	141
3.3. Vylúčenie delenej zodpovednosti podľa § 438 ods. 2 OZ pri zodpovednosti členov orgánu	142
3.4. Vzájomné vyporiadanie sa viacerých zodpovedných členov orgánu (postih)	142
4. Záver	143

Postoupení pohľadávky a některé jeho důsledky na postavení stran v řízení (Pavel Horák)	144
---	-----

PLURALITA ÚČASTNÍKOV V TRESTNOM PRÁVE **156**

Účastníctvo na trestnom čine, pluralita páchatel'ov v trestnom práve (Jozef Čentéš)	157
I. Úvod	157
II. Účastníctvo	157
III. Formy účastníctva	159
III. 1 Organizátor	159
III. 2 Návodca	161
III. 3 Objednávateľ	162
III. 4 Pomocník	162
IV. Trestnosť účastníctva	163
IV. 1 Zásada akcesority (závislosti)	164
IV. 2 Zásada samostatnosti	164
V. Záver	165

Účastenství na trestném činu, pluralita pachatelů v trestním právu (Radek Doležel)	167
--	-----

PLURALITA
ÚČASTNÍKOV
V CIVILNOM
PRÁVE PROCESNOM

Samostatné společenství a jak je legislativně uchopit

doc. JUDr. Petr Lavický, Ph. D.¹

Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Příspěvek se zabývá optimální podobou legislativní úpravy samostatného procesního společenství, a to na podkladě srovnání právní úpravy německé, rakouské, uherské, švýcarské, české a slovenské. Výklad se soustředí pouze na základní otázku, a sice jak vymezit skutkovou podstatu samostatného společenství. Další související otázky, jako kupř. jednání procesních společníků, vliv úkonů jednoho z nich na postavení ostatních, řešení rozporů mezi úkony společníků, či náklady řízení by zabraly na několik samostatných článků, a proto se ponechávají stranou. Je samozřejmé, že dále podávaný výklad nezabíhá do detailů a podrobností; důraz je kladen na základní koncepční záležitosti.

Procesní společenství

Procesním společenstvím označujeme situaci, kdy v jednom řízení vystupuje na straně žalující nebo žalované několik osob,² popř. je mnohost osob dána na obou stranách. První z nich označujeme jako společenství aktivní; pojmenování je vyvoláno představou, že strana žalující vyvíjí ve sporu útočnou aktivitu. Proto se lze také setkat s označením útočné společenství. Naopak několik žalovaných se brání, tedy odvrací útok, a proto jsou v tomto smyslu společenstvím pasivním, či obranným. V případě sporu, v němž na obou stranách vystupuje více osob, mluvíme – poněkud archaicky – o společenství obapolném.³

Charakteristickým znakem je dále to, že osoby vytvářející procesní společenství vystupují vedle sebe jako účastníci, tj. jako strany.⁴ Mj. tím se jejich procesní postavení odlišuje např. od vedlejšího intervenienta.⁵ Tím je míněn samozřejmě pouze tzv. pravidelný vedlejší intervenient, jenž sice vždy stojí na straně, kterou v řízení podporuje, avšak není procesním subjektem, nýbrž pouze osobou třetí, zúčastněnou na řízení. Naproti tomu tzv. výjimečný vedlejší intervenient má postavení společníka v rozepři, a tvoří tedy s žalobcem či žalovaným procesní společenství.⁶

1 Autor je vedoucím Katedry civilního práva procesního na Právnické fakultě Masarykovy univerzity (Brno, Česká republika).

2 Srov. např. POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. BECK, 2018, s. 339.

3 RUBEŠ, J. a kol. (konkrétní autoři jednotlivých pasáží nejsou uvedeni) *Komentář k občanskému soudnímu řádu. Díl druhý. Praha : Orbis, 1959, s. 655.*

4 Viz např. SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 376.

5 SCHULTES, H. J. In KRÜGER, W., RAUSCHER, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 5. vydání. München : C. H. Beck, 2016, komentář k § 59, marg. č. 3. Tím je míněn tzv. pravidelný vedlejší intervenient, nikoliv tzv. výjimečný vedlejší intervenient, jenž má postavení společníka v rozepři; současná česká úprava – na rozdíl od úpravy rakouské – však na něj vůbec nepamatuje.

6 Podrobněji k rozdílu pravidelné a výjimečné vedlejší intervence LAVICKÁ, P. *Vedlejší intervence a opravné prostředky v civilním řízení*. In Časopis pro právní vědu a praxi, 1/2019, s. 85 a násl.

Procesní společenství může vzniknout již v okamžiku podání žaloby, a to u aktivního společenství tak, že žalobu podá několik žalobců, u pasivního tak, že žalobce označí již v žalobě několik žalovaných. Ke vzniku procesního společenství může dojít také během řízení, a to např. přistoupením dalšího účastníka, nebo tím, že místo jediného účastníka do řízení vstoupí několik procesních nástupců. Většinou se též uznává, že procesní společenství může být založeno také spojením věcí ke společnému projednání. V rakouské procesualistice je však tato otázka sporná. Převažuje zřejmě mínění, že tímto způsobem procesní společenství nevznikne; § 11 ZPO se totiž zmiňuje o tom, že několik osob může žalovat nebo být žalováno, a tím ke vzniku procesního společenství vyžaduje úkon žalobce, a nikoliv rozhodnutí soudu. Důsledek přístupu odmítajícího vznik procesního společenství v důsledku usnesení soudu o spojení věcí se projeví především u případů, které by jinak bylo možno posoudit jako tzv. materiální samostatné společenství (viz dále v partii věnované rakouské úpravě), a to při posuzování přípustnosti opravného prostředku závislého na hodnotě předmětu sporu. Nepovažují-li se věci spojené ke společnému projednání usnesením soudu za případ subjektivní kumulace, nebude se ani sčítat dílčí hodnota jednotlivých nároků, jako by tomu bylo v případě, kdy by několik nároků bylo uplatněno již v žalobě. Projednání věci, dokazování a rozhodnutí však bude společné právě tak, jako by šlo o procesní společenství.⁷ Naproti tomu německá procesualistika vznik samostatného společenství spojením věcí podle § 147 ZPO připouští.⁸ Stejný postoj zaujímá také literatura česká,⁹ slovenská¹⁰ či švýcarská.¹¹ Rakouský názor je tedy zjevně menšinový.

K označení procesního společenství se synonymně užívá také pojmenování společenství v rozepři (nebo ve sporu), subjektivní kumulace či subjektivní kumulace žalob (případně nároků); latinsky se procesní společenství označuje jako *litis consortium*. Ačkoliv dnes se pod uvedenými výrazy v evropské procesualistice chápe totéž, nebylo tomu tak vždy. Současná literatura¹² upozorňuje na to, že ztotožnění subjektivní kumulace a procesního společenství je spjata až s dílem Juliuse Wilhelma Plancka z poloviny devatenáctého století.¹³

7 K tomu viz FASCHING, H. W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts*. 2. vydání. Wien : Manz, 1990, s. 416. SCHNEIDER, B. In Fasching, H. W., Konecny, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 380.

8 Viz např. POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. Beck, 2018, s. 340. SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. 6. vydání. München : Vahlen, 2010, s. 320. MUSIELAK, H. -J. *Grundkurs ZPO*. 11. vydání. München : C. H. Beck, 2012, s. 149. ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GÖTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 17. vydání. München : C. H. Beck, 2010, s. 240.

9 Např. RUBEŠ, J. In Handl, V., Rubeš, J. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. Praha : Panorama, 1985, s. 403-404.

10 ŠTEVČEK, M. In Števíček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarčinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, s. 262.

11 SUTER-SOMM, T. et al. *Schweizerisches Zivilprozessrecht*. 3. vydání. Zürich - Basel - Genf : Schulthess Juristische Medien AG, 2017, s. 66.

12 VON HOLZEN, CH. *Die Streitgenossenschaft im schweizerischen Zivilprozess*. Basel - Genf - München : Helbing & Lichtenhahn, 2006, s. 5.

13 PLANCK, J. W. *Die Mehrheit der Rechtsstreitigkeiten im Prozessrecht*. Göttingen, 1844, s. 385. Citováno dle von Holzen, Ch. *Op. cit.*, s. 5 a 293.

Původně se subjektivní kumulací rozuměla mnohost žalob, která byla důsledkem mnohosti stran, a která byla nepřijatelná; procesní společenství představovalo výjimku z tohoto zákazu, odůvodněnou souvislostí věcí. Postupné uvolňování požadavků kladených na souvislost věcí vedlo nakonec ke ztotožnění pojmů subjektivní kumulace (kumulace žalob) a procesního společenství.

Tento zajímavý poznatek v podstatě vystihuje vývojovou tendenci přístupu zákonodárce k procesnímu společenství. Zatímco v dobách obecného procesu bylo zásadně nepřijatelné, aby docházelo k subjektivní kumulaci, civilní řády soudní z konce devatenáctého století toto pojetí překonávají. Skutkové podstaty samostatného společenství však stále formulují komplikovaně a spíše opatrně. To postupně musela překonat právní praxe vstřícným interpretačním přístupem. Švýcarský civilní řád soudní, přijatý již v tomto tisíciletí, tuto tendenci plně zohledňuje. A konec konců za jeden z projevů tohoto vývoje lze chápat také neustále sílící zavádění hromadných žalob do právních řádů zemí evropského kontinentu.

Civilní řády soudní od sebe zpravidla odlišují dva druhy procesního společenství, a sice společenství samostatné a nerozlučné. Kritériem jejich rozlišování je to, zda je možno ohledně každého ze společníků rozhodnout obsahově rozdílným rozsudkem. Je-li to možné, máme co do činění se společenstvím samostatným; není-li to možné, mluvíme o společenství nerozlučném. Tím ovšem nemá být řečeno, že samostatné společenství je přípustné kdykoliv, když je možno rozhodnout o nárocích každého společníka nebo vůči každému společníku obsahově rozdílně. Kumulování obsahově zcela odlišných nároků by řízení nijak neusnadnilo, ba naopak by jej mohlo podstatně protáhnout a prodražit. Proto je úkolem zákonodárce, aby v civilním řádu soudním vymezil, kdy je vznik samostatného procesního společenství žádoucí, a kdy je naopak zapotřebí mu zamezit. Právě tím se zabývají následující řádky, a to za pomoci srovnání různých právních úprav této otázky. Komparované právní řády jsou za sebou řazeny chronologicky podle data jejich přijetí; výjimkou jsou pouze první dva srovnávané procesní řády, a to z toho důvodu, že rakouská úprava je zřejmě nejkomplicovanější a vyžaduje, aby s ohledem na srozumitelnost dalšího textu byl výklad započat právě jejím rozbořením.

Rakouský civilní řád soudní

Rakouská úprava samostatného společenství je obsažena v § 11 a 12 civilního řádu soudního z roku 1895 (dále jen „rak. ZPO“). Tato ustanovení platila

i v českých zemích, a to až do přijetí občanského soudního řádu z roku 1950. V českém znění se předpis označoval jako zákon o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) a byl publikován pod číslem 113/1895 ř. z..

Na základě § 11 rak. ZPO rozlišuje nauka mezi společenstvím materiálním a formálním.¹⁴ Materiální společenství bývá také označováno jako pravé, a formální naproti tomu jako nepravé.¹⁵ Jde o tradiční třídění, čehož dokladem může být také fakt, že stejně si počínala na konci devatenáctého a v první polovině dvacátého století také česká procesualistika.¹⁶ Zatímco v České republice toto rozlišování zákon i nauka opustily, v Rakousku je zachováváno dodnes.

Materiální samostatné společenství je upraveno v § 11 bodu 1 rak. ZPO. V něm jsou obsaženy tři skutkové podstaty tohoto druhu subjektivní kumulace:

1. O materiální společenství jde v první řadě tehdy, když jsou společníci ohledně předmětu sporu v právním společenství. V takovém postavení se nacházejí např. podíloví spoluvlastníci (*Miteigentümer*), bezpodíloví spoluvlastníci (*Gesamthandeneigentümer*) nebo společníci společnosti civilního práva.¹⁷ Právní společenství musí souviset s předmětem sporu „v užším smyslu“, což především znamená, že nestačí, pokud má význam pouze pro posouzení předběžné otázky.¹⁸ Například domáhají-li se bytoví spoluvlastníci zdržení se jednání nebo odstranění závadného stavu podle § 364 odst. 3 ABGB, nejsou ohledně předmětu sporu (žalobou uplatněného nároku, o kterém se má soud vyslovit ve výroku rozsudku) v postavení právních společníků.¹⁹ Ani v těchto případech není ale vyloučeno, aby šlo o materiální společenství podle dále uváděné druhé skutkové podstaty, opírající se o stejný skutkový základ. Např. jsou-li žalování dva spoluvlastníci každý o poměrnou část náhrady za investici do pronajatého bytu učiněnou žalobcem,²⁰ je sice jejich spoluvlastnické právo pouze otázkou předběžnou, ale nárok uplatněný žalobou vůči nim oběma bude spočívat na stejných skutečnostech zakládajících nárok. Tato „úniková varianta“ směřem ke druhé skutkové podstatě

14 Vedle toho přimo § 11 rak. ZPO předpokládá, že výjimečně sám zákon předepíše pro určité případy procesní společenství. Takové společenství se v nauce označuje jako zákonné. SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 382. Jeho příkladem je hned následující § 12 rak. ZPO, v němž je upraveno společenství dlužníka a ručitele.

15 K terminologii viz např. KODEK, G. E. IN KODEK, G. E., MAYR, P. G. *Zivilprozessrecht*. 3. vydání. Wien : Facultas, 2016, s. 151.

16 Srov. např. OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního*. Díl I. Část všeobecná. Praha : Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897, s. 167.

17 FASCHING, H. W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilproze rechts*. 2. vydání. Wien : Manz, 1990, s. 190.

18 Viz rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 50b61/82 (50b62/82); 50b47/90; 10b267/02z; 10b309/02a; 30b24/05h; 50b146/12z; 40b238/15a; 10b101/16h.

19 SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 383.

20 *Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 10b267/02z s odkazem na starší judikaturu.*

materiálního samostatného společenství ukazuje velmi omezené uplatnění skutkové podstaty prvé. Tu na jedné straně limituje požadavek, aby sám žalobou uplatněný nárok byl předmětem právního společenství, tj. význam právního společenství nemůže být omezen jenom na posouzení předběžné otázky. Na straně druhé je nabíledni, že pokud bude předmětem sporu samo právní společenství, bude často nezbytné, aby ve sporu vystupovali všichni členové tohoto společenství, tj. mnohdy půjde o případy tzv. nuceného společenství.²¹

2. Druhou skutkovou situaci představují případy, kdy jsou strany zavázány nebo oprávněny z téhož skutkového důvodu, tzn. jejich práva či povinnosti musí vyplývat ze stejných právo zakládajících skutečností.²² Pokud by se nárok některého ze společníků opíral ještě o další právo zakládající skutečnosti, nemohlo by jít o materiální společenství.²³ To je vcelku podstatné omezení. Až do novely ZPO provedené zákonem č. 135/1983 BGBl. byla tato skutková podstata ještě přísnější, neboť místo pouhého stejného skutkového důvodu vyžadovala, aby kumulativně byla dána identita důvodu skutkového i právního. Pod tuto skutkovou podstatu se řadí kupř. škoda způsobená společně několika škůdci podle § 1302 odst. 1 ABGB.
3. Konečně třetí skutkovou podstatu materiálního společenství představuje solidarita procesních společníků.

K tzv. formálnímu samostatnému společenství patří případy, kdy jsou předmětem řízení stejnorodé nároky, opírající se o stejnorodý skutkový a právní důvod (§ 11 bod 2 rak. ZPO). Nevyžaduje se tedy totožnost skutkového základu. Stačí, že jde o nároky stejného druhu, opírající se v zásadě o tentýž druh skutkového základu. Připouští se, aby žalobní petit proti jednomu společníku zněl na plnění a proti druhému na určení, pokud vyplývají v podstatě ze společného skutkového základu (např. žaloba na zaplacení části pohledávky proti jednomu žalovanému, a na určení existence ostatních částí pohledávky proti ostatním společníkům); zda jde o skutkový základ v podstatě téhož druhu se posuzuje velkoryse,²⁴ a na rozdíl od materiálního společenství ani nevadí, pokud se určité prvky skutkového stavu týkají jenom jednoho společníka.²⁵ Z toho, co bylo uvedeno o žalobním petitu, je ale zřejmé, že velkorysost posuzování se týká nejen skutkového základu, nýbrž také otázky, zda jde o nároky téhož druhu.

21 FASCHING, H. W., *Lehrbuch des österreichischen Zivilproze rechts*. 2. vydání. Wien : Manz, 1990, s. 190. SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 384.

22 *Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 1 Ob 603/94; 5 Ob 47/90.*

23 SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 384.

24 SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 386.

25 *Tamtéž*, s. 387.

Rozlišení formálního a materiálního společenství nemusí být vždy zcela snadné. Dokladem toho mohou být spory náhradu škody způsobené několika žalujícím poškozeným při téže nehodě. Zatímco judikatura je řadí k případům formálního společenství (z nedávné doby např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 9 Ob 1/10b), v literatuře je tento přístup kritizován.²⁶ Vtírá se proto otázka, zda je skutečně nezbytné rozlišovat formální a materiální společenství, když je zřejmé, že z hlediska procesní ekonomie i z pohledu jednotného posouzení nároků všech poškozených je žádoucí, aby o všech nárocích bylo vedeno společné řízení; to platí nejen v případech, kdy jsou okolnosti zakládající nárok zcela stejné, ale také v situaci, kdy k těmto společným skutečnostem přistupují okolnosti individuální, týkající se např. následků zranění jednotlivých poškozených či obecněji vzato újmy, kterou utrpěli.²⁷ K této otázce se vrátíme v závěrečné úvaze poté, co budou srovnány také další právní řády.

Vzhledem k volnějším podmínkám vztahujícím se k souvislosti jednotlivých nároků se v případě formálního společenství vyžaduje, aby pro každého společníka byla dána příslušnost stejného soudu. V tom se formální společenství podstatně liší od společenství materiálního. Vyjadřuje se to také tak, že zatímco materiální společenství příslušnost soudu zakládá (viz § 93 jurisdikční normy), formální společenství ji předpokládá²⁸ či jinak řečeno vyžaduje. Důvod, proč zákonodárce odlišně přistupuje k příslušnosti u formálního a materiálního společenství – a proč vlastně vůbec od sebe oba druhy samostatného společenství rozlišuje – se zakládá na úvaze, podle níž by žalovaní neměli být nuceni pustit se do sporu u vzdáleného soudu jenom proto, že žalobou uplatněné nároky jsou druhově totožné.²⁹ Nebudou-li tedy pravidla místní (a samo sebou věcné) příslušnosti ukazovat na stejný soud ohledně všech žalovaných, nebude společné projednání pouze druhově totožných věcí možné.

Rozlišování formálního a materiálního společenství se neprojevuje jenom u místní příslušnosti. Promítá se také do určení hodnoty předmětu sporu, jež má význam především pro příslušnost věcnou. V případě materiálního společenství se – krom solidárních dluhů a pohledávek – podle § 55 jurisdikční normy počítá hodnota jednotlivých dílčích nároků. Díky tomu bude pro všechny nároky založena věcná příslušnost stejného soudu, jež se v rakouském pro-

26 K tomu viz FUCIK, R. In RECHBERGER, W. H. *Kommentar zur ZPO*. 3. vydání. Wien – New York : Springer, 2006, s. 494. KODEK, G. E. In KODEK, G. E., MAYR, P. G. *Zivilprozessrecht*. 3. vydání. Wien : Facultas, 2016, s. 151-152. V německém právu srov. BORK, R. In STEIN, F., JONAS, M. et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 2*. 22. vydání. Tübingen : Mohr Siebeck, 2004, s. 166.

27 Stejně tak může být pochybné, že se za materiální společenství považuje zákonné společenství dlužníka a ručitele (SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 390). O právní společenství ani solidaritu v tomto případě jít nemůže, a stejně tak je zcela evidentní, že skutkový základ nároku vůči ručiteli nemůže být zcela identický jako vůči dlužníku. Právním důvodem závazku ručitele je ručitelské prohlášení, které je ohledně závazku dlužníka zcela bez významu.

28 FUCIK, R. In RECHBERGER, W. H. *Kommentar zur ZPO*. 3. vydání. Wien – New York : Springer, 2006, s. 494.

29 SCHNEIDER, B. In FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 377, 378.

cesním právu odvíjí právě především od hodnoty předmětu sporu. Naproti tomu v případě formálního společenství se hodnota nároků nesčítá; společné projednání věci by proto bylo možné jenom tehdy, pokud by hodnota předmětu sporu (popř. pravidla věcné příslušnosti založená na povaze věci) odůvodňovala věcnou příslušnost stejného soudu.³⁰ Podobně se rozdíl mezi materiálním a formálním společenstvím promítne také do posuzování přípustnosti revize (dovolání), jež se také zakládá na hodnotě předmětu sporu.

Ze srovnání přístupu zákonodárce k věcné a místní příslušnosti u formálního a materiálního společenství je zcela zjevné, které z těchto druhů samostatného společenství podporuje, a které pouze toleruje. Zatímco u materiálního společenství vytvářejí pravidla příslušnosti předpoklady pro to, aby k subjektivní kumulaci mohlo dojít v co nejširším množství případů, u formálního společenství nestačí, že jde o nároky stejného druhu opírající se v podstatě o stejnorodý skutkový základ, ale navíc musí hodnota nároku ukazovat na stejný věcně příslušný soud a žalovaní musí mít bydliště v obvodu téhož soudu (jde-li samozřejmě o typické případy, kdy se věcná příslušnost řídí hodnotou předmětu sporu a místní obecným soudem žalovaného).

Rozlišování materiálního a formálního procesního společenství má také procesní důsledky v oblasti dokazování. V obou případech je totiž jinak zodpovězena otázka, zda má být společník ohledně nároků jiného společníka vyslýchán jako svědek nebo jako strana.³¹ V případě materiálního společenství lze společníka vyslýchat jenom jako stranu, neboť skutkový základ má být stejný pro všechny společníky; naproti tomu u formálního společenství má být společník vyslýchán ohledně skutečností, které se netýkají jej, ale nároku jiného společníka, jenom jako svědek.³² Nutno ovšem dodat, že tento rozdíl lze dovést i v případě, kdyby právní úprava mezi formálním a materiálním společenstvím nerozlišovala.

Německý civilní řád soudní

Prvním moderním střeoevropským kodexem civilněprocesního práva byl německý civilní řád soudní z roku 1877 (dále jen „něm. ZPO“).³³ Samostatnému společenství jsou věnovány jeho § 59 a § 60. Tato ustanovení jsou do značné míry podobná úpravě rakouské (nikoliv však zcela identická).

30 SCHNEIDER, B. In Fasching, H. W., Konecny, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 378.

31 K tomu srov. přehledně KODEK, G. E. In Kodek, G. E., Mayr, P. G. *Zivilprozessrecht*. 3. vydání. Wien : Facultas, 2016, s. 152.

32 Srov. SCHNEIDER, B. In Fasching, H. W., Konecny, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. vydání. Wien : Manz, 2015, s. 389-390.

33 Na evropském kontinentu mu předcházela ještě francouzský Code de procédure civile z roku 1806. K němu viz LAVICKÝ, P. a kol. *Moderní civilní proces*. Brno : MU, 2014, s. 25 a literaturu tam citovanou. V tomto článku si však všímáme pouze kodexů, které měly bezprostřední význam pro vývoj českého a slovenského civilního procesu.

Ostatně německý civilní řád soudní je starší než ten rakouský, a proto také německá úprava byla inspirací pro rakouská pravidla procesního společenství. Na rozdíl ve znění zákona a v jeho interpretaci upozorňuje následující text.

Podle § 59 něm. ZPO může několik osob společně žalovat nebo být žalováno, pokud se ve vztahu k předmětu sporu nacházejí v právním společenství. Předmětem sporu se zde nerozumí procesní nárok ve smyslu procesní nauky o předmětu sporu, ale hmotněprávní předmět (věc nebo právo), o němž se vede spor.³⁴ Právní společenství vytvářejí např. spoluvlastníci, solidární dlužníci, solidární věřitelé, dlužník a ručitel, dlužník a ten, kdo při kumulativní intercesi přistoupil k jeho dluhu,³⁵ oblihační a zástavní dlužník,³⁶ nebo dědicové.³⁷ Tak, jako v rakouském právu, může v případě podílových i bezpodílových spoluvlastníků jít podle okolností o společenství nerozlučné, a nikoliv samostatné;³⁸ ani v německém právu tedy nelze dovozovat, že všechny případy právního společenství vždy automaticky zakládají samostatné společenství. Uplatnění této skutkové podstaty samostatného společenství je však v německém civilním procesu přece jenom o něco širší než v procesním právu rakouském. Důvodem je fakt, že německý civilní řád soudní výslovně při úpravě procesního společenství nevyzdvihuje solidaritu ani dlužníka a ručitele, a to na rozdíl od § 11 bodu 1 a § 12 rakouského ZPO. Zatímco v důsledku výslovné rakouské úpravy nelze solidární dlužníky či věřitele a dlužníka s ručitelem podřadit pod případ právního společenství, německé právo – nekomplikováno kasuistickou úpravou – se k tomuto interpretačnímu závěru kloní.

O samostatné společenství podle § 59 něm. ZPO jde dále také tehdy, jsou-li společníci oprávněni nebo zavázáni ze stejného skutkového a právního důvodu. Zatímco současná rakouská úprava vyžaduje pouze společenství faktické, německá úprava požaduje identitu jak skutkového, tak i právního důvodu. Praktické dopady tohoto rozdílu však nejsou zřejmě žádné, neboť případy, kdy navzdory stejnému skutkovému základu se uplatněné nároky opírají o různé právní důvody, budou většinou náležet pod třetí skutkovou podstatu samostatného společenství, kterou upravuje § 60 něm. ZPO.³⁹

34 SCHULTES, H. J. IN KRÜGER, W., RAUSCHER, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 5. vydání. München : C. H. BECK, 2016, komentář k § 59, marg. č. 8.

35 Tamtéž. Dále viz BORK, R. In STEIN, F., JONAS, M. et al. *Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 2*. 22. vydání. Tübingen : Mohr Siebeck, 2004, s. 164.

36 MUSIELAK, H.-J. *Grundkurs ZPO*. 11. vydání. München : C. H. BECK, 2012, s. 150.

37 JAUERNIG, O. *Zivilprozessrecht*. 29. vydání. München : C. H. BECK, 2007, s. 267.

38 SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. 6. vydání. München : VAHLEN, 2010, s. 318-319.

39 SCHULTES, H. J. In KRÜGER, W., RAUSCHER, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 5. vydání. München : C. H. BECK, 2016, komentář k § 59, marg. č. 9.

Pod tuto skutkovou podstatu se řadí např. ze stejné smlouvy vyplývající pohledávka několika žalujících věřitelů,⁴⁰ nebo dluh několika žalovaných dlužníků,⁴¹ nároky ze společného deliktního jednání,⁴² či nárok nepominutelného dědice na povinný díl proti několika dědicům.⁴³ Patří sem též v Rakousku sporný případ škody způsobené několika poškozeným.⁴⁴ Vzhledem k tomu, že rozlišování materiálního a formálního procesního společenství nemá v německém civilním procesu význam, je v zásadě nepodstatné, zda tato situace bude podřazena pod § 59 (odpovídající rakouskému materiálnímu společenství) nebo pod § 60 něm. ZPO (odpovídající společenství formálnímu).

Třetí skutková podstata samostatného společenství, upravená v právě zmíněném § 60 něm. ZPO, odpovídá rakouské úpravě formálního společenství. Míří opět na případy, kdy předmětem spor jsou nároky stejného druhu opírající se o skutkový a právní základ, který je v zásadě téhož druhu. Vzhledem k tomu, že její předpoklady jsou nejvolnější, považuje se za generální klauzuli⁴⁵ a vykládá se s ohledem na princip procesní ekonomie velmi široce: procesní společenství je přípustné, pokud se s vzhledem k věcné souvislosti nároků jeví smysluplným či účelným projednat je společně.⁴⁶

V literatuře panuje shoda na tom, že jednotlivé skutkové podstaty samostatného společenství od sebe nelze ostře oddělit,⁴⁷ a že to ani konec konců není nutné.⁴⁸ Německé procesní právo totiž nerozlišuje mezi materiálním a formálním společenstvím v tom smyslu, že by prvé z nich společnou příslušnost zakládalo, zatímco druhé předpokládalo (vyžadovalo), ale zastává stejný přístup k oběma. Vzhledem k tomu, že subjektivní kumulace znamená zároveň kumulaci objektivní,⁴⁹ musí být splněny předpoklady § 260 ZPO. V něm se pro hromadění nároků vyžaduje mj. to, aby byl procesní soud příslušný pro všechny žaloby a musí být přípustný stejný druh řízení.⁵⁰

40 Srov. POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. Beck, 2018, s. 341.

41 MUSIELAK, H.-J. *Grundkurs ZPO*. 11. vydání. München : C. H. Beck, 2012, s. 150.

42 SCHULTES, H. J. In Krüger, W., Rauscher, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 5. vydání. München : C. H. Beck, 2016, komentář k § 59, marg. č. 9.

43 SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. 6. vydání. München : Vahlen, 2010, s. 319.

44 MUSIELAK, H.-J. *Grundkurs ZPO*. 11. vydání. München : C. H. Beck, 2012, s. 150.

45 GRUNSKÝ, W., JACOBY, F. *Zivilprozessrecht*. 16. vydání. München : Verlag Vahlen, 2018, s. 112. POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. Beck, 2018, s. 341.

46 POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. Beck, 2018, s. 341. *Rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora ze dne 23. 5. 1990, sp. zn. I ARZ 186/90*.

47 SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. 6. vydání. München : Vahlen, 2010, s. 318. BRUNS, R. *Zivilprozessrecht*. 2. vydání. München : Vahlen, 1979, s. 71. ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 17. vydání. München : C. H. Beck, 2010, s. 241. SCHULTES, H. J. In Krüger, W., Rauscher, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 5. vydání. München : C. H. Beck, 2016, komentář k § 59, marg. č. 7 a literatura citovaná v pozn. pod čarou č. 13.

48 MUSIELAK, H.-J. *Grundkurs ZPO*. 11. vydání. München : C. H. Beck, 2012, s. 150, 151.

49 Např. ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 17. vydání. München : C. H. Beck, 2010, s. 241.

50 SCHULTES, H. J. In Krüger, W., Rauscher, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 5. vydání. München : C. H. Beck, 2016, komentář k § 59, marg. č. 10.

Německý přístup je přísnější než rakouský postoj k materiálnímu samostatnému společenství, neboť něm. ZPO nezakládá žádnou společnou místní příslušnost pro procesní společenství.⁵¹ Ohledně místní příslušnosti v případě pasivního samostatného procesního společenství přináší jistou úlevu § 36 odst. 1 bod 3 něm. ZPO. Na základě něj může být instančně nadřízeným soudem určen soud, který bude společně místně příslušný pro několik žalovaných, ohledně nichž by pravidla obecné místní příslušnosti směřovala k rozdílným soudům. Co do výsledku lze toto pravidlo považovat za správné, ovšem společná místní příslušnost je založena až rozhodnutím nadřízeného soudu; to samozřejmě zabere určitý čas, náklady a zátěž soudního aparátu i stran. Z hlediska procesní ekonomie by se proto jevilo vhodnějším stanovit společnou místní příslušnost přímo zákonem.

Uherský občiansky súdny poriadok

Až do přijetí občianského soudního řád z roku 1950 platil na Slovensku uherský občiansky súdny poriadok (zákonný článek I. z roku 1911; dále jen „OSP“). Samostatné společenství v něm bylo pod označením „sporová spoločnosť“ upraveno v § 77 a násl., a to způsobem velmi podobným rakouskému (a tedy i německému) civilnímu řádu soudnímu.

Podle § 77 OSP mohlo několik stran společně žalovat nebo být žalováno v první řadě tehdy, pokud bylo předmětem sporu společné právo nebo společný závazek. Formulace této skutkové podstaty je odlišná oproti rakouskému a německému civilnímu řádu soudnímu, jež se zmiňují o právním společenství. Krno jako příklady toho, kdy je předmětem sporu společné právo nebo společný závazek, uvádí „na pr. nerozdeleným spoluvlastníkom patriaca alebo ich obťažujúca pozemková služobnosť; nerozdelené spoluvlastníctvo, spoločné dedičné právo alebo zaviazanosť zo spoločného dedičstva“.⁵²

Druhá skutková podstata samostatného společenství vyplývající z § 77 OSP vyžadovala, aby strany byly oprávněny nebo zavázány v podstatě na tom stejném skutkovém a právním základu. To je typický příklad materiálního samostatného společenství; patřily sem např. práva či závazky z téže smlouvy nebo z toho samého deliktního jednání.⁵³ Ve shodě s původní (nikoliv nyníjší) rakouskou a německou úpravou se vyžadoval nejen stejný skutkový, ale také právní základ. Podle výslovného znění zákona však postačovalo, aby tento základ byl stejný jenom „v podstatě“. Nebylo proto zapotřebí, aby všechny

51 POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. BECK, 2018, s. 341.

52 KRNO, V. *Občiansky súdny poriadok*. Bratislava : KOMENSKÝ, 1926, s. 51.

53 Tamtéž.

předpoklady vzniku práva či závazku byly zcela stejné u každého oprávněného či povinného.⁵⁴ To je významná odlišnost oproti rakouskému civilnímu řádu soudnímu, který – jak bylo shora vyloženo – pod tuto skutkovou podstatu řadí jenom případy, kdy skutkový základ je ohledně všech společníků zcela identický.

Pro tyto dva případy samostatného společenství zakládal § 77 OSP podpůrně společnou místní příslušnost; umožňoval, aby všichni společníci byli žalováni před soudem, který je obecně příslušným pro jednoho z nich.

Obdobu rakouského formálního společenství či německé generální klauzule obsahoval uherský OSP v § 78. Podle tohoto ustanovení mohlo více stran společně žalovat nebo být společně žalováno také tehdy, pokud předmětem sporu byla práva a závazky, jež pocházela v podstatě ze stejnorodého skutkového a právního základu. Stejně jako rakouská úprava formálního společenství také § 78 OSP vyžadoval, aby byla dána příslušnost soudu ohledně každého společně žalovaného. Ustanovení § 78 OSP tedy společnou místní příslušnost nezakládalo.

Československé občanské soudní řády

První společnou československou úpravu samostatného společenství obsahoval § 412 občanského soudního řádu č. 142/1950 Sb. Toto ustanovení bylo formulováno ve zcela zřetelné návaznosti na rakouský civilní řád soudní a uherský občiansky súdny poriadok, a rozeznávalo tři skutkové podstaty samostatného společenství.

V prvé řadě platilo, že několik osob může žalovat nebo být žalováno tehdy, je-li předmětem řízení společné právo nebo společná povinnost. Místo kategorie právního společenství, o níž se zmiňovala rakouská úprava, byla zvolena formulace v podstatě odpovídající prvé alternativě samostatného společenství upraveného v § 77 uherského OSP. Literatura pod tuto skutkovou podstatu řadila např. žalobu spoluvlastníků o vydání společné věci, žalobu matky s dítětem o zjištění otcovství, žalobu proti solidárním dlužníkům, žalobu proti matce a dítěti o popření otcovství, excindační žalobu směřující proti více vymáhajícím věřitelům,⁵⁵ žalobu dvou spoluvlastníků domu o zaplacení dlužného nájemného, nebo žalobu poškozeného o náhradu škody proti dvěma spoluvlastníkům vozidla způsobivšího škodu.⁵⁶ Zařazení žaloby o zjištění a popření otcovství pod samostatné společenství je ale pochybné. Z povahy věci je totiž

54 Tamtéž.

55 RUBEŠ, J. a kol. *Komentář k občanskému soudnímu řádu. Díl druhý*. Praha : Orbis, 1959, s. 656.

56 ŠTAJGR, F. a kol. *Učebnice občanského práva procesního*. Praha : Orbis, 1955, s. 89.

vyloučeno, že by rozsudek mohl vyznít jinak vůči matce než vůči dítěti. Proto by mělo jít o společenství nerozlučné. Ostatně tak věc řešila soudní praxe; viz R 101/1951: „Žalobu, kterou manžel matky dítěte popírá své otcovství k dítěti, je třeba podat proti dítěti i proti matce, jsou-li oba na živu. Dítě i matka jsou pak nerozlučnými společníky.“ S tím nelze než souhlasit, a opět se tím potvrzuje již učiněný poznatek, že nikoliv každý případ právního společenství či společných práv a povinností automaticky zakládá samostatné společenství.

Druhá skutková podstata vyžadovala, aby společníci byli oprávněni nebo zavázáni v podstatě na témže skutkovém základu. Inspirace předchozí rakouskou a uherskou úpravou je zde naprosto zřetelná. Na rozdíl od ní se však vyžadovala pouze identita skutkového, a nikoliv též právního základu. Rakouská úprava k tomuto řešení dospěla teprve novelou z osmdesátých let minulého století. Ve shodě s předchozím uherským občanským soudním poriadkom postačovalo, aby skutkový základ byl totožný jenom „v podstatě“. Identita všech právo zakládajících skutečností vůči všem společníkům se tedy nevyžadovala. Proto je pochopitelné, že se jako příklad této varianty samostatného společenství uvádí žaloba o náhradu škody proti více žalovaným, zejména proti provozovateli a řidiči motorového vozidla.⁵⁷

Třetí skutková podstata byla inspirována rakouským formálním společenstvím a jemu odpovídajícím § 78 OSP: o poslední případ samostatného společenství šlo tehdy, pokud společníci byli oprávněni nebo povinni na skutkovém základě v podstatě podobném. Příklad představovalo společenství ručitele a dlužníka, který závazek převzal smluvně.⁵⁸ Ze srovnávacího hlediska je zajímavé, že německá procesualistika řadí tuto situaci pod první skutkovou podstatu, tedy pod případ právního společenství, rakouský civilní řád soudní pro ni má výslovné ustanovení v § 12 ZPO a právě uvedená citace ukazuje, že někdejší československé procesní právo ji klasifikovalo jako společenství formální (byť toto označení nepoužívalo). Výsledek byl ale pokaždé stejný. I to je důvod k zamyšlení, zda je nutné skutkové podstaty samostatného společenství podrobně větvit na různé skutkové podstaty. K této otázce se vrátíme v závěrečném zamyšlení. Jiný příklad z právní praxe spadající pod tuto skutkovou podstatu nabízí rozhodnutí Nejvyššího soudu Cz 61/57 (R 88/1957), jež připouští procesní společenství oblihačnického a zástavního dlužníka.

Dobová učebnice mezi dvěma naposled uvedenými skutkovými podstatami nerozlišuje: podstatná identita skutkového základu a jeho podobnost jí splyvá

57 RUBEŠ, J. a kol. *Komentář k občanskému soudnímu řádu. Díl druhý. Praha : Orbis, 1959, s. 656.*

58 RUBEŠ, J. a kol. *Komentář k občanskému soudnímu řádu. Díl druhý. Praha : Orbis, 1959, s. 656.*

v jedinou variantu samostatného společenství. Proto si také nemusela lámat hlavu nad tím, kam zařadit situace, kdy „několik cestujících autobusu, který havaroval, žaluje o náhradu škody šoféra (i když jeden o bolestné, druhý o hmotnou škodu a bolestné, jiný pro ušlý výdělek), nebo žaluje-li na náhradu škody někdo přímého zloděje a vedle něho i osobu, jež neopatrností umožnila zloději vstup do bytu“.⁵⁹ Nebo možná právě naopak spory o přiřazení tohoto příkladu pod jednu nebo druhou alternativu vedly k rezignaci na rozlišování jich obou; o spornosti této otázky v rakouském právu byla ostatně již řeč.

Procesní společenství mohlo vzniknout pouze tehdy, pokud pro všechny nároky uplatňované všemi společníky nebo proti všem společníkům byl věcně a místně příslušný tentýž soud. Věcná příslušnost byla vyřešena jednoduše: podle § 3 OSŘ 1950 byly věcně příslušné lidové soudy, bez ohledu na hodnotu předmětu sporu nebo povahu věci.⁶⁰ Praktický význam tak mohla mít pouze pravidla příslušnosti místní. Ohledně ní ale § 8 odst. 1 OSŘ 1950 stanovoval: „Pro řízení v prvé stolici je příslušný obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje, anebo – je-li takových účastníků několik – obecný soud jednoho z nich.“ Citované pravidlo bylo k samostatnému společenství velmi vstřícné. Nejenže nijak nerozlišovalo jednotlivé skutkové podstaty samostatného společenství, ale navíc ani nemuselo být bráno v potaz při úvaze o jeho přípustnosti. Poměr pravidel o místní příslušnosti a procesním společenství byl totiž právě opačný: pokud byla naplněna některá ze skutkových podstat samostatného společenství, byla vždy také dána společná místní příslušnost podle § 8 odst. 1 OSŘ, a to u soudu, který by byl jinak příslušný alespoň pro jediného ze společníků.

Občanský soudní řád z roku 1950 neměl dlouhého trvání. Vznikl totiž „v přechodném období od kapitalismu k socialismu a byl určen k tomu, aby sloužil potřebám společnosti v tomto období“, ovšem na začátku šedesátých let byl podle oficiální ideologie překonán vývojem natolik, že bylo „třeba nahradit jej novým zákonem, neboť pronikavé změny, k nimž došlo s dosažením socialismu, vyžadují i podstatnější zásahy do úpravy občanského soudního řízení“.⁶¹ Snaha zašlapat ještě více do země „buržoazní“ procesní právo byla na ustanoveních kodexu publikovaného pod číslem 99/1963 Sb. dobře patrná, včetně těch, které jsou věnovány stranám obecné a procesnímu společenství zvláště. Je o to více paradoxní, že na Slovensku tento předpis platil až do nabytí účinnosti nedávného přijatého Civilního sporového poriadku, a že v České republice platí dodnes a nadto se v myslích mnohých soudců zjevuje jako jediný možný obraz civilněprocesního práva.

59 ŠTAJGR, F. a kol. *Učebnice občanského práva procesního*. Praha : Orbis, 1955, s. 89.

60 *Srov. ŠTAJGR, F. a kol. Učebnice občanského práva procesního*. Praha : Orbis, 1955, s. 53.

61 *Citace dle sněmovního tisku č. T 147, Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960 – 1964.*

Úprava samostatného procesního společenství je v tomto kodexu obsažena v § 91 odst. 1 OSŘ. V porovnání s procesními řády, o nichž již byla řeč, jde o úpravu velmi stručnou, chtělo by se říci až parodii na úpravu samostatného společenství. To by samo o sobě nebylo na závadu. Zmíněné ustanovení si všímá pouze procesního postavení samostatného společníka („Je-li žalobců nebo žalovaných v jedné věci několik, jedná v řízení každý z nich sám za sebe.“). Na rozdíl od všech nastíněných právních řádů však nestanovuje, kdy může k subjektivní kumulaci dojít, a kdy již nikoliv. Právě to by ale mělo být základní funkcí pravidel upravujících samostatné společenství. Stručnost právní úpravy nemůže znamenat rezignaci na základní funkci, kterou by měla plnit. Jinak se z ní stává pouhá parodie na úpravu samostatného společenství.

V judikatuře se k samostatnému společenství řadí nejčastěji případy solidarity,⁶² a dále např. situace, kdy za stejnou škodu mají odpovídat dva žalovaní, byť podle různých právních předpisů (Vrchní soud v Praze 1 Cdo 36/93), žaloba o vyklizení nemovitosti proti několika osobám (Ústavní soud I. ÚS 850/19, Nejvyšší soud 20 Cdo 2619/2011, 26 Cdo 1988/2003, 26 Cdo 387/2000, 20 Cdo 1050/2000), žalování ve sporu o určení vlastnického práva (Nejvyšší soud 20 Cdo 1520/98, 30 Cdo 1648/2007, 24 Cdo 939/98), žaloba proti dlužníku a ručiteli (Nejvyšší soud 4 Cz 78/67 = R 2/1968, 32 Odo 624/2002, 29 Odo 355/2004, 33 Cdo 2630/2007, 33 Cdo 2537/2014, 32 Cdo 3133/2009, 32 Cdo 1675/2011), žaloba proti dvěma ručitelům (Nejvyšší soud 33 Cdo 4262/2008), žaloba proti několika směnečným rukojmím (Nejvyšší soud 29 Cdo 2740/2016, 29 Cdo 1849/2013, Ústavní soud II. ÚS 53/10), společenství akceptanta směnky a rukojmího či rukojmích (Ústavní soud IV. ÚS 621/07, Nejvyšší soud 29 Odo 776/2001), společenství několika žalovaných v řízení o zaplacení směnky (Nejvyšší soud 29 Cdo 2201/2013, 29 Cdo 2353/2012, 20 Cdo 1958/2009, 20 Cdo 2638/2008, 20 Cdo 916/2006), žaloba dvou výlučných vlastníků různých pozemků o odstranění zeminy, kterou na jejich pozemky navezl žalovaný (Nejvyšší soud 22 Cdo 4143/2013), a další.

62 Viz tato rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu: 2 Odo 154/97, 20 Cdo 670/2006, I. ÚS 850/19, 20 Cdo 2599/98, 25 Cdo 5272/2008, 30 Cdo 3450/2007, 28 Cdo 4678/2010, I. ÚS 1499/15, 20 Cdo 2619/2011, 32 Cdo 669/2017, II. ÚS 2621/15, I. ÚS 1499/15, I. ÚS 1442/15, 21 Cdo 147/2015, 29 Odo 431/2003, 29 Odo 402/2002, 21 Cdo 633/2014, 20 Cdo 1135/2010, 30 Cdo 3450/2007, 30 Cdo 3972/2009, 25 Cdo 5272/2008, 20 Cdo 1958/2009, 28 Cdo 4678/2010, 21 Cdo 3335/2009, 32 Odo 750/2002, 32 Odo 529/2003, 33 Cdo 3258/2008, 32 Cdo 2948/2009, 33 Cdo 1708/2006, 20 Cdo 1531/2007, 33 Odo 1552/2005, 33 Odo 1131/2006. Rubeš s odvoláním na starší R 22/1956 k tomu ale dodává, že solidární dlužníci mohou být samostatnými společníky tehdy, „jestliže právní základ závazku každého z nich a případné námitky proti němu mohou být u každého společníka nezávisle posouzeny“. Viz RUBEŠ, J. In RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. Díl I.* Praha : Orbis, 1970, s. 318. To je ale z povahy solidarity samozřejmé. K samostatnosti posuzování blíže viz LAVICKÝ, P. *Solidární závazky.* Praha : C. H. BECK, 2004, s. 15 a násled. V tomto smyslu je již také upraveno další vydání komentáře. Viz RUBEŠ, J. In HANDL, V. RUBEŠ, J. *OBČANSKÝ soudní řád. Komentář. I. díl.* Praha : Panorama, 1985, s. 405.

Citovaná rozhodnutí se zabývají především otázkou, zda procesní společenství má povahu samostatnou či nerozlučnou, a nikoliv problémem, zda vůbec je v dané věci (samostatné) společenství přípustné. V literatuře se o vymezení skutkové podstaty samostatného společenství pokusil Steiner. Podle něj jde o samostatné společenství tehdy, pokud jsou společníci „oprávnění alebo zaviazaní na tom istom alebo aspoň podobnom skutkovom základe, avšak v konaní nejde o ich spoločné právo alebo povinnosť“.⁶³ Steinerův závěr je zjevně inspirován zněním občanského soudního řádu z roku 1950, popř. ještě staršími úpravami, avšak občanský soudní řád z roku 1963 pro něj neposkytuje žádnou oporu. Krom toho může citovaný právní názor vyzníti matoucím dojmem, neboť naznačuje, že tam, kde jde v řízení o společné právo či povinnost, nemůže jít o samostatné společenství. V tomto článku několikrát uváděný příklad solidárních dlužníků však ukazuje opak.

Problém, kdy vůbec může dojít k samostatnému procesnímu společenství, tak zůstává v obecnosti nevyřešen. Klade se otázka, zda de lege lata lze tento nedostatek právní úpravy překlenout pomocí pravidla o hromadění nároků, které je možno v českém občanském soudním řádu dovodit z § 112 OSŘ, či nikoliv. Česká procesualistika se touto otázkou nezabývala a v zahraniční jsou vyslovovány různé názory. Německé věda procesního práva dovozuje, že subjektivní kumulace je vždy zároveň kumulací objektivní, a to vzhledem k tomu, že v jednom řízení zároveň uplatňuje své nároky několik osob, nebo jsou uplatňovány nároky proti několika žalovaným, tj. v obou případech je uplatňováno několik nároků.⁶⁴ Je-li podána žaloba proti několika žalovaným, nebo podá-li žalobu několik žalobců, znamená to, že ve vztahu mezi každým žalobcem a žalovaným (a samozřejmě vždy soudem) vzniká samostatný civilněprocesní vztah a jde o samostatný předmět řízení. Naproti tomu švýcarská nauka vychází z úzkého pojetí objektivní kumulace; o hromadění nároků jde jenom v případě, kdy jeden žalobce uplatňuje proti témuž žalovanému několik nároků.⁶⁵ Podobně zřejmě v německé procesualistice – oproti převládajícímu mínění – usuzuje Jauernig, jenž sice použití pravidel o objektivní kumulaci připouští, ale pouze analogicky.⁶⁶

63 STEINER, V. *Občianské procesné právo v teórii a praxi*. Bratislava : obzor, 1980, s. 159.

64 V německé literatuře POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. Beck, 2018, s. 339. SCHULTES, H. J. In Krüger, W., Rauscher, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 5. vydání. München : C. H. Beck, 2016, komentář k § 59, marg. č. 10. Ve švýcarské procesualistice např. STAHLIN, A., STAHLIN, D., GROLIMUND, P. *Zivilprozessrecht*. 2. vydání. Zürich – Basel – Genf : Schulthess Juristische Medien AG, 2013, s. 191. V naší literatuře na to, že se v případě subjektivní kumulace projednává několik věcí, upozorňuje DVOŘÁK, B. In Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250)*. Řízení sporné. Praktický komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2016, s. 379, bod 6.

65 MEIER, I. *Schweizerisches Zivilprozessrecht*. Zürich – Basel – Genf : Schulthess, 2010, s. 164. Srov. též SUTER-SOMM, T. et al. *Schweizerisches Zivilprozessrecht*. 3. vydání. Zürich – Basel – Genf : Schulthess Juristische Medien AG, 2017, s. 62. Tento názor se vyskytuje i v české literatuře. Viz RUBEŠ, J. In Rubeš, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. Díl I*. Praha : Orbis, 1970, s. 316, který objektivní kumulaci charakterizuje jako případ, „kde se mezi těmiž účastníky řeší několik nároků“.

66 JAUERNIG, O. *Zivilprozessrecht*. 29. vydání. München : C. H. Beck, 2007, s. 267.

Přednost je zapotřebí dát prvnímu názoru. Je nepochybné, že v případě samostatného společenství vzniká mezi každým žalobcem a žalovaným samostatný civilněprocesní vztah. Vystupuje-li tedy v řízení jeden žalobce a pět žalovaných, vzniká pět civilněprocesních poměrů, z nichž každý má svůj předmět sporu. Ostatně pokud by byl předmět sporu jenom jeden, nebylo by vůbec myslitelné, aby o něm bylo rozhodnuto ve vztahu k různým společníkům rozdílně. Samostatné společenství způsobuje pouze to, že těchto několik procesních vztahů a procesních nároků (=předmětů sporu) bude projednáno v jediném společném řízení, v němž bude prováděno společně dokazování a bude o nich rozhodnuto ve společném rozsudku. V tomto řízení bude na jedné či obou stranách vystupovat několik osob, a proto půjde o kumulaci subjektivní, a zároveň v něm bude uplatňováno několik nároků, a proto musí jít o kumulaci objektivní. Nelze pokládat za správný závěr, že navzdory několika uplatněným nárokům nejde o objektivní kumulaci jenom proto, že na obou stranách nevystupuje pouze jedna osoba.

Přípustnost samostatného společenství je tak nutno dovozovat z § 112 OSŘ, v němž je upraveno spojení věcí ke společnému projednání, nebo naopak jejich vyloučení k projednání oddělenému. Vzniklo-li procesní společenství již podáním žaloby, mohl by soud vyloučit některý ze sporů mezi jedním z žalobců a žalovaným nebo mezi žalobcem a jedním z žalovaných k samostatnému projednání tehdy, pokud se tento spor nehodí ke společnému projednání s věcmi týkajícími se ostatních procesních společníků (§ 112 odst. 2 OSŘ). Kdy se hodí věci společně projednávat, naznačuje § 112 odst. 1 OSŘ požadavkem skutkové souvislosti nebo totožnosti účastníků. Požadavek totožnosti účastníků má význam pro pouhou objektivní kumulaci, k níž dochází ve sporu jednoho žalobce a jednoho žalovaného (žalobce uplatní v žalobě dva skutkově nesouvisející nároky proti žalovanému), nikoliv pro posouzení toho, zda je možná kumulace subjektivní. Pro ni má význam varianta uvedená na prvním místě, tedy skutková souvislost.

Z § 112 OSŘ tak lze dovodit, že subjektivní kumulace bude možná tehdy, pokud bude společné projednání věcí několika společníků vhodné, především pro jejich skutkovou souvislost. Na rozdíl od citovaných zahraničních úprav se nevyžaduje společný skutkový ani právní důvod nároku, ba ani jejich stejnorodost, ani to, aby společníci vytvářeli ohledně předmětu sporu právní společenství. Skutková souvislost, kterou požaduje § 112 OSŘ, může samozřejmě všechny tyto situace zahrnovat, avšak nevyčerpává se jimi. Z dosud provedeného srovnání vyplývá, že k podobě širokému pojetí dospěla také německá praxe, která se s ohledem na princip procesní ekonomie kloní k extenzivní interpretaci § 60 ZPO.

Pro úplnost je nutno dodat, že ani užší pojetí objektivní kumulace by nemohlo vést k jinému řešení. Nelze totiž předpokládat, že by bylo úmyslem zákonodárce upravit samostatné společenství jako bezbřehé, připouštějící, aby v jednom řízení několik žalobců uplatňovalo zcela nesouvisející nároky, nebo aby takové nároky uplatňoval jeden žalobce proti několika žalovaným. Absence pravidla určujícího, kdy může k subjektivní kumulaci dojít, je proto z tohoto hlediska protiplánovou mezerou v zákoně, kterou je nutno uzavřít pomocí analogie.⁶⁷ Jediným pravidlem, které lze na tuto situaci analogicky použít, je § 112 OSŘ, z nějž lze dovodit, kdy je možno v jednom řízení projednávat několik různých nároků. Řešení je tedy nakonec stejné, byť výchozí argumenty jsou zčásti jiné. Za správnou však považujeme variantu první (tj. přímé, a nikoliv pouze analogické použití § 112 OSŘ), neboť subjektivní kumulace je vždy také kumulací objektivní.

Stejně jako v ostatních srovnávaných právních řádech je i v režimu občanského soudního řádu z roku 1963 k přípustnosti procesního společenství zapotřebí, aby ohledně všech společníků byla dána příslušnost téhož soudu. Věcná příslušnost po dlouhou dobu nevyvolávala nejmenší problémy, neboť věcně příslušné byly podle § 9 okresní soudy. Teprve na začátku devadesátých let došlo k téměř neuvěřitelnému zkomplikování pravidel věcné příslušnosti. V současnosti je v České republice situace o něco lepší, avšak nelze říci, že by pravidla věcné příslušnosti subjektivní kumulaci nějak podporovala. Vzhledem k tomu, že věcná příslušnost není vůbec založena na hodnotě předmětu sporu, ale jenom na povaze věci, jsou pravidla věcné příslušnosti vůči subjektivní kumulaci v podstatě indiferentní: ani ji nepodporují a ani ji neztěžují. Pravidla místní příslušnosti jsou k procesnímu společenství vstřícná, neboť podle § 11 odst. 2 platí, že pokud je místně příslušných několik soudů, může se řízení konat u kteréhokoliv z nich.

Švýcarský civilní řád soudní

Švýcarská nauka rozlišovala podobně jako ta rakouská na základě předchozích úprav mezi materiálním (pravým) a formálním (nepravým) procesním společenstvím: zatímco u materiálního se vyžadoval stejný právní důvod, u formálního stačil pouze právní důvod podobný. Po nabytí účinnosti nového civilního řádu soudního z roku 2008 (dále jen „šv. ZPO“) však toto rozlišování pozbylo na významu,⁶⁸ neboť tento předpis, jak bude ukázáno dále, poměrně jednoduchou formulací zahrnuje obojí bez jakéhokoliv vnitřního diferencování mezi těmito skutkovými podstatami samostatného společenství.

67 K soudcovskému dotváření procesního práva viz LAVICKÝ, P. *Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena. In Právník, 4/2018, zejm. s. 306 až 314 a literatura tam citovaná. Dále COUFALÍK, P. Soudcovské dotváření procesního práva. In Večeřa, M., Hurdík, J., Hapla, M. a kol. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva. Brno: MU, 2015, s. 254 až 290.**

68 SUTER-SOMM, T. et al. *Schweizerisches Zivilprozessrecht. 3. vydání. Zürich – Basel – Gené: Schulthess Juristische Medien AG, 2017, s. 62.*

Samostatné společenství upravuje čl. 71 šv. ZPO. Podle něj může více osob společně žalovat nebo být žalováno, pokud jejich práva a povinnosti spočívají na skutečnostech nebo právních důvodech téhož druhu. Není zapotřebí, aby bylo kumulativně dáno obojí; postačí buď skutečnosti nebo právní důvod téhož druhu. Tento požadavek se chápe jako vyjádření věcné souvislosti uplatněných nároků⁶⁹ a vykládá se teleologicky z hlediska účelu samostatného společenství: dostatečná „druhovost“ bude dána tehdy, pokud s ohledem na procesní látku se bude procesní společenství jevit účelným.⁷⁰ Nevyžaduje se identita skutkového nebo právního základu.⁷¹

Znění švýcarského civilního řádu soudního v podstatě odpovídá rakouskému formálnímu společenství podle § 11 bodu 2 ZPO a německé generální klauzuli samostatného společenství dle § 60 ZPO, ovšem s tím rozdílem oproti německé úpravě, že druhově stejné nemusí být zároveň skutkové i právní důvody, nýbrž postačí jedno, nebo druhé. Z toho, že se čl. 71 šv. ZPO zmiňuje pouze o druhově příbuzných nárocích nelze samozřejmě dovozovat, že nároky, které se opírají o skutkový či právní základ identický, jsou vyloučeny. Uvedená formulace znamená toliko, že identita není nutná a že postačí druhová příbuznost. Ve prospěch tohoto závěru lze argumentovat od menšího k většímu: je-li přípustná subjektivní kumulace ohledně nároků, jejichž skutkový nebo právní základ spočívá pouze na druhové podobnosti, tím spíše je přípustná pro nároky, které se opírají o skutkový či právní základ identický. Švýcarská úprava je tedy podstatně jednodušší než pravidla samostatného společenství v německém a rakouském procesním právu, a zároveň přitom postihuje obdobný okruh případů jako tyto právní řády.

Z příkladů samostatného společenství uváděných v literatuře lze uvést např. společenství několika žalujících poškozených při autonehodě nebo spoluvlastníků žalujících škůdce o náhradu škody, či společenství žalovaných solidárních dlužníků.⁷²

Dalším předpokladem samostatného společenství je, aby všechny nároky mohly být projednány ve stejném druhu řízení (řádné, zjednodušené nebo sumární⁷³), a konečně též aby byla pro všechny dána stejná věcná příslušnost.⁷⁴

69 STAHLIN, A., STAHLIN, D., GROLMUND, P. *Zivilprozessrecht. 2. vydání. Zürich – Basel – Genf : Schulthess Juristische Medien AG, 2013, s. 193.*

70 GROSS, B., ZUBER, R. *In GÜNGERICH, A. et al. Berner Kommentar. Schweizerisches Zivilprozessordnung. Band I. Artikel 1-149 ZPO. Bern : Stämpfli, 2012, s. 791.*

71 MEIER, I. *Schweizerisches Zivilprozessrecht. Zürich – Basel – Genf : Schulthess, 2010, s. 169.*

72 GROSS, B., ZUBER, R. *In GÜNGERICH, A. et al. Berner Kommentar. Schweizerisches Zivilprozessordnung. Band I. Artikel 1-149 ZPO. Bern : Stämpfli, 2012, s. 788-789.*

73 *Tamtéž, s. 790.*

74 STAHLIN, A., STAHLIN, D., GROLMUND, P. *Zivilprozessrecht. 2. vydání. Zürich – Basel – Genf : Schulthess Juristische Medien AG, 2013, s. 192.*

V případě, že věcná příslušnost závisí na hodnotě předmětu sporu, uplatní se čl. 93 odst. 1 šv. ZPO, který dává pokyn ke sčítání uplatněných nároků, ledaže by šlo o nároky, které se vzájemně vylučují (za ně se pokládají také nároky několika solidárních věřitelů nebo proti několika solidárním dlužníkům⁷⁵). Společnou místní příslušnost zakládá čl. 15 odst. 1 šv. ZPO, podle nějž je v případě pasivního procesního společenství soud, který je místně příslušný pro jednoho ze žalovaných, příslušným také pro ostatní žalované (nesmí jít ovšem o místní příslušnost založenou proroğační dohodou).

Slovenský civilný sporový poriadok

Podobně málo výstižná jako (nyní už jen) česká je i současná slovenská úprava obsažená v civilnom sporovom poriadku (dále jen „CSP“). Podle § 76 CSP platí, že „samostatné spoločenstvo je procesné spoločenstvo, v ktorom ide o samostatné práva a povinnosti a každý koná sám za seba. Súd rozhoduje o každom nároku a povinnosti samostatne“. Formulace není zdařilá již proto, že se v ní nevystihuje podstata samostatného společenství, která nespočívá v samostatnosti rozhodování, ale v tom, že rozsudek může vyzníti ohledně každého samostatného společníka obsahově rozdílně, tj. že z hlediska hmotného práva není nezbytné, aby rozsudek zněl vůči všem společníkům shodně. Pokud by měla být poslední věta § 76 CSP chápána doslova, vylučovala by kupř. to, aby za samostatné společníky byli považováni solidární dlužníci.⁷⁶ Soud ve vyhovujícím rozsudku o povinnosti každého z nich k plnění nerozhoduje samostatným výrokem, ale výrokem společným, v němž jim ukládá, aby rukou společnou a nerozdílnou zaplatili žalobci určitou částku. Povinnost k plnění každého z nich pouze samostatně právně posuzuje; to ale není totéž, co samostatnost rozhodování. Jako absurdní je pak nutno vyloučit variantu, že by shora citovaná formulace druhé věty § 76 CSP měla znamenat, že soud bude rozhodovat o každém nároku a povinnosti samostatným rozsudkem. Tím by totiž bylo zcela popřeno to, co je pro samostatné společenství typické, a sice že každý ze společníků vede proces sám pro sebe, ale vzhledem k tomu, že o těchto několika procesech probíhá společně řízení, je společné také projednání těchto věcí a rozsudek o těchto nárocích.⁷⁷

75 STERCHI, M. H. In Güngerich, A. et al. *Berner Kommentar. Schweizerisches Zivilprozessordnung. Band I. Artikel 1-149 ZPO.* Bern : Stämpfli, 2012, s. 790.

76 ŠTEVČEK, M. In Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha : C. H. Beck, 2016, s. 263, bez další argumentace uvádí, že se charakter procesního společenství v případě solidárních závazků může jevit jako sporný; „zpravidla“ však má jít o procesní společenství samostatné. Komparativní poznatky, které jsou uvedeny v tomto článku, popř. též další úvahy, snad jasně dokládají, že pro takové (neodůvodněné) pochyby není místo. To potvrzuje i nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu SR 5 Cdo 1/2018, v jehož odůvodnění se konstatuje: „Solidárne zaviazaní dlžníci majú postavenie samostatných spoločníkov“.

77 GRUNSKÝ, W., JACOBY, F. *Zivilprozessrecht.* 16. vydání. München : VerlagFrabz Vahlen, 2018, s. 112.

Stejně tak je krajně pochybné, zda práva a povinnosti kupř. solidárních dlužníků nebo dlužníka a ručitele jsou skutečně samostatnými právy. V prvním případě tato práva k sobě pojí totožnost předmětu plnění, ve druhém akcesorita ručitelského závazku. Samozřejmě je nutno tento nedostatek překlénout výkladem, neboť jinak by vedl k absurdnímu důsledku, že uvedené dva typy případů nelze projednávat v jediném řízení (o nerozlučné společenství nejde a doslovně stanovené předpoklady § 76 CSP naplněny nejsou), zatímco věci, které spolu nesouvisí (tj. jde o zcela samostatná práva a povinnosti), společně projednávat lze.

Vyloučení tohoto druhého extrému je nutno dovodit stejnou cestou jako v případě českého občanského soudního řádu. Právní úprava spojení a vyloučení věcí v § 166 CSP je až na jednu větu, která nemá pro subjektivní kumulaci význam, totožná jako § 112 OSŘ. Vzhledem k tomu, že procesní společenství vždy znamená společné projednání několika věcí, je možné jenom tehdy, pokud bude společné projednání těchto věcí vhodné zejména pro jejich skutkovou souvislost. Ani v případě samostatného společenství tedy nemůže jít o práva a povinnosti, které jsou zcela samostatné, neboť společné projednání takových věcí by bylo z hlediska procesní ekonomie naprosto nežádoucí.

Závěry vyplývající ze srovnání

Právní úprava samostatného společenství by měla vycházet z účelu, který je tímto institutem sledován. Tímto účelem je bez jakýchkoliv pochybností v prvé řadě procesní ekonomie. Má-li žalobce kupř. za to, že mu škodu způsobilo společně několik škůdců, je jistě výhodnější, pokud o náhradu škody budou žalováni všichni v jednom řízení. Obdobně to platí i pro opačný případ, kdy při jedné škodní události bude způsobena újma několika osobám. A samozřejmě nemusí jít jenom o nároky deliktní povahy. Bude-li v uvedených případech žalobce žalovat všechny škůdce, nebo uplatní-li žalobu několik poškozených, šetří se tím nejen čas, ale také náklady a úsilí související s procesními úkony stran i soudu (žaloba, rozsudek a další procesní úkony se činí jenom jednou) a především výrazně hospodárněji může probíhat dokazování. Není zapotřebí opakovaně ve dvou samostatných řízeních předvolávat svědky, ustanovovat znalce, provádět ohledání atd.

Separátní řízení o nárocích vůči údajným škůdcům by dále mohlo mít za následek, že soud v různých řízeních učiní různá skutková zjištění ohledně skutečností, která mají společný význam pro všechny nároky. To je nutno vzhledem k tomu, že objasňování skutkového stavu v řízení ovládaném projednací zásadou závisí na aktivitě procesních stran, a s ohledem na princip volného hodnocení důkazů, připustit. Hmotné ani procesní právo sice v tomto případě nevyžaduje,

aby bylo rozhodnuto vůči všem domnělým škůdcům stejně; rozdílné rozhodnutí může být zapříčiněnou nejen odchylným právním posouzením, ale např. tím, že ohledně některého z údajných společných škůdců budou zjištěny okolnosti vylučující protiprávnost. Z hlediska právní jistoty je však nevhodné, aby např. v situaci, kdy je několik osob žalováno v různých řízeních o náhradu škody pro porušení zákonné povinnosti, soud v jednom řízení dospěl k závěru, že tato povinnost porušena byla, zatímco v druhém, že porušena nebyla. Společné projednání věci tak v těchto případech vylučuje obsahově protichůdná rozhodnutí; ta sice nejsou v případě samostatných společníků právně nutná, ale je přinejmenším vhodné, aby mezi rozhodnutími o skutkově souvisejících věcech nevznikaly nedůvodné rozdíly.

Pravidla o samostatném společenství by měla umožňovat, aby těchto cílů, tj. procesní ekonomie a vyloučení nedůvodných obsahových rozdílů v rozhodnutí o jednotlivých nárocích, bylo dosaženo.⁷⁸ Srovnávané právní řády ukazují, že i když zákon zavádí různé kategorie procesních společenství, právní praxe stejně postupně dospěla k jejich široké interpretaci. Rakouské procesní právo rozlišuje mezi materiálním a formálním společenstvím a spojuje s ním určité procesní následky, německý ZPO různé skutkové podstaty zachovává, ale klíčovou roli hraje široká interpretace § 60 něm. ZPO, a nejnovější švýcarský ZPO již toto rozlišování opustil zcela a má skutkovou podstatu jedinou. Ta připouští samostatné procesní společenství v případě skutkového nebo právního důvodu téhož druhu, což je vyjádření, které navazuje zjevně na rakouský i německý ZPO, ale zřejmě není zcela přesné. Ostatně vykládá se tak, že musí jít o nároky související.

Jak legislativní, tak interpretační a aplikační praxe tedy vykazují jasnou tendenci nerozlišovat mezi formálním a materiálním procesním společenstvím. Toto rozlišování souvisí především s pravidly věcné a místní příslušnosti, jež jsou upravena tak, že materiální procesní společenství podporují, zatímco k formálnímu společenství v rozepři jsou spíše rezervované. Při uvedené diferenciaci proto jde právně politicky především o otázku, zda je spíše žádoucí, aby o nárocích stejného druhu zakládajících se na stejném skutkovém základu bylo vedeno společné řízení, nebo zda je naopak na místě takové subjektivní kumulaci čelit. Z hlediska procesní ekonomie lze považovat za vhodnější vstřícnější přístup k subjektivní kumulaci. Společné projednání věci, včetně dokazování, může podstatně šetřit čas, náklady, jakož i námahu, kterou s vedením sporu budou muset vynaložit strany, a konec konců představuje také nižší zátěž pro soudy.

⁷⁸ Tyto cíle jsou obecně v literatuře uznávány. Viz např. srovnávací dílo COHN, E. J. *Parties*. In Cappelletti, M. *International Encyclopedia of Comparative Law. Volume XVI. Civil Procedure*. Tübingen : Mohr Siebeck, 1976, s. 38, nebo POHLMAN, P. *Zivilprozessrecht*. 4. vydání. München : C. H. Beck, 2018, s. 339, MEIER, I. *Schweizerisches Zivilprozessrecht*. Zürich – Basel – Genf : Schulthess, 2010, s. 169. GROSS, B., ZUBER, R. *Berner Kommentar. Schweizerisches Zivilprozessordnung. Band I. Artikel 1-149 ZPO*. Bern : Stämpfli, 2012, s. 788. U nás např. RUBEŠ, J. In Rubeš, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. Díl I*. Praha : Orbis, 1970, s. 317.

Proti rozlišování materiálního a formálního společenství mluví také problémy, které mohou vyvstávat při posuzování věcné příslušnosti a přípustnosti opravných prostředků, budou-li se odvíjet od hodnoty předmětu sporu, popř. též ohledně příslušnosti místní. Bude-li kupř. hranice přípustnosti odvolání 10 000 Kč a žalobou budou uplatněny dva nároky, každý o hodnotě 6000 Kč, má pro přípustnost odvolání zásadní význam, zda se mají oba nároky sečíst (materiální společenství krom solidarity), či nikoliv (formální společenství a solidarita). U věcné příslušnosti založené na hodnotě předmětu sporu je to podobné. Může rovněž vzniknout pochybnost, zda je obecný soud jednoho z žalovaných příslušný i pro ostatní žalované; tak je tomu totiž jenom v materiálním, nikoliv však ve formálním společenství. V důsledku toho mohou v každém řízení vznikat spory o věcnou příslušnost, místní příslušnost a přípustnost opravných prostředků, které by nevznikaly, pokud by se oba druhy samostatného společenství od sebe neodlišovaly. Také z tohoto hlediska se jeví vhodnější preferovat jednotné pojetí samostatného společenství.

Na druhou stranu procesní společenství nemůže být bezbřehé. Pokud by společné projednání nároků několika osob nebo vůči několika osobám nepřineslo žádnou výhodu z hledisek právě uvedených, není důvod pro to, aby se o nich vedlo společně řízení. Mnohost stran uplatňujících různé nároky by se snadno mohla stát pro řízení přítěží. K tomu by mohlo dojít zejména tehdy, pokud by souvislost mezi jednotlivými nároky byla natolik malá, že by převažovala potřeba provádět dokazování k okolnostem významným pouze pro jednotlivé nároky nad dokazováním k okolnostem společným všem uplatněným nárokům.

Z tohoto hlediska se jeví jako adekvátní závěr, který lze interpretačně dovodit jak na základě české, tak i ve vztahu ke slovenské úpravě: několik osob může společně žalovat nebo být žalováno, pokud je společné projednání více věcí vhodné, a to zejména z důvodu skutkové souvislosti nároků. Nesprávné je však legislativní řešení v obou zmíněných předpisech, neboť předpoklady subjektivní kumulace by měly být vyjádřeny již v ustanoveních upravujících tento institut, a nikoliv až – a to dokonce výlučně – v pravidlech věnovaných objektivní kumulaci.

Provedené srovnání ukázalo velký význam pravidel příslušnosti pro míru uplatnění samostatného společenství v praxi. Chce-li zákonodárce podpořit procesní ekonomii a snížit riziko obsahově si odporujících rozhodnutí, měl by tomu přizpůsobit pravidla věcné i místní příslušnosti.

Pokud jde o příslušnost věcnou, jeví se jako optimální vzor švýcarská úprava. Hodnota nároků uplatněných několika žalobci nebo proti několika žalovaným by se měla počítat, ledaže by šlo o nároky, které se vzájemně vylučují; tak je tomu v případě aktivní i pasivní solidarity nebo v poměru dlužníka a ručitele. U solidárních závazků má sice každý věřitel právo na splnění celé pohledávky, resp. každý dlužník je zavázán za celý dluh, ale plní se jenom jednou s účinky pro všechny. Proto nelze nároky počítat. Obdobně to platí i pro dlužníka a ručitele, neboť v rozsahu, v němž splní jeden z nich, zaniká dluh a v tomto rozsahu i ručitelství závazek. Pokud by věcná příslušnost závisela na hodnotě předmětu sporu, což je standardní řešení, zaručilo by počítání uplatněných nároků (s uvedenou výjimkou) stejnou věcnou příslušnost. Rozhodující pro posouzení věcné příslušnosti by totiž byl výsledný součet všech uplatněných nároků, a ne výše každého z nich.

Širší uplatnění subjektivní kumulace rovněž předpokládá uzpůsobení pravidel místní příslušnosti. K tomu ve větším či menším rozsahu přistupují nejen vnitrostátní právní řády, jak vyplývá z uvedeného srovnání, ale lze se s tímto řešením setkat dokonce i v právu evropském. Čl. 8 bod 1 nařízení č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, stanovuje: „Osoba, která má bydliště v některém členském státě, může být též žalována, je-li žalováno více osob společně, u soudu místa, kde má bydliště některý ze žalovaných, za předpokladu, že právní nároky jsou spojeny tak úzce, že je účelné je projednat a rozhodnout o nich společně, aby se zabránilo vydání vzájemně neslučitelných rozhodnutí v oddělených řízeních“.

Procesní předpis by měl zakládat společnou místní příslušnost pro samostatné společenství, a to samozřejmě pro všechny jeho případy; to plyne již ze shora učiněného závěru, že není na místě rozlišovat mezi formálním či materiálním společenstvím nebo jinak diferencovat jeho skutkové podstaty. Postačí však, aby speciální pravidlo místní příslušnosti bylo zaměřeno jenom na pasivní samostatného společenství. U aktivního jej není zapotřebí, neboť se místní příslušnost bude zpravidla řídit obecným soudem žalovaného, a pro všechny nároky vůči němu bude příslušný stejný soud.

Po obsahové stránce by úprava místní příslušnosti měla zaručovat, aby – pro případ, že by jinak nebyla dána místní příslušnost téhož soudu pro všechny žalované (např. soudu polohy nemovitosti; nebo soudu, v jehož obvodu mají všichni žalovaní bydliště; popř. soudu, v jehož obvodu došlo ke škodní události) – se řízení mohlo konat u soudu, který je příslušný alespoň pro jednoho

z žalovaných společníků. Důležité je, aby tato místní příslušnost byla založena přímo zákonem, a nikoliv až rozhodnutím nadřízeného soudu, jako je tomu podle německého civilního řádu soudního. První z uvedených variant totiž šetří čas a náklady, a odpovídá tedy myšlence procesní ekonomie, na níž především je samostatné procesní společenství založeno.

Procesné spoločenstvá v (ne)rekodifikovanej úprave

JUDr. Róbert Šorl, PhD.
Okresný súd Prievidza

Rekodifikovaný civilný proces obsiahnutý v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej aj CSP) sa dotkol aj úpravy procesného spoločenstva a účasti tretích osôb na spore. Zatiaľ čo nová úprava intervencie a oznámenia o spore predstavuje zásadnú zmenu, úprava procesných spoločenstiev sa len minimálne odlišuje od úpravy obsiahnutej v Občianskom súdnom poriadku. Všetky formy procesných spoločenstiev sú upravené v pomerne strohých ustanoveniach §§ 75 – 78 CSP. Intervencia a oznámenie o spore sú na strane druhej upravené v neporovnateľne rozsiahlejších ustanoveniach §§ 81 – 88 CSP.

Nepomer v rozsahu spracovania je zrejмый aj v základnom komentári.¹ Zatiaľ čo procesné spoločenstvá sú spracované na šiestich stranách,² účasti tretích osôb na spore sa komentár venuje na 19 stranách textu.³ Spoločným prvkom komentára je pomerný strohý rozsah použitej literatúry, či už pri procesných spoločenstvách⁴ alebo pri intervencii.⁵ Literatúra je tvorená pár titulmi spred roku 1989, ktoré sa zameriavajú na niektoré parciálne problémy oboch inštitútov. Len pár publikácii po roku 1989 vykazuje znaky komplexnejšieho spracovania či už procesných spoločenstiev alebo vedľajšej intervencie.⁶ Nejde však o následok nekoncepčnej práce autorov komentára, ale skôr o prejav obmedzeného rozsahu našej procesualistiky, ktorá sa len málo zameriavala na oba procesné inštitúty. Predmetom tohto príspevku je pokus o kritiku niektorých legislatívnych a dogmatických riešení úpravy procesných spoločenstiev v rekodifikovanom civilnom procese porovnaním právnych úprav oboch inštitútov s tradičnými kodifikáciami procesného práva.

1 ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAČOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016.

2 ŠTEVČEK, M., *tamže*, s. 261 – 266.

3 TOMAŠOVIČ, M., *tamže*, s. 272 – 291.

4 HALOUZKA, V. *Pluralita žalovaných v řízení o náhradu škody a právní moc rozsudku*. In *Bulletin advokacie*, 1978, s. 23; HALOUZKA, V. *Pluralita žalovaných v paternitním sporu*. In *Socialistická soudnictvo*, 6/1978, s. 41; JEHLIČKA, O., SOUKUP, J., ŠVESTKA, J. *Mají rozvedení manželé ve sporu o zaplacení dlužné úhrady za užívání společného bytu postavení samostatných nebo nerozlučných společníků?* In *Socialistická zákonnost*, 8/1988, s. 447; KADLEC, J. *Několko poznámek k procesnému spoločenstvu v pracovnoprávných sporoch*. In *Právní obzor*, 6/1970, s. 268; MRVA, M. *Procesné spoločenstvo v prípadoch delenej zodpovednosti za škodu*. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 12/2009, s. 28; ŠTEVČEK, M. *Niektorí za všetkých alebo naozaj musia súhlasiť všetci?* In *Bulletin slovenskej advokácie*, 5–6/2003, s. 80; ŠTEVČEK, M. *K postaveniu procesného spoločenstva v občianskom súdnom konaní*. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 3/2004, s. 20; ŠTEVČEK, M. *Procesné nástupníctvo v civilnom práve procesnom*. Bratislava : EPOS, 2008; *Svoboda, J. Nerozlučné spoločenstvá na strane žalujúcí*. In *Právní forum*, 12/2009.

5 ŠORL, R., GEŠKOVÁ, K. *Postavenie a zmysel inštitútu vedľajšieho účasťenstva v civilnom procese a jeho vývojové premeny*. In *Justičná revue*, 8–9/2005; NESROVNAL, V. *Postavenie vedľajšieho účastníka v civilnom procese s osobitým zreteľom na právo podať odvolanie*. In *Socialistické súdnictvo* 11/1979; OGURČÁK, Š., MAZÁK, J. *Aktuálne otázky právneho postavenia vedľajšieho účastníka*. In *Právní obzor*, 1/1988.

6 ŠINOVÁ, R., JURÁŠ, M. *Účasťenství v civilním soudním řízení*. Praha : Leges, 2015, s. 140–158.

Spoločné, či samostatné právo a povinnosť. Objektívna, či subjektívna kumulácia

Nové ustanovenie § 75 ods. 1 CSP, podľa ktorého na strane žalobcu alebo žalovaného môže vystupovať viac subjektov obsahovo úplne korešponduje s § 91 ods. 1 OSP, z ktorého je zrejmé, že zákon pripúšťa, aby či už na jednej alebo druhej strane sporu vystupovalo viac subjektov. Rovnako ako OSP aj CSP definuje účinky samostatného spoločenstva v § 76, podľa ktorého samostatným spoločenstvom je také procesné spoločenstvo, v ktorom ide o samostatné práva a povinnosti a každý koná sám za seba. V podstate ide o zopakovanie ustanovenia § 91 ods. 1 OSP, v ktorom je výrazne menej expresívne vyjadrené, že v samostatnom procesnom spoločenstve koná každý zo spoločníkov sám za seba. Nepokryté to vyjadruje aj dôvodová správa k ustanoveniu § 76 CSP, ktorá výslovne uvádza, že „*právna úprava vychádza z osvedčeného doktrínálne i judikatúrne dostatočne podloženého inštitútu samostatného procesného spoločenstva, čím sa ponecháva tento inštitút v nezmennej podobe oproti minulej právnej úprave.*”

CSP kopíruje absolútnu permissívnu normu OSP bez akýchkoľvek podmienok možnosti vzniku samostatného spoločenstva. Rovnako ako OSP neobsahuje jasnú definíciu prípustnosti procesného spoločenstva. Podľa § 11 rakúskeho ZPO⁷ môžu viaceré osoby spoločne žalovať alebo byť žalované okrem v iných predpisoch ustanovených prípadoch, (i) keď s ohľadom na predmet sporu sú v právnom spoločenstve alebo z toho istého skutkového dôvodu sú solidárne oprávnené alebo zaviazané a (ii) keď predmetom sporu sú nároky a záväzky rovnakého druhu, ktoré spočívajú na tom istom, podstatne rovnakom skutkovom dôvode. V prvom prípade nemusí byť splnená podmienka, aby bola daná príslušnosť súdu vo vzťahu ku každému žalovanému. V druhom prípade je však podmienkou vzniku procesného spoločenstva žalovaných to, aby bola daná príslušnosť súdu ku každému z nich. Prvorepubliková československá právna veda tieto dva prípady prípustnosti procesného spoločenstva pomenúvala ako vlastné spoločenstvo v spore a nevlastné spoločenstvo v spore.⁸ Súčasná rakúska právna⁹ veda tieto výrazy nepoužíva. Vlastné spoločenstvo

7 Podľa § 11: „Außer den in anderen Gesetzen besonders bezeichneten Fällen können mehrere Personen gemeinschaftlich klagen oder geklagt werden (Streitgenossen):

1. wenn sie in Ansehung des Streitgegenstandes in Rechtsgemeinschaft stehen oder aus demselben tatsächlichen Grund oder solidarisch berechtigt oder verpflichtet sind;

2. wenn gleichartige, auf einem im Wesentlichen gleichartigen tatsächlichen Grunde beruhende Ansprüche oder Verpflichtungen den Gegenstand des Rechtsstreites bilden, und zugleich die Zuständigkeit des Gerichtes hinsichtlich jedes einzelnen Beklagten begründet ist.“

8 HORA, V. Učebnice civilního práva procesního. Praha : Všehrd, 1947, s. 152-153.

9 RECHBERGER, W., SIMOTTA, D. Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren. Wien : Manz, 2017, s. 185-186.

podľa § 11 ods. 1 ZPO pomenúva ako materiálne spoločenstvo v spore (*materielle Streitgenossenschaft*), keďže spojenie vzniká na základe obsahovej zhody nárokov, ktoré sú predmetom konania. Nevlastné spoločenstvo podľa § 11 ods. 2 ZPO pomenúva ako formálne spoločenstvo v spore (*formelle Streitgenossenschaft*), keďže dôvodom jeho vzniku je formálne, procesné rozhodnutie žalovať viacero osôb, ktoré nie sú v právnom spoločenstve, resp. nie sú solidárne zaviazané.

Podobne podmienky prípustnosti účasti viacerých na jednej strane sporu určuje aj § 59 a 60 nemeckého ZPO.¹⁰ Zo znenia zákona vyplýva spoločenstvo pri právnom spoločenstve alebo identite dôvodu, pri ktorom môžu viacerí žalovať alebo byť žalovaní, keď sú v právnom spoločenstve ohľadne predmetu sporu alebo sú oprávnení alebo zviazaní z toho istého skutkového a právneho dôvodu. Podobne ako podľa rakúskej úpravy viaceré osoby môžu spoločne žalovať alebo byť žalované, keď predmet sporu tvoria nároky alebo záväzky, ktoré spočívajú v podstate na rovnorodom skutkovom a právnom základe (spoločenstvo pri rovnorodom druhu nárokov). Na rozdiel od rakúskeho a našich procesných poriadkov však nemecká právna úprava pre procesné spoločenstvá priamo zákonom nevytvára jednotnú miestnu príslušnosť. V Rakúsku je základom osobitnej miestnej príslušnosti pri procesných spoločenstvách explicitné ustanovenie § 93 ods. 1 jurisdikčnej normy, podľa ktorého: „*ak nie je pre spor určený spoločne osobitne príslušný súd, môžu byť viaceré osoby, ktoré majú odlišné všeobecné súdy, žalované na ktoromkoľvek tuzemskom súde, ktorý je všeobecným súdom niektorého zo spoločníkov v spore, alebo ak sú medzi spoločníkmi v spore hlavný a vedľajší zviazaní na všeobecnom súde ktoréhokoľvek z hlavných zviazaných, a to všetko pre prípad, že príslušný súd nemôže byť určený dohodou strán.*”¹¹ V našom právnom prostredí bolo základom osobitnej miestnej príslušnosti procesných spoločenstiev obsahovo omnoho všeobecnejšie ustanovenie § 11 ods. 1 OSP, podľa ktorého: „*ak je miestne príslušných niekoľko súdov, môže sa konať na ktoromkoľvek z nich.*”¹²

10 Podľa § 59 Streitgenossenschaft bei Rechtsgemeinschaft oder Identität des Grundes: „*Mehrere Personen können als Streitgenossen gemeinschaftlich klagen oder verklagt werden, wenn sie hinsichtlich des Streitgegenstandes in Rechtsgemeinschaft stehen oder wenn sie aus demselben tatsächlichen und rechtlichen Grund berechtigt oder verpflichtet sind.*”

Podľa § 60 Streitgenossenschaft bei Gleichartigkeit der Ansprüche: „*Mehrere Personen können auch dann als Streitgenossen gemeinschaftlich klagen oder verklagt werden, wenn gleichartige und auf einem im Wesentlichen gleichartigen tatsächlichen und rechtlichen Grund beruhende Ansprüche oder Verpflichtungen den Gegenstand des Rechtsstreits bilden.*”

11 Podľa § 93 ods. 1 Jurisdiktionsnorm (Gesetz vom 1. August 1895, über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen): „*Mehrere Personen, welche ihren allgemeinen Gerichtsstand vor verschiedenen Gerichten haben, können als Streitgenossen, sofern nicht für den Rechtsstreit ein gemeinschaftlicher besonderer Gerichtsstand begründet ist, vor jedem inländischen Gerichte geklagt werden, bei welchem einer der Streitgenossen oder, wenn sich unter ihnen Haupt- und Nebenverpflichtete befinden, einer der Hauptverpflichteten seinen allgemeinen Gerichtsstand hat, es sei denn, daß das Gericht auch durch Vereinbarung der Parteien nicht zuständig gemacht werden kann.*”

12 ŠTEVČEK, M., FicoVá, S. a kol. Občianský súdny poriadok. I. diel. Komentár. 2. Vydanie. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 41: „*Existencia viacerých miestne príslušných súdov môže prichádzať do úvahy v prípade spoločenstva účastníkov [subjektívnej kumulácie (§91)] alebo miestnej príslušnosti danej na výber (87).*”

Toto ustanovenie bolo doslovne prevzaté do § 37 CSP, pričom dáva žalobcovi širokú a ničím neregulovanú možnosť voľby súdu pri podaní žaloby proti viacerým žalovaným s rozdielnymi všeobecnými súdmi. Hra žalobcu s voľbou miestne príslušného súdu je v našom priestore zvýšená i pomerne ťažko odôvodniteľnou úpravou § 41 CSP, keď súd skúma miestnu príslušnosť (okrem výlučnej miestnej príslušnosti) len na námietku žalovaného pri prvom procesnom úkone.

Nemecká právna veda preberajúc závery judikatúry pri spoločensťve rovnorodých nárokov uvádza, že ustanovenie možno vykladať z dôvodu účelnosti široko a veľkoryso z dôvodu hospodárnosti konania. K tomu však uvádza, že iba vecná podobnosť skutkových dejov a hospodárskeho základu nestačí. Preto pod túto definíciu samostatného procesného spoločensťva nemožno zahrnúť žaloby, ktorých základom je samostatné protiprávne konanie viacerých žalovaných pri porušení autorského práva alebo pri rozdielnych dopravných nehodách.¹³ Na rozdiel od nášho a rakúskeho prostredia je judikatúra nemeckých súdov o tom, kedy ide o procesné spoločensťvo pomerne rozsiahla. Dôvodom je, že nemecký procesný predpis tak ako v Rakúsku nevytvára potrebu rovnakého všeobecného súdu pri formálnom (nevlastnom) spoločensťve a na rozdiel od našej úpravy ani nevytvára konštrukciu príslušnosti ktoréhokol'vek zo všeobecných súdov žalovaných. V prípade pasívneho spoločensťva sa v Nemecku musí vždy príslušný súd najprv určiť osobitným súdnym rozhodnutím. Ak majú byť žalované viaceré osoby, ktoré majú rozdielne všeobecné súdy a pre spor nie je zákonom určený spoločný osobitne príslušný súd, rozhodne o takomto určení príslušného súdu obom týmto súdom najbližší spoločný vyšší súd. Ak je najbližším spoločným vyšším súdom Spolkový súdny dvor, príslušný súd určí vrchný krajský súd, v ktorého obvode je súd, ktorý vec riešil ako prvý. Ak sa vrchný krajský súd pri určení príslušného súdu mieni odchýliť od právneho názoru iného vrchného krajského súdu alebo od právneho názoru Spolkového súdneho dvora, predloží vec so zdôvodnením svojho právneho názoru Spolkovému súdnemu dvoru, ktorý v takomto prípade rozhodne. O návrhu na určenie príslušného súdu sa rozhoduje uznesením, proti ktorému nie je opravný prostriedok.¹⁴

¹³ BAUMBACH, A., LAUTERBACH, W., ALBERS, J., HARTMANN, P. *Zivilprozessordnung, Kommentar*. München : C. H. BECK, 2016, s. 241.

¹⁴ Podľa § 36 *Gerichtliche Bestimmung der Zuständigkeit*:

„(1) Das zuständige Gericht wird durch das im Rechtszug zunächst höhere Gericht bestimmt... 3. wenn mehrere Personen, die bei verschiedenen Gerichten ihren allgemeinen Gerichtsstand haben, als Streitgenossen im allgemeinen Gerichtsstand verklagt werden sollen und für den Rechtsstreit ein gemeinschaftlicher besonderer Gerichtsstand nicht begründet ist...“

(2) Ist das zunächst höhere gemeinschaftliche Gericht der Bundesgerichtshof, so wird das zuständige Gericht durch das Oberlandesgericht bestimmt, zu dessen Bezirk das zuerst mit der Sache befasste Gericht gehört.

(3) Will das Oberlandesgericht bei der Bestimmung des zuständigen Gerichts in einer Rechtsfrage von der Entscheidung eines anderen Oberlandesgerichts oder des Bundesgerichtshofs abweichen, so hat es die Sache unter Begründung seiner Rechtsauffassung dem Bundesgerichtshof vorzulegen. In diesem Fall entscheidet der Bundesgerichtshof.“

Podľa § 37 *Verfahren bei gerichtlicher Bestimmung*:

„(1) Die Entscheidung über das Gesuch um Bestimmung des zuständigen Gerichts ergeht durch Beschluss.

(2) Der Beschluss, der das zuständige Gericht bestimmt, ist nicht anfechtbar.“

K tomu judikatúra uvádza, že pri takomto určovaní musí byť objektívne zistené, či v skutočnosti ide o procesné spoločenstvo. Pritom sa vychádza zo skutkových tvrdení žalobcu, no bez ďalšieho nemožno vychádzať len z jeho právneho posúdenia.¹⁵

V jasnom vymedzení podmienok možnosti procesného spoločenstva vyplýva rozdiel medzi minulou a súčasnou slovenskou úpravou na strane jednej a nemeckou a rakúskou úpravou na strane druhej. K tomu treba uviesť, že v podstate obdobnú, mierne zjednodušenú úpravu obsahoval aj § 412 OSP z roku 1950, podľa ktorého „v jednej žalobe môže žalovať alebo byť žalovaných viac osôb, ak je predmetom konania spoločné právo alebo spoločná povinnosť, alebo ak sú tieto osoby (spoločníci) oprávnené alebo povinné v podstate na tom istom skutkovom základe alebo na skutkovom základe v podstate podobnom.“ Súčasná slovenská právna úprava vychádza pri definícii samostatného spoločenstva len z OSP z roku 1963 a nedefinuje podmienky jeho prípustnosti. Preto za procesné spoločenstvo podľa súčasných právnych predpisov možno považovať akúkoľvek žalobu, v ktorej sú náhodne označení viacerí žalujúci alebo žalovaní bez akékoľvek spojenia, ktoré by vyplývalo z ich právneho spoločenstva alebo z jednoty, či podobnosti skutkového stavu, ktorý je základom uplatnených nárokov. S otázkou možnosti vzniku samostatného procesného spoločenstva sa v súlade so zákonom vyporiadava aj právna veda a judikatúra, ktorá sa vôbec nesnaží formulovať možnosti vzniku samostatného procesného spoločenstva. Bez bližšej úvahy sa za samostatné spoločenstvo – subjektívnu kumuláciu považuje akákoľvek situácia, v ktorej je v žalobe označených či už viac žalobcov alebo žalovaných.¹⁶

Typickým príkladom nesprávneho pochopenia procesného spoločenstva je konštatovanie, podľa ktorého procesným spoločenstvom nebude len žaloba podaná proti viacerým nájomcom toho istého bytu, ale aj žaloba prenajímateľa na zaplatenie dlžného nájomného voči dvom nájomcom dvoch rozdielnych bytov.¹⁷ Na prvý pohľad nejde o vlastné (materiálne) spoločenstvo. Otázkou je, či ide o nevlastné spoločenstvo. V takomto prípade sa žaloba odvíja síce od rovnakých právnych dôvodov a osoby toho istého prenajímateľa, no skutkový súvis daný nie je, keďže nájomné vzťahy sú založené samostatnými nájomnými zmluvami a samostatnými protiprávnymi konaniami spočívajúcimi v nezaplatení nájomného. Žiaden problém nevystáva v prípade, ak všeobecným súdom

15 BAUMBACH, A., LAUTERBACH, W., ALBERS, J., HARTMANN, P. *Zivilprozessordnung. Kommentar.* München : C. H. Beck, 2016, s. 150.

16 ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAČOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha : C. H. Beck, 2016, s. 263, odkazuje na rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Odo 1708/2006, podľa ktorého: „Samostatné procesné spoločenstva vzniká predovšetkým tým, že žalobu podá (alebo je v žalobe označených) spoločne viac osôb.“

17 ŠINOVÁ, R., JURÁŠ, M. Účastenství v civilním soudním řízení. Praha : Leges, 2015, s. 140 – 158.

oboch žalovaných nájomcov je rovnaký súd. Problematickou sa otázka stáva pri rozdielnosti všeobecných súdov žalovaných. Podľa rakúskej právnej úpravy v takomto prípade nevlastné (procesné) spoločenstvo nevznikne, keďže nie je naplnená podmienka spoločného všeobecného súdu. Podľa nemeckej právnej úpravy by žalobca musel najprv požiadať o určenie miestne príslušného súdu, pričom záver nemeckého súdu by v takomto prípade bol zrejme taký, že o procesné spoločenstvo nejde. Oba právne závery by však vychádzali z čisto procesných konštrukcií, ktorých základom je hospodárnosť konania. Len ťažko by dospeli k záveru, že je hospodárne, aby celkom odlišní nájomcovia s odlišnými všeobecnými súdmi boli žalovaní na jednom z viacerých príslušných súdov, keďže požiadavka hospodárnosti konania by bola zachovaná len pri jednom z nich.

Podľa veľkorysých a strohých záverov našej právnej vedy by sa za procesné spoločenstvo považovala akákoľvek konštrukcia žalobcu, ktorou by sa domáhal svojich samostatných nárokov proti viacerým žalovaným, a to aj v prípade, ak by medzi žalovanými nebolo žiadneho objektívneho spojenia, ktoré by vyplývalo, či už z ich hmotnoprávneho spoločenstva, skutkového súvisu uplatnených nárokov alebo spoločne príslušného súdu. Typickým príkladom by bolo uplatnenie nárokov dodávateľa voči viacerým celkom odlišným spotrebiteľom s rozdielnymi všeobecnými súdmi na základe viacerých samostatne uzavretých a obsahovo rozdielných zmlúv. Z pohľadu subjektov by išlo celkom náhodnú, len vôľou žalobcu vytvorenú subjektívnu kumuláciu na strane žalovaných. Z pohľadu na predmet konania je však zrejme, že základom uplatnených nárokov pri každom zo žalovaných je samostatný skutkový stav a teda nejde o subjektívnu kumuláciu, ale o skôr kumuláciu objektívnu, keď sa v jednom konaní má rozhodnúť na základe dvoch celkom samostatných a odlišných skutkových stavov. Súčasná definícia samostatného procesného spoločenstva, ktorá používa výraz samostatných práv, sa obmedzuje len na jej vonkajší prejav spočívajúci v označení viacerých subjektov na ktorejkoľvek sporovej strane, vedie k nejasej hranici medzi subjektívnou a objektívnou kumuláciou.

V konečnom dôsledkom však tento jav z pohľadu postupu súdu nemusí byť zdrojom neprekonateľných rozporov, keďže nástrojom na zamedzenie toho, aby sa v jednom konaní nekonalo v podstate o celkom rozdielných nárokoch alebo záväzkoch rozdielných žalobcov alebo žalovaných, zostáva podobne ako podľa úpravy obsiahnutej v OSP z roku 1963 ustanovenie o vylúčení vecí tak, ako je obsiahnutá v § 166 ods. 2 CSP, podľa ktorého: *„ak sa v žalobe uvádzajú veci, ktoré sa na spojenie nehodia, alebo ak odpadnú dôvody, pre ktoré súd konania spojil, súd môže niektorú vec vylúčiť na samostatné konanie.“*

Nedôvodná, navonok sa javiaca subjektívna, no skôr objektívna kumulácia vytvorená rozhodnutím žalobcu, ktorá spočíva v svojoľnom označení viacerých subjektov, či už na jednej alebo druhej strane sporu, sa môže odstrániť ustanovením, ktoré navonok „normuje objektívnu kumuláciu, ktorou treba rozumieť rozhodovanie o viacerých nárokoch v jednom konaní.“¹⁸ Ustanovenie § 166 ods. 1 CSP¹⁹ je ustanovením, ktoré súdu umožňuje kumulovať viaceré samostatné žaloby do jedného konania. Môže sa stať však len základom objektívnej kumulácie, keďže na spojenie viacerých konaní sa výslovne vyžaduje splnenie podmienky totožnosti strán. Inak povedané, ak si žalobca uplatnil svoje nároky proti svojim solidárne zodpovedným dlžníkom alebo voči svojim dlžníkom, ktorých záväzok vyplynul čiastočne z toho istého skutkového deja bez toho, aby mu boli zaviazaní solidárne, nemôže súd pristúpiť k tomu, že svojím rozhodnutím ich samostatne uplatnené nároky bude kumulovať do jedného konania. Na strane druhej ustanovenie § 166 ods. 2 CSP bude nástrojom na zamedzenie toho, aby sa v jednom konaní prejednávali či už nároky viacerých žalobcov alebo záväzky viacerých žalovaných, ktorých nespája, či už ich solidarita alebo účasť na tom istom skutkovom stave. Takto uplatnené nároky, napríklad nároky dodávateľa uplatnené proti viacerým spotrebiteľom na základe samostatne uzavretých zmlúv, budú typickým príkladom náhodného spojenia vecí, ktoré sa na spojenie vecí nehodia. Nevhodnosť spojenia vytvoreného len rozhodnutím žalobcu bude spočívať v absencii aspoň čiastočného skutkového súvisu a úplnej samostatnosti (nesolidarite) uplatnených nárokov.

Na to, aby bolo možné hovoriť o samostatnom procesnom spoločenstve nestačí splniť len podmienku spravidla rozhodnutím žalobcu alebo žalobcov vytvorenej plurality subjektov na jednej, či dokonca na oboch stranách sporu, ale aj alternatívnych podmienok vzájomného súvisu žalobcom, či žalobcami označených viacerých subjektov. Pôjde buď o subjektívnu podmienku hmotnoprávnej solidarity, či právneho spoločenstva alebo podmienku skutkového (objektívneho) súvisu žalobcom tvrdeného skutkového stavu. Akékoľvek iné prípady plurality subjektov nebudú spĺňať tieto podmienky subjektívnej kumulácie a pôjde skôr o náhodnú kumuláciu viacerých objektov (skutkových stavov) prirodzene smerujúcich k celkom iným, no ničím iným ako rozhodnutím žalobcu, či žalobcov spojených subjektov. Preto bude možné a účelné takto uplatnené nároky vylučovať na samostatné konanie. Splnenie podmienky nevhodnosti spojenia v takomto prípade bude zhodné s nespĺnením podmienky na to, aby sa takto podaná žaloba považovala za subjektívnu kumuláciu – procesné spoločen-

18 PAGÁC, L. In ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAČKOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. BECK, 2016, s. 632.

19 „V záujme hospodárnosti konania súd spojí na spoločné konanie také konania, ktoré sa pred ním začali a skutkovo spolu súvisia alebo sa týkajú tých istých strán. Ak boli také konania pridelené viacerým sudcom toho istého súdu, rozhodne o spojení konaní ten sudca, u ktorého sa začalo konanie skôr.“

stvo, keďže z podstaty veci pôjde o objektívnu kumuláciu viacerých skutkových stavov, ktorá sa len v dôsledku rozhodnutia žalobcu javí ako kumulácia subjektívna.

Z uvedeného preto možno dospieť k záveru, že legislatívna definícia samostatného procesného spoločenstva tak, ako je obsiahnutá v rekodifikovanom CSP v dôsledku nekritickej recepcie ustanovení OSP je neúplná, keďže v prípade čisto gramatickej metódy výkladu vedie k tomu, že procesným spoločenstvom treba rozumieť akúkoľvek, čisto označením žalobcu v žalobe vytvorenú pluralitu na strane žalovanej strany sporu. Výkladom § 166 CSP alebo zmenou zákona však treba dospieť k rozšíreniu definície procesného spoločenstva o hmotno-právne hľadiská tak, ako sú obsiahnuté či už v rakúskej, nemeckej alebo našej skoršej normatívnej úprave či už z roku 1911²⁰ alebo z roku 1950. Staronová úprava v CSP je typickým príkladom nekritickej recepcie deformalizovaných ustanovení OSP z roku 1963 do nášho nového procesného predpisu.

Nielen konanie, ale aj opomenutie je samostatné; no nie vždy

CSP rovnako ako OSP zdefinoval aj vzťah úkonov jednotlivých spoločníkov v samostatnom spoločenstve. Podľa § 76 CSP samostatné spoločenstvo je procesné spoločenstvo, v ktorom každý koná sám za seba a súd rozhoduje o každom nároku a povinnosti samostatne. To, že v samostatnom spoločenstve koná každý zo spoločníkov v spore sám za seba explicitne stanovoval aj § 91 ods. 1 OSP, podľa ktorého ak je navrhovateľov alebo odporcov v jednej veci niekoľko, koná každý z nich sám za seba. CSP pôvodné ustanovenie doplnil o spojenie, podľa ktorého súd rozhoduje o každom nároku a povinnosti samostatne. Zmysel tohto dovetku je otázný, keďže podstatou spoločenstva je to, že súd rozhoduje o oboch nárokoch v jednotlivých štádiách v zásade tým istým rozhodnutím, či už platobným rozkazom alebo rozsudkom.

V týchto gramatických konštrukciách sa CSP a OSP z roku 1963 odlišuje od predchádzajúcich úprav. OSP z roku 1950 sa s úkonmi spoločníkov v samostatnom spoločenstve vyporiadal v druhej vete § 413 ustanovením, podľa ktorého procesné úkony alebo ich opomenutie jedným zo spoločníkov nie sú druhému na prospech ani na ujmu. V zásade tým preberal dovtedy známe

²⁰ Podľa § 77 ods. 1 zák. č. 1/1911 Občiansky súdny poriadok: „Viac strán môže žalovať alebo byť žalovanými, keď predmetom sporu je spoločné právo alebo spoločný záväzok, alebo keď strany v podstate na tom istom skutkovom a právnom základe sú oprávnené, potažne zaviazané. § 78 ods. 1 zák. č. 1/1911 Občiansky súdny poriadok: Viac strán môže i v tom prípade spolu žalovať alebo byť žalovanými, keď predmetom sporu sú práva a záväzky, vzniklé zo skutkového a právneho základu v podstate podobnému druhu, a príslušnosť súdu možno zistiť voči každému z nich.“ Preklad citovaný podľa SINGER, J., MILOTA, A., SPORZON, J., TURNER, A. *Príručná zbierka justičných zákonov platných na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava 1933.

ustanovenia v našom priestore, či už z nemeckého ZPO,²¹ rakúskeho ZPO²² a OSP z roku 1911 platného na Slovensku.²³

To, že znenie našej procesnej úpravy v zásade platné od roku 1963 výslovne spomína konanie spoločníka, no osobitným spôsobom sa nevyjadruje k jeho opomenutiu, či zmeškaniu sa môže zdať banálnym a výkladom ľahko prekonateľným problémom. To by sa však náš legislatívny vývoj musel vyhnúť ďalším omylom, ktorým v prípade samostatných spoločentiev bolo preberanie nielen textu zákona z roku 1963, ale aj judikatúry spred roku 1989 do právnych predpisov po roku 1989.

V prípade samostatných spoločentiev ďalší legislatívny vývoj predurčil omyl obsiahnutý v rozsiahlej novele OSP z roku 1991,²⁴ ktorá dovtedy k procesným spoločentvám indiferentnú právnu úpravu platobných rozkazov doplnila o § 173 ods. 2, podľa ktorého „*ak platobný rozkaz nemožno doručiť čo i len jednému z odporcov, predseda senátu ho uznesením zruší v plnom rozsahu*” a § 174 ods. 2 podľa ktorého „*ak čo i len jeden z odporcov podá včas odpor, zrušuje sa tým platobný rozkaz v plnom rozsahu.*” Táto zmena bolo odôvodnená²⁵ rozpormi v judikatúre medzi zjednocujúcimi rozhodnutiami R 16/1988²⁶ a R 58/1969,²⁷ v dôsledku údajného nerozlišovania medzi obyčajným (samostatným) a nerozlučným spoločentvom. Z dôvodu údajnej vhodnosti boli zavedené pravidlá, ktoré pri platobnom rozkaze celkom viedli k odstráneniu potreby rozlišovania dvoch druhov spoločentiev.

21 Podľa § 61 *Wirkung der Streitgenossenschaft*: „*Streitgenossen stehen, soweit nicht aus den Vorschriften des bürgerlichen Rechts oder dieses Gesetzes sich ein anderes ergibt, dem Gegner dergestalt als Einzelne gegenüber, dass die Handlungen des einen Streitgenossen dem anderen weder zum Vortheil noch zum Nachtheil gereichen.*”

22 Podľa § 13: „*Jeder der Streitgenossen ist dem Gegner gegenüber im Prozesse derart selbständig, dass die Handlungen oder Unterlassungen des einen Streitgenossen dem anderen weder zum Vortheile noch zum Nachtheile gereichen.*”

23 Podľa § 79 zák. č. I/1911 Občiansky súdny poriadok: „*Pokiaľ zákon neobsahuje výnimku, je každý spoločník samostatný a konania alebo opomenutie jedného spoločníka nie je na prospech ani na ujmu druhého.*” Preklad citovaný podľa SINGER, J., MILOTA, A., SPORZON, J., TURNER, A. *Príručná sbierka justičných zákonov platných na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava 1933.

24 Čl. I bod 83 a 84 zákona č. 519/1991 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky súdny poriadok a notársky poriadok.

25 *Osobitná časť dôvodovej správy k § 172 a 174*: „*Jestliže platební rozkazy byly vydávány proti několika žalovaným současně a jen jeden z žalovaných podal odpor, řešila judikatura tuto situaci rozporně (srov. R 16/1988 oproti R 58/1969 Sbirky rozhodnutí čs. soudů). Stalo se tak proto, že se směšovalo obyčejné a nerozlučné společenství. Proto je vhodné, aby v takových případech platební rozkaz v plně šíři zrušoval zákon přímo. Protože podobná situace nastávala tehdy, když platební rozkaz se podařilo doručit jen jednomu z žalovaných, řeší návrh novely tuto situaci obdobně.*”

26 Podľa R 16/1988: „*Včas podané odvolání jedním z bývalých manželů v řízení o zaplacení dlužné úhrady za užívání bytu za dobu trvání práva společného užívání bytu manželů má za následek, že rozsudek nenabude právní moci ani proti manželovi, který odvolání nepodal. Odporem proti platebnímu rozkazu včas podaným jen jedním z bývalých manželů se ruší platební rozkaz.*” (Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky z 23. 3. 1988, Cj 72/87).

27 Podľa R 58/1969: „*Jestliže žalovaní nejsou nerozlučnými společníky, nepůsobí včas podaný odpor jednoho žalovaného bez dalšího zrušení celého platebního rozkazu i ohledně těch žalovaných, kteří odpor včas nepodal.*” (Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni z 10. 1. 1969, 8 Co 469/68).

K tomu však treba krátko poznamenať, že z hmotného práva²⁸ vyplývajúca konštrukcia samostatného spoločenstva manželov v prípade solidarity ich záväzku, môže skutočne viesť k nevhodným riešeniam spočívajúcich v tom, že sa nepriznajú následky podania odporu jedným zo žalovaných manželov voči druhému manželovi. Táto nevhodnosť nezostala nepovšimnutá ani v právnej vede spred roku 1989, ktorá vo vzťahu k procesnému spoločenstvu manželov na dlžnickej strane záväzkového vzťahu sformulovala z dôvodu „*nepriaznivých právnych dôsledkov*“ samostatného spoločenstva ťažko udržateľný záver o nerozlučnom charaktere ich pasívneho procesného spoločenstva.²⁹

Ustanovenia OSP po novele z roku 1991, pravdepodobne aj pod vplyvom parciálnej otázky postavenia manželov v pasívnom procesnom spoločenstve, v podstate popreli zmysel samostatného spoločenstva pri doručovaní platobného rozkazu a pri podávaní odporu a priblížili ho v týchto čiastkových otázkach nerozlučnému spoločenstvu. Nesprávnosť tohto riešenia viedla skoro k zmenám. Ako prvá bola v roku 2003 odstránená podmienka doručenia platobného rozkazu do vlastných rúk všetkým samostatným spoločníkom,³⁰ keď bol § 173 ods. 2 OSP o zrušovaní platobného rozkazu, ktorý nebol doručený do vlastných rúk všetkým spoločníkom doplnený o vetu: „*To neplatí, ak sa platobný rozkaz týka niekoľkých účastníkov, z ktorých každý koná sám za seba (§ 91 ods. 1)*“, so strohým odôvodnením, podľa ktorého „*sa doplnením ustanovenia odseku 2 upravuje doručovanie v rámci samostatných účastníkov konania, ktorý voči odporcovi vystupujú každý samostatne. V konaní nejde o ich spoločné právo alebo povinnosť.*“ Až o šesť rokov neskôr, v roku 2009 bola odstránená druhá osobitne pri odpore proti platobnému rozkazu vyjadrená deformácia o zrušovaní platobného rozkazu pri podaní odporu len niektorým zo samostatných spoločníkov.³¹ Znova to bolo vyjadrené doplnením druhej vety, v tomto prípade do § 174 ods. 2 OSP v znení „*To neplatí, ak sa platobný rozkaz týka niekoľkých účastníkov, z ktorých každý koná sám za seba (§ 91 ods. 1).*“ a opätovne so strohým odôvodnením: „*Obdobne ako pri nedoručení platobného rozkazu (§ 173 ods. 2 druhá veta) aj pri podaní odporu len niektorým z účastníkov sa zruší platobný rozkaz vo vzťahu k dotknutým účastníkom.*“

28 Podľa § 145 Občianskeho zákonníka:

„(1) Bežné veci týkajúce sa spoločných vecí môže vybavovať každý z manželov. V ostatných veciach je potrebný súhlas oboch manželov; inak je právny úkon neplatný.“

(2) Z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí sú oprávnení a povinní obaja manželia spoločne a nerozdielne.“

29 JEHLÍČKA, O., SOUKUP, J., ŠVESTKA, J. Mají rozvedení manželé ve sporu o zaplacení dlužné úhrady za užívání společného bytu postavení samostatných nebo nerozlučných společníků? In *Socialistická zákonost*, 8/1988, s. 449.

30 Čl. I bod 70 zákona č. 353/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o doplnení zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov.

31 Čl. I bod 20 zákona č. 495/2009 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Nie je dôvod na to, aby sa zrušoval platobný rozkaz aj voči tým, ktorí sú v samostatnom spoločenstve a odpor nepodali.”

Prvá zmena z roku 1991 v konštrukcii postavenia samostatných spoločníkov pri úprave platobného rozkazu bola kauzistickou reakciou legislatívy na parciálny rozpor súdnych rozhodnutí, či skôr nesprávnosť jedného z judikátov. Zmena z roku 2003 tento problém odhalila, no znovu ho riešila len čiastkovo pri riešení následkov nedoručenia platobného rozkazu. Zjavná neúplnosť tohto riešenia bola doplnená až novelou z roku 2009. Náhrada jasného dogmatického riešenia vzťahov úkonov samostatných spoločníkov pri všeobecnom ustanovení bola prekrytá kazuistickými riešeniami aj v rekodifikovanom CSP, ktorý okrem toho, že celkom recipoval ustanovenia pri platobnom rozkaze,³² podobné riešenia prevzal aj do úpravy rozsudku pre zmeškanie, uznanie a vzdanie sa nároku³³ vždy z opakovaním zdôvodnením, že „navrhovaná právna úprava reflektuje právnu úpravu procesného spoločenstva a jej diferenciáciu na spoločenstvo samostatné, nerozlučné a nútené.” Prijatie osobitného riešenia pri týchto odklonoch v konaní je zrejším priznaním, že doterajšie normatívne a dogmatické riešenia sú pri otázke postavenia samostatných spoločníkov nedostatočné.

I keby ustanovenia o platobnom rozkaze a o rozsudkoch pre zmeškanie, vzdanie sa a uznanie nároku neobsahovali žiadne osobité a výslovné ustanovenia o procesných spoločenstvách, nebolo by možné pri týchto procesných odklonoch dospieť k iným, ako týmto explicitne a nadbytočne vyjadreným následkom. K takémuto záveru však skôr vedie tradičná úprava, podľa ktorej konanie (podanie odporu, uznanie alebo vzdanie sa nároku) alebo opomenutie (nedoručenie platobného rozkazu, opomenutie podania odporu, uznania alebo vzdania sa nároku) spoločníka nemôže byť na ujmu, či v prospech druhého spoločníka.

V konečnom dôsledku zo všeobecnej úpravy výkladom možno dôjsť aj k iným ako v zákone vyjadreným následkom konaní, či opomenutí samostatných spoločníkov. Aj bez osobitnej úpravy je zrejme, že každý zo spoločníkov môžešám vzniesť námietku zaujatosti. Môže dôjsť k prerušeniu konania vo vzťahu len k niektorému spoločníkovi. Každý zo samostatných žalobcov môže žalobu zmeniť alebo zobrať späť.

32 § 266 ods. 3 CSP: „Ak nemožno doručiť čo i len jednému subjektu na strane žalovaného, súd platobný rozkaz zruší v plnom rozsahu; to neplatí, ak ide o samostatné spoločenstvo podľa § 76.” Podľa § 267 ods. 3 CSP: „Ak čo len jeden zo žalovaných podá včas odpor s vecným odôvodnením, súd zruší platobný rozkaz v celom rozsahu a nariadi pojednávanie. To neplatí, ak ide o samostatné spoločenstvo podľa § 76.”

33 Podľa § 276 CSP: „Ak je v jednej veci viacero žalovaných a nejde o samostatné spoločenstvo podľa § 76, rozsudok pre zmeškanie možno vydať iba ak podmienky na jeho vydanie spĺňa každý z nich.” Podľa § 280 CSP: „Ak je v jednej veci viacero žalobcov a nejde o samostatné spoločenstvo podľa § 76, rozsudok pre zmeškanie možno vydať iba vtedy, ak podmienky na jeho vydanie spĺňa každý z nich.” Podľa § 283 CSP: „Ak na strane žalovaného vystupuje viacero subjektov, je na vydanie rozsudku pre uznanie nároku potrebné, aby nárok žalobcu uznali všetci žalovaní; to neplatí, ak ide o samostatné spoločenstvo podľa § 76.” Podľa § 287 CSP: „Ak vystupuje na strane žalobcu viacero strán, je na vydanie rozsudku pre vzdanie sa nároku potrebné, aby sa nároku vzdali všetci žalobcovia; to neplatí, ak ide o samostatné spoločenstvo podľa § 76.”

Vo vzťahu ku každému môže ten istý rozsudok nadobudnúť právoplatnosť v iný deň. Každému zo spoločníkov plynie samostatná lehota na vykonanie procesného úkonu a opravného prostriedku. Každý zo samostatných spoločníkov môže sám s protistranou uzavrieť zmier. Každý zo samostatných spoločníkov môže tvrdiť odlišné skutkové tvrdenia a navrhovať iné dôkazy. Vo vzťahu ku každému zo spoločníkov môže byť vydaný čiastočný rozsudok. Vždy bez toho, aby to bolo osobitne vyjadrené pri ktoromkoľvek z týchto procesných inštitútov.

Samostatnosť spoločníkov v samostatnom spoločenstve však nie je úplná a nemožno celkom vylúčiť také situácie, keď konanie jedného zo spoločníkov bude mať za následok prospech druhého spoločníka. Súd sa musí vporiadať s každým skutkovým tvrdením a návrhom na vykonanie dokazovania ktoréhokoľvek zo spoločníkov, a to aj v prípade, ak takéto tvrdenie je v rozpore s prejavom druhého spoločníka. Ak súd rozhoduje rozsudkom vo vzťahu ku všetkým spoločníkom, nemôže však dospieť k záveru, že určité skutkové tvrdenie má pri jednom zo spoločníkov za preukázané a pri druhom za nepreukázané. Ak v spore o náhradu škody jeden zo spoločníkov namieta a navrhuje dokazovanie k výške škody jednej z poškodených vecí a druhý k výške škody inej veci, pričom ich obrana bude v oboch prípadoch dôvodná, prospech z týchto vzájomných samostatných úkonov nadobudnú rovnako obaja žalovaní. Obdobne môže dôjsť k tomu, že len jeden zo žalovaných spoločníkov bude namietat svojimi skutkovými tvrdeniami základ nároku, pričom druhý zo spoločníkov bude namietat len jeho výšku. Ak sa obrana spoločníka namietajúceho základ nároku skutkovo ustáli ako dôvodná, súd žalobu zamietne vo vzťahu k obom spoločníkom, teda aj k tomu, ktorý základ nárok svojimi skutkovými tvrdeniami nerozporoval.

I pri týchto konštrukciách však môže nastať situácia, že sa súd skôr vykonaním dokazovania vporiada s prostriedkami procesnej obrany jedného zo spoločníkov a na obranu druhého zo spoločníkov bude potrebné pokračovať v dokazovaní. V takomto prípade však nič nebráni tomu, aby vo vzťahu k tomu spoločníkovi, ktorého skutková obrana bola vyriešená ním navrhnutým dokazovaním, bolo rozhodnuté čiastočným rozsudkom,³⁴ keďže časť uplatneného nároku pre účely čiastočného rozsudku treba chápať nielen po stránke objektívnej, ale aj po stránke subjektívnej, teda podľa subjektov konania v prípade samostatného spoločenstva.³⁵ Riziku takéhoto postupu zo strany súdu sa však samostatný spoločník môže vyhnúť tým, že sa pripojí k prostriedku procesnej obrany druhého spoločníka.

34 Podľa § 213 Čiastočný rozsudok: „Ak niektorý z viacerých žalobou uplatnených procesných nárokov alebo časť uplatneného procesného nároku sa v priebehu konania stali nespornými, môže súd rozhodnúť o tomto procesnom nároku alebo o jeho časti čiastočným rozsudkom.“

35 ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAČOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. BECK, 2016, s. 790.

V tejto súvislosti sa treba pristiaviť pri závere literatúry, podľa ktorej spoločenstvo solidárne zodpovedných škodcov treba považovať za spoločenstvo nerozlučné, keďže práve s ohľadom na podstatu solidárnej zodpovednosti nemôže súd uložiť jednotlivým žalovaným povinnosť nahradiť vždy len určitú časť škody.³⁶ S názorom o nerozlučnom charaktere takéhoto spoločenstva nemožno súhlasiť. Z podstaty solidárneho záväzku vyplýva, že veriteľ si svoju pohľadávku môže uplatniť vo vzťahu ku ktorémukoľvek z dlžníkov. Ak tak urobí, rozsudok voči jednému zo škodcov sa nebude vzťahovať na ktoréhokoľvek z ďalších škodcov, keďže na rozšírenie jeho záväznosti nie je žiaden právny dôvod. Rovnako ak si poškodený uplatní svoje právo voči viacerým škodcom, súd o nároku rozhodne platobným rozkazom a odpor proti obom doručenému platobnému rozkazu podá len jeden zo žalovaných, nadobudne platobný rozkaz právoplatnosť voči tomu zo žalovaných škodcov, ktorý platobný rozkaz nepodal. Obdobné závery o oddelenom účinku, či už konania alebo opomenutia niektorého zo žalovaných solidárne zodpovedných škodcov možno konštatovať aj v prípade nedoručenia platobného rozkazu, uznania nároku, zmieru, zmeškania alebo čiastočného rozsudku. Súd teda môže odlišne rozhodnúť v jednom konaní vo vzťahu k takýmto žalovaným v závislosti od ich rozdielneho procesného konania, či opomenutia, a to rozdielnymi formami rozhodnutí (platobný rozkaz, rozsudok pre uznanie, čiastočný rozsudok, zmier, rozsudok pre zmeškanie).

Jediným neprípustným postupom, ktorý je v rozpore so zásadou hospodárnosti procesného spoločenstva je však taký postup, pri ktorom by súd v spoločnom rozhodnutí vo vzťahu k viacerým solidárne povinným žalovaným mal vo vzťahu k jednému z nich určitú skutočnosť za preukázanú a vo vzťahu k druhému z nich za nepreukázanú. Takýto záver však nemôže viesť k tvrdeniu, že takéto spoločenstvo je nerozlučné. Dokonca nemožno vylúčiť ani taký výsledok konania, keď vo vzťahu k jednému zo škodcov bude žaloba v rozsudku vo veci samej v celom rozsahu zamietnutá a vo vzťahu k druhému zo škodcov jej bude vyhovie. Napríklad ak jeden zo žalovaných vznesie dôvodnú námietku premlčania a druhý zo spoločníkov sa bude brániť nedôvodnými skutkovými námietkami len vo vzťahu k výške škody a celkom iracionálne nevznesie námietku premlčania, súd zistí rovnaký skutkový stav vo vzťahu k obom spoločníkom, žalobu vo vzťahu k tomu, ktorý vzniesol dôvodnú námietku premlčania zamietne a vo vzťahu k druhému, ktorý vzniesol nedôvodné skutkové námietky, žalobe vyhovie.

---

36 ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M. Účastenství v civilním soudním řízení. Praha : Leges, 2015, s. 150-151.

Nerozlučné spoločenstvo. Potreba relatívne otvorenej definície

Nové ustanovenia § 77 ods. 1 a ods. 2 CSP sú znova len rozčlenením § 91 ods. 2 OSP, ktoré v prvej vete obsahovalo definíciu nerozlučného spoločenstva odkazom „na také práva a povinnosti, v ktorých sa rozsudok musí vzťahovať na všetkých účastníkov.“ Definícia nerozlučného spoločenstva v § 71 ods. 1 CSP používa rozšírené, no významovo celkom totožné, isto nie úplné a výkladu hodné spojenie, podľa ktorého „v nerozlučnom spoločenstve ide o také práva alebo povinnosti, že sa rozsudok musí vzťahovať na každého, kto vystupuje ako žalobca alebo žalovaný.“ Podstatnou náležitosťou definície nerozlučného spoločenstva je potreba toho, aby rozhodnutie vo veci samej bolo vo vzťahu ku každému zo spoločníkov rovnaké, teda aby spor bol rozhodnutý vo vzťahu k všetkým spoločníkom zhodným spôsobom. Na doplnenie definície nerozlučného spoločenstva je však nutné odcitovať obsahovo zhodnú nemeckú³⁷ a rakúsku³⁸ úpravu nerozlučného spoločenstva. Podľa § 62 nemeckého ZPO: *(1) Ak možno sporný právny vzťah všetkých spoločníkov navzájom určiť len jednotne, alebo ak je procesné spoločenstvo nevyhnutné z iného dôvodu, hľadí sa na spoločníkov spore, ktorí zmeškajú termín alebo lehotu, ako na zastúpených tými spoločníkmi, ktorí nezmeškali. (2) Meškajúcich spoločníkov v spore treba prizvať aj ku ďalšiemu konaniu. Podľa § 14 rakúskeho ZPO: „Ak sa účinok rozsudku na základe povahy právneho vzťahu alebo na základe zákonného ustanovenia vzťahuje na všetkých spoločníkov v spore, tvoria títo spoločníci jednotnú procesnú stranu. Ak meškajú jednotliví spoločníci spore, vzťahuje sa na nich aj účinok procesných úkonov činných spoločníkov.“* Z citovaných ustanovení je zrejmé, že či už nemecká alebo rakúska definícia nerozlučného spoločenstva je širšia, keď nepoužíva len definičný znak potreby jednotného rozhodnutia, ale odkazuje, či už na iný dôvod, resp. povahu právneho vzťahu. Určenie toho, či ide o nerozlučné spoločenstvo závisí od skúmania toho, čo je predmetom konania.

Relatívna otvorenosť definície pri porovnaní s ustanoveniami nielen procesných, no predovšetkým hmotnoprávných noriem vedie v nemeckej a rakúskej právnej vede k rozšírenej systematizácii nerozlučných spoločenstiev. Podobnú systematiku možno vytvoriť aj pri našej definícii nerozlučného spoločenstva, ktoré používa strohý pojem „potreby rozsudku, ktorý sa musí vzťahovať na každého.“ K slovenskej definícii však treba uviesť, že rozsudok v nerozlučnom spoločenstve sa môže vzťahovať na každého, no nevyhnutne ten, na ktorého sa bude

37 Podľa § 62 Notwendige Streitgenossenschaft:

„(1) Kann das streitige Rechtsverhältnis allen Streitgenossen gegenüber nur einheitlich festgestellt werden oder ist die Streitgenossenschaft aus einem sonstigen Grund eine notwendige, so werden, wenn ein Termin oder eine Frist nur von einzelnen Streitgenossen versäumt wird, die säumigen Streitgenossen als durch die nicht säumigen vertreten angesehen.“

(2) Die säumigen Streitgenossen sind auch in dem späteren Verfahren zuzuziehen.“

38 Podľa § 14: „Wenn die Wirkung des zu fällenden Urtheiles sich kraft der Beschaffenheit des streitigen Rechtsverhältnisses oder kraft gesetzlicher Vorschrift auf sämtliche Streitgenossen erstreckt, so bilden dieselben eine einheitliche Streitpartei. Sind einzelne Streitgenossen säumig, so erstreckt sich die Wirkung der Processhandlungen der thätigen Streitgenossen auch auf sie.“

vzťahovať, nemusí vystupovať, či už ako žalobca alebo žalovaný. Dôvody vzniku nerozlučného spoločenstva vyplývajú na strane jednej (i) z nutnosti jednotného určenia práva (*notwendig einheitliche Sachentscheidung*) alebo (ii) na strane druhej z nutnosti spoločného uplatnenia práva alebo uplatnenia práva proti viacerým (*notwendig gemeinschaftliche Klage*).³⁹ Nutnosť rovnakého určenia sa dosahuje buď rozšírením účinkov rozhodnutia vo veci samej výslovným ustanovením zákona aj na tie osoby, ktoré nevyhnutne musia, no v niektorých prípadoch sa môžu zúčastniť sporu alebo rozšírením účinkov rozhodnutia vo veci samej z dôvodu totožnosti predmetu sporu. Nutnosť spoločného uplatnenia práva viacerými alebo proti viacerým môže vyplynúť buď z výslovného ustanovenia zákona alebo z povahy právneho vzťahu. Nutnosť uplatnenie práva proti zákonom určeným subjektom osobitne vzniká pri žalobách na usporiadanie práv a povinností strán, ak zo zákona vyplýva určitý spôsob usporiadania tohto vzťahu.

K rozšíreniu účinkov právoplatného rozhodnutia dochádza z výslovného ustanovenia zákona aj na iné subjekty, ktoré buď nemôžu alebo nemusia byť sporovými stranami. Možno spomenúť § 32 ods. 15 zákona č. 7/2005 o konkurze a reštrukturalizácii, podľa ktorého je rozhodnutie o určení popretej pohľadávky účinné voči všetkým účastníkom konkurzného konania a § 131 ods. 5 Obchodného zákonníka, podľa ktorého právoplatné rozhodnutie súdu o určení neplatnosti uznesenia vlastného zhromaždenia spoločnosti s ručením obmedzeným je záväzné pre každého. V prípade žaloby o určení popretej pohľadávky môže žalobcom byť len veriteľ popretej pohľadávky,⁴⁰ no rozhodnutie vo veci je účinné voči všetkým účastníkom konkurzného konania, z ktorých však žiaden iný takúto žalobu podať nemôže a ani nemusí byť žalovaný. Ide o prípad rozšírenia účinkov rozhodnutia na iné osoby, ktoré sa konania ako strana zúčastniť nemôžu a do úvahy prichádza len ich účasť ako intervenientov. Žalobu na určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia, môže podať ktorýkoľvek zo spoločníkov, konateľ, likvidátor, správca konkurznej podstaty, vyrovnávací správca alebo člen dozornej rady.⁴¹ Ak podá žalobu sám ktorýkoľvek z nich, rozhodnutie sa vzťahuje nielen na tých, ktorí ju mohli podať, ale aj na všetkých ostatných.

39 PUTZO, H., IN THOMAS, H., PUTZO, H. *Zivilprozeßordnung, 22. Auflage. München* : C. H. BECK, 1999, s. 138.

40 Podľa § 32 ods. 9 zákona o konkurze a reštrukturalizácii: „Veriteľ má právo domáhať sa na súde určenia popretej pohľadávky žalobou, pričom žaloba musí byť podaná voči všetkým, ktorí popreli pohľadávku. Toto právo musí byť uplatnené na súde voči všetkým týmto osobám do 30 dní od doručenia písomného oznámenia správcu o popretej pohľadávky veriteľovi, inak zanikne. Právo na určenie popretej pohľadávky je uplatnené včas aj vtedy, ak bola podaná žaloba v lehote na nepríslušnom súde.“

41 Podľa § 131 ods. 1 Obchodného zákonníka: „Každý spoločník, konateľ, likvidátor, správca konkurznej podstaty, vyrovnávací správca alebo člen dozornej rady môže podať návrh na súd na určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia, ak je v rozpore so zákonom, spoločenskou zmlouvou alebo so stanovami. Rovnaké právo má aj bývalý spoločník alebo konateľ, ak sa ho uznesenie valného zhromaždenia týka. Toto právo však zanikne, ak ho oprávnená osoba neuplatní do troch mesiacov od prijatia uznesenia valného zhromaždenia alebo ak valné zhromaždenie nebolo riadne zvolané, odo dňa, keď sa mohla o uznesení dozvedieť.“

Pomerne jednoducho sú identifikovateľné nútené nerozlučné procesné spoločenstvá, keď zákon stanovuje okruh viacerých subjektov spravidla na žalovanej strane. Príkladom možno uviesť § 32 ods. 9 zákona o konkurze a reštrukturalizácii, podľa ktorého veriteľ má právo domáhať sa na súde určenia popretej pohľadávky žalobou, pričom žaloba musí byť podaná voči všetkým, ktorí popreli pohľadávku. Pôjde o pasívne, nerozlučné a nútené spoločenstvo. Takýmto prípadom bude i žaloba o určenie neplatnosti dražby podľa § 21 ods. 2 a 4 zákona č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách, ktorú môže podať osoba, ktorá bola dotknutá na svojich právach, pričom účastníkmi súdneho konania sú navrhovateľ dražby, dražobník, vydražiteľ, predchádzajúci vlastník a samotná dotknutá osoba. V tomto prípade vznikne nútené nerozlučné spoločenstvo na strane žalovanej, ktorého dôvodom je ustanovenie zákona, ktoré stanovuje okruh účastníkov. Títo budú vystupovať na strane žalovanej ako nerozluční a zároveň nútení procesní spoločníci. Zrejme celkom hypoteticky sa môže vyskytnúť situácia, že žalobu o neplatnosť dobrovoľnej dražby podajú ako žalobcovia navrhovateľ dražby a vlastník ako dotknuté osoby proti dražobníkovi a vydražiteľovi. Zatiaľ čo na strane žalobcu pôjde o dobrovoľné nerozlučné spoločenstvo, na strane žalovanej pôjde o nútené nerozlučné spoločenstvo. Zatiaľ čo rozhodnutie spolu žalovať neplatnosť dražby vyplynie z dobrovoľného rozhodnutia navrhovateľa dražby a predchádzajúceho vlastníka, spojenie na strane žalovanej vyplynie z ustanovenia zákona, ktoré definuje okruh subjektov, ktoré sa musia konania zúčastniť.

Kto nie je s nami, je proti nám

Hranice medzi dobrovoľným nerozlučným spoločenstvom a núteným nerozlučným spoločenstvom sú pomerne jasné, ak rozšírenie účinkov rozhodnutia vyplýva priamo zo zákona a rovnako v prípade, ak okruh pasívne legitimovaných vyplýva z výslovného znenia zákona, či už v prípade žaloby o určenie popretej pohľadávky alebo v prípade žaloby o určenie neplatnosti dobrovoľnej dražby. Omnoho komplikovanejšie je však vymedzenie hranice medzi dobrovoľným a núteným nerozlučným spoločenstvom v prípade potreby rozšírenia účinkov rozhodnutia vo veci samej z dôvodu totožnosti predmetu sporu.

Problematickosť tohto vymedzenia vyplýva aj z publikovaného príspevku, ktorý hľadá odpoveď v konkrétnej kauze.⁴² Po smrti poručiteľa, ktorý bol výlučným vlastníkom bytu, zostal jeden z dedičov v byte bývať, pričom nielen on (dedič 1/), ale ani druhý dedič (dedič 2/), neuhrádzali náklady spojené s užívaním bytu.

42 PRIADKA, I. *Rozdielne procesné postavenie dedičov v konaní o určenie neplatnosti dražby*. Online dostupné na: <http://www.lexforum.sk/687>.

Dedičské konanie nebolo skončené a pre neplatenie nákladov spojených s užívaním bytu došlo k dobrovoľnej dražbe, pri ktorej dražobník formálne konal voči porúčiteľovi, ktorý bol už v tom čase mŕtvy. Dedič 2/ podal žalobu o určenie neplatnosti dražby, ku ktorej sa nepripojil dedič 1/. Vychádzajúc z podmienky zákona o dobrovoľných dražbách, podľa ktorej účastníkom musí byť aj predchádzajúci vlastník, dedič 2/ podal žalobu nielen proti zákonom stanoveným subjektom, ale aj proti dedičovi 1/. Žalovaní účastníci dediča 1/ na ich strane namietali. Súd žalobcovi vec predbežne právne posúdil tak, že žalobu treba zamietnuť s tým, že na strane žalobcu ide o aktívne nútené nerozlučné spoločenstvo, teda že žaloba môže byť úspešná len v prípade, ak ju podajú obaja dedičia. Autor príspevku považuje tento záver za nesprávny. Tvrdí, že v prípade žaloby o určenie neplatnosti dobrovoľnej dražby ide o nútené spoločenstvo, keď zákon vyžaduje, aby sa sporu zúčastnili „všetky subjekty právneho vzťahu.“ Nič však nehovorí o tom, na ktorej strane musia byť a nezakazuje, aby sa spoluvlastníci draženej veci zúčastnili sporu v opačnom procesnom postavení tak, aby nikto z tých, ktorí sú dotknutí dražbou, neostal mimo konania a aby sa rozhodnutie súdu vzťahovalo na všetkých. Situáciu porovnáva so žalobou o určenie, že vec patrí do dedičstva, keď podľa judikatúry ide o nerozlučné spoločenstvo a takéhoto konania sa musia zúčastniť všetci potencionalni dedičia, či už ako žalobcovia alebo ako žalovaní. Nakoniec autor dochádza k tomu, že vec si vyžaduje hlbšiu ústavnoprávnu analýzu, keďže ak by mal úspech žalobcu v konaní závisieť od toho, či sa k nemu niekto ďalší pripojí alebo nie, zaváňalo by to minimálne popretím jeho práva na súdnu ochranu.

Názor autora je pokračovaním viacerých dlhodobo zaužívaných riešení, ktorých spoločným znakom je expanzia a stotožňovanie vnímania nerozlučného spoločenstva (rozsudok musí byť pre všetkých zúčastnených rovnaký) ako spoločenstva nevyhnutne núteného (konania sa musia zúčastniť všetci účastníci hmotnoprávneho vzťahu). Badateľný je tento prístup aj v súčasnej rozhodovacej činnosti, napríklad v rozhodnutí NS SR z 16. 5. 2019, sp. zn. 8Cdo/94/2018 sa výslovne uvádza, že „*dedičia majú postavenie tzv. nerozlučných spoločníkov (v súčasnosti nútené procesné spoločenstvo – 78 CSP).*“ Postup opísaný v citovanom príspevku v prípade žaloby dediča o neplatnosť dobrovoľnej dražby nadväzuje na staršiu súdnu prax, ktorá sa stala základom vytvorenia nútených nerozlučných spoločenstiev v prípade žalôb podávaných spoluvlastníkmi nehnuteľností, ktorými si uplatňujú rozhodnutie o vecnom práve. Podľa R 78/1978 návrh na rozhodnutie o tom, že sa vecné bremeno za primeranú náhradu obmedzuje alebo zrušuje, musia podať všetci spoluvlastníci nehnuteľnosti zaťaženej vecným bremenom proti všetkým oprávneným z vecného bremena. Na strane druhej sa expanzia ponímania nerozlučného spoločenstva ako núteného spoločenstva presadila aj v prípade žalôb, v ktorých

sa v sporovom konaní rieši to, kto je dedičom poručiteľa. Staršie rozhodnutia (R 1/1975 a R 21/1979)⁴³ spoločenstvo viacerých dedičov v konaní o neplatnosť závetu charakterizovali ako typické nerozlučné spoločenstvo. K týmto nesporne správnym záverom sa však neskorším výkladom pridali závery o tom, že účastníkom civilného sporového konania musia byť všetci účastníci dedičského konania.⁴⁴ Závery slovenskej judikatúry skopírovali závery českých rozhodnutí, pričom predchádzajúci záver o nerozlučnom spoločenstve bol doplnený o nevyhnutnosť toho, aby sa konania o určenie neplatnosti závetu zúčastnili, či už na strane žalobcu alebo na strane žalovaného všetci účastníci dedičského konania. Tento koncept sa stal základom vytvorenia núteného spoločenstva ako osobitnej procesnej konštrukcie.

Podobné závery slovenská judikatúra formuluje aj v prípade žaloby o určenie, že vec patrí do dedičstva.⁴⁵ Podľa týchto rozhodnutí predpokladom úspešnosti takejto žaloby je to, aby účastníkom konania boli všetci dedičia alebo ich právni nástupcovia. K tomu však celkom nebadane dodáva, že konania sa môžu zúčastniť nielen na strane žalobcu, ale ak žalobu nepodávajú, aj na strane žalovaného. Najvyšší súd pritom vychádza z toho, že nadobudnutie dedičstva vychádza z princípu ingerencie štátu, teda, že dedičstvo musí byť súdom prejednané. Dodáva, že v dobe od smrti poručiteľa až do potvrdenia dedičstva alebo vyporiadania dedičov právoplatným rozhodnutím súdu nemôže byť istota, s akým výsledkom konanie o dedičstvo skončí, kto bude poručiteľovým dedičom a ako bude dedičstvo vyporiadané. K tomu ešte formuluje zo zákona jasne nevyplývajúci, v zásade však akceptovaný, no bližšie nezdôvodnený záver o hmotnoprávnom postavení dedičov, podľa ktorého sú dedičia až do právoplatného rozhodnutia súdu vlastníkami celého majetku poručiteľa a z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí alebo majetkových práv patriacich do dedičstva sú oprávnení voči iným osobám spoločne a nerozdielne. Práve z tohto záveru o ich solidárnom postavení sa bez bližšieho vysvetlenia dospieva k záveru o tom, že v súdnom konaní majú postavenie vyplývajúce z ustanovenia § 91 ods. 2 OSP.

43 Citované podľa BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vyd.* Praha : C. H. BECK, 2006, s. 400.

44 *Ad Notam, 6/1997. Citované podľa BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vyd.* Praha : C. H. Beck, 2006, s. 401: „Pre občianske súdne konanie sporné je treba považovať všetkých účastníkov dedičského konania v zmysle ustanovenia § 91 ods. 2 OSP za nerozlučných spoločníkov, a to na strane žalobcu, tak aj na strane žalovaného. Postavenie žalobcu je pritom určené obsahom rozhodnutia súdu v dedičskom konaní, keď ostatní účastníci musia v spornom konaní vystupovať ako žalovaní, i keď v dedičskom konaní sa niektorí z nich k spornej otázke nestávajú odmietavo, prípadne vystupovali pasívne. Ak sa takéhoto konania nezúčastnia všetci nerozluční spoločníci, nemôže byť návrhu vyhovie, a to pre nedostatok vecnej legitímácie. R 65/2003 citované podľa ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., a kol. *Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár. 2. vyd.* Praha : C. H. BECK, 2012, s. 316: „Pre sporové konanie začaté na základe návrhu podaného odkázanými dedičmi (§175k ods. 2 OSP) treba považovať všetkých účastníkov konania o dedičstve za nerozlučných účastníkov v zmysle ustanovenia § 91 ods. 2 OSP, a to ako na strane navrhovateľov, tak aj na strane odporcov. Postavenie navrhovateľa je pritom určené obsahom rozhodnutia súdu v dedičskom konaní, takže ostatní dedičia musia v súdnom konaní vystupovať ako odporcovia, i keď v dedičskom konaní sa niektorí z nich k spornej otázke nestávajú odmietavo, prípadne vystupovali pasívne, či ešte vôbec nevystupovali.“

45 *Rozhodnutia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3Cdo/197/2010, 4Cdo/120/2009, 1Cdo/183/2009, 3Cdo/222/2010.*

Dosiahnutie účinkov rozhodnutia pre všetkých účastníkov hmotnoprávneho vzťahu nie je problematické, ak má takéto spoločenstvo vystupovať na žalovanej strane. Pre žalobcu nie je problém žalovať všetkých účastníkov vzťahu a tak naplniť podmienku nútenej pasívnej legitímácie. Účelom tejto konštrukcie je hospodárnosť tak, aby sa účinky rozhodnutia vo veci samej rozšírili na všetky zúčastnené subjekty a svojho práva sa žalobca nemusel domáhať vo viacerých samostatných sporoch. Pôjde o pasívne, nerozlučné a nútené procesné spoločenstvo. Problematickým sa však rozšírenie účinkov rozhodnutia vo veci samej stane v prípade, ak si niektorí z účastníkov hmotnoprávneho vzťahu mieni žalobou uplatniť, či je alebo nie je dané určité absolútne, či už vecné alebo dedičské právo, zatiaľ čo ostatní spoluvlastníci, či dedičia nemajú vôľu spolu s ním podať žalobu.

Vyriešenie otázky, či uvedené prípady sú nerozlučnými spoločenstvami dobrovoľnými alebo nútenými je otázkou vyriešenia toho, či primárnym dôvodom ich vzniku je potreba totožného rozhodnutia vo veci samej alebo nevyhnutnosť spoločného uplatnenia, či bránenia práva. Potreba rozšírenia účinkov rozhodnutia vo veci samej či už v prípade potencionálnych dedičov pri žalobe o neplatnosť dražby alebo spoluvlastníkov pri žalobe voči tretím osobám, ktorá sa týka vecného práva, je zrejmä, keďže si nemožno predstaviť situáciu, že k totožnej veci bude z pohľadu jedného dediča určené, že do dedičstva patrí, no z pohľadu druhého dediča, že do dedičstva nepatrí. Rovnako si ťažko možno predstaviť situáciu, keď z pohľadu jedného spoluvlastníka nehnuteľnosti bude určená existencia vecného práva (vlastníckeho práva, záložného práva, práva vecného bremena), či už v prospech alebo neprospech tejto nehnuteľnosti. Potreba rozšírenia účinkov na viaceré osoby vyplýva z toho, že spoločnými právami v tomto prípade sú absolútne, či už vecné alebo dedičské práva. Preto v týchto prípadoch nepochybne pôjde primárne o nutnosť rozšírenia účinkov rozhodnutia vo veci samej na všetkých účastníkov pluralitného hmotnoprávneho vzťahu.

Odpoveď na otázku, či dôvodom vzniku takéhoto spoločenstva je nutnosť spoločného uplatnenia, či bránenia práva bezprostredne súvisí s reguláciou spoločných práv v hmotnom práve. Slovenské hmotné právo je k úprave spoločných práv pomerne strohé a jasne reguluje len relatívne záväzkové práva, keď vo vzťahu k tretím osobám sú spoluvlastníci oprávnení a povinní spoločne a nerozdielne.⁴⁶ Táto norma, ktorá je v zásade normou záväzkového práva, sa judikatúrou preberá aj na pomery dedičov v čase pred vyporiadaním dedičstva, pričom k jej vytvoreniu dochádza v súdnych rozhodnutiach, ktoré neriešia otázky

46 Podľa § 139 ods. 1 OZ: „Z právnych úkonov týkajúcich sa spoločnej veci sú oprávnení a povinní všetci spoluvlastníci spoločne a nerozdielne.“

záväzkového práva, ale otázky procesného uplatnenia absolútnych, či už vecných alebo dedičských práv. Mlčanie zákona v otázke uplatnenia vecných práv viacerými oprávnenými je vyplnené prebratím konštrukcie o solidarite práv a povinností viacerých opravených. Táto solidarita je však v rovine uplatnenia vecných a dedičských práv v civilnom spore vykladaná tak, že tieto práva môžu byť uplatnené či už všetkými alebo proti všetkým spoluvlastníkom, dedičom alebo iným oprávneným z vecného práva k cudzej veci.

S týmto záverom sa však z viacerých hľadísk nemožno uspokojiť. Pokus o jeho prekonanie v našom priestore je zrejmý z rozhodnutia českého Najvyššieho súdu v rozsudku z 9. 1. 2013 sp. zn. 28Cdo/2375/2012, ktoré sa týkalo prípustnosti podania žaloby o určenie, že vec patrí do dedičstva, len jedným z potencionálnych dedičov. Názor vychádza z procesného pohľadu, podľa ktorého: *„pri posúdení, či ide o samostatné alebo nerozlučné spoločenstvo, je rozhodná povaha predmetu konania vyplývajúca z hmotného práva; o nerozlučné spoločenstvo pritom pôjde len vtedy, keď hmotné právo neumožňuje, aby bol nárok uplatnený samostatne ktorýmkoľvek zo spoločníkov.“* S týmto východiskovým pohľadom však možno len ťažko súhlasiť. Jednak otázka toho, či na procesný úspech žaloby o určenie, že vec patrí do dedičstva, nie je podstatné rozlišovanie medzi tým, či ide o samostatné alebo nerozlučné spoločenstvo, ale medzi tým, či ide o dobrovoľné alebo nútené nerozlučné spoločenstvo. Na strane druhej hmotné právo sa k otázkam rozlíšenia procesných spoločenstiev výslovne nevyjadruje. Hmotné právo čo do postavenie dedičov pred potvrdením dedičstva len judikatúrou formuluje záver, že dedičia sú až do právoplatného rozhodnutia súdu vlastníkami celého majetku poručiteľa a z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí alebo majetkových práv patriacich do dedičstva sú oprávnení a povinní voči tretím osobám spoločne a nerozdielne. Z tohto hmotnoprávneho pohľadu sa nedá dospieť k záveru, že žaloba musí byť podaná všetkými potencionálnymi dedičmi.

Možnosť podania žaloby ktorýmkoľvek z potencionálnych dedičov podľa tohto rozhodnutia vyplýva z toho, že *„ide o fázu, ktorá predchádza dodatočnému prejednaniu dedičstva po poručiteľovi a výsledok predostretého sporu nijak nepredurčuje postavenie žalobcu v rámci dedičského konania, ktoré bude vedené ohľadne spornej nehnuteľnosti. V tom smere teda o nerozlučné spoločenstvo podľa § 91 ods. 2 OSP nejde“* Platnosť tohto argumentu vo vzťahu k prijatému záveru je otázna. Nemožno súhlasiť s tým, že rozsudok, ktorým bolo určené, že vec patrí do dedičstva by nepredurčoval postavenie žalobcu v rámci dedičského konania. Jeho postavenie predurčuje už len v tom, že vo vzťahu k tomuto žalobcovi je určené, že vec do dedičstva po poručiteľovi patrí. Z toho, že v konečnom dôsledku môže v dedičskom konaní dôjsť k tomu, že žalobca

dedičom nie je, resp. dedičstvo k spornej veci mu nebude potvrdené, však nie je zrejmy žiaden rozumný dôvod na záver, že každý z potencionálnych dedičov je oprávnený podať žalobu o určenie, že vec patrí do dedičstva.

Záver českého Najvyššieho súdu sa javí byť správny, no stotožnenie sa s ním je skôr výsledkom intuície ako presvedčenia, ktoré by vyplynulo zo stotožnenia sa s jeho argumentáciou. Tušenie o jeho správnosti skôr vyplýva z toho, že dosiahnutie dohody všetkých potencionálnych dedičov na podaní žaloby o určenie, že vec patrí do dedičstva, môže byť v mnohých prípadoch neprekonateľnou prekážkou uplatnenia si individuálneho majetkového, konkrétne dedičského práva. Nič však nebráni tomu, aby hmotné právo bolo konštruované tak, že umožní uplatnenie si práva ktorýmkoľvek z potencionálnych dedičov. Správnosť tohto záveru naznačuje i rozhodnutie vo veci *Lupaş a iní proti Rumunsku*, v ktorom Európsky súd pre ľudské práva⁴⁷ posudzoval zamietnutie žaloby vnútroštátnymi súdmi ako dôsledok aplikácie pravidla jednomyselnosti, vyžadujúceho podanie žaloby dedičmi všetkých spoluvlastníkov. ESLP konštatoval, že bolo na jeho posúdení, či obmedzenie uložené právu sťažovateľov na prístup k súdu sleduje legitímny cieľ a či je primerané vo vzťahu k tomuto cieľu (bod 67 odôvodnenia rozsudku). Bolo na posúdení ESLP, či vyžadovaním súhlasu všetkých dedičov bývalých spoluvlastníkov vnútroštátne súdy ukladajú neproporcionálne bremeno na sťažovateľov, ktoré porušuje spravodlivú rovnováhu medzi legitímnym záujmom chrániť práva všetkých dedičov a právom sťažovateľov na prístup k súdu. Po zohľadnení osobitných okolností veci dospel ESLP k záveru, že pravidlo jednomyselnosti vytvára neprekonateľnú prekážku pre akékoľvek budúce pokusy znovuzískať spoločný majetok. ESLP ustálil, že prísne uplatňovanie pravidla jednomyselnosti ukladá neprímerané bremeno na sťažovateľov, zbavujúc ich zrejmej a praktickej príležitosti, aby ich vec posúdili vnútroštátne súdy, a preto zasahuje do vlastnej podstaty práva na prístup k súdu. Záver ESLP naznačuje neudržateľnosť záveru o tom, že predpokladom úspechu žaloby o tom, že vec patrí do dedičstva, je účasť všetkých potencionálnych dedičov ako žalobcov.

Slovenské a české a procesné právo pri uplatnení spoločných vecných a dedičských práv nevytvára stabilizovanú odpoveď na viaceré otázky. Zatiaľ čo české procesné právo zrejme pod tlakom ústavnoprávnej udržateľnosti a praktického prístupu k veci dospelo k záveru, že žalobu o určenie, že vec patrí do dedičstva, môže podať ktorýkoľvek z potencionálnych dedičov, slovenská judikatúra zotráva na tom, aby na takomto spore boli zúčastnení, primárne ako žalobcovia, všetci potencionálni dedičia. Tento rigidný prístup nemožno

47 *Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Lupaş a iní proti Rumunsku*, zo 14. decembra 2006 o sťažnostiach č. 1434/02, 35370/02 a 1385/03.

vyvodíť zo žiadneho ustanovenia hmotného práva, ktoré takúto požiadavku osobitne nestanovuje a judikatúrou reguluje len to, že dedičia sú pred potvrdením dedičstva oprávnení a povinní spoločne a nerozdielne. Účasť všetkých potencionálnych dedičov, hoc aj na žalovanej strane je skôr núdzovým riešením tak, aby sa rozsudok vzťahoval na všetkých potencionálnych dedičov.

Podobné riešenie obsahuje aj rakúske právo, ktoré ako osobitnú formu nerozlučného spoločenstva definuje nárokom spojené procesné spoločenstvo (*anspruchsgewundene Streitgenossenschaft*). Toto spoločenstvo je dané, ak je nárok konštruovaný tak, že môže byť presadený všetkými alebo proti všetkým spoločníkom, keď je daná úplná identita a nedeliteľnosť predmetu sporu. Ako príklady takéhoto spoločenstva sa uvádza žaloba spoluvlastníkov o vydanie veci alebo žaloba spoluvlastníkov na určenie neexistencie nájomného vzťahu. Rakúska dogmatika k tomu uvádza, že každé takéto spoločenstvo je nútené, keďže žaloba môže byť úspešná len vtedy, ak všetci spoločne oprávnení alebo spoločne povinní vystupujú buď na žalujúcej alebo na žalovanej strane. Ak sa nezúčastnia všetky materiálne iba spoločne oprávnené alebo povinné osoby, žaloba bude pre nedostatok vecnej legitímácie zamietnutá. V poznámke pod čiarou rakúskej učebnice sa k tomu ešte udáva, že proti tým, ktorí nechcú vystupovať ako žalobcovia, treba uplatniť nárok, aby strpeli uplatnenie právneho nároku.⁴⁸ Prameňom tohto záveru je rozhodnutie rozšíreného senátu rakúskeho OGH z 27. 4. 2001 sp. zn. 1 Ob 40/01s,⁴⁹ podľa ktorého (i) mimosúdny súhlas jedného alebo viacerých spoločníkov na podanie žaloby podľa § 117, § 127⁵⁰ alebo § 140 ods. 1 HGB proti ďalšiemu spoločníkovi osobnej obchodnej spoločnosti nevytvára žalobcovi aktívnu legitimáciu na dosiahnutie žalobou uplatneného usporiadania práv a (ii) takéhoto sporu sa musia zúčastniť aj ostatní spoločníci. Tí, čo nechcú vystupovať ako žalobcovia a zároveň nemajú byť zo spoločnosti vylúčení, musia byť vtiahnutí do procesného právneho vzťahu ako žalovaní a musí sa proti nim uplatniť, aby strpeli uplatnené usporiadanie práv. Títo potom tvoria nútené procesné spoločenstvo spolu so žalovaným, ktorý má byť vylúčený, resp. ktorému majú byť odňaté oprávnenia. Preto by mal byť výrok žaloby o vylúčenie spoločníka podanej proti jednému z trojčlennej spoločnosti a proti spoločníkovi, ktorí nechceli podať žalobu znieť: „Aj s účinkom voči žalovanému v druhom rade sa žalovaný v prvom rade zo spoločnosti vylučuje.“

48 RECHBERGER, W., SIMOTTA, D. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. Wien : Manz, 2017, s. 188 – 189.

49 *Vyhľadateľné online na <https://www.ris.bka.gv.at>.*

50 Podľa § 117 a § 127 rakúskeho UGB (k premenovaniu z HGB došlo po reforme z roku 2016) z dôležitého dôvodu, ktorým je predovšetkým hrubé porušenie povinností alebo neschopnosť k riadnemu konaniu za spoločnosť, môže byť na návrh ostatných spoločníkov inému spoločníkovi súdnym rozhodnutím odobraté oprávnenie obchodného vedenia a zastupovania verejnej obchodnej spoločnosti. Podľa § 140 ods. 1 rakúskeho UGB, ak v prípade jedného zo spoločníkov je vo vzťahu ku všetkým ostatným spoločníkom naplnený dôvod na zrušenie spoločnosti, môžu všetci ostatní spoločníci žiadať namiesto zrušenia spoločnosti vylúčenie spoločníka zo spoločnosti.

O niečo prepracovanejšie rakúske riešenie otázky nevyhnutne spoločného uplatnenia práva sa blíži slovenskému vnímaniu problému, ktorého základným východiskom je motto: kto nie je s nami, je proti nám. Toto vnímanie však narušuje základnú konštrukciu civilného sporu, ktorým je jeho dvojstrannosť, keď na strane žalujúcej je subjekt, ktorý si právo uplatňuje a na strane žalovanej subjekt, ktorý sa tomuto uplatneniu práva bráni. Rozhodnutie spoluvlastníka, či spoludediča neuplatniť si spoločnou žalobou na súde právo, ktoré si mieni uplatniť jeho spoločník v hmotnoprávnom vzťahu, môže byť motivované rôznymi skutočnosťami. Napríklad nechotou súdiť sa, hoc aj v presvedčení o vlastnom práve alebo dokonca aj rodinným, či ekonomickým vzťah s osobou, ktorá má byť žalovaná. Žiadna z týchto okolností však nie je dôvodom na to, aby obstála ako rozhodujúci faktor pre postavenie tejto osoby ako žalovaného v procesnom nerozlučnom a nútenom spoločenstve s osobou, ktorá je z hľadiska hmotného práva v protikladnom postavení. Jediným dôvodom je snaha o rozšírenie účinkov rozhodnutia na všetkých spoločníkov hmotnoprávneho vzťahu.

Kto nie je s nami, si môže vybrať

Preto treba upozorniť na iné konštrukcie, ktoré vytvára nemecké právo. Základom tohto prístupu je jasnejšia úprava hmotnoprávných otázok. § 1011 BGB⁵¹ stanovuje, že každý zo spoluvlastníkov môže uplatniť nároky z vlastníctva celej veci voči tretím a len nárok na vydanie veci v súlade s § 432,⁵² podľa ktorého ak majú viacerí právo na nedeliteľné plnenie, môže dlžník plniť spoločne len všetkým veriteľom a každý veriteľ môže žiadať plnenie len v prospech všetkých spoluveriteľov. Každý veriteľ môže žiadať, aby dlžník zložil dlžnú vec pre všetkých do úschovy; alebo ak sa vec na zloženie do úschovy nehodí, aby bola vec odovzdaná súdom určenému opatrovateľovi. Podobne podľa § 2039 BGB⁵³ ak k pozostalosti prináleží nárok, môže zaviazaný plniť spoločne len všetkým dedičom a každý dedič môže žiadať plnenie len pre všetkých dedičov. Každý dedič môže žiadať, aby povinný vec, ktorou sa má plniť,

51 Podľa § 1011 *Ansprüche aus dem Miteigentum*: „Jeder Miteigentümer kann die Ansprüche aus dem Eigentum Dritten gegenüber in Ansehung der ganzen Sache geltend machen, den Anspruch auf Herausgabe jedoch nur in Gemäßheit des § 432.“

52 Podľa § 432 *Mehrere Gläubiger einer unteilbaren Leistung*:

„(1) Haben mehrere eine unteilbare Leistung zu fordern, so kann, sofern sie nicht Gesamtgläubiger sind, der Schuldner nur an alle gemeinschaftlich leisten und jeder Gläubiger nur die Leistung an alle fordern. Jeder Gläubiger kann verlangen, dass der Schuldner die geschuldete Sache für alle Gläubiger hinterlegt oder, wenn sie sich nicht zur Hinterlegung eignet, an einen gerichtlich zu bestellenden Verwahrer abliefern.“

(2) Im Übrigen wirkt eine Tatsache, die nur in der Person eines der Gläubiger eintritt, nicht für und gegen die übrigen Gläubiger.“

53 Podľa § 2039 *Nachlassforderungen*: „Gehört ein Anspruch zum Nachlass, so kann der Verpflichtete nur an alle Erben gemeinschaftlich leisten und jeder Miterbe nur die Leistung an alle Erben fordern. Jeder Miterbe kann verlangen, dass der Verpflichtete die zu leistende Sache für alle Erben hinterlegt oder, wenn sie sich nicht zur Hinterlegung eignet, an einen gerichtlich zu bestellenden Verwahrer abliefern.“

zložil do úschovy; alebo ak sa vec na zloženie do úschovy nehodí, aby bola vec odovzdaná súdom určenému opatrovateľovi. Slovenskému hmotnému právu takéto dôslednejšie konštrukcie chýbajú. Práva a povinnosti spoluvlastníkov podľa § 139 ods. 1 OZ a spoludedičov podľa judikatúry sú regulované len sčasti záväzkov voči tretím osobám konštrukciou, či už aktívnej alebo pasívnej solidarity. Medzera v úprave nárokov vo vzťahu k vecným a dedičským právam je vyplňaná na rozmedzí hmotného a procesného práva požiadavkami na to, aby tieto práva boli uplatnené v spore všetkými spoločníkmi a ak tomu tak nie je, aby bol nežalujúci spoločník na strane žalovaného.

Najvýraznejšie je nekomplexnosť slovenskej právnej úpravy zrejme pri porovnaní § 512 ods. 2 OZ, podľa ktorého ak ide o plnenie viacerým veriteľom, ktoré je nedeliteľné, je dlžník oprávnený plniť ktorémukoľvek z veriteľov. V tom je ustanovenie nášho OZ celkom odlišné od § 432 nemeckého BGB, podľa ktorého dlžník musí plniť spoločne všetkým veriteľom a len tak jeho dlh zanikne. Naše právo však mlčí, a to aj v rovine výkladu,⁵⁴ akým spôsobom si veritelia môžu uplatniť svoje právo na nedeliteľné plnenie, konkrétne či si toto právo musia uplatniť všetci spoločne alebo stačí (tak ako tomu je podľa nemeckého BGB), aby plnenie žiadal len jeden z veriteľov v prospech všetkých. Táto otázka nebola riešená ani v judikatúre. Vzhľadom na doterajšie expanzívne ponímanie núteného spoločenstva možno predpokladať, že závery slovenskej procesnoprávnej judikatúry by aj v tejto otázke znova smerovali ku konštrukcii núteného aktívneho spoločenstva veriteľov oprávnených na nedeliteľné plnenie. Správnejším by sa však javil nemecký prístup o povinnosti dlžníka plniť spoločne všetkým veriteľom a o samostatnom práve veriteľa žiadať plnenie v prospech všetkých tak, ako to vyplýva § 296 Obchodného zákonníka, podľa ktorého ak je dlžník zaviazaný súčasne viacerým veriteľom na nedeliteľné plnenie, môže plnenie požadovať ktorýkoľvek z veriteľov, ak zo zákona alebo zmluvy nevyplýva niečo iné. V tejto súvislosti sa ako otázky javia závery našich komentárov,⁵⁵ ktoré § 296 Obchodného zákonníka stotožnením pojmov požadovať plnenie jedným z veriteľov a plniť, či už jednému z veriteľov alebo do notárskej úschovy vysvetľujú tak, že toto ustanovenie vylučuje v obchodnoprávných vzťahoch použitie posledných dvoch viet § 512 ods. 2 Občianskeho zákonníka, podľa ktorých dlžník nie je povinný plniť jednému zo svojich spoluveriteľov bez súhlasu ostatných spoluveriteľov a ak sa všetci spoluveritelia nedohodnú, môže dlžník to, čo je dlžný, zložiť do notárskej úschovy na účely splnenia záväzku.

54 SEDLAČKO, F. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M. SEDLAČKO, M., TOMAČOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451 - 880. Komentár*. Praha : C. H. BECK, 2015, s. 1773 - 1776.

55 Tamže, s. 1776. OVEČKOVÁ, O. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok II*. Bratislava : WOLTERS KLUWER, 2017, s. 178.

Práve jasné rozdiely medzi plnením dlžníkom a právom spoluveriteľa požadovať plnenie, osobitne vydanie veci, vedie k presnejším záverom. Nároky spoluvlastníkov nemecká dogmatika vysvetľuje tak, že oprávnenie viesť spor patrí tomu, komu patrí tvrdené právo. Ak je sporný nárok z vlastníctva, je oprávneným na vedenie sporu ten, kto tvrdí, že je vlastníkom. Pri spoluvlastníctve by preto musela byť žaloba podaná všetkými spoluvlastníkmi. To by však uplatnenie práv jedným zo spoluvlastníkov výrazne sťažilo. Preto zákon stanovuje osobitné predpisy v prospech jednotlivých spoluvlastníkov. Podľa § 1011 v spojení s § 432 BGB môže spoluvlastník uplatniť nároky z vlastníctva vo vzťahu k celej veci. Vydanie veci však môže žiadať len v prospech všetkých spoluvlastníkov. Zákon dáva jednotlivému spoluvlastníkovi oprávnenie na vedenie sporu, ktoré prekračuje rozsah je hmotného práva. Nároky na vydanie veci a zdržanie sa patria spoluvlastníkom.⁵⁶ Záver nemeckej dogmatiky je jasný, keď spoluvlastník môže voči ostatným spoluvlastníkom uplatňovať len práva zo svojho spoluvlastníckeho podielu, no voči tretím môže navyše uplatniť vecnoprávne nároky z vlastníctva vrátane nárokov na jeho určenie a záväzkovo-právnych nárokov z porušenia vlastníckeho práva všetkých spoluvlastníkov vrátane držby.⁵⁷ Rovnako v prípade viacerých dedičov môže nároky, ktoré patria do dedičstva, uplatňovať ktorýkoľvek z dedičov. V rovine hmotného práva môže ktorýkoľvek zo spoludedičov upomenúť dlžníka na zaplatenie dlhu a tak vyvolať jeho omeškanie. Nároky môže sám uplatniť na súde, pričom môže žalovať aj v budúcnosti splatné plnenie. Rovnako v súvislosti so svojim nárokom môže podať určovaciu žalobu. Aj v prípade, ak bol rozsudok vydaný v prospech všetkých dedičov, môže sám proti dlžníkovi viesť exekúciu. Ak došlo k prerušeniu v dôsledku smrti poručiteľa ako strany konania, môže v konaní pokračovať ktorýkoľvek z dedičov. Dokonca ktorýkoľvek z dedičov samostatne môže zhojiť vady doterajšieho konania, napríklad ak žalobca v čase podania žaloby do svojej smrti nebol spôsobilý na právne úkony.⁵⁸

V nemeckej dogmatike však prevláda spor o to, aké právne účinky má rozsudok vo veci samej pre spoluvlastníkov, prípadne spoludedičov, ktorý neboli účastníkmi konania. Väčšinový názor vychádza z toho, že rozsudok vydaný vo veci, v ktorej vystupoval len jeden z hmotnoprávnych spoločníkov, či už na jednej alebo druhej strane sporu, nie je právne záväzný pre ostatných účastníkov tohto hmotnoprávneho vzťahu, teda jeho právoplatnosť pôsobí len vo vzťahu k tomu zo spoludedičov, resp. spoluvlastníkov, ktorý bol účastníkom konania. Ak spoluvlastník svoj spor prehrá, môže ktorýkoľvek z ďalších spoluvlastníkov podať novú žalobu a námietka žalovaného o tom, že je vec rozhodnutá, nebude dôvodná.

56 BREHM, W., BERGER, CH. *Sachenrecht*. 2. vyd. Tübingen : Mohr Siebeck, 2006, s. 79.

57 BASSENGE, P. *In Palandt Bürgerliches Gesetzbuch*. 61. vyd. München : C. H. BECK, 2002, s. 1323.

58 EDENHOFER, W., *tamže*, s. 2071.

Proti tomuto názoru vystupuje pohľad, podľa ktorého sa právoplatnosť takejto rozsudku rozširuje aj na ostatných účastníkov hmotnoprávneho vzťahu, keďže nevýhodu v tomto prípade znáša protistrana, ktorá by sa musela zúčastniť viacerých sporov, ak sa závažnosť rozsudku nerozšíri na ostatných spoluvlastníkov. Rozšírené oprávnenie na vedenie sporu nad rámec vlastného práva sa poskytuje spoluvlastníkovi v záujme spoločenstva spoluvlastníkov. Následky nesprávne vedeného sporu tým, ktorý podal žalobu, sa preto musia vyrovnáť vo vnútornom vzťahu spoluvlastníkov nárokmi na náhradu škody a nie odmietnutím rozšírenia účinkov rozhodnutia na úkor protistrany.⁵⁹

Rozporné závery právnej dogmatiky vedú v Nemecku k hľadaniu spôsobu, ktorým by bolo možné dosiahnuť rozšírenie účinkov právoplatne rozhodnutej veci aj na ostatných účastníkov hmotnoprávneho spoločenstva, ktorí sa konania ako žalobcovia nezúčastnili. Táto potreba vyplýva z požiadavky hospodárnosti konania a z oprávnených záujmov žalovaného na tom, aby nebol vystavený podávaniu neskorších žalôb ostatných spoločníkov hmotnoprávneho vzťahu, ktorí sa pôvodného konania nezúčastnili. Zatiaľ čo v prípade pasívneho procesného spoločenstva možno od žalobcu spravodlivo požadovať, aby žaloval všetkých hmotnoprávných spoločníkov, v prípade aktívneho procesného spoločenstva, nemožno vylúčiť, že niektorí zo spoločníkov nebude mať záujem na tom, aby sa zúčastnil sporu na strane žalobcu. Žiadne z riešení však nie je dostatočne uspokojivé. Prvá možnosť spočíva v priznaní rozšírenia účinkov rozhodnutia vo veci samej v konaní, v ktorom žaloval len jeden zo spoluvlastníkov, aj na ostatných spoluvlastníkov. Takéto riešenie však zo zákona explicitne nevyplýva a bolo by ho možné prekonať len výslovným ustanovením zákona alebo novým záverom judikatúry. Proti tomuto riešeniu stojí dôvodná námietka spočívajúca na závere, že tomu zo spoluvlastníkov, ktorý sa konania nezúčastnil by mohlo byť odňaté právo na súdne prejednanie jeho veci, keďže by sa neho vzťahoval rozsudok z konania, ktorého sa nielenže nezúčastnil, ale o ňom ani nemusel vedieť. Druhým riešením spornej situácie je podanie vzájomnej určovacej žaloby žalovaným proti tým spoluvlastníkom, ktorý voči nemu nepodali žalobu tak, aby aj títo boli vtiahnutí do konania. Toto riešenie, ktorého podstatou je vytvorenie dvoch sporov v rámci jedného konania, je však procesne pomerne komplikované a závislé len od procesnej aktivity žalovaného. Nakoniec sa ako riešenie ponúka oznámenie o spore žalobcom ostatným hmotnoprávnym spoločníkom, či už spoluvlastníkom alebo spoludedičom. Toto riešenie však naráža na to, že žalujúceho spoluvlastníka nikto nemôže donútiť, aby spor oznámil ostatným spoluvlastníkom.

---

59 BREHM, W., BERGER, CH. *Sachenrecht*. 2. vyd. Tübingen : Mohr Siebeck 2006, s. 79.

Ak by tak aj urobil, účinky oznámenia sporu sú limitované ustanovením § 68 nemeckého ZPO,⁶⁰ ktoré účinky vedľajšej intervencie obmedzuje len na vzťah tej zo strán sporu, na ktorú vedľajší účastník pristúpil, resp. podľa oznámenia o spore mohol pristúpiť. Tieto riešenia majú v zásade rovnaké limity a východiská aj podľa našej procesnej úpravy, pričom k ich prekonaniu dochádza rozšírením účinkov rozhodnutia prostredníctvom postavenia hmotnoprávneho spoločníka na žalovanú stranu sporu. Nemecká literatúra toto riešenie vôbec nespomína a optimálne riešenie vidí v zmene procesného predpisu, ktorá by na strane jednej výslovne umožnila rozšírenie účinkov právoplatného rozhodnutia aj na ostatných účastníkov (spoločníkov) hmotnoprávneho vzťahu, no na strane druhej by toto rozšírenie podmienila možnosťou prizvania, či pribratia (*Beiladung*) hmotnoprávneho spoločníka do konania.⁶¹

Prizvanie, či pribratie do konania je typickým procesným konštruktom správneho práva. Podľa § 65 nemeckého správneho súdneho poriadku môže súd pribrať do konania z úradnej moci alebo na návrh tých, ktorých právne záujmy budú dotknuté rozhodnutím. Ak sú tretie osoby na spornom právnom vzťahu zúčastnené tak, že možno rozhodnúť len jednotne voči nim, treba ich pribrať (nútené pribratie). Uznesenie o pribratí sa doručuje všetkým zúčastneným, pritom sa im uvedie stav veci a dôvod pribratia. Pribratie nemožno napadnúť.⁶² Účel týchto ustanovení je v zásade rovnaký ako pri ustanoveniach § 32 a § 33 slovenského SSP, ktoré na strane jednej definujú postavenie ďalších účastníkov, ktorými sú tí, a) ktorí boli účastníkmi administratívneho konania, b) na ktorých sa pre nerozlučné spojenstvo práv a povinností so žalobcom alebo účastníkmi administratívneho konania musí tiež vzťahovať rozhodnutie správneho súdu a c) ktorých za účastníkov označuje zákon a na strane druhej explicitne stanovujú povinnosť súdu pribrať do konania takúto osobu ako účastníka konania len čo sa súd dozvie o tom, že sa nekoná s niekým, o ktorého právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach sa má konať.

60 Podľa § 68 *Wirkung der Nebenintervention*: „Der Nebenintervenient wird im Verhältnis zu der Hauptpartei mit der Behauptung nicht gehört, dass der Rechtsstreit, wie er dem Richter vorgelegen habe, unrichtig entschieden sei; er wird mit der Behauptung, dass die Hauptpartei den Rechtsstreit mangelhaft geführt habe, nur insoweit gehört, als er durch die Lage des Rechtsstreits zur Zeit seines Beitritts oder durch Erklärungen und Handlungen der Hauptpartei verhindert worden ist, Angriffs- oder Verteidigungsmittel geltend zu machen, oder als Angriffs- oder Verteidigungsmittel, die ihm unbekannt waren, von der Hauptpartei absichtlich oder durch grobes Verschulden nicht geltend gemacht sind.“

61 *Blitzie PíCHT*, P. G. *Rechtskrafterstreckung bei gesetzlicher Prozessstandschaft: Korrekturbedarf an einer etablierten Rechtslage*. In *Zeitschrift für Zivilprozess*. 131. Band, Heft 1, 2018, s. 93 a nasl.

62 Podľa § 65 *VwGO*:

„(1) Das Gericht kann, solange das Verfahren noch nicht rechtskräftig abgeschlossen oder in höherer Instanz anhängig ist, von Amts wegen oder auf Antrag andere, deren rechtliche Interessen durch die Entscheidung berührt werden, beiladen.

(2) Sind an dem streitigen Rechtsverhältnis Dritte derart beteiligt, daß die Entscheidung auch ihnen gegenüber nur einheitlich ergehen kann, so sind sie beizuladen (notwendige Beiladung). ...

(4) Der Beiladungsbeschuß ist allen Beteiligten zuzustellen. Dabei sollen der Stand der Sache und der Grund der Beiladung angegeben werden. Die Beiladung ist unanfechtbar.“

Napriek zrejmemu verejnoprávnemu významu, došlo v nemeckom právnom poriadku k rozširovaniu tohto inštitútu v osobitných procesnoprávnych konštrukciách hmotnoprávnych predpisov aj pri niektorých pluralitných súkromnoprávnych vzťahoch. Osobitne možno spomenúť pribratie do konania podľa § 148 zákona o akciových spoločnostiach⁶³ (i) v konaniach o prípustnosti žaloby akcionárov na náhradu škody, keď musí dôjsť k pribratiu spoločnosti do konania a (ii) povinného pribratia tých akcionárov, ktorí sa domáhali či už prípustnosti podania žaloby o náhradu škody alebo samotnej náhrady škody, do konania, ak takúto žalobu podala sama spoločnosť.⁶⁴ Z hľadiska procesných konštrukcií a podobnosti so vzťahmi spoluvlastníkov je podnetný § 48 nemeckého zákona o vlastníctve bytov,⁶⁵ podľa ktorého v prípade, ak je podaná druhoivo vymedzená žaloba vlastníka bytu, ktorý si uplatňuje svoj vlastný nárok len proti jednému alebo niektorým z vlastníkov bytov alebo proti správcovi bytov, prizvú sa do konania aj ostatní vlastníci bytov, ak nie je zrejmé, že ich právne záujmy nebudú dotknuté. Pri niektorých žalobách medzi vlastníkami bytov sa do konania prizve správca. Prizvanie do konania sa uskutoční doručením žaloby. Prizvaní môžu pristúpiť na podporu jednej alebo druhej strany sporu. Najpodstatnejšími sú však ustanovenia, podľa ktorých právoplatný rozsudok v takejto veci má účinky podľa procesných predpisov či už v prospech alebo v neprospech všetkých prizvaných vlastníkov bytov, ich právnych nástupcov a správcu bytu a v prípade ak bola žaloba o určenie neplatnosti rozhodnutia vlastníkov bytov zamietnutá, nemožno znova uplatniť, že rozhodnutie vlastníkov bytov je neplatné.⁶⁶

Prizvanie, či pribratie do konania je osobitný inštitút účasti tretích osôb na civilnom spore, ktorý sa vyvíja v prostredí osobitných hmotnoprávnych predpisov. V nemeckej literatúre to vedie k systematizácii, ktorá rozlišuje účasť tretích osôb v civilnom spore v závislosti od iniciatívy, ktorá vedie k vstupu do konania.⁶⁷

63 Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 9 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2446) geändert worden ist.

64 Bližšie MENCKE, CH. Die zivilprozessuale Beiladung im Klageverfahren gem. § 148 AktG. Tübingen : Mohr Siebeck, 2012.

65 Wohnungseigentumsgesetz in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 403-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 5. Dezember 2014 (BGBl. I S. 1962) geändert worden ist.

66 Podľa § 48 Beiladung, Wirkung des Urteils:

„(1) Richtet sich die Klage eines Wohnungseigentümers, der in einem Rechtsstreit gemäß § 43 Nr. 1 oder Nr. 3 einen ihm allein zustehenden Anspruch geltend macht, nur gegen einen oder einzelne Wohnungseigentümer oder nur gegen den Verwalter, so sind die übrigen Wohnungseigentümer beizuladen, es sei denn, dass ihre rechtlichen Interessen erkennbar nicht betroffen sind. Soweit in einem Rechtsstreit gemäß § 43 Nr. 3 oder Nr. 4 der Verwalter nicht Partei ist, ist er ebenfalls beizuladen.

(2) Die Beiladung erfolgt durch Zustellung der Klageschrift, der die Verfügungen des Vorsitzenden beizufügen sind. Die Beigeladenen können der einen oder anderen Partei zu deren Unterstützung beitreten. Veräußert ein beigeladener Wohnungseigentümer während des Prozesses sein Wohnungseigentum, ist § 265 Abs. 2 der Zivilprozessordnung entsprechend anzuwenden.

(3) Über die in § 325 der Zivilprozessordnung angeordneten Wirkungen hinaus wirkt das rechtskräftige Urteil auch für und gegen alle beigeladenen Wohnungseigentümer und ihre Rechtsnachfolger sowie den beigeladenen Verwalter.

(4) Wird durch das Urteil eine Anfechtungsklage als unbegründet abgewiesen, so kann auch nicht mehr geltend gemacht werden, der Beschluss sei nichtig.“

67 SCHMITT, S., WAGNER, T. Die Beteiligung Dritter am Zivilprozess. In Juristische Ausbildung, 4/2014, s. 372 – 381.

Na prvom mieste je účasť na spore v dôsledku iniciatívy tretích subjektov, medzi ktoré treba zaradiť hlavnú intervenciu a vedľajšiu intervenciu. Zatiaľ čo vedľajšia intervencia bola v našom rekonštruovanom procese upravená v zásade podľa nemeckého vzoru, hlavná intervencia v ňom upravená nie je a to aj napriek tomu, že v českom OSP bola zavedená novelou už z roku 2000.⁶⁸ Český civilný proces sa recepciou rakúskeho ustanovenia,⁶⁹ ktoré sa mierne líši od nemeckej úpravy⁷⁰ priblížil štandardným kodifikáciám. Na druhom mieste k účasti tretích osôb v civilnom spore dochádza na základe iniciatívy strán a jej konkrétnym prejavom je oznámenie o spore. V tejto súvislosti treba pripomenúť, že nemecká právna úprava vedľajšiu intervenciu a oznámenie o spore nespája tak, ako tomu je v § 82 ods. 1 CSP, ktorý stanovuje že intervenient vstupuje do konania z vlastného podnetu alebo na základe oznámenia o spore, keď sa v § 66 ods. 1 ZPO⁷¹ stroho stanovuje, že ten, kto má právny záujem na tom, aby jedna zo strán prebiehajúceho sporu bola úspešná, môže na jej stranu pristúpiť za účelom jej podpory.

Posledným dôvodom účasti tretej osoby na spore je iniciatíva súdu, ktorej prejavom je (nútené) prizvanie (*Beiladung*), keď tretiemu subjektu musí byť daná možnosť, aby sa zúčastnil sporu. Príkladom sa uvádza žaloba spoločníka dvojčlennej spoločnosti s ručením obmedzeným pri žalobe na zrušenie spoločnosti podľa § 61 zákona o spoločnostiach s ručením obmedzeným, podľa ktorého spoločník môže podať proti spoločnosti žalobu na jej zrušenie.⁷² V takomto spore druhý spoločník nie je stranou sporu, keďže na strane žalobcu je prvý spoločník a na strane žalovanej samotná spoločnosť tak, ako to výslovne vyplýva z ustanovenia hmotného práva. Pritom ani jedna zo strán nemá povinnosť, ale len možnosť oznámiť spor druhému spoločníkovi. Druhý spoločník sa o podanej žalobe a aj o výsledku konania môže dozvedieť až po jeho skončení, a to napriek tomu, že rozhodnutie vo veci samej sa priamo dotýka jeho právneho postavenia.

68 Zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů doplnil český OSP o § 91a, podľa ktorého: „Kdo si činí nárok zcela nebo částečně na věc nebo právo, o nichž probíhá řízení mezi jinými osobami, může až do pravomocného skončení tohoto řízení podat žalobu proti této účastníkům.“

69 Podľa: § 16: „Wer die Sache oder das Recht, worüber zwischen anderen Personen ein Rechtsstreit anhängig ist, ganz oder theilweise für sich in Anspruch nimmt, kann bis zur rechtskräftigen Entscheidung dieses Rechtsstreites beide Parteien gemeinschaftlich klagen (Hauptintervention).“

70 Podľa § 64 Hauptintervention: „Wer die Sache oder das Recht, worüber zwischen anderen Personen ein Rechtsstreit anhängig geworden ist, ganz oder teilweise für sich in Anspruch nimmt, ist bis zur rechtskräftigen Entscheidung dieses Rechtsstreites berechtigt, seinen Anspruch durch eine gegen beide Parteien gerichtete Klage bei dem Gericht geltend zu machen, vor dem der Rechtsstreit im ersten Rechtszug anhängig wurde.“

71 Podľa § 66 ods. 1 ZPO: „Wer ein rechtliches Interesse daran hat, dass in einem zwischen anderen Personen anhängigen Rechtsstreit die eine Partei obsiege, kann dieser Partei zum Zwecke ihrer Unterstützung beitreten.“

72 Podľa § 61 Auflösung durch Urteil:

„(1) Die Gesellschaft kann durch gerichtliches Urteil aufgelöst werden, wenn die Erreichung des Gesellschaftszweckes unmöglich wird, oder wenn andere, in den Verhältnissen der Gesellschaft liegende, wichtige Gründe für die Auflösung vorhanden sind.

(2) Die Auflösungsklage ist gegen die Gesellschaft zu richten. Sie kann nur von Gesellschaftern erhoben werden, deren Geschäftsanteile zusammen mindestens dem zehnten Teil des Stammkapitals entsprechen.

(3) Für die Klage ist das Landgericht ausschließlich zuständig, in dessen Bezirk die Gesellschaft ihren Sitz hat.“

Tým však môže dôjsť k porušeniu jeho ústavného práva na prístup k súdu, keď dôjde k zrušeniu spoločnosti, v ktorej je spoločníkom bez toho, aby mal možnosť zúčastniť sa sporu.⁷³

Z hľadiska správnej konštrukcie účasti tretích subjektov v sporovom konaní však možno k systematizácii týchto procesných nástrojov pristúpiť aj z pohľadu účelu účasti tretieho subjektu na konaní. Všeobecným účelom účasti tretích osôb na konaní je procesná hospodárnosť, ktorá má viesť k tomu, aby medzi stranami sporu a tretími, hmotnoprávne zainteresovanými osobami nedochádzalo k ďalším sporom. V tomto prvku je účel účasti tretích osôb na konaní v zásade rovnaký s účelom procesných spoločentiev. Pri účasti tretích subjektov však vystupujú aj iné osobitné dôvody. Pri hlavnej intervencii je týmto účelom uplatnenie vlastného práva hlavného intervenienta k predmetu sporu, o ktorý prebieha konanie medzi žalobcom a žalovaným. Pri vedľajšej intervencii je týmto účelom zabezpečenie ochrany vlastného práva vedľajšieho intervenienta v prípadnom spore medzi ním a stranou, na ktorej bude vystupovať, keď sa účinky rozhodnutia v spore medzi žalobcom a žalovaným rozširujú aj na vzťah strany sporu a vedľajšieho intervenienta na jeho strane. Pri oznámení o spore sa zabezpečuje ochrana strany v prípadnom spore medzi ňou a tým, komu bol spor oboznámený, keď sa účinky rozhodnutia v spore medzi žalobcom a žalovaným rozširujú aj na vzťah strany, ktorá spor oznámila a tým, komu bol spor oznámený.

K týmto dôvodom účasti tretích osôb na konaní však pristupuje aj osobitný dôvod spočívajúci v potrebe rozšírenia záväznosti rozsudku aj na pomery tretích subjektov, a to nielen v ich vzťahu voči jednej zo strán, na stranu ktorej pristúpili ako vedľajší intervenienti alebo ktorá im spor oznámila, ale aj vo vzťahu k druhej strane sporu. Pri účasti tretích osôb na konaní k takémuto rozšíreniu dochádza len podľa § 84 CSP, podľa ktorého ak z osobitného predpisu vyplýva, že rozsudok je pre intervenienta záväzný, tvoria intervenient spolu so stranou, na ktorej vystupuje, nerozlučné spoločentvo. Táto konštrukcia má však svoje limity, Prvým z nich je procesná aktivita strany, ktorá môže, no nemusí urobiť oznámenie o spore, čím môže dosiahnuť to, že v spojitosti s ustanovením osobitného predpisu, bude rozsudok záväzný aj pre subjekty, ktoré sa konania vôbec nezúčastnia a tak môže dôjsť k porušeniu ich ústavného práva na prístup k súdu. Druhým limitom súčasných konštrukcií je vyššie opísaný stav, keď potreba rozšírenia záväznosti rozsudku je dosahovaná požiadavkami na nevyhnutne spoločné uplatnenie práva všetkými, resp. proti všetkým účastníkom hmotnoprávneho vzťahu. Nevyhnutné uplatnenie práva všetkými môže narážať na ústavné právo na prístup súdu.

73 SCHMITT, S., WAGNER, T. *Die Beteiligung Dritter am Zivilprozess. In Juristische Ausbildung*, 4/2014, s. 380 – 381.

Na strane druhej v prípade nemožnosti podania žaloby všetkými nastupuje riešenie v podaní žaloby proti všetkým, dokonca aj tým, ktorí v hmotno-právnom vzťahu vystupujú na druhej strane. To jednak vedie k porušeniu zásady dvojstrannosti sporového konania a z praktického pohľadu hospodárnosti môže viesť k zbytočnému zaťaženiu konania účasťou viacerých osôb s ambivalentným postojom k jeho výsledku.

Pri ďalších úvahách o rekodifikácii a rozvoji nášho či už hmotného alebo procesného práva v judikatúre treba zvažovať aj iné riešenia akými sú nekritické preberania zabehnutých, no určite nie optimálnych konštruktov, či už z nášho práva spred CSP, ktoré sa prejavilo prebratím úpravy textu zákona a judikatúry v časti úpravy procesných spoločenstiev alebo z rakúskeho a nemeckého práva, ktoré sa v CSP prejavilo prebratím úpravy vedľajšej intervencie a oznámenia o spore, no bez prebratia úpravy hlavnej intervencie a zachytenia najnovších trendov v novom inštitúte prizvania do sporu. Práve konštrukcia prizvania do sporu v jeho podobe podľa nemeckého zákona o vlastníctve bytov môže byť uspokojivým riešením častej plurality hmotnoprávneho účastníctva v procesnom práve. Takéto riešenie na strane jednej umožňuje nekomplikované uplatnenie práva len jedným zo spoločníkov hmotnoprávneho vzťahu s rozšírením záväznosti rozsudku aj na ostatných spoločníkov, a to pri zachovaní ich práva na prístup k súdu, keď im bude umožnené rozhodnúť sa, či vôbec a na ktorej strane sa sporu zúčastnia.

Úkony nerozlučných a nútených procesných spoločníkov

CSP rozdelil úpravu procesných spoločenstiev do troch skupín. Samostatného, nerozlučného a núteného. Samostatné spoločenstvo nemôže byť nielen núteným, ale ani nerozlučným spoločenstvom. No každé nútené spoločenstvo je spoločenstvom nerozlučným, no nie každé nerozlučné spoločenstvo je spoločenstvom núteným, a to aj napriek nepochybným expanzívnym trendom našej judikatúry, ktoré ponímanie núteného spoločenstva rozširujú takmer na všetky predstaviteľné pluralitné hmotnoprávne vzťahy.

Rovnako ako pri úkonoch samostatných spoločníkov základným prameňom novej právnej úpravy úkonov nerozlučných spoločníkov bol OSP z roku 1963. Ustanovenia § 77 ods. 1 a 2 CSP, podľa ktorých (i) procesný úkon nerozlučného spoločníka platí aj pre ostatných spoločníkov a (ii) na zmenu žaloby, na jej späťvzatie, na uznanie nároku alebo vzdanie sa nároku a na uzavretie zmiery je potrebný súhlas všetkých, ktorí vystupujú na jednej strane, sú takmer doslovným prepisom § 91 ods. 2 OSP. Dôvodová správa k tomu uvádza, že „*predkladateľ ponecháva inštitút nerozlučného procesného spoločenstva*

v modifikovanej podobe a to predovšetkým v právnej úprave odporovania si úkonov členov nerozlučného procesného spoločenstva.” Otázkou je, čo treba rozumieť pod spojením modifikovaná podoba, keďže ide o takmer doslovný prepis doterajšej právnej úpravy s jediným rozdielom, že podľa novej úpravy sa súhlas všetkých nerozlučných žalobcov vyžaduje aj na zmenu žaloby.

Staronová úprava úkonov nerozlučných spoločníkov sa odlišuje od úpravy či už v nemeckej právnej úprave podľa § 62 ZPO alebo rakúskej právnej úprave podľa § 14 a § 15 ZPO. Nemecká právna úprava stanovuje, že ak nerozlučný procesný spoločník zmešká termín alebo lehotu, hľadá sa na neho akoby bol zastúpený nemeškajúcimi procesnými spoločníkmi a v ďalšom konaní treba konať aj s meškajúcimi spoločníkmi. Rakúska právna úprava stanovuje, že ak meškajú jednotliví nerozluční spoločníci, rozširujú sa na nich účinky procesných úkonov konajúcich procesných spoločníkov. Význam týchto noriem je v zásade rovnaký ako v prípade našej normy, ktorá stanovuje, že akýkoľvek procesný úkon nerozlučného procesného spoločníka platí aj pre ostatných procesných spoločníkov. Podobnú normu obsahoval aj OSP z roku 1950 v § 414 ods. 1, podľa ktorého procesné úkony činných spoločníkov sú účinné aj pre ostatných spoločníkov, pokiaľ títo nie sú činní. Tento prístup sa v rakúskej vede procesného práva označuje ako reprezentačný princíp, keď procesné úkony konajúcich spoločníkov reprezentujú postoj nerozlučného spoločenstva v jednotnom spore.⁷⁴ Nemecká veda formuluje konkrétnejší pojem fikcie zastúpenia.⁷⁵

Oproti štandardným úpravám CSP, rovnako ako OSP zopakoval normu o tom, že na zmenu žaloby, na jej späťvzatie, na uznanie nároku alebo vzdanie sa nároku a na uzavretie zmiernu je potrebný súhlas všetkých nerozlučných spoločníkov. Podobná norma bola obsiahnutá už v OSP z roku 1950, ktorý v § 414 ods. 3 stanovoval, že na uznanie a vzdanie sa nároku a na súdnu pokonávku je potrebný výslovný súhlas všetkých nerozlučných spoločníkov, nestanovoval však, že na späťvzatie žaloby a na zmenu žaloby je potrebný súhlas všetkých spoločníkov. V tejto súvislosti sa treba osobitne pristaviť pri späťvzatí žaloby. Nemecká právna veda dochádza k záveru, že súhlas všetkých nerozlučných spoločníkov je potrebný na uznanie a vzdanie sa nároku, uznanie skutočností⁷⁶ a zmenu žaloby. Žalobu však môže zobrať späť ktorýkoľvek z nerozlučných spoločníkov, a to dokonca aj v prípade žaloby, ktorá musí byť podaná nevyhnutne všetkými spoločníkmi,

74 RECHBERGER, W., SIMOTTA, D. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. Wien : Manz, 2017, s. 191.

75 PUTZO, H. In THOMAS, H., PUTZO, H. *Zivilprozeßordnung*. 22. vyd. München : C. H. BECK, 1999, s. 138.

76 Podľa § 288 ods. 1 nemeckého ZPO netreba dokazovať skutočnosti tvrdené stranou, ak ich priebehu konania protistrana uznala na pojednávaní alebo pred dožiadaným sudcom. § 288 ods. 1 Gerichtliches Geständnis: „Die von einer Partei behaupteten Tatsachen bedürfen insoweit keines Beweises, als sie im Laufe des Rechtsstreits von dem Gegner bei einer mündlichen Verhandlung oder zum Protokoll eines beauftragten oder ersuchten Richters zugestanden sind.“

ak aj po späťvzati zostane zachovaná jeho účasť na hmotnoprávnom spoločenstve.⁷⁷ Rakúska právna veda rovnako ako výslovné ustanovenia nášho predpisu pri zmieri, uznaní a vzdaní sa nároku vychádza zo zásady jednohlasného rozhodovania všetkých nerozlučných spoločníkov. Pri posudzovaní späťvzatia žaloby sa v Rakúsku rozlišuje medzi nerozlučným procesným spoločenstvom, ktoré vyplýva z totožnosti nároku a nerozlučným procesným spoločenstvom, ktoré vyplýva z potreby rovnakých účinkov pre všetkých účastníkov hmotnoprávneho vzťahu. Pri tomto druhom type nerozlučného spoločenstva je späťvzatie žaloby jedným zo spoločníkov možné s tým, že hoci sa konanie vo vzťahu k nemu skončí, budú sa na neho na základe osobitného ustanovenia hmotného práva vzťahovať účinky rozhodnutia z konania, v ktorom budú ďalej pokračovať ostatní žalobcovia.⁷⁸

Oproti tomu súčasná úprava, či skôr naša úprava procesných spoločenstiev z roku 1963 späťvzatie žaloby len jedným z nerozlučných spoločníkov nepripúšťa a ktorýkoľvek z nerozlučných žalobcov musí zostať účastníkom konania až do jeho skončenia. Potreba toho, aby všetci nerozluční spoločníkmi napriek svojej vôli zostali žalobcami až do jeho právoplatného skončenia je rozumne odôvodniteľná pri tých aktívnych nerozlučných spoločenstvách, keď je podmienkou úspechu žaloby spoločné uplatnenie práva všetkými účastníkmi hmotnoprávneho vzťahu. Aj pri odhliadnutí od vyššie uvedených záverov o možnosti prekonania podmienky nevyhnutne spoločného uplatnenia práva inými procesnými konštrukciami, zákonná konštrukcia o tom, že žalobu môžu zobrať späť len všetci aktívni nerozluční spoločníci, je z pohľadu účelu neudržateľná v prípade dobrovoľných nerozlučných spoločenstiev, ktorých dôvodom vzniku je potreba jednotného určenia sporného právneho vzťahu jedným rozhodnutím vo veci samej. Príkladom takéhoto spoločenstva je spoločná žaloba viacerých oprávnených o určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia podľa § 131 ods. 1 Obchodného zákonníka, keď podaním spoločnej žaloby viacerými oprávnenými vzniká aktívne dobrovoľné nerozlučné spoločenstvo. Pri takomto spoločenstve nie je žiaden dôvod, aby ktorýkoľvek z tých, ktorí žalobu spoločne podali, nemohol zobrať žalobu späť tak, aby sa konanie vo vzťahu k nemu zastavilo. Rozhodnutie vo veci samej sa na tohto, z aktívneho nerozlučného spoločenstva vystúpeného, spoločníka bude vzťahovať rovnako, ako v prípade, keby sa na podaní žaloby vôbec nezúčastnil, a to podľa osobitného ustanovenia hmotného práva, konkrétne podľa § 131 ods. 5 Obchodného zákonníka. Konštrukcia o nutnosti späťvzatia žaloby všetkými nerozlučnými žalobcami je celkom nadbytočná a je ďalším prejavom expanzívneho vnímania aktívneho nerozlučného spoločenstva ako spoločenstva núteného.

77 PUTZO, H. In THOMAS, H., PUTZO, H. *Zivilprozeßordnung*. 22. vyd. München : C. H. BECK, 1999, s. 138.

78 RECHBERGER, W., SIMOTTA, D. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. Wien : Manz, 2017, s. 191.

Na rozdiel od OSP CSP výslovne požaduje súhlas všetkých nerozlučných spoločníkov aj na zmenu žaloby. Ide o celkom novú konštrukciu. Rovnaký záver formuluje aj nemecká dogmatika podľa vyššie citovaného prameňa. Štandardné kodifikácie však zmenu žaloby vnímajú podstatne užšie ako naša či už predchádzajúca alebo súčasná kodifikácia procesného práva. Podľa negatívneho vymedzenia zmeny žaloby v § 264 nemeckého ZPO ak nedochádza k zmene žalobného dôvodu, zmenou žaloby nie je doplnenie alebo oprava skutkových alebo právnych tvrdení, rozšírenie alebo zúženie (čiastočné späťvzatie) žalobného petitu a zmena žalobného petitu, keď sa v dôsledku neskorších okolností žiada namiesto či už určenia alebo nepeňažného plnenia určenie iného práva alebo iné nepeňažné plnenie, dokonca sa namiesto pôvodného nepeňažného plnenia žiada zaplatenie.⁷⁹ Podobne zužujúco zmenu žaloby definuje aj rakúske právo.⁸⁰ Zjednodušenou komparáciou možno dospieť k záveru, že väčšina úkonov, ktoré sú podľa § 140 ods. 1 a 2 CSP vnímané ako zmena žaloby (rozšírenie uplatneného práva, podstatná zmena alebo doplnenie rozhodujúcich skutočností a dokonca aj viaceré uplatnenia iného práva v dôsledku zmien skutkového stavu po začatí konania) by či už v nemeckom alebo rakúskom rozhodovaní neboli vnímané ako zmena žaloby a na ich účinky by nebola potrebná zhoda všetkých nerozlučných spoločníkov. Podľa nášho širokého vnímania zmeny žaloby by zmenou bolo v prípade žaloby, ktorou bola uplatnená len istina aj následné rozšírenie žaloby o uplatnenie zákonného úroku z omeškania z pôvodne uplatnenej istiny. Zatiaľ čo podľa nášho ponímania by takýto úkon vyžadoval zhodu všetkých nerozlučných žalobcov, či už nemecké alebo rakúske právo by na takýto úkon len jedného z nerozlučných žalobcov hľadelo z pohľadu princípu výhodnosti a nevyžadovalo by súhlas všetkých spoločníkov. Podmienenie zmeny žaloby súhlasom všetkých nerozlučných spoločníkov v súvisi s extenzívnym vnímaním tohto úkonu je ďalším prvkom, ktorý výrazne obmedzuje voľnosť nerozlučných spoločníkov pri ich procesných úkonoch.

Oproti OSP CSP úpravu nerozlučného spoločenstva doplnilo o ďalšiu a otázkou je či potrebnú normu obsiahnutú v § 77 ods. 3, podľa ktorej ak si iné, ako v odseku 2 uvedené procesné úkony (zmena žaloby, späťvzatie žaloby, uznanie alebo vzdanie nároku alebo uzavretie zmiernu) odporujú, posúdi ich súd

79 Podľa § 264 Keine Klageänderung: „Als eine Änderung der Klage ist es nicht anzusehen, wenn ohne Änderung des Klagegrundes

1. die tatsächlichen oder rechtlichen Anführungen ergänzt oder berichtigt werden;

2. der Klageantrag in der Hauptsache oder in Bezug auf Nebenforderungen erweitert oder beschränkt wird;

3. statt des ursprünglich geforderten Gegenstandes wegen einer später eingetretenen Veränderung ein anderer Gegenstand oder das Interesse gefordert wird.“

80 Podľa § 235 ods. 4: „Als eine Änderung der Klage ist es nicht anzusehen, wenn ohne Änderung des Klagegrundes die tatsächlichen Angaben der Klage und die in derselben angebotenen Beweise geändert, ergänzt, erläutert oder berichtigt werden, oder wenn, gleichfalls ohne Änderung des Klagegrundes, das Klagebegehren in der Hauptsache oder in Beziehung auf Nebenforderungen beschränkt oder statt des ursprünglich geforderten Gegenstandes ein anderer Gegenstand oder das Interesse gefordert wird.“

so zreteľom na povahu a okolnosti sporu tak, aby to bolo v súlade s rozumným usporiadaním vzťahov. Podobná konštrukcia relatívne neurčitej normy bola obšiahnutá aj v § 414 ods. 2 OSP z roku 1950, podľa ktorého ak si prednesy alebo iné procesné úkony činných spoločníkov odporujú alebo sa od seba odchyľujú, posúdi ich súd pri rozhodovaní o veci po uvážení všetkých okolností konania. Dôvodová správa sa pri tejto novej konštrukcii odvoláva na všetrovívý a vždy citácie hodný výkladový kánon vyjadrený v čl. 4 ods. 2 CSP.⁸¹ Konštrukcia vychádza z predpokladu, že ustanovenia § 77 ods. 1 a 2 CSP neriešia všetky otázky spojené s úkonmi len niektorých spoločníkov v spore. Vlastne sa odkazom na generálnu klauzulu rieši otázka zákonodarcovi vedomej medzery v zákone medzi ustanoveniami § 77 ods. 1 CSP a § 71 ods. 2 CSP.

Pri prvej skupine úkonov sa na vyvolanie následkov tohto úkonu vyžaduje súhlas všetkých spoločníkov v spore. Typovo sa táto prvá skupina úkonov predovšetkým spája s úkonmi: zmier, uznanie a vzdanie sa nároku, ktoré majú hmotnoprávne následky. Ako bolo naznačené vyššie zaradenie zmeny a späťvzatia žaloby do tejto kvalifikovanej skupiny úkonov je skôr následkom nesprávneho expanzívneho vnímania núteného spoločenstva a extenzívnej definície zmeny žaloby v našich procesných predpisoch. Druhá skupina procesných úkonov podľa § 71 ods. 1 CSP nie je žiadnym spôsobom definovaná, teda zo znenia zákona nie je zrejmé, či sú to úkony, ktoré majú viesť, či už v prospech alebo neprospech procesného útoku, či obrany. Z nemeckej a rakúskej právnej úpravy je však zrejmá prezumpcia toho, že ide o úkony, ktoré sú zamerané v abstraktný prospech procesného útoku v prípade žalobcov, resp. v abstraktný prospech procesnej obrany v prípade žalovaných nerozlučných spoločníkov. Preto sa pri tejto skupine procesných úkonov formuluje princíp výhodnosti, ktorý korešponduje s princípom reprezentačným, keď sa úkony konajúcich nerozlučných spoločníkov vzťahujú aj na tých, ktorí úkony nerobia. Oba princípy vychádzajú z intencie chrániť všetkých nerozlučných spoločníkov od neúspechu v spore. Ktorý procesný úkon je výhodný a preto vyvolal účinky, sa posudzuje abstraktne a nie konkrétne podľa stavu konania. Abstraktné posúdenie závisí od toho, či úkon môže viesť k úspechu pôvodného návrhu či už žalobcov v žalobe alebo žalovaných vo vyjadrení k žalobe. Toto ponímanie vedie v rakúskej dogmatike k záverom, že nemožno s následkami pre všetkých spoločníkov prihliadnuť na späťvzatie žaloby a vzdanie sa práva jedným z nerozlučných žalobcov, uznanie nároku jedným zo žalovaných, resp. uzavretie zmiernu jedným či už žalobcom alebo žalovaným, keďže plný úspech

81 „Ak niet analogického ustanovenia, súd prejedná a rozhodne právnu vec podľa normy, ktorú by zvolil, ak by bol sám zákonodarcom, a to s prihliadnutím na princípy všeobecnej spravodlivosti a princípy, na ktorých spočíva tento zákon tak, aby výsledkom bolo rozumné usporiadanie procesných vzťahov zohľadňujúce stav a poznatky právnej náuky a ustálenú rozhodovacia prax najvyšších súdnych autorít.“

v spore, či už v podobe úplného vyhovenia žalobe alebo jej úplného zamietnutia je vždy výhodnejší ako ktorýkoľvek z uvedených úkonov.⁸²

Dôsledné použitie tohto abstraktného hľadiska na strane druhej vedie k tomu, že na všetky ostatné úkony treba hľadiť rovnako abstraktne. Preto pri využití akéhokoľvek prostriedku procesného útoku v prípade žalobcov a obrany v prípade žalovaných treba prezumovať výhodnosť týchto úkonov. Skutkové tvrdenia, popretie skutkových tvrdení, návrhy na vykonanie dôkazov a hmotnoprávne námietky nerozlučného spoločníka majú prednosť pred nečinnosťou iného nerozlučného spoločníka. K rozporom však môže dôjsť vo viacerých prípadoch. Napríklad ak jeden zo spoločníkov svojím aktívnym prejavom uznáva tvrdenia protistrany, no druhý nerozlučný spoločník ich popiera. I v tomto prípade aktivity oboch nerozlučných spoločníkov, treba na rozpor v ich úkonoch hľadiť abstraktne, a takéto čo i len jedným z nerozlučných spoločníkov spochybnené tvrdenie považovať za sporné. Procesným následkom bude to, že protistrana bude musieť svoje tvrdenia preukázať dokazovaním. Rovnako v prípade ak jeden spoločník na tvrdenia, ktoré majú smerovať k úspechu nerozlučného spoločenstva, dôkazy nenavrhuje, dokonca namieta vykonanie dôkazov navrhnutých druhým spoločníkom, musí sa uprednostniť úkon aktívneho nerozlučného spoločníka, ktorý dôkazy navrhuje. Rozhodnutie súdu o vykonaní alebo nevykonaní takýchto dôkazov preto nemôže vychádzať z rozporu nerozlučných spoločníkov, ale len z všeobecných hľadísk sporového konania na to, ktoré dôkazy majú, či nemajú byť vykonané.

V tejto súvislosti sa treba osobitne pristiaviť pri otázke opravných prostriedkov proti rozhodnutiam súdu prvej inštancie. Literatúra nad rámec úkonov vymenovaných v § 77 ods. 2 CSP dochádza k záveru, že súhlas všetkých nerozlučných spoločníkov je potrebný aj na vzdanie sa odvolania a na späťvzatie odvolania. Dôvodom takéhoto prístupu je tvrdenie, že pokiaľ ide o samostatné podanie opravného prostriedku, nebude rozhodujúca stránka procesná, ale stránka hmotnoprávna, čo vyplýva z § 367 ods. 2 CSP, keďže pri nerozlučnom spoločenstve spravidla bude z právneho predpisu vyplývať určitý spôsob vporiadania vzťahu medzi subjektmi. Preto dôsledne aplikujúc § 367 ods. 2 posledná veta CSP treba dospieť k záveru, že ak odvolanie podá jeden z nerozlučných spoločníkov, nenadobudne formálnu ani materiálnu právoplatnosť výrok rozhodnutia odvolaním napadnutý ani vo vzťahu k ostatným nerozlučným spoločníkom.⁸³

82 RECHBERGER, W., SIMOTTA, D. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. Wien : Manz, 2017, s. 192 – 193.

83 ŠTEVČEK, M. IN ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAČOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. BECK, 2016, s. 264.

S uvedeným názorom sa v celom rozsahu nemožno stotožniť. Ustanovenie § 367 CSP upravuje účinky odvolania, pričom v druhej vete druhého odseku⁸⁴ výnimkou z výnimky stanovuje, že ak jeden z nerozlučných spoločníkov podá včas odvolanie proti rozhodnutiu, napadnuté rozhodnutie nenadobudne právoplatnosť, a to ani vo vzťahu k tým nerozlučným spoločníkom, ktorí odvolanie nepodali. Výnimka je vyjadrená pomerne nesprávne, keďže ustanovenie nepoužíva výraz nerozlučného spoločenstva, ale rozhodnutia, keď určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného predpisu. K tomu treba uviesť, že nerozlučné spoločenstvá vznikajú aj v iných prípadoch. Možno si predstaviť konania, v ktorých nepôjde o nerozlučné spoločenstvo, no z osobitného predpisu bude vyplývať určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami: konanie o vyporiadanie bezpodielového manželstva medzi dvoma bývalými manželmi, konanie vyporiadanie podielového spoluvlastníctva dvoch spoluvlastníkov. Výklad, s ktorým treba súhlasiť, však toto spojenie vzťahuje na odvolanie podané len jedným z nerozlučných spoločníkov.⁸⁵ So správnosťou tejto normy a jej výkladu treba súhlasiť, no treba uviesť, že táto kauzistická norma je celkom nadbytočná, keďže k rovnakému záveru by sa dospelo aj jednoduchým výkladom § 77 ods. 1 CSP, ktorý stanovuje, že procesný úkon (teda aj odvolanie) jedného z nerozlučných spoločníkov platí i pre ostatných nerozlučných spoločníkov. Nadbytočný charakter tejto normy vyplýva, z historického kontextu jeho prijatia. Ide o takmer doslovný prepis § 206 ods. 2 OSP, ktorý bol do jeho textu doplnený novelou ešte z roku 1973,⁸⁶ s cieľom obmedziť hranice prieskumného oprávnenia odvolacích súdov, ktoré v prípade samostatných spoločenstiev pristupovali k prieskumu i tých častí rozhodnutí, ktoré sa dotýkali samostatného spoločníka, pričom proti tomuto výroku rozhodnutia nebolo podané odvolanie samostatným spoločníkom, ktorého sa týkalo.⁸⁷

Z obdobia reálneho socializmu recipovaného ustanovenia § 367 ods. 2 druhá veta CSP však nemožno dospieť k záveru, že súhlas všetkých nerozlučných spoločníkov je potrebný aj na vzdanie sa odvolania a na späťvzatie odvolania. Vzdanie sa odvolania je samostatným úkonom procesného spoločníka.

84 Podľa § 367 ods. 2 CSP: „Ak sa rozhodlo o niekoľkých právach so samostatným skutkovým základom alebo ak sa rozhodnutie týka niekoľkých subjektov a ide o samostatné spoločenstvo podľa § 76 a odvolanie sa výslovne vzťahuje len na niektoré práva alebo na niektoré subjekty, nie je právoplatnosť výroku, ktorý nie je napadnutý, odvolaním dotknutá. To neplatí, ak od rozhodnutia o napadnutom výroku závisí výrok, ktorý odvolaním nebol výslovne dotknutý, alebo ak určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného predpisu.“

85 MOLNÁR, P. In ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAČOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. BECK, 2016, s. 1246.

86 Zákon č. 49/1973 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky súdny poriadok.

87 Dôvodová správa (http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0033_01.htm) k § 206 odst. 2: „Dosavadní vymezení výjimek ze zásady, že oprávněnou osobou včas podané odvolání odkládá právní moc celého rozhodnutí, vedlo v praxi k řadě pochybností a potíží. Tato úprava, která v souvislosti s dosavadními mezemi přezkumného oprávnění (§ 212) umožňovala odvolacímu soudu, aby se zásadně zabýval věcí i bez ohledu na meze po daného odvolání, vedla v některých případech k tomu, že odvolací soudy z tohoto důvodu předběžně hodnotily základ předmětu řízení ještě dříve, než se začaly zabývat věcí samou, nebo někdy projednávaly věci i nad rozsah, ve kterém účastník rozhodnutí soudu prvního stupně napadal.“

Každý, aj nerozlučný procesný spoločník môže vo vzťahu k súdu konať alebo opomenúť svoj procesný úkon, ktorý má k dispozícii samostatne. Ak sa nerozlučný spoločník vzdá práva podať odvolanie, následkom jeho úkonu bude to, že nebude viac oprávnený podať odvolanie proti rozsudku a jeho prípadné odvolanie bude podľa § 386 písm. b) CSP odmietnuté ako podané neoprávnenou osobou. V prípade tohto procesného úkonu nerozlučným spoločníkom dôjde k rovnakým následkom ako v prípade márneho uplynutia lehoty na podanie odvolania týmto nerozlučným spoločníkom. Či už konanie v podobe vzdania sa práva podať odvolanie, alebo nekonania v podobe márneho uplynutia lehoty, však nebude mať žiaden vplyv na podanie odvolania iným nerozlučným spoločníkom, ktoré ako každý iný procesný úkon bude podľa § 77 ods. 1 CSP za bodkočiarkou bude platiť i pre spoločníka, ktorý odvolanie nepodal, resp. sa odvolania vzdal.

K obdobnému záveru možno dospieť aj pri späťvzatí odvolania jedným z nerozlučných spoločníkov. Nemožno sa stotožniť s tým, že z 367 ods. 2 CSP vyplýva uprednostnenie hmotnoprávnej stránky pred stránkou procesnou, keďže toto ustanovenie zákona neupravuje nielen otázku vzdania sa odvolania, ale ani otázku jeho späťvzatia, či hmotnoprávnej stránky týchto úkonov. Ustanovenie upravuje otázku právoplatnosti výrokov súdnych rozhodnutí v sporoch, v ktorých či už na jednej alebo druhej strane vystupovalo procesné spoločenstvo. Pri samostatnom spoločenstve nadobudnú právoplatnosť výroky, ktoré neboli napadnuté, či skôr správne nemohli byť napadnuté tými samostatnými spoločníkmi, ktorých sa nedotýkajú. Napriek tomu, že druhá veta § 367 ods. 2 CSP používa nesprávny a zužujúci výraz označenia konania, ktoré sa týka (určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného predpisu), možno konštatovať, že pri akokoľvek nerozlučnom spoločenstve stačí, ak bol výrok rozhodnutia napadnutý včas podaným odvolaním ktoréhokoľvek z nerozlučných spoločníkov. Z tohto, v podstate nadbytočného ustanovenia, k významu ktorého sa možno ľahko dostať výkladom či už § 76 CSP alebo § 77 ods. 1 CSP, však nevyplýva, že súhlas všetkých spoločníkov sa vyžaduje aj na späťvzatie odvolania.

Rovnako ako v prípade vzdania sa odvolania je na podanie odvolania oprávnený samostatne každý z nerozlučných spoločníkov. Ten, ktorý odvolanie nepodal a márne mu uplynula lehota na jeho podanie, stratí svoje právo na podanie odvolania. Preto bude celkom bez právneho významu jeho postoj k späťvzatiu odvolania, ktoré podal a následne zobral späť iný nerozlučný spoločník. Rovnaký záver je formulovaný aj v nemeckej dogmatike procesného práva, pričom tento záver vyplýva z rozhodnutia nemeckého Spolkového súdneho

dvora,⁸⁸ v konaní, v ktorom v prvej inštancii nemecký Spolkový patentový súd zamietol žalobu žalobkyň, pričom do konania vstúpila vedľajšia intervenientka, ktorá mala postavenie nerozlučného spoločníka. Žalobkyne podali proti zamietavému rozsudku odvolanie, no vedľajšia intervenientka odvolanie nepodala. V priebehu odvolacieho konania zobrali po mimosúdnom urovnaní žalobkyne odvolanie späť a vedľajšia intervenientka s postavením nerozlučného spoločníka žiadala, aby odvolací súd pokračoval v odvolacom konaní. Spolkový súdny dvor rozhodol podľa § 516 ods. 3 ZPO a vyhlásil, že žalobkyne stratili právo opravného prostriedku odvolania a návrh vedľajšej intervenientky na pokračovanie odvolacieho konania zamietol. V odôvodnení skonštatoval, že vedľajší intervenient s postavením nerozlučného spoločníka má právo viesť odvolacie konania aj proti vôli žalobkyň, no len v tom prípade, ak sám podá včas odvolanie. Na nerozlučného spoločníka, ktorý odvolanie nepodal, za situácie, že ostatní nerozluční spoločníci odvolanie podali, treba hľadiť ako na účastníka odvolacieho konania, no späťvzatie odvolania spoločníkmi, ktorí ho podali, má za následok skončenie sporu.

Tento záver Spolkového nemeckého súdu nielenže okrem iného vyvracia vyššie citované slovenské závery o tom, že so späťvzatím odvolania musia súhlasiť všetci nerozluční spoločníci; teda aj tí, ktoré odvolanie nepodali, no vyjasňuje aj otázku postavenia týchto nerozlučných spoločníkov v odvolacom konaní, ktoré nebolo iniciované ich odvolaním. Nerozluční spoločníci, ktorí nepodali odvolanie, zostávajú účastníkmi konania, keďže rozhodnutie súdu prvej inštancie voči nim nenadobudne právoplatnosť. Rovnako sa budú musieť zúčastniť odvolacieho konania. Literatúra sa k ich postaveniu vyjadruje pomerne stroho, keď pri výklade § 373 ods. 3 CSP⁸⁹ konštatuje, že odvolanie súd prvej inštancie doručí ostatným subjektom (protistrane a podľa okolností iným stranám, intervenientovi, osobitnému subjektu, prokurátorovi).⁹⁰ Tento názor možno doplniť spresnením, že odvolanie podané len niektorými z nerozlučných spoločníkov bude nevyhnutné doručiť tým nerozlučným spoločníkom, ktorí odvolanie nepodali. Naopak pri samostatných spoločníkoch nebude takýto postup potrebný. Nerozluční spoločníci zostávajú účastníkmi konania. Preto ich bude nevyhnutné predvolať na prípadné pojednávanie odvolacieho súdu nariadené podľa § 358 ods. 1 CSP a doručiť im rozhodnutie o odvolaní podľa § 395 CSP.

88 BGH sp. zn. Xa ZR 110/08 z 16. 12. 2010.

89 Podľa § 373 ods. 3 CSP: „Odvolanie doručí súd prvej inštancie ostatným subjektom, a ak odvolanie smeruje proti rozhodnutiu vo veci samej, vyzve ich, aby sa k odvolaniu vyjadrili, a určí na vyjadrenie lehotu nie kratšiu ako desať dní.“

90 SEDLAČKO., F. In ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAČOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha : C. H. BECK, 2016, s. 1257.

Určitú neistotu v postavení nerozlučných spoločníkov môže vyvolať ustanovenie § 379 písm. b) a c) CSP a § 439 písm. b) a c) CSP, podľa ktorých či už odvolací alebo dovolací súd nie je viazaný rozsahom odvolania, resp. dovolania v prípade, ak ide o ide o nerozlučné spoločenstvo a odvolanie podal len niektorý zo subjektov a v prípade konania, v ktorom určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného predpisu. Krstný list týchto ustanovení pochádza z vyššie citovanej novely OSP z roku 1973, keď bol § 212 OSP doplnený s cieľom obmedziť hranice prieskumného oprávnenia odvolacích súdov, ktoré v prípade samostatných spoločenstiev pristupovali k prieskumu i tých častí rozhodnutí, ktoré sa dotýkali samostatného spoločníka, ktorý nepodal odvolanie. Uvedené ustanovenia treba vykladať úzko. Odvolací súd je v prípade takýchto odvolaní podľa § 380 CSP viazaný odvolacími dôvodmi, ktoré uviedol samostatne nerozlučný spoločník v odvolaní, pričom k rozšíreniu odvolacích dôvodov nemôže dôjsť neskorším vyjadrením toho nerozlučného spoločníka, ktorý odvolanie nepodal. Ustanovenie § 379 písm. b) a c) CSP preto možno vyložiť len tak, že odvolací súd nie je viazaný len rozsahom výroku rozhodnutia súdu prvej inštancie, ktoré sa priamo dotýka nerozlučného spoločníka, ktorý podal odvolanie, ale musí preskúmať aj správnosť výrokov vo vzťahu k ostatným nerozlučným spoločníkom, no len v rozsahu odvolacích dôvodov, ktoré boli uvedené nerozlučným spoločníkom v odvolaní. Ak nerozlučný spoločník, ktorý bol s ďalšími spoluvlastníkmi v postavení žalovaného spoluvlastníka nehnuteľnosti v konaní o vyporiadenie podielového spoluvlastníctva, podal odvolanie proti rozhodnutiu, ktorým bolo spoluvlastníctvo zrušené a vyporiadané, týka sa jeho odvolanie aj tých častí výroku rozhodnutia, ktoré zrušujú podielové spoluvlastníctvo vo vzťahu k ostatným žalovaným spoluvlastníkom, ale aj vo vzťahu k spôsobu vyporiadania podielov týchto spoluvlastníkov.

Záver

Nová úprava procesných spoločenstiev v Civilnom sporovom poriadku je viac-menej prepisom doterajších ustanovení Občianskeho súdneho poriadku z roku 1963, ktorým bola prerušená relatívna kontinuita nášho procesného práva so štandardnými kodifikáciami procesného práva. Prepisu textu socialistickej kodifikácie a jej novelizácii zodpovedá aj prepis judikatúry a strohej dogmatiky, ktorá sa vytvorila v období pred rokom 1989, a to so všetkými jej nedostatkami, ktoré naše ponímanie procesných spoločenstiev ďalej vzdalujú od vývoja judikatúry a dogmatiky, ku ktorému dochádza v prostredí, či už nemeckej, rakúskej alebo aj českej kodifikácie procesného práva.

Toto odtrhnutie nezostáva bez následkov nielen na úkor možnosti procesného uplatnenia práv účastníka hmotnoprávneho spoločenstva, ale aj na úkor procesnej hospodárnosti. Absencia definície procesného spoločenstva, nejasné hranice medzi jednotlivými druhmi procesných spoločenstiev, expanzívne vnímanie núteného spoločenstva ako jediného nástroja na rozšírenie účinkov rozhodnutia, nútené uplatňovanie pluralitných práv či už všetkými alebo proti všetkým hmotnoprávnym účastníkom a rozširovanie zásady jednomyselnosti rozhodovania procesných spoločníkov vyžadujú revíziu nielen v rovine judikatúry, ale aj v rovine legislatívy procesného a hmotného práva v ich vzájomných, často ťažko oddeliteľných vzťahoch. To platí osobitne v našom priestore množstva rôznych, často mnohopočetných urbárskych, bytových, spoluvlastníckych a spoludedičských spoločenstiev, v ktorých je nezhoda spoločníkov pod vplyvom mimoprávných okolností skôr pravidlom ako výnimkou.

Problém procesných spoločenstiev, vplyv procesných úkonov jedného subjektu na ostatných z pohľadu judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

JUDr. Jana Bajánková

Najvyšší súd Slovenskej republiky

Druhy procesných spoločenstiev

V prípade, ak na strane žalobcu alebo žalovaného vystupuje viacero subjektov, dochádza k subjektívnej kumulácii alebo procesnému spoločenstvu (§ 75 ods. 1 CSP). Pojem subjektívnej kumulácie treba odlišovať od kumulácie objektívnej, ktorá vzniká vtedy, ak sa medzi stranami sporu rieši viacero nárokov. Podľa toho, na ktorej strane sporu existuje viacero subjektov, rozlišujeme aktívnu a pasívnu subjektívnu kumuláciu, teda aktívne a pasívne procesné spoločenstvo.

K procesnému spoločenstvu dochádza už okamihom podania žaloby, v prípade, ak je v nej uvedených viacero žalobcov alebo žalovaných. Môže k nemu dôjsť so súhlasom súdu aj v priebehu konania, ak žalobca rozšíri okruh žalovaných alebo do konania na strane žalobcu vstúpi ďalší žalobca (§79 CSP) alebo v dôsledku sukcesie, ak na miesto žalobcu alebo žalovaného vstúpia tí, na ktorých práva a povinnosti, o ktorých sa koná, boli prevedené (§ 80 CSP), alebo v dôsledku straty procesnej subjektivity vstúpia na miesto pôvodnej strany jej právni nástupcovia (§ 63, § 64 CSP). Procesné spoločenstvo môže vzniknúť aj spojením viacerých konaní, ktoré začali pred súdom a týkajú sa tých istých strán (§ 166 CSP). Zmyslom inštitútu spoločenstva je zhospodárniť konanie a niekedy tiež zabrániť nebezpečenstvu dvoch alebo viacerých rozhodnutí, ktoré by si navzájom odporovali.¹

Civilný sporový poriadok rozlišuje tri druhy spoločenstiev, a to samostatné (§ 76), nerozlučné (§ 77) a nútené (§ 78).

Samostatné spoločenstvo je v civilnom procese najvyskytovanejší druh spoločenstva. Vyznačuje sa tým, že každý zo spoločníkov koná sám za seba. Každý zo spoločníkov je v samostatnom právnom vzťahu k druhej sporovej strane a spoločná je len procesná stránka. Ak bude rozhodnuté jedným rozsudkom, bude v ňom rozhodnuté o každom spoločníkovi osobitne. Výsledok sporu však môže byť ohľadom každého spoločníka iný.²

1 HANDL, V., RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. Praha : Panorama, 1985, s. 404.*

2 WINTEROVÁ, A. a kol. : *Civilní právo procesní. Praha : Leges, 2018, s. 148.*

Judikatúra je konštantná v posudzovaní úkonov spoločníkov. Platí, že procesné úkony každého samostatného spoločníka sa týkajú len jeho, nemôžu mať z nich prospech (ani ujmu) ostatní spoločníci. Rovnako povinnosť tvrdiť a preukázať tvrdenia splní len ten spoločník, ktorý tvrdil a navrhol vykonanie dôkazov. Zo vznesenej námietky premlčania má prospech iba spoločník, ktorý ju vzniesol. Ospravedlnenie neúčasti na pojednávaní jedným spoločníkom sa nevťahuje aj na ostatných spoločníkov. Zhodný režim sa vzťahuje aj na odvolacie konanie. Samostatný spoločník ja oprávnený podať odvolanie iba za seba. V prípade, ak odvolací súd takto podané odvolanie odmietne ako oneskorene podané, ostatní spoločníci nie sú oprávnení podať proti rozhodnutiu odvolacieho súdu dovolanie.³

Nerozlučné spoločenstvo je procesné spoločenstvo, v ktorom ide o také spoločné práva alebo povinnosti, že sa rozsudok musí vzťahovať na každého, kto vystupuje ako žalobca alebo žalovaný. Aj v prípade, že konanie skončí nemeritórne, výsledok konania musí byť voči všetkým spoločníkom rovnaký. Procesný úkon jedného z nich platí aj pre ostatných, preto zákon výslovne vyžaduje, aby na zmenu žaloby, späťvzatie, na uznanie nároku alebo vzdanie sa nároku a na uzavretia zmiernu bol daný súhlas všetkých spoločníkov, ktorí vystupujú na jednej strane. Pokiaľ konsenzus všetkých spoločníkov chýba, procesný úkon nie je účinný, a preto súd naň neprihliadne. Iné procesné úkony zaväzujú aj ostatných spoločníkov, s výnimkou tých, ktoré si odporujú. To znamená, že iný spoločník výslovne nesúhlasí s takýmto procesným úkonom (napr. nesúhlasí s navrhnutým dôkazom), rozporuje ho, resp. uskutoční iný procesný úkon, ktorý je v rozpore s úkonom druhého spoločníka (napr. jeden spoločník žiada prerušiť konanie a druhý žiada v konaní pokračovať) súd posúdi tieto úkony so zreteľom na povahu a okolnosti sporu tak, aby to bolo v súlade s rozumným usporiadaním vzťahov (§ 77 ods. 3 CSP).

Pokiaľ ide o odvolacie konanie platí, že podaním odvolania jedným zo spoločníkov nastáva suspenzívny účinok vo vzťahu k ostatným spoločníkom. Tzn. že voči žiadnemu zo spoločníkov odvolaním napadnuté rozhodnutie nemôže nadobudnúť právoplatnosť. To platí aj v prípade, ak ďalší spoločník odvolania nepodá alebo sa k odvolaniu nepripojí, teda ho nerozporuje. Otáznik vyvoláva situácia, ak sa iný spoločník odvolania vzdá alebo podané odvolania zoberie späť. V tomto prípade ide o rozpor v procesných úkonoch spoločníkov. Za účinnosti Občianskeho súdneho poriadku sa pripúšťal aj rozširujúci výklad § 91 ods. 2 druhej vety (teraz § 77 ods. 2 CSP), podľa ktorého sa vyžadoval súhlas všetkých spoločníkov aj na tieto dispozitívne úkony.⁴ Súčasná právna úprava

---

3 R 50/1999.

4 ŠTEVČEK. M., FICOVÁ. S. a kol. *Občiansky súdny poriadok I. diel. Komentár 2. vydanie. Praha* : C. H. Beck, 2012, s. 314

obsahuje ustanovenie, podľa ktorého pri odporujúcich si úkonoch spoločníkov, ich posúdi súd podľa kritérií uvedených v § 77 ods. 3 CSP. Som toho názoru, že súd musí na základe podaného odvolania vec preskúmať a o odvolaní rozhodnúť, bez ohľadu na to, že jeden alebo ostatní spoločníci sa svojho práva na odvolanie vzdali. Bolo by kontraproduktívne vyžadovať súhlas spoločníka – odvolateľa so späťvzatím (vzdaním sa) odvolania iného spoločníka. Postup súdu, ktorým by posúdil tieto odporujúce úkony účastníkov z hľadísk uvedených v § 77 ods. 3 CSP, neprichádza do úvahy. Uprednostnenie procesného úkonu (vzdanie sa, späťvzatie odvolania) jedného spoločníka pred procesným úkonom (podaním odvolania) druhého spoločníka by znamenal odňatie práva podať odvolanie, ktoré je garantované zákonom, a to aj za situácie, že by to bolo v súlade s rozumným usporiadaním veci. Z právnej konštrukcie nerozlučného spoločenstva vyplýva, že rozhodnutie o predmete konania musí vyznieť pre všetkých spoločníkov rovnako, čo je z hľadiska riešenia nastolenej otázky rozhodujúce.

Nútené spoločenstvo je procesné spoločenstvo, v ktorom osobitný predpis vyžaduje pre úspech v spore účasť všetkých subjektov právneho vzťahu. Podľa dôvodovej správy bol tento nový inštitút uvádzaný len doktrínálne a judikatórne. O takéto procesné spoločenstvo ide vždy, keď hmotnoprávna vecná legitímácia svedčí v spore viacerým subjektom. O nútené procesné spoločenstvo ide teda vtedy, ak je z hľadiska hmotného práva potrebné a nevyhnutné, aby žalobu uplatnilo viacero subjektov spoločne, alebo ak je nevyhnutné pre úspech v spore žalovať viacero subjektov. Nesplnenie podmienky účasti všetkých subjektov spôsobuje stratu sporu.

Keďže právna úprava núteného spoločenstva je veľmi strohá, s ohľadom na fundament tohto spoločenstva bude pre úpravu práv a povinností nútených spoločníkov a pre účinky ich procesných úkonov aplikovateľné ustanovenie § 77 CSP, pretože je z hľadiska účelu a obsahu inštitútu núteného spoločenstva najbližšie. V odbornej spisbe sa prezentuje názor, že ak si hmotnoprávna situácia vyžaduje existenciu procesného spoločenstva na úspech v konaní, pôjde vždy o spoločenstvo nerozlučné. Naopak to však neplatí. Nie každé nerozlučné spoločenstvo musí byť svojou povahou aj spoločenstvom núteným. Spravidla sa však obidve procesné situácie budú z veľkej miery prekrývať. Možno konštatovať, že nútené spoločenstvo je zákonnou obdobou spoločenstva nerozlučného.⁵

5 ŠTEVČEK, M. In Števček, M, Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M. *Civilný sporový poriadok Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, 266, FICOVÁ, S. In Števček, M, Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M. *Civilný sporový poriadok Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, s. 1210.

Záver o druhu spoločenstva v konkrétnom prípade si robí súd na základe obsahu žaloby. Z povahy predmetu konania posúdeného podľa hmotného práva posúdi, či ide o spoločenstvo samostatné, nerozlučné či nútené.

Identifikácia samostatného spoločenstva v praxi nerobí problémy, ide napokon o najfrekvencovanejší druh spoločenstva, vyskytujúci sa v konaní. Účast všetkých subjektov právneho vzťahu pre úspech v spore sa vyžaduje napríklad podľa zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, podľa zákona č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách.

Klasickým príkladom nerozlučného spoločenstva je spoločenstvo dedičov vstupujúcich do konania po zomrelom žalobcovi (žalovanom) ako univerzálni sukcesorovi (§107 CSP).

Judikátorne riešenia

V praxi v mnohých prípadoch nerozlučné spoločenstvo so spoločenstvom núteným splyva. Judikatúra, riešiacia túto problematiku za platnosti Občianskeho súdneho poriadku, je použiteľná aj pre interpretáciu procesných spoločenstiev podľa Civilného sporového poriadku. Medzi najpoužívanejšie judikáty patria nasledovné:

V konaní o zrušení spoluvlastníctva a vykonaní vyporiadania je jeho predmetom vždy celá vec patriaca do podielového spoluvlastníctva a vyriešenie všetkých právnych vzťahov spoluvlastníkov (alebo jedného z nich) k tejto veci. Stranami sporu o zrušenie a vyporiadanie spoluvlastníctva k veci musia byť všetci spoluvlastníci, lebo právoplatný výrok súdu zaväzuje len účastníkov konania. Ide o tzv. nútené nerozlučné procesné spoločenstvo (§ 91 ods. 2 OSP) všetkých spoluvlastníkov. Pokiaľ sa na konaní nezúčastnia všetci nerozluční spoločníci, súd nemôže návrhu vyhovieť pre nedostatok vecnej legitímácie, vyplývajúcej z hmotného práva.⁶

Ak je predmetom konania obmedzenie alebo zrušenie vecného bremena za primeranú náhradu, žalobu musia podať všetci spoluvlastníci nehnuteľnosti zaťaženej vecným bremenom proti všetkým oprávneným z vecného bremena.⁷

6 Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. M Cdo 6/2003 z 1. júla 2004, uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Cdo 94/2008 z 27. augusta 2009.

7 R 78/1978.

Konanie o určenie vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam musí zásadne prebiehať medzi všetkými zapísanými vlastníkmi, resp. spoluvlastníkmi dotknutých pozemkov v katastri nehnuteľnosti alebo tými, ktorí sú preukázane a platne právnymi nástupcami (dedičmi alebo univerzálnymi sukcesormi) zapísaných vlastníkov, pretože určovací výrok rozsudku má účinnosť iba vo vzťahu k stranám sporu a nie aj voči tretím osobám. Tieto osoby vytvárajú nerozlučné procesné spoločenstvo na jednej alebo druhej strane.⁸

Pre sporové konanie, začaté na základe návrhu podaného odkázanými dedičmi (§ 175k ods. 2 OSP), treba považovať všetkých účastníkov konania v dedičstve za nerozlučných spoločníkov v zmysle ustanovenia § 91 ods. 2 OSP, a to ako na strane navrhovateľov, tak i na strane odporcov (R 65/2003). Procesným dôsledkom nerozlučného spoločenstva je, že a) rozhodnutie sa týka všetkých spoločníkov (s rovnakým výsledkom), b) práva a povinnosti spoločníkov sú nerozlučné, c) procesné dôsledky rozhodnutia sa týkajú všetkých spoločníkov, čoho dôsledkom je aj to, že procesný úkon niektorého zo spoločníkov sa týka všetkých spoločníkov. Dôsledky nerozlučného spoločenstva vyplývajú z hmotnoprávneho vzťahu účastníkov, bez zreteľa na ich vôľu. Preto ide o nútené spoločenstvo. Vo vzťahu k tretím subjektom procesný úkon čo len jedného zo spoločníkov (napr. podanie odvolania) je účinný aj vo vzťahu k ostatným spoločníkom.⁹

Ak zanechal porúčiteľ viac dedičov, sú až do právoplatného rozhodnutia súdu považovaní za vlastníkov celého majetku patriaceho do dedičstva. Z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí alebo majetkových práv patriacich do dedičstva sú oprávnení voči iným osobám spoločne a nerozdielne. Ich dedičský podiel vyjadruje mieru, akou sa na týchto právach a povinnostiach navzájom podieľajú a majú postavenie tzv. nerozlučných spoločníkov v zmysle § 91 ods. 2 OSP. To platí aj v prípade, ak porúčiteľ zanechal viac dedičov a ak nebolo dedičstvo medzi nimi ohľadom vecí, o ktorú ide v občianskom súdnom konaní, vedenom s inou osobou ako dedičom (ktorá nie je porúčiteľovým dedičom), vyporiadané. Za stavu, že v pôvodnom dedičskom konaní nebol tento majetok známy (nebol predmetom dedičstva) a nebol v konaní o dedičstvo prejednaný, sú až do vyporiadania dedičstva ohľadom tejto veci všetci dedičia považovaní za vlastníkov tejto veci. Z právnych úkonov týkajúcich sa tejto veci sú oprávnení a povinní voči iným osobám spoločne a nerozdielne a majú postavenie vyplývajúce z ustanovenia § 91 ods. 2 OSP.¹⁰

8 Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4Cdo 173/2006 z 1. marca 2012.

9 Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 Cdo 264/2007 zo dňa 25. novembra 2008.

10 Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 M Cdo 15/2007 z 22. februára 2008.

O nerozlučné spoločenstvo na strane žalovaného však nejde v prípade nesplnenia dlhu hlavným dlžníkom, žalobca môže uplatňovať svoje právo v konaní samostatne tak voči dlžníkovi, ako aj voči ručiteľovi.¹¹

Procesné spoločenstvo v rozkazanom konaní

Rozkazné konanie slúžiace výlučne pre peňažné nároky je zjednodušeným spôsobom konania. Meritórnym rozhodnutím v tomto type konania je platobný rozkaz, proti ktorému zákon pripúšťa odpor. Odôvodnený odpor podaný v zákonnej lehote má za následok zrušenie platobného rozkazu.

Nový civilný sporový poriadok priniesol do postup súdu zmenu. Namiesto pôvodného zániku platobného rozkazu *ex lege* (§ 174 ods. 2 OSP) rozhoduje súd podľa § 267 ods. 3 CSP, po podaní včasného odporu s vecným odôvodnením, vždy osobitne o jeho zrušení.

V praxi sa vyskytujú problémy najmä v súvislosti s pluralitou strán. Účinky spojené s podaním odôvodneného odporu sú rozdielne v závislosti od postavenia žalovaných navzájom. Pri nerozlučnom procesnom spoločenstve, ak podá čo len jeden zo spoločníkov odpor, súd uznesením zruší platobný rozkaz v celom rozsahu voči všetkým žalovaným a ďalej koná. V prípade samostatných spoločníkov platobný rozkaz súd zruší iba vo vzťahu k tým žalovaným, ktorí odpor podali; vo vzťahu k ostatným spoločníkom, ktorí odpor nepodali, platobný rozkaz zostáva zachovaný a nadobudne právoplatnosť [§ 268 písm. a) CSP].

Zvlášť problematickými sú konania, v ktorých žaloba smeruje voči viac ako jednému žalovanému, ktorým má byť uložená povinnosť plniť peňažný nárok spoločne a nerozdielne s aspoň jedným ďalším žalovaným. Ide o pasívnu solidaritu upravenú v ustanovení § 511 OZ, ktorá vychádza zo zásady, že každý zo spoločných dlžníkov je povinný platiť celý dlh a všetci dlhujú iba raz. „*Spoločným znakom solidárnych záväzkov je, že jednotlivé solidárne povinnosti sú samostatné, ale sú vzájomne spojené s identitou predmetu záväzku. Táto samostatnosť záväzkov sa prejavuje najmä v tom, že platnosť obligačného záväzku sa skúma samostatne vo vzťahu ku každému solidárnemu dlžníkovi, splatnosť a miesto plnenia záväzku môže byť u každého solidárneho dlžníka iná, veriteľ môže jednému zo solidárnych dlžníkov záväzok odpustiť, u ostatných dlžníkoch na plnení zotrvať.*“¹²

11 Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Obdo 38/2007 z 24. júla 2008.

12 FEKETE, I. *Občiansky zákonník 2. Veľký komentár*. Bratislava : Eurokódex 2011, s. 1438.

K otázke charakteru spoločenstva medzi solidárne zaviazanými dlžníkmi už Najvyšší súd SR zaujal stanovisko, keď napríklad v rozhodnutí sp. zn. 4 Cdo 203/2005 uviedol, že žalovaní solidárni dlžníci sú zásadne samostatnými a nie nerozlučnými spoločníkmi v konaní. Vysvetlil, že právny základ záväzku každého z nich a prípadné námietky proti nemu môžu byť u každého spoločníka posúdené nezávisle. Samotná povaha solidarity sa vyznačuje mnohosťou právnych vzťahov spätých iba totožnosťou plnenia či predmetu plnenia. Solidárny záväzok sa ale nemusí vyznačovať totožným obsahom, rôznosť práv a povinností k tomu istému plneniu je tu prípustná. Ak teda ide o samostatné záväzky, ktoré nemusia byť ani obsahovo totožné, potom už táto skutočnosť vylučuje, že by mohlo ísť medzi solidárnymi dlžníkmi o také spoločné práva, aby sa rozsudok musel vzťahovať na všetkých. Rozsudok sa nemusí vzťahovať na všetkých žalovaných solidárnych dlžníkov a o nerozlučné spoločenstvo nepôjde tiež preto, že veriteľ si môže zvoliť, či bude o celé plnenie žalovať všetkých alebo len niektorých spoludlžníkov. Z hmotného práva, podľa ktorého je len na úvahe veriteľa, či bude celé plnenie alebo jeho časť žiadať len od niektorého alebo od všetkých solidárnych dlžníkov, totiž vyplýva, že pasívne vecne legitimovaný je ktorýkoľvek solidárny dlžník sám o sebe. Už z toho, že o založení procesného spoločenstva medzi solidárnymi dlžníkmi rozhoduje iba vôľa veriteľa (pôjde o tzv. dobrovoľné spoločenstvo), vyplýva záver o samostatnosti spoločníkov. Okrem toho, aj keby boli žalovaní všetci solidárni dlžníci, nemusí sa rozsudok vzťahovať na všetkých, lebo každému z nich prislúchajú jeho (resp. aj jeho) osobné námietky, ktoré budú posudzované iba vo vzťahu k nemu samému.

V tomto rozhodnutí sa dovolací súd vysporiadal aj s názorom vysloveným v skoršom rozhodnutí Najvyššieho súdu SR zo dňa 27 augusta 2002 sp. zn. M Cdo 79/2002 (uverejneným aj v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu SR a rozhodnutí súdov SR pod č. R 4/2004), ktorý s pasívnou solidaritou spája existenciu nerozlučného spoločenstva v konaní. Dôvodom nestotožnenia s uvedeným názorom bola predovšetkým nedostatočná argumentácia a nevyporiadanie sa zo skoršou judikatúrou (rozhodnutia Najvyššieho súdu Československej republiky, Vážny č. 4997 a č. 5899 a R 22/53), ktorá je aj podľa aktuálneho právneho stavu naďalej použiteľná.

Na rozhodnutie sp. zn. 4 Cdo 203/2005 nadviazala nasledujúca rozhodovacia činnosť Najvyššieho súdu SR a názor v ňom uvedený akceptovala (napr. uznesenie z 26. 10. 2006 sp. zn. 6Cdo 544/2015, uznesenie z 29. 1. 2018 sp. zn. 5Cdo 1/2018). Uvedený názor predstavuje v súčasnosti ustálenú rozhodovaciu prax dovolacieho súdu.¹³

13 Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Cdo 6/2017 zo 6. marca 2017.

V prípade pasívnej solidarity žalovaných ide teda o samostatné procesné spoločenstvo podľa § 76 CSP. Žalobca sa môže domáhať celého plnenia alebo jeho časti voči všetkým solidárnym dlžníkom súčasne alebo voči každému solidárnemu dlžníkovi v osobitnom konaní. Zhodná konštrukcia je aj pri spoločnej žalobe proti dlžníkovi a jeho ručiteľovi, ktorí v zásade nie sú zaviazaní spoločne a nerozdielne a nemajú postavenie solidárnych dlžníkov. Pri solidárnom záväzku môže veriteľ žiadať splnenie celého dlhu od ktoréhokoľvek dlžníka. Pri ručiteľskom záväzku musí veriteľ vyzvať na plnenie najskôr dlžníka a až po neúspešnej výzve, môže žiadať plnenie od ručiteľa (§ 548 ods. 10Z).

Napriek pomerne jednoznačnej hmotnoprávej právnej úpravy a ustálenej rozhodovacej praxi dovolacieho súdu sa v rozhodovacej činnosti súdov konajúcich v základnom konaní vyskytujú (nie ojedinele) prípady, keď po podaní odporu iba jedným z viacerých žalovaných, ktorí tvoria samostatné procesné spoločenstvo, súd v rozpore so znením druhej vety § 267 ods. 3 CSP zruší platobný rozkaz ako celok, teda voči všetkým žalovaným. Vyskytol sa aj prípad (žalobca na jednej strane a pôvodní dlžníci zo zmluvy o mimoriadnom medziúvere a stavebnom úvere a ručiteľa pôvodnej zmluvy o mimoriadnom medziúvere a stavebnom úvere uzavreli dohodu o nahradení záväzku v zmysle § 570 OZ, v zmysle ktorej „... zmluvné strany v okamihu podpisu tejto dohody oboma zmluvnými stranami nahradzujú všetky vzájomné práva a povinnosti, záväzky a pohľadávky a nároky medzi veriteľom na strane jednej a spoludlžníkmi na strane druhej vyplývajúcich z úverovej zmluvy a ručiteľského vyhlásenia novým peňažným záväzkom spoludlžníkov spoločne a nerozdielne uhradiť veriteľovi sumu vo výške 10 630,89 € vkladom alebo prevodom na účet veriteľa...“), v ktorom dokonca odvolací súd mal za to, že nejde o samostatné spoločenstvo na strane žalovaných, preto skutočnosť, že platobný rozkaz nemohol byť doručený jednému zo solidárnych dlžníkov, bola dôvodom na zrušenie platobného rozkazu v celom rozsahu. Odvolací súd dospel k záveru, že vyššie uvedenou dohodou o nahradení záväzku došlo k vzniku solidárneho záväzku na plnenie zo strany všetkých účastníkov zmluvného vzťahu na strane dlžníkov, resp. spoludlžníkov, keďže títo sa zaviazali peňažný záväzok v konkrétne určenej výške zaplatiť veriteľovi spoločne a nerozdielne.¹⁴

Nastolený problém je prirodzene riešiteľný. Postačuje dôsledné sústredenie sa na to, čo je predmetom konania, z ktorého je vyvodenie charakteru procesného spoločenstva pomerne jednoznačné. Problémy môže spôsobovať znenie jednotlivých výrokov rozhodnutí, ktoré vo väzbe na rozkazné konanie môžu postupne prichádzať do úvahy.

14 Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 Cdo 1/2018 z 29. januára 2019.

Po podaní odporu iba jedným z viacerých žalovaných, ktorí tvoria samostatné procesné spoločenstvo, súd zruší platobný rozkaz iba voči žalovanému, ktorý odpor podal. Voči druhému (ostatným žalovaným) platobný rozkaz nadobúda právoplatnosť. Výrok uznesenia v zmysle § 267 ods. 3 CSP by mal znieť:
„Platobný rozkaz vo vzťahu k žalovanému 1/ sa zrušuje.“

V ďalšom konaní bude súd pokračovať ako stranou sporu už iba so žalovaným 1/ (resp. tými zo spoločenstva strán, ktorí odpor podali). Keďže v prípade solidárnych dlžníkov ako aj dlžníka a veriteľa ide o spoločný dlh, musí sa to prejavíť aj v rozsudoch výroku súdu.

Výrok rozsudku vo veci samej v prípade solidárnych dlžníkov by mohol znieť:
„Žalovaný 1/ je povinný zaplatiť žalobcovi 1000€ spoločne a nerozdielne s X. Y, ktorému bola povinnosť plniť uložená platobným rozkazom zo dňa ... sp. zn. ... do troch dní od právoplatnosti rozsudku.“

Výrok rozsudku vo veci samej v prípade dlžníka a jeho ručiteľa by mohol znieť:

„Žalovaný 1/ je povinný zaplatiť žalobcovi 1000€ do troch dní od právoplatnosti rozsudku.“

Plnením žalovaného 1/ zaniká v rozsahu plnenia povinnosť x. y. , uložená mu platobným rozkazom zo dňa ... sp. zn. ...“

Intervencia do civilného sporu

JUDr. Marek Tomašovič, PhD.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

Civilný sporový poriadok zaviedol inštitút intervencie do civilného sporu. Nadviazal tým na skoršiu úpravu vedľajšieho účastníka v Občianskom súdnom poriadku, túto však podstatným spôsobom modifikoval.

Nová slovenská právna úprava kopíruje právnu úpravu intervencie v Spolkovej republike Nemecko.

Civilný sporový poriadok rozlišuje medzi intervenciou do sporu, ak je záväznosť rozsudku subjektívna, a intervenciou do sporu, ak je záväznosť rozsudku rozšírená.

Možno povedať, že existujú dva relatívne samostatné právne inštitúty intervencie, ktoré sa od seba podstatným spôsobom odlišujú.

Niektoré pravidlá sú pre „oba“ inštitúty intervencie spoločné. *De facto* sú to pravidlá, ktoré v zásade platili aj pre vedľajšieho účastníka podľa Občianskeho súdneho poriadku:

- *Intervenient vystupuje v spore na strane žalobcu alebo žalovaného, v mimospore je intervencia vylúčená.*
- *Je na rozhodnutí intervenienta, či do konania intervencuje. Intervencia vzniká na základe procesného úkonu intervenienta.*
- *Intervenient podporuje v spore vlastnými procesnými úkonmi stranu, na ktorej vystupuje.*
- *Intervenient má právny záujem na výsledku sporu.*
- *Prípustnosť intervencie skúma súd len na návrh strany (ktorejkoľvek strany). Súd rozhoduje uznesením. Odvolanie nie je prípustné.*

Subjektívna záväznosť rozsudkov

Skôr ako pristúpim k ďalšiemu výkladu inštitútu intervencie, považujem za potrebné povedať niekoľko poznámok k subjektívnej záväznosti rozsudkov.

Civilný sporový poriadok je postavený na zásade, že rozsudky v spore sú záväzné subjektívne (až na výnimky – ak je záväznosť rozsudku *ex lege* rozšírená aj na iné osoby).

Zásada subjektívnej záväznosti rozsudkov vychádza z práva na spravodlivý proces. Ten, kto nebol stranou sporu, ten kto pred súdom nemohol predniesť skutkové a právne tvrdenia a vyjadriť sa k podkladom, z ktorých súd pri rozhodovaní vychádzal, nemôže byť rozsudkom viazaný. Okrem toho, pri zásade formálnej pravdy platí, že rozsudok vychádza z toho, čo strany tvrdili a čo preukázali. Preto (v zásade) nemôže pôsobiť voči tretím osobám.

Je pravdou, že aj rozsudky v sporoch podľa skoršej právnej úpravy Občianskeho súdneho poriadku boli záväzné subjektívne (resp. pri správnej interpretácii mal byť prijatý takýto výklad). Často sme sa však stretávali (s nesprávnym) výkladom, že súd v spore medzi A a B je viazaný rozsudkom medzi B a C, ak tento rozsudok predstavuje riešenie určitej predbežnej otázky.

Civilný sporový poriadok takúto nesprávnu interpretáciu vylučuje, pričom možno poukázať na nasledujúce ustanovenia:

- § 228 CSP zakotvuje, že výrok rozsudku je záväzný pre strany a ich právnych nástupcov. *(Občiansky súdny poriadok v § 159 ods. 2 ustanovoval, že výrok je záväzný nielen pre účastníkov, ale aj pre všetky orgány. Pri správnej interpretácii sme však mali dôjsť k záveru, že pre štátny orgán je rozsudok záväzný iba vtedy, ak rieši obdobnú otázku súkromnoprávneho charakteru medzi rovnakými účastníkmi).*
- § 194 CSP upravuje prejudicialitu tak, že ak už bolo o určitej predbežnej otázke rozhodnuté orgánom verejnej moci (čiže súdom alebo iným orgánom), súd na takéto rozhodnutie prihliadne a vyporiada sa s ním v odôvodnení rozhodnutia. *(Občiansky súdny poriadok upravoval prejudicialitu v § 135 ods. 2 tak, že ak bolo o určitej predbežnej otázke rozhodnuté iným orgánom, súd z neho vychádzal. Pri správnej interpretácii však slovné spojenie „z neho vychádzal“ neznamenal, že súd bol rozhodnutím viazaný).*
- § 87 a 88 CSP upravujú, kedy tretia osoba nemôže vzniesť námietku nesprávne rozhodnutého sporu a námietku nesprávne vedeného sporu. *Znamená to, že okrem prípadov v týchto ustanoveniach uvedených, tretia osoba môže namietať, že právoplatne skončený spor, v ktorom nevystupovala ako strana, bol nesprávne rozhodnutý a/alebo nesprávne vedený. Tieto námietky vznáša tretia osoba voči strane už skončeného sporu, ak strana skončeného sporu uplatňuje voči tretej osobe nárok, pre ktorý má skončený spor význam ako otázka predbežná.*

Námietka neprávne rozhodnutého sporu je tvrdenie tretej osoby, že rozsudok je nesprávny preto, že pochybil súd. Napríklad, ak v spore medzi A a B bola vznesená námietka, že právoplatne skončený spor medzi B a C bol nesprávne rozhodnutý, súd pri posúdení predbežnej otázky neakceptuje bez ďalšieho riešenie v spore medzi B a C. Predbežnú otázku si skutkovo a právne vyhodnotí sám, pričom ju môže vyriešiť aj inak ako v spore medzi B a C.

Námietka neprávne vedeného sporu je tvrdenie tretej osoby, že rozsudok je nesprávny preto, že pochybila strana, ktorá spor prehrala. Napríklad, ak v spore medzi A a B bola stranou A vznesená námietka, že právoplatne skončený spor medzi B a C bol nesprávne vedený stranou B, súd vyhodnotí, či prostriedky procesnej obrany, prostriedky procesného útoku alebo opravné prostriedky, ktoré strana B nevzniesla, mohli pre ňu privodiť výhru v spore. V tomto rozsahu predbežnú otázku skutkovo a právne vyhodnotí sám, pričom ju môže vyriešiť aj inak ako v spore medzi B a C.

Z praktického hľadiska má rozlíšenie medzi oboma námietkami význam, keďže zákon neumožňuje intervenientovi, ani tomu, komu bol spor oznámený, namietať, že spor bol nesprávne rozhodnutý, avšak námietku nesprávneho vedenia sporu za určitých okolností pripúšťa (§ 87 a 88 CSP).

Intervenient, ak je záväznosť rozsudku subjektívna

Ak je rozsudok záväzný pre strany, *a contrario* nie je záväzný pre intervenienta. Na základe rozsudku nie je možné viesť proti intervenientovi exekúciu. Avšak, ak sa na rozsudok odvoláva strana, ktorú intervenient v spore podporoval a ktorá spor prehrala, intervenient

- nemá námietku nesprávne rozhodnutého sporu,
- má iba obmedzenú možnosť namietať nesprávne vedenie sporu stranou sporu.

Ak námietka v zmysle § 88 CSP nie je prípustná, platí: Rozsudok v intervenovanom spore osvedčuje predbežnú otázku v právnom vzťahu (respektíve v prípadnom spore) medzi intervenientom a stranou, ktorú intervenient podporoval.

Z uvedeného vychádzame pri interpretácii otázky, kedy je daný právny záujem intervenienta (tretej osoby) na výsledku sporu, ak je záväznosť rozsudku subjektívna. Právny záujem určujeme dvoma kritériami, a to

- *ak strana, ktorú intervenient podporuje, intervenovaný spor prehrá, môže to vyústiť do vzniku sekundárneho sporu medzi touto stranou a intervenientom,*
- *intervenovaný spor má pre sekundárny spor význam ako otázka predbežná.*

V priebehu sporu majú strana sporu a intervenient spoločný záujem dosiahnuť výhru sporu. Ak výhru sporu nedosiahnu, dostávajú sa do protichodnej pozície – tým, že strana uplatní voči intervenientovi určité právo. Napríklad, veriteľ A žaluje B o zaplatenie dlhu z dôvodu, že B je ručiteľom dlžníka C. Dlžník C intervenuje do sporu medzi A a B. Ak ručiteľ B intervenovaný spor prehrá, vznikne mu voči dlžníkovi C regresný nárok, ktorého uplatnenie môže vyústiť do sekundárneho sporu (medzi B a C). V sekundárnom spore bude predbežnou otázkou, či ručiteľ B mal platiť veriteľovi A za dlžníka C.

Ako už bolo uvedené, intervenient v spore podporuje stranu sporu tým, že vykonáva procesné úkony.

Samostatnou skupinou procesných úkonov sú prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany. Patria sem najmä skutkové tvrdenia a dôkazné návrhy. Tieto procesné úkony nemôžu byť nahradené iniciatívou súdu. Súd (v zásade) nemôže vykonávať dôkazy, ktoré strana nenavrhol, a predmetom dokazovania by nemali byť skutočnosti, ktoré strana netvrdila. Kvalita vedenia sporu závisí od toho, čo strana tvrdí a aké dôkazy navrhne. Intervenient nemôže ovplyvniť kvalitu vedenia sporu proti vôli strany. Procesný úkon intervenienta, ktorý je prostriedkom procesnej obrany alebo prostriedkom procesného útoku, vyžaduje súhlas strany. Inak na neho súd neprihliadne (ergo, procesný úkon intervenienta nemá procesnoprávne účinky). Dôsledok tohto pravidla sa prejaví po skončení sporu. Ak strana neudelením súhlasu zmarila procesný úkon intervenienta, má intervenient možnosť namietať v sekundárnom spore nesprávne vedenie intervenovaného sporu.

Môžeme teda sumarizovať, že prípustnosť námietky nesprávneho vedenia sporu závisí od toho, ako sa strana v spore zachovala, či dala priestor procesnej aktivite intervenienta, respektíve, či určité prostriedky úmyselne alebo z hrubej neobanlivosti neuplatnila.

Na druhej strane, intervenient nie je žiadnym spôsobom obmedzený vyjadrovať sa k hodnoteniu dôkazov a k právnej stránke veci. Tieto procesné úkony súhlas strany nevyžadujú. Intervenient má teda možnosť vplývať na súd, aby súd spor

správne rozhodol. Preto je v sekundárnom spore úplne vylúčená námietka, že intervenovaný spor bol nesprávne rozhodnutý.

S inštitútom intervenienta (ak je záväznosť rozsudku subjektívna) úzko súvisí inštitút oznámenia o spore.

Oznámenie o spore je hmotnoprávny úkon strany sporu adresovaný tretej osobe. Strana sporu tretiu osobu vyzýva, aby do sporu intervenovala a aby ju intervenciou podporovala. V oznámení špecifikuje, aké nároky voči nej uplatní, ak bude v spore neúspešná (týmto *de facto* vymedzí predmet sekundárneho sporu).

Strana, ktorá spor oznamuje tretej osobe, sa tým „poisťuje“ pre riziko dvojitej prehry. Keďže strane sporu vzniknú v prípade prehry sporu nároky voči tretej osobe, oznámením sporu zabezpečí, aby bol prehratý spor relevantný ako otázka predbežná pre posúdenie týchto nárokov.

Ten, komu bol spor oznámený môže do sporu intervenovať, aby vlastnou procesnou aktivitou prispel k výhre sporu. Ak do sporu neintervenuje,

- nemá námietku nesprávne rozhodnutého sporu,
- má iba obmedzenú možnosť namietať nesprávne vedenie sporu stranou sporu.

Intervenient, ak je záväznosť rozsudku rozšírená

Rozsudok je záväzný aj pre iné subjekty ako strany sporu, ak to zákon ustanovuje. Ide najmä o tieto prípady:

- rozsudok o určení vecného práva k nehnuteľnosti je záväzný pre stranu zmluvy, ak bol návrh na vklad do katastra nehnuteľností na základe tejto zmluvy podaný potom, čo bola v katastri nehnuteľností zapísaná poznámka o prebiehajúcom spore (§ 228 ods. 2 CSP),
- rozsudok v konaní o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach je záväzný pre každého (§ 306 CSP),
- rozsudok o pravosti, výške, poradí alebo spôsobe úhrady popretej pohľadávky (prihlásenej do rozvrhu výťažku v exekúcii) je záväzný pre všetkých veriteľov a pre povinného (§ 162 EP),
- rozsudok o nepeňažných nárokoch z nekalej súťaže (o zdržanie sa konania a o odstránenie závadného stavu) je záväzný aj pre ďalších oprávnených pre tie isté nároky z toho istého konania (§ 54 ods. 2 OBZ),

- rozsudok o určení neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia spoločnosti s ručením obmedzeným (§ 131 OBZ), uznesenia valného zhromaždenia akciovej spoločnosti (§ 183 OBZ) a uznesenia členskej schôdze družstva (§ 242 a 260 OBZ) je záväzný pre každého (§ 131 ods. 5 OBZ),
- rozsudok o určení popretej pohľadávky (prihlásenej do konkurzu) je záväzný voči všetkým účastníkom konkurzného konania (§ 32 ods. 16 ZoKR).

Právny záujem intervenienta na výsledku sporu je daný už tým, že rozsudok v prebiehajúcom spore bude pre neho záväzný.

Avšak, niekedy je rozšírená záväznosť rozsudku vyjadrená v texte zákona tak, že „rozsudok je záväzný pre každého“. Aj v týchto prípadoch je ale rozsudok *de iure* záväzný iba pre toho, kto je so stranami sporu v hmotnoprávnom vzťahu. Prejaví sa to v tom, že tretia osoba by mohla byť vo vzťahu k predmetu sporu sama aktívne alebo pasívne legitimovaná. Napríklad, spoločník spoločnosti s ručením obmedzeným je aktívne legitimovaný na podanie žaloby o určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia. Má preto právny záujem na výsledku sporu o takejto žalobe podanej iným spoločníkom a môže do sporu intervenovať.

Aj keď je záväznosť rozsudku rozšírená, platí, že intervenient sa zúčastňuje sporu na strane žalobcu alebo žalovaného, podľa toho, aký má právny záujem. Právny záujem však môže závisieť od toho, ako ho deklaruje intervenient. Opäť uvediem príklad na žalobe spoločníka spoločnosti s ručením obmedzeným o určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia. Spoločník, ktorý žalobu nepodal, môže vystupovať ako intervenient na strane žalobcu (ak tvrdí, že uznesenie valného zhromaždenia je neplatné) alebo na strane žalovanej spoločnosti (ak tvrdí, že uznesenie valného zhromaždenia je platné).

Po skončení intervenovaného sporu, kde je rozsudok pre intervenienta záväzný, v zásade neprichádza do úvahy sekundárny spor. Tým, že rozsudok je záväzný nielen pre strany sporu, ale aj pre tretiu osobu, reguluje sa ním aj právny vzťah strán sporu s treťou osobou. Napríklad, rozsudok o pravosti popretej pohľadávky je záväzný aj pre veriteľa, ktorý prihlásil pohľadávku do rozvrhu výťažku (bez ohľadu na to, či do sporu intervenoval alebo nie). Záväznosť voči veriteľovi sa prejaví v tom, že z rozvrhu výťažku môže získať viac (ak sa určilo, že popretá pohľadávka nie je po práve) alebo menej (ak sa určilo, že popretá pohľadávka je po práve).

Záväznosť rozsudku pre tretiu osobu sa prejaví v tom, že tretia osoba nedisponuje ani námietkou nesprávne rozhodnutého sporu, ani námietkou nesprávne vedeného sporu. To platí vždy, teda bez ohľadu na to, či bol tretej osobe spor oznámený a bez ohľadu na to, či tretia osoba do sporu intervenovala. Pri intervencii, ak je záväznosť rozsudku rozšírená, sa teda z povahy veci neaplikujú ustanovenia § 86 až 88 CSP.

Ak má byť rozsudok pre tretiu osobu záväzný, ide o také prípady, kedy tretia osoba o prebiehajúcom spore vie, alebo kedy priebeh sporu môže predpokladať.

Ak bude rozsudok pre intervenienta záväzný, intervenient a strana, ktorú intervenient podporuje, tvoria nerozlučné spoločenstvo. Intervenient má teda v tomto prípade možnosť predkladať skutkové tvrdenia a dôkazné návrhy aj bez súhlasu strany.

Záver

Intervenient podľa Civilného sporového poriadku má v zásade podobné črty ako vedľajší účastník podľa Občianskeho súdneho poriadku. Zásadný rozdiel spočíva v tom, že Občiansky súdny poriadok vôbec neupravoval, aké právne účinky má skončený spor pre vedľajšieho účastníka, teda aký „význam“ má vstup vedľajšieho účastníka do sporu.

Nová právna úprava jasným spôsobom definuje, či a za akých okolností má rozsudok v intervenovanom spore význam ako otázka predbežná v právnom vzťahu medzi intervenientom a stranou sporu.

K predmetnej téme odkazujem bližšie na publikáciu Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, komentár k § 81 až 88, ktorého som v označenej časti autorom.

Společenství účastníků řízení v kontextu judikatury Nejvyššího správního soudu ČR ve vztahu k povinnosti uhradit soudní poplatek

JUDr. Renáta Šínová, Ph.D.¹

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Havel and Partners

Úvodem

Pluralita účastníků řízení není v rámci soudního řízení neobvyklým jevem. Nejtypičtější je především v civilním soudním řízení, kde se projevuje např. pluralitou subjektů závazkových poměrů nebo v důsledku institutů, jimž je pluralita imanentní (manželství, podílové spoluvlastnictví apod.). Procesní právo proto musí na pluralitu subjektů v rámci soudního řízení z povahy věci reagovat a stanovit mu jasná, tomuto právnímu odvětví odpovídající kogentní pravidla. Jejich podstatou pak musí neodmyslitelně být, jak mohou jednotlivé osoby vystupující v soudním řízení na jedné straně činit v řízení své úkony (zda společně či jednotlivě) a s jakými účinky.

Pro civilní proces je v důsledku již poměrně dlouho trvajících právních úprav v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu (dále jen OSŘ)², typické legální odlišení rozlučného (samostatného) a nerozlučného procesního společenství účastníků řízení (srov. § 91 OSŘ).³ Nerozlučné společenství, jehož znaky definuje § 91 odst. 2 OSŘ tak, že jde o *taková společná práva nebo povinnosti, že se rozsudek musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně*, je přitom v každodenní realitě soudní praxe pro marginální počet případů, na které definice dopadá, zcela výjimečnou záležitostí.⁴

1 Odborná asistentka Katedry soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a of counsel advokátní kanceláře Havel and Partners.

2 V České republice neproběhla, na rozdíl od Slovenska, rekodifikace procesního práva. Na této se v současné době pracuje a již existuje i věcný záměr nového kodexu, civilního řádu soudního, dostupný na <https://crs.justice.cz/>, [cit. dne 6. 9. 2019], [online].

3 Velkým nedostatkem stávající české právní úpravy je přitom naprostá absence vymezení podmínek vzniku procesního společenství, neboť stávající § 91 OSŘ toliko lakonicky stanoví „je-li žalobců nebo žalovaných v jedné věci několik...“ To pak vede nejenom k tomu, že může být žaloba podána na více osob, které spolu fakticky „nemají nic společného“, ale především umožňuje určité kupčení s místní příslušností. Taková právní úprava se výrazně odchyluje od původní právní úpravy společenství v rozepři obsažené v § 11 zákona č. 113/1895 ř. z., civilního řádu soudního, účinného na území České republiky do 31. 12. 1951 a je kritizována i tvůrci věcného záměru civilního řádu soudního. Srov. <https://crs.justice.cz/>, [cit. dne 6. 9. 2019], [online]. To však není hlavním předmětem tohoto příspěvku, proto této otázce dále nebude věnována podrobná pozornost.

4 Podle judikatury jde o nerozlučné společenství např., pokud jde o věc spadající do pozůstalosti a řízení je vedeno s více dědici (srov. usnesení NS sp. zn. 21 Cdo 1820/99 ze dne 10. 11. 1999, dále ve sporech mezi manžely a jinými osobami, jde-li o výkon práva společného nájmu bytu (viz rozsudek NS sp. zn. 26 Cdo 1629/2008 ze dne 17. 2. 2010), rozhodnutí o neplatnosti veřejné dražby (srov. usnesení NS sp. zn. 21 Cdo 3697/2016 ze dne 23. 1. 2017).

Ve správním soudnictví není pro úpravu procesního společenství využita plně subsidiarita OSŘ, zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen SŘS) obsahuje právní úpravu plurality účastníků v § 33 odst. 8 tak, že v souladu s ním, *podá-li více osob společný návrh, jedná v řízení každý sám za sebe a s účinky jen pro svou osobu*. Odborná literatura, jakož i judikatura odkazují, pokud jde o důvod pro tuto právní úpravu, na odlišný charakter veřejného subjektivního práva, které je ve správním soudnictví chráněno.⁵

Právní úprava poplatkové povinnosti v případě více účastníků řízení a její judikatorní výklad

Zaplacení soudního poplatku lze považovat i za zvláštní podmínku řízení,⁶ bez jejího naplnění není možné vydat meritorní rozhodnutí (srov. § 103 OSŘ). Důsledky nedostatků procesních podmínek v řízení jsou v SŘS vymezeny v § 46, na rozdíl od civilního soudního řízení je jejich důsledkem odmítnutí návrhu.⁷ Jedinou výjimkou je podle § 47 písm. c) SŘS ve spojení s § 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (dále jen SoudP) zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku.

SoudP řeší také úhradu poplatku, pokud je navrhovatelů více, a to v § 2 odst. 8, kdy vymezuje, že *pokud vznikne více poplatníkům povinnost zaplatit poplatek, platí jej společně a nerozdílně*. Tato zdánlivě jednoduchá a srozumitelná právní úprava vyvolává při své praktické aplikaci řadu problematických otázek. Jednoduchým jazykovým výkladem bychom neměli mít s aplikací právní úpravy v § 2 odst. 8 SoudP žádné problémy. Objektivně teleologický výklad však již sporné momenty jednoznačně identifikuje, neboť do hry vstupují právě podmínky vzniku povinnosti zaplatit poplatek více osobám současně. Účelem poplatkové povinnosti je stanovení finanční sazby za to, že se soud bude odpovídajícím procesním úkonem zabývat. Poplatková povinnost není závislá na uplatňovaném hmotném právu, jeho povaha se projevuje v souvislosti s poplatkovou povinností toliko v rámci věcného, případně osobního osvobození od soudních poplatků v § 11 SoudP, v němž zákonodárce vymezuje určitá řízení, respektive okruh poplatníků, v nichž z povahy věci není úhrada poplatku požadována.⁸

5 Srov. např. rozsudek NSS sp. zn. 1 As 74/2011-251 ze dne 10. 8. 2011 nebo POSPÍŠIL, P. In Blažek, T., Jirásek, J., Molek, P., Pospíšil, P., Sochorová, V., Šebek, P. *Soudní řád správní - online komentář*. 3. aktualizace. Praha : C. H. Beck, 2016, komentář k § 33.

6 Srov. k tomu VACKOVÁ, M., JANEK, K. In Jirsa, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Komentář*. 2. část. Praha : HBT, 2013, zdroj ASPI, komentář k § 104.

7 V civilním soudním řízení je tímto následkem zastavení řízení (srov. § 104 OSŘ).

8 Tato povaha věci buď souvisí s postavením subjektu navrhovatele, kdy je úhrada poplatku z jeho strany zcela nelogická, neboť by šlo o pouhé přesouvání prostředků v rámci státního rozpočtu (proto je typicky osvobozena Česká republika), nebo navrhovatel plní toliko svou zákonnou úlohu a zahájení řízení nemůže ovlivnit (např. insolvenční správce), nebo je dáno povahou uplatňovaného nároku, kdy se předpokládá, že navrhovatel je typicky slabší stranou, po které není spravedlivé úhradu soudního poplatku požadovat (např. navrhovatel v řízení o výživné nebo o náhradu újmy na zdraví).

Intepretací ustanovení § 2 odst. 8 SoudP se proto zabýval ve více případech i Nejvyšší soud České republiky a hodnotil, zda je v případě tohoto ustanovení skutečně možné vystačit toliko s jeho jazykovým výkladem. Konstantně pak ve svých rozhodnutích deklaruje možnost použití § 2 odst. 8 SoudP pouze v případech, kdy jsou poplatníci v postavení nerozlučných společníků podle § 91 odst. 2 OSŘ. Naposledy tento závěr NS potvrdil v rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 2066/2015 ze dne 11. 6. 2015.⁹ V kontextu správního soudnictví pak tato interpretace jednoznačně znamená, že je solidární poplatková povinnost v jeho rámci vyloučena, neboť vznik nerozlučného společenství účastníků SRS, jak bylo výše uvedeno, vylučuje. Není proto překvapující, že v souladu s těmito závěry judikuje i Nejvyšší správní soud.

V jeho velmi často citovaném rozhodnutí NSS ze dne 10. 8. 2011, čj. 1 As 74/2011-251 jednoznačně deklaroval svůj názor na věc, když stanovil, že účastníci řízení, kteří učinili společný návrh (§ 33 odst. 8 s. ř. s.), netvoří tzv. nerozlučné společenství účastníků ve smyslu § 91 odst. 2 o. s. ř., neboť tento institut *v soudním řízení správním nelze aplikovat. Každý z nich vystupuje v řízení jako samostatný účastník, a proto je každý z nich zvlášť povinen zaplatit soudní poplatek [§ 2 odst. 2 písm. b) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, a § 2 odst. 8 téhož zákona a contrario].*

Důsledky judikaturních závěrů

I samotný Nejvyšší správní soud v posledním citovaném rozhodnutí uznává, že judikuje *a contrario* jazykového znění právní úpravy v § 2 odst. 8 SoudP. Je proto nezbytné zabývat se posouzením, zda je takový výklad opravdu správný a především, zda je vhodný pro všechny možné případy, kdy vznikne poplatková povinnost současně více účastníkům.

Analyzujeme-li blíže okolnosti rozhodnutí NSS, zjišťujeme, že v řízení šlo o společnou žalobu proti rozhodnutí správního orgánu o jejich žádosti o změnu územního rozhodnutí. Žalobkyně A byla vlastníkem pozemku, na kterém byl umístěn rodinný dům. Podstatou žádosti bylo rozdělení pozemku a rodinného domu na solitérní dvojdomek na dvě poloviny za účelem rozdělení pozemku tak,

⁹ Nejvyšší soud v tomto svém rozhodnutí potvrdil závěry z řady rozhodnutí předcházejících. V odůvodnění pak uvedl, že dovoláními zpochybněný závěr odvolacího soudu, podle něhož se § 2 odst. 8 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, neprosadí v případě samostatných procesních společníků (nejedná-li se o jejich společný úkon), je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, přičemž Nejvyšší soud neshledává důvod odchýlit se od uvedeného závěru ani v projednávané věci (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2014, sp. zn. 29 Cdo 3659/2014, jež je veřejnosti dostupné – stejně jako ostatní rozhodnutí Nejvyššího soudu přijatá po 1. lednu 2001 – na jeho webových stránkách, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. října 2013, sp. zn. 29 Cdo 2259/2013, či důvody rozsudku ze dne 24. června 2009, sp. zn. 29 Cdo 3317/2007, uveřejněného pod číslem 38/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

aby vždy odpovídající pozemek vlastnil vlastník pozemku a vlastník nově vzniklé stavby (odpovídající část solitérního dvojdomku). Městský soud v Praze jejich žalobu zamítl, proto žalobci napadli žalobu kasační stížností. I přes výzvu soudu uhradil soudní poplatek za řízení o kasační stížnosti pouze žalobce B. Proto městský soud řízení o kasační stížnosti žalobkyně A usnesením zastavil.

Žalobkyně A přitom proti rozhodnutí o zastavení pro nezaplacení poplatku brojila a svou argumentaci opřela o nepřípadnost jakéhokoli srovnání se samostatným společenstvím podle § 91 odst. 1 OSŘ, neboť povaha správního soudnictví a především jeho účel jsou zcela odlišné. Žalobkyně výslovně uvedla, že *„předmět řízení ve správním soudnictví dle jejího názoru neumožňuje, aby byl návrh na zrušení rozhodnutí projednán a rozhodnut samostatně vůči každému žalobci zvlášť. Rozhodnutí o věci samé se musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na stejné straně sporu, a výsledek řízení o žalobě proti jednomu správnímu rozhodnutí musí mít stejný výsledek. Tomu odpovídá i úprava osob zúčastněných na řízení obsažená v § 34 s. ř. s., která zaručuje, že žaloba proti jednomu správnímu rozhodnutí je vůči všem osobám projednávána a rozhodnuta v jednom řízení, s jedním výsledkem a stejnými účinky vůči všem. Obsahově je tedy předmět věci ve správním soudnictví objektivně nedělitelný. Spory stěžovatelky a žalobce ad b) nelze zcela samostatně projednat ve dvou samostatných řízeních. Analogie se samostatným společenstvím účastníků v občanském soudním řízení je tedy zcela nepřiléhavá a nepřijatelná.“*

V tomto směru je však nezbytné dát žalobkyni A za pravdu. Povaha správního soudnictví je od civilního soudního řízení v tomto směru opravdu odlišná, neboť v jeho rámci samostatné procesní společenství zpravidla znamená, že se průběh řízení řídí ve vztahu ke každému ze samostatných společníků výlučně jeho procesního úkony a především rozhodnutí proti každému ze samostatných společníků může vyznívat odlišně. Podá-li odvolání toliko jeden ze samostatných společníků, rozhodnutí nabude proti ostatním samostatným společníkům právní moci a tito nebudou účastníky odvolacího řízení, ledaže by šlo o případ, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (srov. § 206 OSŘ).

Naproti tomu žalobkyni ve výše uvedeném rozhodnutí zdůrazněné ustanovení § 34 SŘS zakotvuje osobám, které mohou být přímo dotčeny zrušením žalobou napadeného rozhodnutí, postavení osoby zúčastněné na řízení s určitými procesními právy a povinnostmi.¹⁰ Podle § 105 odst. 1 SŘS jsou pak účastníky

¹⁰ Ustanovení § 34 odst. 1 ZŘS zní: „ Osobami zúčastněnými na řízení jsou osoby, které byly přímo dotčeny ve svých právech a povinnostech vydáním napadeného rozhodnutí nebo tím, že rozhodnutí nebylo vydáno, a ty, které mohou být přímo dotčeny jeho zrušením nebo vydáním podle návrhu výroku rozhodnutí soudu, nejsou-li účastníky a výslovně oznámily, že budou v řízení práva osob zúčastněných na řízení uplatňovat.“

řízení o kasační stížnosti *stěžovatel a všichni, kdo byli účastníky původního řízení*. Tato právní úprava tedy oproti civilnímu soudnímu řízení zakládá zásadní rozdíl. V tomto totiž obecně platí, že pokud chce být určitá osoba, která je jinak v pozici samostatného společníka účastníkem řízení, ať již v prvním stupni nebo v řízení o opravném prostředku, musí učinit odpovídající procesní úkon směřující k jeho zahájení. Ve správním soudnictví to však neplatí, neboť v řízení o kasační stížnosti je účastníkem řízení původní účastník řízení dle výslovné zákonné úpravy, v jiných řízeních může tato osoba realizovat určitá procesní práva a povinnosti i bez procesního úkonu v pozici osoby zúčastněné.

Nabízí se proto zcela jednoznačně otázka, s čím v případě správního soudnictví spojovat poplatkovou povinnost. V civilním soudním řízení se to zdá být jasným, neboť zde úměra navrhovatel = poplatník soudního poplatku = probíhající řízení o procesním úkonu tohoto navrhovatele zásadně platí. Samostatný společník v civilním soudním řízení, nejde-li o vypořádání vztahu mezi účastníky, si musí být vědom toho, že pokud neuhradí soudní poplatek, řízení se nadále účastnit nebude. Naproti tomu ve správním soudnictví má v souladu s výše uvedené judikaturou neuhrzení soudního poplatku fakticky za následek toliko ztrátu pozice navrhovatele. Neboť, jak dle mého názoru správně uvedla ve své argumentaci žalobkyně A, v důsledku právní úpravy v § 105 dost. 1 SŘS byla žalobkyně stejně účastníkem řízení o kasační stížnosti žalobce B, zastavení řízení vůči ní se tak jeví spíše jako proklamativní. Z povahy věci je také zřejmé, že zrušení kasační stížností napadeného rozhodnutí by mělo účinky i pro žalobkyni, jiný závěr postrádá jakéhokoli smyslu.

Nejvyšší správní soud se tedy potvrzením závěrů judikatury Nejvyššího soudu ve vztahu k poplatkové povinnosti ve spojení s ustanovením § 33 odst. 8 SŘS přiklonil k závěru, že je soudní poplatek nezbytné ve správním soudnictví spojovat nikoli s možností procesní účasti na daném řízení, ale toliko s postavením navrhovatele. Nezaplacení soudního poplatku v případě výše analyzovaném tak nemělo pro žalobkyni A za následek ztrátu možnosti zrušení napadeného rozhodnutí i ve vztahu k její osobě, jak by tomu bylo v případě nezaplacení soudního poplatku za odvolání v civilním soudním řízení, ale pouze byla delegována do role účastníka řízení kasační stížnosti žalobce B. V každém případě však platí, že soud se z hlediska předmětu řízení danou věcí zabýval a meritorně ji i s účinky k žalobkyni A rozhodl.

Stejný přístup volí Nejvyšší správní soud i pro účastníky, které spojuje nejen postavení osob dotčených stejným rozhodnutím, ale také specifické hmotněprávní postavení, tj. i pro manžele. Jejich postavením se NSS zabýval např. v rozhodnutí sp. zn. 6 As 161/2018 – 29 ze dne 4. 7. 2018, v němž uzavírá, že i manželé mají postavení společníků samostatných a i v případě,

že podají společně žalobu nebo kasační stížnost, nese poplatkovou povinnost každý z nich.^{11,12}

Pochybnosti o správnosti závěrů v rozhodnutí Ústavního soudu

S přihlédnutím k výše uvedenému se tak jeví, že se ve správním soudnictví poplatková povinnost spojuje s úměrou práva disponovat podaným návrhem, tj. s právem změnit jej nebo jej vzít zpět. Náhled na postavení poplatníků je čistě formální, povaha věci ani jejich hmotněprávní postavení o jejich poplatkové povinnosti nerozhodují. Se správností úvah sledovaných konstantní judikaturou NS a NSS ve vztahu k poplatkové povinnosti v případech, kdy bez ohledu na zaplacení soudního poplatku zůstává tomu, kdo poplatek neuhradil možnost realizace procesních práv v řízení zachován, však v minulosti polemizoval i Ústavní soud. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1198/10 ze dne 10. 6. 2010 tento vyhodnotil, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces uložením poplatkové povinnosti každému z odpovědných dlužníků za podání společného odvolání proti rozsudku, kterým byl potvrzen směnečný platební rozkaz, jímž bylo dlužníku a ručiteli uložena společně povinnost k zaplacení směnečné sumy. Ústavní soud se přitom v dané věci zabýval především tím, že účastníci podali společný úkon, směřující k přezkumu jednoho rozhodnutí s cílem dosáhnout k oběma účastníkům stejného výsledku.¹³

- 11 *Toto rozhodnutí bylo specifické, neboť šlo o situaci, kdy byl vyměřen oběma manželům soudní poplatek, ale k jejich úhradě byl přidělen pouze jeden variabilní symbol. Manžel uhradil soudní poplatek odpovídající jedné osobě, soud prvního stupně však řízení zastavil s odůvodněním neuhrzení soudního poplatku s tím, že nebylo možné zjistit, který z manželů soudní poplatek uhradil. Takový postup shledal NSS nesprávným.*
- 12 *Je pak vhodné upozornit i na rozhodnutí NSS I Ao 5/2010 – 169 ze dne 24. 11. 2010. Toto rozhodnutí vyvolalo v odborné veřejnosti mírné pozdvižení, neboť se NSS v jeho obsahu zabývá otázkou, zda nemohou mít manželé ve správním soudnictví postavení neroluzních společníků. NSS uvádí, že se při posuzování důvodnosti návrhu nejprve zabýval aktivní věcnou legitimací navrhovatele ad e) a f), které shora uvedené nemovitosti v obci Jesenice vlastní ve společném jmění manželů, návrh na zrušení opatření obecné povahy však podali sami, tj. druhý z manželů návrh nepodal ani k němu nepřipojil svůj souhlas. V daném případě je tedy třeba posoudit, zda manželé, kteří vlastní nemovitost ve společném jmění manželů, tvoří z hlediska procesního neroluzní společenství. Pokud by tomu tak bylo, byl by návrh na zrušení opatření obecné povahy podaný pouze jedním z manželů zamítnut pro nedostatek jeho aktivní věcné legitimace (DRÁPAL, J. IN BUREŠ, J. - DRÁPAL, J. - KRČMÁŘ, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. BECK, 2006, s. 399). Otázkou procesního uplatnění nároků plynoucích z vlastnického práva (společného jmění manželů) jedním z manželů vyřešila civilistická judikatura. Dospěla k závěru, že právo domáhat se ochrany vlastnického práva k věci ve společném jmění manželů má samostatně každý z manželů (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 824/2003, shodně rozsudek ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 28 Odo 555/2002, či rozhodnutí ze dne 17. 4. 2001, sp. zn. 22 Odo 366/99, všechna cit. rozhodnutí dostupná na www.nsoudu.cz). Jelikož soudní řád správní neobsahuje žádné zvláštní ustanovení týkající se této právní otázky, uzavřel Nejvyšší správní soud ve shodě s citovanou civilistickou judikaturou, že návrh na zrušení opatření obecné povahy založený na vlastnictví nemovitosti ve společném jmění manželů je oprávněn podat být i jen jeden z manželů. Zamítnutí návrhu navrhovatelů ad e) a f) pro nedostatek aktivní věcné legitimace z výše uvedeného důvodu není na místě. Toto rozhodnutí je však všeobecně odmítáno s odkazem na § 33 odst. 8 SŘS, který jednoznačně neroluzní společenství vesprávním soudnictví vylučuje.*
- 13 *Ústavní soud přitom ve svém nálezu uvedl: „V případě společenství samostatného, kdy je předmětem řízení nárok solidární, je dle názoru Ústavního soudu třeba považovat povinnost k úhradě soudního poplatku za společnou (viz též rozhodnutí Vrhovního soudu v Praze ze dne 27. 7. 1998 sp. zn. 5 Cmo 409/98). K tomuto závěru se kloní i doktrína, když např. komentářová literatura dovozuje, že „[p]ovinnost zaplatit soudní poplatek má každý ze společníků samostatně. Jestliže však učiní společný úkon nebo jim jinak vznikne povinnost zaplatit soudní poplatek společně, jsou zavázáni k jeho úhradě solidárně; to platí i v tzv. samostatném společenství“ (viz BUREŠ, J., DRÁPAL, J. KRČMÁŘ, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. 7. vydání. Praha: C. H. BECK, 2006, s. 398) nebo „[p]okud ovšem několik žalobců uplatňuje, resp. vůči několika žalovaným je uplatňován solidární nárok nebo nárok svou povahou nedílý, je namístě, aby k zaplacení poplatku byli účastníci vstupující na jedné straně sporu zavázáni solidárně, byť nejde o neroluzní společenství (viz WALTR, R. Zákon o soudních poplatcích. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. BECK, 2006, s. 27). V daném případě podali stěžovatelé společně odvolání proti rozsudku, jímž byl potvrzen směnečný platební rozkaz, kterým jim jako dlužníku a ručiteli byla společně a neroluzně uložena povinnost k zaplacení směnečné sumy. V souladu s výše uvedeným tedy měla být i poplatková povinnost stěžovatelů za odvolací řízení stanovena jako společná, solidární.“*

Závěrem

Účelem tohoto příspěvku není analyzovat všechny souvislosti s poplatkovou povinností vzniklou více účastníkům v civilním soudním řízení, ale zaměřit se na tyto otázky především v kontextu správního soudnictví. Výše uvedený náleží Ústavního soudu, byť v kontextu soudobého rozvoje právní vědy již spíše staršího data, naznačuje, že na poplatkovou povinnost více osob, které učinili stejný procesní úkon, může být i odlišný názor, než který výše uvedená konstantní judikatura prezentuje.

Máme pak za to, že tento odlišný názor si zasluhuje hlubší pozornost, neboť zdůrazňuje významný aspekt, který musí být dle našeho názoru reflektován, a tím je výše zmíněný účel poplatkové povinnosti. Chápeme-li soudní poplatek jako finanční úhradu za to, že se soud bude určitým procesním úkonem zabývat a účastník tedy svým úkonem dosáhne rozpočítání procesních kroků směřujících k tomu, že bude posuzována oprávněnost jeho procesním úkonem definované žádosti, pak se jeví jako minimálně nezbytné prověřit, zda je skutečně správné požadovat více soudních poplatků po těch osobách, které svým procesním úkonem směřují téhož výsledku, respektive, u nichž bude v důsledku jejich úkonu výsledek pro všechny stejný.

Je zjevné, že ustanovení § 33 odst. 8 SŘS nepřipouští výklad, který by ve správním soudnictví umožňoval vznik nerozlučného procesního společenství. Ke zvážení je však správnost výkladu § 2 odst. 8 SoudP. Hovoří-li toto ustanovení o vzniku poplatkové povinnosti více poplatníkům, je pak logické zhodnotit, kdy tato skutečnost v souladu s tímto právním předpisem může nastat. Podle § 2 odst. 1 písm. a) SoudP je poplatníkem poplatku především navrhovatel. Klíčovým je tak dle našeho názoru posouzení, jak má být osoba navrhovatele v souvislosti s poplatkovou povinností identifikována. Současná judikatura se přitom zabývá pouze postavením účastníků řízení z hlediska procesního společenství, neřeší však obsah a cíl procesního úkonu, který navrhovatelé, jimž vznikla poplatková povinnost, učinili.

Máme za to, že tento pohled je ve vztahu k soudním poplatkům nesprávný, neboť neodpovídá jejich účelu. Ve správním soudnictví je sice vznik nerozlučného společenství vyloučen, pokud se však rozhodnutí správního orgánu, jehož zrušení se domáhají, dotýká stejným způsobem více osob, je zjevné, že jimi společně podaná žaloba má stejný cíl. Ve správním soudnictví nemůže nastat situace, jež může vzniknout v civilním soudním řízení, tj. v důsledku učinění procesního úkonu pouze jedním z účastníků, může konečné rozhodnutí vůči

jiným účastníkům vyzníti, byť jde o stejnou věc, odlišně.¹⁴ Nelze tak na procesní úkon z hlediska vzniku poplatkové povinnosti pohlížet tak, že každý z navrhovatelů sleduje toliko svůj cíl spočívající v úpravě toliko jeho práv a povinností, ve správním soudnictví, jde-li o zrušení téhož správního rozhodnutí, sledují všichni navrhovatelé cíl společný.

Máme proto za to, že pro účely aplikace § 2 odst. 8 SoudP by mělo být posuzováno, zda jde v kontextu poplatkové povinnosti o úkon s jedním cílem, tj. soud se i v případě více účastníků bude zabývat fakticky „jedním a tím samým“, nebo jde o úkon směřující k osobnímu cíli každého z účastníků zvlášť. Domáhali-li se ve výše uvedeném případě žalobkyně A žalobce B zrušení územního rozhodnutí o rozdělení jejich rodinného domu na solidární dvojdomek, jde o jeden cíl společný, vůči každému z nich zvlášť je sledování jejich osobních odlišných cílů vyloučeno. Stejně tak podá-li jen jeden z účastníků kasační stížnost, v jejímž důsledku bude rozhodnutí zrušeno ve vztahu ke všem účastníkům, nejde pak o cíl individuální, ale o cíl společný. Posoudíme-li pak úkon, který směřoval ke vzniku poplatkové povinnosti jako úkon společný směřující k jednomu cíli, teprve pak dle našeho názoru nastoupí aplikace § 2 odst. 8 SoudP, protože pouze v tomto případě navrhovatelům může vzniknout také společně poplatková povinnost.

Neboli, máme za to, že klíčem pro správnou interpretaci vzniku solidární odpovědnosti za úhradu poplatkové povinnosti není povaha samostatného nebo nerozlučného společenství ve sporu, ale povaha procesního úkonu, který dal za vznik poplatkové povinnosti, a cíle, k němuž tento směřuje. Společná, respektive jednotná povaha úkonu, který dá za vznik jedné, společné poplatkové povinnosti více osobám podle § 2 odst. 8 SoudP, pak musí být posuzována nikoli pouze formálně, z hlediska procesní povahy cíle, k němuž úkon směřuje (tj. nestačí pouze to, že všichni navrhovatelé navrhují zrušení rozhodnutí), ale i z hlediska toho, zda je možné, aby bylo ve vztahu k jednotlivým navrhovatelům dosaženo v návaznosti na jejich procesní úkon odlišného výsledku. Z těchto důvodů podle našeho názoru proto platí, že pokud může být procesní situace pro dva solidárně odpovědné dlužníky podle toho, zda každý z nich podá odvolání, odlišná, je třeba každé jejich odvolání posuzovat ve vztahu k poplatkové povinnosti samostatně, neboť fakticky nejde o jejich společné odvolání, ale odvolává se z procesního hlediska každý sám za sebe a nese s sebou pak své vlastní důsledky, pokud toto odvolání např. vezme zpět. Naproti tomu, podá-li žalobu směřující ke zrušení rozhodnutí správního orgánu každý z účastníků

14 Podá-li odvolání toliko jeden ze solidárně odpovědných dlužníků a dosáhne vůči své osobě zamítnutí žaloby, pak vůči tomu z dlužníků, který odvolání nepodal, nabude rozhodnutí, jímž bylo žalobě vyhověno, právní moci.

správního řízení, z něž toto rozhodnutí vzešlo, jde pro účely poplatkové povinnosti o žalobu jednu, neboť rozhodnutí o této žalobě má pak stejné účinky pro všechny. I práva toho, kdo žalobu nepodal, budou zrušením rozhodnutí dotčena, pokud se jeho práv toto rozhodnutí dotýkalo. Situace ve správním soudnictví je od civilního soudnictví v tomto výrazně odlišná, podají-li kasační stížnost dva účastníci, a jeden ji pak vezme zpět, stejně na něj případně zrušení rozhodnutí v důsledku kasační stížnosti dolehne. Jejich společná kasační stížnost je pak skutečně z pohledu soudních poplatků úkonem vedoucím ke vzniku poplatkové povinnosti společné a nerozdílné, nikoli více poplatkových povinností každého z účastníků zvlášť.

Z výše uvedených důvodů proto uzavíráme, že judikaturu k poplatkové povinnosti v případě více navrhovatelů ve správním soudnictví považujeme za mimořádně problematickou a v určitém směru nesouladnou se zákonem o soudních poplatcích. Výklad spojující poplatkovou povinnost pouze s ryze formálním pohledem, kdy ve správním soudnictví ten, kdo poplatek uhradí, má pozici navrhovatele, ten, kdo jej neuhradí pak účastníka, případně osoby na řízení zúčastněné považujeme za s ohledem na účel poplatkové povinnosti spíše neudržitelný, a proto by měl být dle našeho názoru podroben opětovnému zhodnocení své správnosti.

PLURALITA
ÚČASTNÍKOV
V ÚSTAVNOM PRÁVE
PROCESNOM

Pluralita účastníkov a procesné spoločenstvá v konaní pred ústavným súdom

JUDr. Milan Lalič

Najvyšší súd Slovenskej republiky

I. Úvod

Ak sa mám zaoberať problematikou plurality účastníkov a procesných spoločenstiev v konaní pred ústavným súdom, potom moje podanie môže byť veľmi jednoduché. V podstate táto otázka je oveľa jednoduchšia, než je tomu tak v niektorých konaniach pred všeobecnými súdmi alebo správnyimi orgánmi. Vzhľadom na postavenie, vymedzenie a kompetencie ústavného súdu je táto problematika výslovne riešená ústavou v čl. 130, zákonom č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) v ustanoveniach § 32 a § 33, ktorý po 25 rokoch nahradil zákon č. 38/1993 Z. z., a v konečných rozhodnutiach všeobecných súdov a ostatných orgánov verejnej moci, v ktorých sa konanie mnohokrát skončí aj tým, že niektorá zo strán sporu nie je aktívne či pasívne legitimovaná.

V tejto súvislosti sa nám patrí dodať, že spôsobilosť byť navrhovateľom v konaní pred ústavným súdom je odlišná od všeobecnej právnej subjektivity a tiež od všeobecnej procesnej subjektivity, lebo v tomto konaní je určujúca „nie právna spôsobilosť, ale spôsobilosť byť nositeľom základných práv a slobôd.“¹ Ale ak chceme prispieť k danej téme aj z pohľadu ústavného práva hmotného a procesného, na začiatok nemôžeme obísť krátky terminologický úvod; nie je to účelové, ale nie je to ani bezúčelné. Terminologická problematika má v tomto smere veľký význam, lebo sa najmä v praxi veľmi často zmiešavajú pojmy neporovnateľné z dotknutých právnych oblastí.

II. Koncepcia a všeobecná charakteristika ústavného súdnictva

Súdnou kontrolou ústavnosti rozumieme skutočnosť, že v demokratickom a právnom štáte nemôže byť prijatý žiaden individuálny či normatívny právny akt, ktorý by nepodliehal súdnemu prieskumu z hľadiska jeho súladu s ústavou, s ústavnými zákonmi, s ústavnými zvyklosťami, s právnymi princípmi a hodnotami, ako aj predchádzajúcimi súdnymi rozhodnutiami, teda s celým ústavným poriadkom platiacim na našom území.

¹ ŠIMÍČEK, V. Ústavní stížnost. Praha : Leges, 2018, 176 s.

Treba pripomenúť a zdôrazniť, že súdnu kontrolu ústavnosti v prvom rade vykonávajú všeobecné súdy (a ostatné orgány verejnej moci), ktoré sú priamo viazané ústavnými normami, a tak musia predovšetkým sami rešpektovať princíp ústavno-konformnej interpretácie a aplikácie právnych predpisov v zmysle čl. 152 ods. 4 ústavy. Len keď tieto orgány verejnej moci zlyhajú, vstupuje do „hry“ ústavný súd ako vrcholný interpretátor ústavného poriadku, a to len za predpokladu podania kvalifikovaného návrhu na začatie konania oprávneným navrhovateľom podľa ústavy a podľa zákona o ústavnom súde.

Ústava totiž definuje ústavný súd ako súdny orgán ochrany ústavnosti (prov. čl. 124 ústavy). Pretože je ústavný súd priamo zakotvený v ústave a v nej je vymedzené jeho postavenie a kompetencie, ide o ústavný orgán, ktorého hlavnou úlohou je chrániť demokratický a právny štát, ako aj ústavou zaručené základné práva a slobody. Z hľadiska jednotlivých kompetencií obsiahnutých v čl. 125 a nasl. ústavy a bližšie rozvedených v zákone o ústavnom súde možno ústavný súd vo všeobecnosti charakterizovať ako ochrancu ústavnosti v oboch jej aspektoch, t. j. ako ochrancu objektívneho ústavného práva, tak aj ochrancu subjektívneho ústavného práva, t. j. základných práv a slobôd. Na tomto mieste považujeme za dôležité zdôrazniť, že Ústava Slovenskej republiky je orgánmi verejnej moci priamo aplikovateľná, ak sama neustanoví inak, takže skutočnosť, že určitá ústavne zakotvená kompetencia nie je vykonaná bežným zákonom, ešte neznamená, že túto kompetenciu ústavný súd nemôže vykonávať. Ústava je totiž právny dokument (opak politického), v ktorom každé ustanovenie má normatívnu silu a je primárne záväzné pre všetky orgány verejnej moci, vrátane všeobecných súdov, ako aj pre samotný ústavný súd.

III. Účastníci konania pred ústavným súdom – všeobecne

1. Pojem účastníka konania je jedným z ústredných pojmov ústavnoprávneho procesu; je tak preto, že

- a) neexistuje konanie pred ústavným súdom bez účastníka, minimálne jedného (v konaní o súlade uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky o zrušení amnestie alebo individuálnej milosti, ktoré začína *ex constitutione*, teda bez návrhu), najčastejšie však dvoch (v konaní o súlade právnych predpisov, či v konaní o sťažnosti fyzickej alebo právnickej osoby), alebo viacerých účastníkov (v obnove konania pred ústavným súdom), ktorí musia v konaní vystupovať a

b) že vždy sa v konaní rozhoduje o základných právach a slobodách či iných ústavných hodnotách týchto účastníkov, teda nikdy nie o právach iných osôb alebo snád' len všeobecne (abstraktne) bez vzťahu ku konkrétnym osobám.

2. Aj ústavný súd, podobne ako všeobecné súdy, je oprávnený na riešenie ústavnoprávných sporov a na ochranu základných práv a slobôd konkrétnych fyzických a právnických osôb. Preto musí byť ako predmet konania a rozhodovania, tak aj osoby, ktorých sa predmet konania týka (účastníci), vždy presne individualizované.

3. Význam účasťenstva v procese zvyrazňuje aj ústavné právo na spravodlivý proces (čl. 46 a nasl. ústavy, čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd), ktoré zahŕňa okrem iného aj oprávnenie sa vždy (ako účastník) vyjadriť ku všetkému v konaní.

4. Pojem účastníka treba aj v konaní pred ústavným súdom chápať v presne vymedzenom procesnom (formálnom) slova zmysle, nie v zmysle materiálnom, hmotnoprávnom. Subjektívne alebo objektívne ústavné právo alebo povinnosť je v procese otázkou vecnej legitímácie a nie otázkou účasti v procese samom; veď práve to je účelom konania pred ústavným súdom. Účastník je účastníkom zásadne pre celé konanie; len výnimočne sa stane, že účastník stratí svoje postavenie skôr, než dôjde ku skončeniu konania, ako napr. v prípade procesného nástupníctva.

5. Zákon o ústavnom súde všeobecne stanovuje, že účastníkmi konania sú navrhovateľ, ten, proti komu návrh na začatie konania smeruje, a osoby, o ktorých to ustanovuje tento zákon (§ 32).

Aj osobe zúčastnenej na konaní priznáva zákon o ústavnom súde určité samostatné postavenie; z ustanovenia § 33 ods. 1 zákona o ústavnom súde vyplýva, že zúčastnenou osobou je osoba, ktorá je alebo bola účastníkom konania pred orgánom verejnej moci, v ktorom bolo vydané právoplatné rozhodnutie, prijaté opatrenie, alebo vykonaný iný zásah, ktorým malo dôjsť k porušeniu základných práv a slobôd navrhovateľa, ak § 190, § 194 alebo § 208 neustanovuje inak.

6. Okruh aktívne legítimovaných subjektov a okruh subjektov, ktorým je priradené postavenie účastníka, resp. zúčastnenej osoby, je vymedzený špecificky pre jednotlivé druhy konania pred ústavným súdom. Podľa povahy jednotlivých

druhov konania pred ústavným súdom sú nimi fyzická alebo právnická osoba, štát, ako aj orgán verejnej moci, t. j. štátny orgán, prípadne orgán obce a vyššieho územného celku.

Pokiaľ štát alebo orgán verejnej moci vystupuje v právnych vzťahoch ako subjekt základných práv a slobôd (či už súkromnoprávných alebo verejnoprávných), stáva sa účastníkom konania alebo zúčastnenou osobou.² Ak však štát vystupuje v právnych vzťahoch v pozícii subjektu verejného práva ako nositeľ verejnej moci, z povahy veci by nemal byť nositeľom (subjektom) základných práv a slobôd.³

Podľa povahy jednotlivých druhov konania pred ústavným súdom, možno v zmysle ustanovenia § 62 zákona o ústavnom súde uvažovať o primeranej aplikácii príslušných ustanovení Civilného sporového poriadku (ďalej aj CSP) upravujúcich procesné spoločenstvo účastníkov konania (§ 75 až § 78 CSP), procesné nástupníctvo (§ 63, § 64 CSP) a spojenie veci (§ 166 CSP).

Primerané použitie inštitútu procesného nástupníctva je dôvodné hlavne v konaniach o ústavných sťažnostiach fyzických a právnických osôb, a to na strane sťažovateľa a zúčastnenej osoby. Pristúpenie alebo zámena účastníkov (§ 79, § 80 CSP) v konaní pred ústavným súdom neprichádza do úvahy vzhľadom na špecifický charakter tohto konania.

Primerané použitie úpravy Civilného sporového poriadku o intervenientovi v konaní pred ústavným súdom možno akceptovať, aj keď nový zákon o ústavnom súde vedľajšieho účastníka nenahradil intervenientom, ale zúčastnenou osobou. Intervenient môže vstúpiť do konania pred ústavným súdom iba na základe rozhodnutia ústavného súdu, a to až po prijatí veci na ďalšie konanie.⁴

Charakteristika účastníkov konania hovorí o tom, že konanie pred ústavným súdom je spravidla sporového charakteru. Proti sebe stoja dve procesné strany, ktoré majú na ústavnoprávny spor rôzny názor, ktorý musí vyriešiť rozhodnutím ústavný súd.

S vymedzením účastníka v konaní pred ústavným súdom sa v praxi spravidla nevyskytujú žiadne problémy.

Účastník konania pred ústavným súdom sa svojho postavenia nemôže vzdať.

² Porov. rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 455/2012.

³ LALÍK, T. Odpoveď J. Mazákovi, alebo je judikatúra ústavného súdu správna? In *Justičná revue*, roč. 63, č. 11, 2011, s. 1530-1542.

⁴ Počas účinnosti zákona č. 38/1993 Z. z. tomu tak nebolo (porov. uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 14/2017, § 3).

7. Ďalšími účastníkmi konania sú orgány verejnej moci, proti ktorých rozhodnutiam, prípadne opatreniam či inému zásahu navrhovateľ brojí. Za štátny orgán alebo úrad, obec a vyšší územný celok koná v konaní pred ústavným súdom osoba oprávnená konať menom tohto orgánu alebo úradu podľa osobitných predpisov; fakultatívne sa aj tieto orgány môžu dať zastúpiť advokátom.

8. Ako vyplýva z ustanovenia § 33 ods. 2 zákona o ústavnom súde, ak vzniknú pochybnosti o tom, či osoba je zúčastnenou osobou, rozhodne o tom ústavný súd uznesením so zjednodušeným odôvodnením (§ 66 ods. 1 zákona o ústavnom súde, i keď sa tam, ako na jedinom mieste, hovorí o vedľajšom účastníctve).

IV. Účastníci konania pre jednotlivé druhy konania

1. Podľa judikatúry ústavného súdu⁵ procesnoprávnym vyjadrením rozdielnosti právomocí ústavného súdu sú odlišné typy konania pred ústavným súdom; tie sa navzájom rozlišujú predmetom konania, subjektom oprávneným podať kvalifikovaný návrh na začatie konania, právnym účinkom rozhodnutia a viacerými ďalšími okolnosťami. Jednotlivé typy konania pred ústavným súdom nie sú vzájomne zameniteľné. Preto subjekt oprávnený podať návrh na začatie konania podľa jedného typu konania nemá právo podať návrh na začatie konania podľa iného typu konania.

2. V zmysle uvedených kritérií zákon o ústavnom súde rozlišuje celkovo 24 typov konania pred ústavným súdom tak, ako sú uvedené v ustanoveniach § 27, § 28, § 42 ods. 2 a v hlave druhej zákona o ústavnom súde. Každý druh konania výslovne určuje procesnú legitímáciu konkrétneho subjektu na podanie návrhu na začatie konania, ako aj okruh účastníkov konania.

Jednou z výnimiek je konanie o súlade uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky o zrušení amnestie alebo individuálnej milosti (§ 206 a nasl. zákona o ústavnom súde), ktorá vyplýva z čl. 129a ústavy, podľa ktorého ústavný súd začne konanie vo veci podľa prvej vety bez návrhu; táto dikcia ústavy a zákona viedla ústavný súd už v prvej veci vedenej pod sp. zn. PL. ÚS 7/2017 k záveru, že konanie mohlo začať, a aj začalo, „tlačovou informáciou (. . .) o vyhlásení uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky v zbierke zákonov“, teda bez procesnej iniciatívy ústavného súdu formou vydania uznesenia o začatí konania, čo považujeme za nesprávny postup.⁶

⁵ Porov. rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 80/1999.

⁶ Porov. odlišné stanovisko sudcov Milana Laľíka a Petra Brňáka vo veci sp. zn. PL. ÚS 7/2017, bod 1, In Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 7/2017.

Ďalšou výnimkou je začatie disciplinárneho konania voči sudcom ústavného súdu, ktoré začína na návrh predsedu ústavného súdu (§ 27 ods. 2 zákona o ústavnom súde).

3. Medzi účastníkmi konania na jednej a druhej strane môže existovať procesné spoločenstvo, v závislosti od druhu konkrétneho konania pred ústavným súdom, a to buď od začiatku konania alebo takéto spoločenstvo môže vzniknúť procesným nástupníctvom, alebo tým, že súd spojí rôzne veci na spoločné konanie (§ 166 CSP, § 62 zákona o ústavnom súde). Vždy však pôjde iba o spoločenstvo samostatné, teda formálne alebo obyčajné, ktoré samostatne v zákone o ústavnom súde nie je upravené; nerozlučné spoločenstvo vzhľadom na predmet konania, ktorý v rámci svojich kompetencií ústavný súd prejednáva, v konaní pred ústavným súdom neprichádza do úvahy.

Účastník konania musí byť v konaní pred ústavným súdom zastúpený advokátom, okrem prípadov uvedených v § 34 ods. 2 a § 35 zákona o ústavnom súde; touto výnimkou je samotný advokát ako navrhovateľ a orgán verejnej moci, či skupina poslancov národnej rady. Za všeobecný súd ako navrhovateľa koná príslušný sudca alebo predseda senátu.

PLURALITA
ÚČASTNÍKOV
PRÁVNÝCH VZŤAHOV
V SÚKROMNOM PRÁVE
HMOTNOM

Spoločné práva a dlhy a návrh nového súkromného práva: cesta vpred alebo vzad?

JUDr. Milan Hlušák

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

I. Úvod

1. Hoci sa otázka plurality subjektov záväzkového práva nemusí javiť ako najpálčivejšia téma, predsa len súčasná strohá úprava, pozostávajúca len z piatich paragrafov v Občianskom zákonníku (§ 511 až 515) a ďalších štyroch v zákonníku Obchodnom (§ 293 až 296), neraz vyvoláva určité otázky. Navrhovaná právna úprava, obsiahnutá v § 496 až 526 návrhu rekodifikácie záväzkového práva¹, sa snaží tieto otázky v čo najväčšej miere zodpovedať. Samozrejme, počet paragrafov ešte o ničom nevytvorí: koniec-koncov rekodifikačný návrh vychádza z pravidla, že každá norma by mala mať (pokiaľ je to možné) vlastný paragraf, členiaci sa len na obmedzené množstvo stručných odsekov, ak vôbec. Preto počet paragrafov môže byť len dôsledkom tohto pravidla. Avšak na druhej strane autor tohto príspevku (ako člen rekodifikačnej komisie zodpovedný práve za prípravu návrhu úpravy plurality obligačných subjektov) verí, že návrh nie je len o počte ustanovení, ale aj o väčšom detaile. Predstavme si ho preto podrobnejšie.

2. Návrh sa systematicky člení na tri časti: Prvá je venovaná solidárnym záväzkom, druhá deleným záväzkom a posledná, tretia záväzkom nedielnym. Každá z týchto častí sa pritom sama delí na dve časti: jednu venovanú dlhom a druhú venovanú pohľadávkam. Ako vidieť z tohto členenia, návrh sa snaží dôsledne rozlišovať medzi záväzkom (ako právnym vzťahom) na jednej strane a dlhom, resp. pohľadávkou, ktoré predstavujú podstatu tohto právneho vzťahu podľa uhla pohľadu, na strane druhej.²

Delenie samo osebe vyplýva z klasického členenia záväzkov s viacerými subjektami. Keďže ide o delenie svojim spôsobom ustálené a logické, nebol dôvod od neho v návrhu upustiť. Otázkou bolo len to, či do úpravy zahrnúť aj tzv. záväzky in solidum. Teda záväzky, pri ktorom splnením jedného z nich zaniká aj druhý.³ Keďže však v týchto prípadoch nejde o záväzky s viacerými subjektami,

1 Návrh je dostupný na: [http://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/Návrh zákona \(Záväzkové právo\)_Občiansky zákonník.docx](http://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/Návrh_zákona_(Záväzkové_právo)_Občiansky_zákonník.docx) [2019-08-23].

2 LANGE, G. A. *Die Mehrheit von Schuldnern und Gläubigern im deutschen und französischen Recht*. Diss. München: 1963, s. 51 a nasl., podľa LEWASZKIEWICZ-PETRYKOWSKA, B. *Wyrządzenie szkody przez kilka osób*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1978, s. 124.

3 Ide len o veľmi skrátenú sumarizáciu.

ale len o samostatné, i keď do istej miery vzájomne previazané záväzky, ich úprava nebola do návrhu včlenená. Navyše, na rozdiel od záväzkov delených – ktoré tiež považujeme za záväzky samostatné – záväzky in solidum nie sú spojené ani tým istým právnym (zaväzovacím) dôvodom. Okrem toho by zahrnutie týchto záväzkov mohlo byť aj kontraproduktívne, keďže ide o záväzky nesúrodé a snaha o zovšeobecnenie ich záverov by mohla viesť k zbytočnému zásahu zákonodarcu.

3. Pokiaľ ide o teoretické východiská návrhu (inšpirovaného najmä úpravou DCFR, ako i úpravou nemeckou a poľskou), úprava je založená predovšetkým na teórii mnohosti záväzkov.⁴ Podľa tejto teórie pri pluralite subjektov nejde v skutočnosti o jeden záväzok s viacerými subjektami, ale o viacero jednotlivých, navzájom prepojených záväzkov vždy medzi spoločným veriteľom a každým individuálnym dlžníkom (pasívna pluralita), resp. medzi každými individuálnymi veriteľmi a spoločným dlžníkom (aktívna pluralita). Ako uvidíme neskôr, táto teória umožní každý z takých individuálnych záväzkov posudzovať samostatne.

II. Solidárne záväzky

4. *Solidarita*: Tak ako doteraz, ani návrh nevychádza – až na jednu výnimku – z prezumpcie solidarity. Preto aby bol záväzok solidárny, musí to byť vopred dohodnuté alebo to musí vyplývať z právneho predpisu alebo z povahy plnenia (§ 496).

Pokiaľ ide o povahu plnenia, tá mala za doterajšej úpravy význam predovšetkým v tom, že zakladala solidaritu pri nedielnych dlhoch, ktoré neboli osobitne upravené. Vzhľadom na to, že úprava takýchto dlhov bude podľa návrhu explicitná (§ 524), zmienka o povahe plnenia nebude v tomto smere potrebná. I napriek návrh túto zmienku o povahe ponecháva. Dôvodom je najmä to, aby sa za solidárne považovali aj dlhy a pohľadávky, ktoré vzniknú z prostriedkov nápravy pri nesplnení dlhu, ktorý sám zakladal solidaritu, za podmienky, že toto nesplnenie sa týka všetkých dlžníkov (§ 511). Ak teda napr. solidárni zmluvní dlžníci nespĺnia, potom za vzniknutú škodu budú tiež zodpovedať solidárne, aj keď nesplnenie spôsobil len jeden z nich.

Čo sa týka dohody strán, solidarita z nej môže vyplývať výslovne, ale aj mlčky, ak z nej za pomoci výkladu právnych úkonov možno vyvodíť, že strany chceli

4 Pozri SEDLAČKO, F. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár*. Praha: C. H. BECK, 2015, s. 1761.

založiť solidárny záväzok. Dohoda o solidarite pritom môže byť uzavretá tak pred, ako aj po vzniku záväzku. Ide totiž o prejav zmluvnej autonómie. Samozrejme, takáto dohoda musí byť dohodou všetkých dotknutých strán. Dlužníci sa preto bez dohody s veriteľom nemôžu sami medzi sebou s účinkami voči veriteľovi dohodnúť, že aj delený záväzok je záväzkom solidárnym.

Na rozdiel od doterajšieho stavu sa medzi dôvody vzniku solidárneho záväzku už nezaraďuje súdne rozhodnutie. Pri súdnom rozhodnutí išlo o obsolentný prípad, keďže v skutočnosti súd sám nemohol konštitutívne založiť solidaritu. Doterajšia úprava bola v tomto smere zavádzajúca, pretože evokovala, akoby súd sám mohol rozhodnúť, že určitý záväzok nesolidárnej povahy sa predsa len za solidárny považovať bude. Takáto možnosť by však pre súd musela vyplývať z právnych predpisov, ktorých v súčasnosti niet (a dnešný § 511 sa za podklad pre takú možnosť považovať nedá). Návrh tieto nejasnosti odstraňuje.

Spomenutá výnimka z neprezumovania solidarity sa týka zmluvných záväzkov. Podľa navrhovaného § 497 „[a]k je na základe zmluvy na to isté plnenie spoločne zaviazaných viacero osôb, predpokladá sa, že sú zaviazané spoločne a nerozdielne (§ 499)“. Podmienkou tejto prezumpcie je teda to, aby išlo o zmluvný záväzok a aby každý z dlžníkov bol zaviazaný na to isté plnenie. Pôjde najčastejšie o klasické zmluvné záväzky, ktoré sa nijako nestanovujú, že viacerí dlžníci majú plniť rôzne plnenia. Ide pritom o vyvrátiteľnú právnu domnienku (arg. zo slov „predpokladá sa“), to znamená, že je možné, že napríklad výkladom príslušnej zmluvy súd dospeje k záveru, že na dané plnenie neboli dlžníci zaviazaní solidárne, ale napr. delene.

5. Odlíšnosť jednotlivých záväzkov: Solidarite nebráni, ak sú dlžníci voči veriteľovi zaviazaní rôzne, resp. ak sa práva jednotlivých veriteľov odlišujú (§ 498). Jeden solidárny dlžník tak môže byť zaviazaný s podmienkou, iný bez nej, jeden dlžník môže byť s veriteľom dohodnutý, že bude plniť v splátkach, iný zas jednorazovo, príp. s inou lehotou splatnosti atď. Takýto prístup je prejavom teórie mnohosti záväzkov. Ak je totiž solidárny záväzok súhrnom jednotlivých, previazaných záväzkov, potom je tu možnosť, aby sa tieto jednotlivé záväzky od seba líšili. Dôsledkom samozrejme môžu byť určité komplikácie: napríklad ak veriteľ vyzve dlžníka, s ktorým mal dohodu o splatnosti záväzku k 1.1., a ten nesplní, nemôže plnenie požadovať od druhého z dlžníkov, s ktorým mal zas dohodnutú splatnosť k 1.2., pred termínom tejto splatnosti. Ide však o prejav zmluvnej autonómie, preto nie je dôvod, aby sa veriteľ rozhodol súhlasiť s rozdielnymi splatnosťami a následne niesol dôsledky svojho rozhodnutia.

6. *Mnohosť záväzkov pri solidárnych dlhoch*: Pokiaľ ide o samotné solidárne dlhy (pasívna solidarita), nová úprava detailnejšie špecifikuje vzájomné vzťahy zúčastnených subjektov, najmä v dôsledku teórie mnohosti záväzkov. Táto teória sa pri solidárnych dlhoch prejavuje vo viacerých smeroch.

Táto teória má napríklad ten účinok, že dlžník nemôže voči pohľadávke použiť námietky, ktoré prislúchajú inému dlžníkovi, ak tá istá námietka neprislúcha aj jemu. Nemôže tak napr. namietat, že iný dlžník nebol pri uzavretí zmluvy spôsobilý na právne úkony, že podpis iného dlžníka bol sfaľovaný alebo že pohľadávka nie je splatná, pretože veriteľ si s iným dlžníkom dohodol odlišnú splatnosť (§ 498). Môže použiť len svoje vlastné námietky a námietky spoločné všetkým dlžníkom (napr. že zmluva je ako celok neplatná). Pokiaľ ide o započítanie, nová úprava sa netýka možnosti započítania pohľadávky iného dlžníka, keďže započítanie samo osebe nie je námietkou v zmysle § 6. Nemožnosť takéhoto započítania však vyplýva z § 783, pretože tu chýba vzájomnosť pohľadávok. Dlžníkovi však nič nebráni namietat, že pohľadávka veriteľa už zanikla započítaním vykonaným iným dlžníkom.

Ďalej sa teória mnohosti záväzkov prejavuje v tom, že ak veriteľ odpustí dlh len jednému z dlžníkov, dlh zanikne len v rozsahu podielu počas trvania záväzku tohto dlžníka (§ 509). Zo slov „v rozsahu podielu“ treba vyvodit' dve skutočnosti. Jednak takýto dlžník prestáva byť účastníkom záväzku a jednak záväzok ostatných dlžníkov sa znižuje o podiel, ktorý pripadal na tohto dlžníka. To znamená, že títo dlžníci sú povinný plniť len zvyšok dlhu. Po jeho splnení – logicky – nebudú mať voči pôvodnému dlžníkovi právo na žiadnu regresnú náhradu, pretože tento jednak už nie je účastníkom záväzku a jednak by to odporovalo spravodlivému usporiadaniu veci. Na druhej strane však stále možno na neho rozvrhnúť podiel iného dlžníka, ktorý nebol schopný svoj podiel splniť podľa § 503 alebo poskytnúť náhradu podľa § 504 (§ 506), a to tak, akoby k odpusteniu vôbec nedošlo. Inak by odpustenie dlhu negatívne ovplyvňovalo ostatných dlžníkov. *A fortiori*, odpustením len časti dlhu jedného dlžníka dlh tohto dlžníka zaniká len v tejto časti, pričom tento dlžník ostáva aj naďalej spoločne a nerozdielne zaviazaný s ostatnými dlžníkmi na splnenie zvyšku dlhu. Jeho podiel na tomto zvyšku sa však zmenší podľa pomeru, v akom mu bol jeho dlh odpustený. Ani tu nie je ustanovenie § 506 nijako dotknuté a uplatní sa, akoby k odpusteniu vôbec nedošlo. Z novej úpravy zároveň vyplýva, že žiadny z dlžníkov nemôže sám s veriteľom dohodnúť odpustenie dlhu aj voči ostatným dlžníkmi.

Nová úprava rovnakým spôsobom rieši aj prípad splynutia veriteľa a jedného z dlžníkov (§ 509). Aj pri splynutí dlh ostatných dlžníkov zaniká v rozsahu podielu dlžníka, ktorý splynul s veriteľom, pričom sa voči predmetnému dlžníkovi nemôžu dovoliavať regresných práv vyplývajúcich z § 503 a 504. Ustanovenie § 506 nie je ani tu nijako dotknuté a uplatní sa tak, akoby k splynutiu vôbec nedošlo.

Nová úprava pamätá aj na ďalšie dôsledky jednotlivých právnych skutočností, akými je napríklad žiadosť o plnenie (§ 563), omeškanie s plnením, nesplnenie, zmeny v plynutí premlčacej lehoty, dohoda o zmene záväzku a uznanie záväzku, pričom sa vychádza zo zásady vyplývajúcej z teórie mnohosti záväzkov, že skutočnosti, ktoré sa týkajú len jedného alebo len niektorých z dlžníkov, nemajú vplyv na vzťah veriteľa s inými dlžníkmi, resp. medzi dlžníkmi navzájom (§ 511). Ak sa napr. jeden z dlžníkov dostane do omeškania alebo dlh nespĺní vôbec, neznamená to automaticky, že aj ostatní dlžníci sú v omeškaní či v porušení povinnosti splniť a že sú povinní platiť úrok z omeškania a nahradiť škodu omeškaním alebo nesplnením spôsobenú. Pokiaľ ide o premlčanie, ak sa premlčí právo veriteľa voči jednému z dlžníkov, neznamená to bez ďalšieho premlčanie práv voči iným dlžníkom. To, či sa skutočnosti týkajú len niektorých alebo všetkých dlžníkov, závisí od okolností prípadu. Ak napr. v zmluve nebola dohodnutá splatnosť (§ 563), potom sa prípadné omeškanie dlžníka, ktorého vyzval veriteľ na plnenie, týka len tohto dlžníka. Ak však bol v zmluve dohodnutý presný termín plnenia, potom sa jeho márnym uplynutím v omeškaní ocitnú všetci dlžníci, nielen ten, ktorého následne veriteľ vyzve na plnenie (v takýchto prípadoch totiž následná vyzva nie je čo do omeškania relevantná).

Na druhej strane solidárna povaha dlhov si vyžaduje, aby teória mnohosti niekde ustúpila do úzadia. Preto splnenie dlhu (vrátane splnenia dlhu prostredníctvom zloženia predmetu plnenia do notárskej úschovy) jedným z dlžníkov spôsobuje zánik dlhov na strane všetkých ostatných dlžníkov (§ 500). Takýto istý účinok má aj zánik záväzku započítaním a prijatím iného plnenia namiesto dlhovaného. Ak teda niektorý z dlžníkov spôsobí zánik pohľadávky napr. započítaním, záväzok zaniká nielen voči tomuto dlžníkovi, ale aj voči všetkým ostatným.

Ďalej je predmetná teória potlačená pri omeškaní veriteľa. Toto omeškanie totiž pôsobí nielen voči dlžníkovi, ktorého plnenie veriteľ včas neprijal, ale aj všetkých ostatných dlžníkov, i keď sami veriteľovi žiadne plnenie neponúkli (§ 508). Inak by sa ostatní dlžníci sami mohli dostať do omeškania (ak by totiž veriteľ plnenie od jedného z dlžníkov neprijal, potom by dlh nezanikol a ak bola

splatnosť dohodnutá pre všetkých dlžníkov rovnako, ostatní dlžníci by sa dostali do omeškania), pričom by nemohli spôsobiť zánik záväzku zložením predmetu plnenia do notárskej úschovy (§ 777). Zároveň by sa tým mohol veriteľ vyhnúť povinnosti prijať plnenie od toho dlžníka, ktorý mu ho sám ponúkol (§ 499 *in fine*).

Rovnako sa teória mnohosti záväzkov neuplatní pri postúpení pohľadávky. Preto sa navrhuje, aby postúpením pohľadávky prešli na postupníka pohľadávky voči všetkým dlžníkom, a to aj v prípade, ak zo zmluvy o postúpení pohľadávky vyplýva, že sa vzťahuje na pohľadávku len voči jednému z nich. Postúpením pohľadávky totiž postupník sleduje získanie určitého plnenia. Ak by však bolo možné pri pasívnej solidarite postúpiť pohľadávku len voči jednému z dlžníkov samostatne, postupník by sa dostal do situácie, kedy by jeho pohľadávka mohla zaniknúť tým, že iný z dlžníkov splní dlh postupcovi, nie jemu. Takéto postúpenie by sa priečilo ekonomickému účelu existencie tak pohľadávky, ako aj postúpenia.

7. Vzájomný vzťah solidárnych dlžníkov: Čo sa týka vzájomného vzťahu medzi solidárnymi dlžníkmi, podľa doterajšej úpravy podiely dlžníkov mohli byť rôzne, len ak to vyplývalo z dohody alebo zákona. To bolo v niektorých prípadoch nevhovujúce, napr. pri solidárnom záväzku zaplatiť pokutu alebo inú sankciu, hoci účasť na sankcionovanom konaní nebola rovnaká. Takéto prípady sa mohli riešiť len zložito prostredníctvom analógie. Nová úprava preto používa všeobecnejší a širší pojem „okolnosti“ (§ 507), pod ktorými treba rozumieť nielen právny predpis alebo dohodu, ale aj iné skutočnosti, ktoré sú v danom prípade smerodajné pre určenie veľkosti podielov. Ak teda pôjde napr. o spomenutý solidárny záväzok zaplatiť pokutu, podiely sa určia podľa toho, ako konanie jednotlivých osôb prispelo ku konaniu, ktoré bolo sankcionované.

Tak ako doteraz, aj naďalej sa navrhuje, aby bol dlžník, od ktorého veriteľ požaduje plnenie vo väčšom rozsahu, než zodpovedá jeho podielu, je povinný to bez zbytočného odkladu oznámiť ostatným dlžníkom. Môže od nich požadovať, aby dlh splnili podľa svojich podielov alebo aby ho v tomto rozsahu dlhu inak zbavili (§ 503). Ak dlžník splnil dlh vo väčšom rozsahu, než zodpovedá jeho podielu, môže od ostatných dlžníkov požadovať peňažnú nielen náhradu podľa ich podielov, ale aj náhradu oprávnených nákladov spojených so splnením (§ 504 ods. 1). Táto regresná náhrada sa však poskytuje výučne v peniazoch (§ 504 ods. 1). Z toho vyplýva, že aj v tých prípadoch, kde dlh spočíval v nepeňažnom plnení (napr. v dodaní určitého počtu kusov tovaru), náhradu treba poskytnúť v peniazoch (a nie v dodaní pomerného počtu kusov tohto tovaru).

Inak by sa dlžník, ktorý dlh splnil, mohol dostať do nevýhodnej situácie. Na druhej strane musí ísť o náhradu oprávnenú. Ak dlžník plnil vo vyššej kvalite, ako bola dohodnutá, náhrada mu patrí len vo výške zodpovedajúcej dohodnutej kvalite. Iné riešenie by nezodpovedalo spravodlivému usporiadaniu veci.

Doterajšia úprava sa zároveň dopĺňa o právo spoludlžníkov použiť voči dlžníkovi, ktorý dlh splnil, spoločné námietky, ktoré tento dlžník neuplatnil proti veriteľovi, hoci tak urobiť mohol (§ 504 ods. 2), napr. že dlžník splnil veriteľovi dlh premlčaný voči všetkým dlžníkom. A *contrario* nemôžu voči nemu uplatniť spoločné námietky, ktoré v čase splnenia dlžník voči veriteľovi uplatniť nemohol. Pokiaľ ide o vlastné námietky spoludlžníka, treba rozlišovať, či ide o námietky proti záväzku ako takému alebo o iné námietky. Námietky proti záväzku vlastné len niektorému zo spoludlžníkov (napr. že pri uzavretí zmluvy nebol spôsobilý na právne úkony alebo že konal v omyle) bude môcť tento spoludlžník použiť aj proti dlžníkovi, ktorý sa domáha regresnej náhrady. Iné vlastné námietky môžu namietajú, len ak dlžník o nich pri vzniku záväzku vedel alebo na ktoré dal súhlas. Napr. ak sa spoludlžník po uzavretí zmluvy dohodol s veriteľom na inej lehote splatnosti bez súhlasu ostatných dlžníkov, nemôže sa voči dlžníkovi, ktorý plnil, brániť námietkou, že jeho lehota splatnosti ešte neuplynula.

Ak dlžník nesplnil predmetnú oznamovaciu povinnosť, voči jeho pohľadávke na náhrady môže spoludlžník započítať svoju pohľadávku voči veriteľovi, ktorú by mohol uplatniť, keby si dlžník splnil oznamovaciu povinnosť (§ 504 ods. 3). Aby však nedošlo k obohateniu veriteľa, pohľadávka spoludlžníka prejde po započítaní na dlžníka, ktorý veriteľovi plnil. Ten si následne bude môcť toto plnenie od veriteľa vymáhať. Toto započítanie nie je klasickým započítaním, pretože nejde o započítanie vzájomných pohľadávok ani o spôsob zániku záväzku, keďže pohľadávka nezaniká, len prechádza na iného dlžníka.

Nóvum, ktoré návrh prináša, je možnosť použiť zabezpečenie poskytnuté príslušným dlžníkom na zabezpečenie veriteľovej pohľadávky aj na uspokojenie regresnej pohľadávky na náhrady podľa § 504, ktorú má voči nemu dlžník, ktorý splnil dlh. Iné zabezpečenie veriteľovej pohľadávky poskytnuté napr. iným dlžníkom alebo treťou osobou na tento účel použiť nemožno (§ 505). Ak však nebola veriteľova pohľadávka uspokojená v plnom rozsahu, jej uspokojenie z tohto zabezpečenia má z logiky veci prednosť pred uspokojením regresných pohľadávok.

Na rozdiel od doterajšej úpravy sa podiel dlžníka, ktorý nemôže svoj podiel splniť, rozvrhne na ostatných nie rovným dielom (podľa hláv), ale proporčne, podľa ich podielov na záväzku (§ 506). Takáto úprava lepšie zodpovedá spravodlivému usporiadaniu veci. Rozvrhnutie podielu platobne neschopného dlžníka však nevyučuje právo dlžníkov domáhať sa od neho vydania bezdôvodného obohatenia. Nová úprava totiž nesleduje oslobodenie dlžníka od dlhu, ale len to, aby dôsledky jeho neschopnosti plniť znášali všetci dlžníci.

Pokiaľ ide o premlčanie regresných práv, aj tu sa situácia mení. Podľa doterajšej úpravy sa regresné práva premlčali v štandardnej premlčacej lehote. To nezodpovedalo jednak účelu premlčania (ktorým je medzi iným ochrana dlžníka pred dôkaznou núdzou), ani predpokladom, s ktorými dlžníci vstúpajú do záväzku. Preto sa po novom pohľadávka dlžníka na náhrady podľa § 504 premlčí uplynutím lehoty, v ktorej by sa premlčala pohľadávka veriteľa voči dlžníkovi, od ktorého sa náhrady požadujú (§ 507 ods. 1). Na druhej strane však dlžník, ktorý plnil, nemôže byť vystavený riziku, že jeho regresné práva budú v čase ich vzniku už premlčané, resp. bude mať len neprimerane krátku lehotu na ich uplatnenie. Preto § 507 ods. 2 zavádza doplňujúcu šesťmesačnú lehotu. Tá začína plynúť dňom, kedy dlžník splnil záväzok voči veriteľovi, alebo dňom právoplatnosti rozhodnutia, ktorým bol tento dlžník zaviazaný veriteľovi plniť. Ak by v tomto poslednom prípade žalovaný dlžník plnil veriteľovi až po uplynutí šiestich mesiacov po právoplatnosti, jeho regresný nárok bude premlčaný, s výnimkou, ak by samotné právo veriteľa voči dlžníkovi, od ktorého si žalovaný dlžník uplatňuje regresné náhrady, ešte nebolo premlčané.

8. *Mnohosť záväzkov pri solidárnych pohľadávkach:* Aj pri solidárnych pohľadávkach sa teória mnohosti prejavuje obdobným spôsobom ako pri solidárnych dlhoch. Dôsledkom tejto teórie je to, že žiadny z veriteľov nemôže svojimi úkonmi škodiť ostatným veriteľom. Odpustenie dlhu má preto účinky len medzi príslušným veriteľom a dlžníkom (§ 519). Ostatní veritelia tak môžu aj naďalej požadovať od dlžníka splnenie jeho dlhu. Z dôvodu zjednodušenia vzájomných vzťahov sa však tento dlh znižuje o odpustenú časť najviac v rozsahu podielu dlžníka, ktorému sa dlh odpustil. Obdobne sa postupuje aj pri iných prípadoch (§ 521), napr. ak sa dlžník dostane do omeškania alebo dlh nesplní vôbec voči jednému z veriteľov, neznamená to automaticky, že je v omeškaní či v porušení povinnosti splniť aj voči ostatným veriteľom. Pokiaľ ide o premlčanie, ak sa premlčí právo jedného veriteľa voči dlžníkovi, neznamená to bez ďalšieho premlčanie práv iných veriteľov. Rovnaký prístup sa zvolí aj v súvislosti s možnosťou dlžníka uplatňovať proti pohľadávke námietky (§ 514).

Avšak tak ako pri solidárnych dlhoch aj pri pohľadávkach musela teória mnohosti v niektorých prípadoch ustúpiť do úzadia. Je tomu tak pri účinkoch splnenia či započítania (§ 513) či omeškaní jedného z veriteľov (§ 518). Dlužník totiž síce plní len jednému, ale s cieľom splniť všetkým. Preto je potrebné, splnenie či započítanie (nie však *datio in solutum*) malo účinky voči všetkým veriteľom a aby sa v omeškaní ocitli všetci veritelia. Inak by sa do omeškania voči týmto ostatným veriteľom mohol dostať sám dlžník, čo by nezodpovedalo spravodlivému usporiadaniu vecí.

9. *Vzájomný vzťah solidárnych veriteľov*: Obdobne ako pri solidárnych dlhoch, aj pri solidárnych pohľadávkach veľkosť podielu na záväzku závisí od okolností, napr. od zmluvy či právneho predpisu (§ 515). Ak takýchto osobitných okolností niet, podiely sú rovnaké. Nie je pritom vylúčené, aby z okolností vyplývalo, že v skutočnosti sa na pohľadávke podieľa iba jeden alebo niektorí z veriteľov. To v konzekvencii znamená, že od okolností bude závisieť či veriteľ, ktorý prijal od dlžníka plnenie, je niečo povinný voči ostatným veriteľom. Čiže vyporiadanie podľa § 516 nemusí vždy nastať.

Aj pri solidárnych pohľadávkach sa osobitne upravuje premlčanie práva veriteľa, aby mu veriteľ, ktorý od dlžníka prijal plnenie, poskytol vyrovnaný podiel. Nie je totiž dôvod, aby sa veriteľom pôvodná štandardná premlčacia lehota, ktorú mali voči dlžníkovi, neprimerane predlžovala len preto, že dlžník plnil inému veriteľovi. Na rozdiel od solidárnych dlhov však netreba dodatočnú šesťmesačnú lehotu počítat od právoplatnosti rozhodnutia, ktorým bol dlžník zaviazaný plniť. Vyporiadanie je totiž možné až po tom, čo dlžník skutočne plnil.

Pokiaľ ide o premlčanie, aj tu je úprava nová. Podľa § 517 sa totiž na premlčanie vyporiadacej pohľadávky neaplikuje štandardná premlčacia lehota. Nie je totiž dôvod, aby sa veriteľom pôvodná premlčacia lehota, ktorú mali voči dlžníkovi, neprimerane predlžovala len preto, že dlžník plnil inému veriteľovi. Na rozdiel od solidárnych dlhov však netreba dodatočnú šesťmesačnú lehotu počítat od právoplatnosti rozhodnutia, ktorým bol dlžník zaviazaný plniť. Vyporiadanie je totiž možné až po tom, čo dlžník skutočne plnil.

III. Delené a nedielne záväzky

10. *Deliteľnosť*: Nová úprava nedefinuje deliteľné plnenie, pretože deliteľnosť môže byť v individuálnych prípadoch rôzna. Plnenie však bude zväčša deliteľné vtedy, ak môže byť (či už fakticky alebo právne) splnené aj čiastočne bez toho, aby sa tým zmenila podstata alebo hodnota plnenia. Vychádzať treba teda

nielen z povahy predmetu plnenia, ale aj z povahy a funkcie záväzku, resp. z vôle strán. Z toho plynie, že nedeliteľnosť plnenia a tým aj záväzku môže byť tak faktická, ako aj právna.

11. *Delené záväzky*: Doterajšia úprava neobsahovala ustanovenia o delených dlhoch. Pri takýchto dlhoch ide o toľko záväzkov (dlhov), koľko je dlžníkov, pričom tieto záväzky (dlhy) sú navzájom nezávislé (§ 522). Úkony či skutočnosti týkajúce sa konkrétneho dlžníka preto nemajú žiadny vplyv na záväzok (dlh) iného dlžníka. Zároveň žiadny z dlžníkov nemôže byť obmedzovaný iným dlžníkom. Aj delené pohľadávky sú na sebe nezávislé (§ 523). Úkony či skutočnosti týkajúce sa konkrétneho veriteľa preto nemajú žiadny vplyv na záväzok (pohľadávku) iného veriteľa. Žiadny z veriteľov nemôže obmedzovať iného z nich.

12. *Nedielne záväzky*: Doterajšia úprava neobsahovala osobitné ustanovenia o nedielnych dlhoch. Tie boli považované primárne za solidárne záväzky, pričom solidarita sa pri nich vyvodzovala z povahy plnenia. Nová úprava ich však upravuje osobitne. Zo slov „na toto plnenie“ pritom vyplýva, že solidarita sa vzťahuje len na záväzok poskytnúť veriteľovi nedeliteľné plnenie. A contrario, ak sa plnenie stane deliteľné, solidarita zaniká a záväzok sa bude považovať za delený (§ 522). To, samozrejme, neplatí, ak je záväzok solidárny z iných dôvodov, predovšetkým ak to bolo dohodnuté alebo ak to vyplýva z právneho predpisu, napr. z § 497. Podľa § 524 sú delené dlhy solidárne. Povahe záväzku by sa však solidarita (umožňujúca veriteľovi žiadať celé plnenie od ktoréhokoľvek dlžníka) priecila v tých prípadoch, kde je plnenie nedeliteľné preto, lebo si vyžaduje spoločnú činnosť dlžníkov. Či sa vyžaduje takáto spoločná činnosť, závisí od okolností prípadu, predovšetkým od zmluvy medzi veriteľom a dlžníkmi a od povahy plnenia. Môže ísť napr. o záväzok viacerých účinkujúcich uskutočniť určité predstavenie.

Čo sa týka nedielnych pohľadávok, na rozdiel od doterajšej úpravy musí dlžník nedielnu pohľadávku uspokojiť voči veriteľom spoločne (§ 526). To napr. znamená, že musí predmet plnenia odovzdať za prítomnosti všetkých veriteľov alebo odoslať ho na miesto odsúhlasené všetkými veriteľmi. Ak je však niektorý z veriteľov v omeškaní, napr. preto, že odmieta poskytnúť súčinnosť pri prevzatí plnenia, potom dlžník môže plniť ostatným veriteľom, ktorí nie sú v omeškaní. Zo slova „môže“ treba pritom vyvodiť len to, že nemusí plniť všetkým, nie však to, že nemusí plniť vôbec. Tomu by tak bolo len v prípade, ak by mal voči veriteľom vzájomnú pohľadávku, ktorej splnenie by bolo ohrozené napr. podľa § 765. Alternatívne, keďže omeškanie jedného z veriteľov predstavuje omeškanie všetkých (§ 518 v spojení s § 527), môže dlžník svoj dlh splniť zložením predmetu plnenia do notárskej úschovy (§ 777).

Vzhľadom na to, že svojou povahou sú nedielne pohľadávky podobné solidárnym, ustanovenia o solidárnych pohľadávkach sa na ne použijú primerane (§ 527). Zo slova „primerane“ treba vyvodiť, že tieto ustanovenia sa na nedielne pohľadávky použijú v takom rozsahu, v akom neodporujú podstate nedielnej pohľadávky. Napr. na nedielne pohľadávky nebude možné aplikovať § 519, podľa ktorého pohľadávka môže zaniknúť v podiele pripadajúcom na veriteľa, ktorý dlžníkovi odpustil dlh alebo ktorý s ním splynul.

IV. Záver

Ako vidieť, navrhovaná úprava prináša nielen väčší detail, ale aj určité novinky, resp. rozdiely oproti súčasnému stavu. Autor tohto príspevku ako člen reko-difikačnej komisie sa necíti povolaný hodnotiť – ako by to mohol naznačovať názov tohto príspevku –, či je návrh krokom vpred alebo nie. Pevne však veríme, že navrhovaná úprava pomôže vyriešiť nejednu praktickú otázku. Samozrejme, ešte pred jej finalizáciou je nevyhnutné zamyslieť sa nad všetkými novými in-štitútmi a opätovne ich podrobiť testu prínosnosti.⁵

---

⁵ Táto práca je súčasťou riešenia projektu financovaného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-17-0562.

Manželia ako spoloční veritelia a dlžníci

Prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc.

Mgr. Miroslava Kušníriková

Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach

Úvodné poznámky

Problematika plurality subjektov (veriteľov či dlžníkov) v občianskom práve hmotnom je pomerne rozsiahla. Pluralitu subjektov predovšetkým v rámci inštitútov spoluvlastníctva /podielového a bezpodielového/, spoluzodpovednosti /solidárnej a delenej/, dedenia /zákonného i testamentárneho/, spoločného nájmu bytu / manželov a iných subjektov/, zmluvy o združení, záložného práva /viacerých záložných veriteľov/.

V rámci všeobecnej časti záväzkového práva je v § 511 a nasl. Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov, v texte aj „OZ“) úprava spoločných záväzkov a spoločných práv.

V tomto príspevku sa budeme venovať manželom, ktorí sa často stávajú spoločnými veriteľmi a spoločnými dlžníkmi. Deje sa tak jednak v súvislosti s nadobúdaním, užívaním (správou) či zánikom ich spoločného majetku a to či už v rámci bezpodielového spoluvlastníctva, tak aj spoluvlastníctva podielového, a iných spoločných majetkových práv. Manželia sa stávajú spoločnými veriteľmi alebo dlžníkmi aj v rámci zodpovednostných vzťahov súvisiacich s ich spoločným majetkom alebo aj v iných prípadoch. V rámci záväzkovoprávných vzťahov ide o prípady spoločných úverov či dlhov, ale aj o prípady spoločnej zodpovednosti za dlhy len jedného z manželov.

V oblasti bezpodielového spoluvlastníctva (ďalej iba „BSM“) je problémom a aj pôdou pre vznik sporov to, že úprava je veľmi zastaraná a nereflektuje na požiadavky bežného života a právnej praxe. Má to i hlbšie korene. Platný Občiansky zákonník neupravuje pojem majetok, a ani pojem imanie, z ktorých by bolo možné vyvodiť aj napr. pojem spoločný majetok manželov či spoločné imanie manželov. Na túto skutočnosť autor poukazoval už dávnejšie.¹

V súčasnosti je v legislatívnom procese návrh pomerne rozsiahlej novely Občianskeho zákonníka v rozsahu 1580 paragrafov navrhovaných do OZ

1 Pozri napr. VOJČÍK, P. et al. *Občianske právo hmotné*. 1. diel. 2. vyd. Pežeň : Aleš Čeněk, 2018. 382 s. 115.

a viac ako 200 paragrafov do Obchodného zákonníka. Ukončila sa prvá fáza /neformálneho/ pripomienkového konania, výsledkom ktorého je pomerne veľké množstvo pripomienok na 465 stranách. Aj mnohí iní, okrem autora, v pripomienkach usudzujú, že ide skôr o rekodifikáciu, a aj to neúplnú, než o novelu OZ.

Pripravovaná novela mala byť zameraná na záväzkové právo s cieľom zjednotiť záväzkové právo v Občianskom zákonníku a Obchodnom zákonníku. Ide jednak o všeobecnú časť záväzkového práva a osobitnú časť záväzkového práva, pričom k úplnému odstráneniu duplicity nedôjde, nakoľko viaceré zmluvné typy by zostali v Obchodnom zákonníku. V navrhovanej novele sú aj zmeny v úprave právnych úkonov a premlčania.

Avšak navrhujú sa nie rozsiahle, ale pomerne podstatné zmeny do časti o ochrane osobnosti, pričom sa nevyužila možnosť upraviť tie otázky, ktoré sú aj pre právnu prax ale aj rozhodovaciú činnosť súdov problematické. Ide najmä o § 13 ods. 2 OZ, či môžu nemajetkovú ujmu v peniazoch uplatňovať i osoby uvedené v § 15 OZ. V tom sa nenašla zhoda ani na úrovni Občianskoprávneho kolégia NS, ktoré malo prijať stanovisko vzhľadom na rozdielne rozhodovanie v rámci NS SR. A pokiaľ ide o vymedzenie osôb v § 15 OZ, sme už dávnejšie toho názoru, že namiesto slov „manžel, deti a rodičia“ by sa malo uviesť „osoby blízke“. Záťah do právnej úpravy ochrany osobnosti je podľa nášho názoru nesystémový. Žiaľ, je spojený aj s vážnym zásahom to zaužívanej terminológie. Sme za zachovanie terminológie : ujma - majetková (škoda a bezdôvodné obohatenie) a ujma - nemajetková. Pre akúkoľvek ujmu vrátane nemajetkovej sa navrhuje označenie škoda.

V rámci všeobecnej časti záväzkového práva je navrhovaná od § 496 nová úprava plurality subjektov v záväzkovom práve pod marginárnou rubrikou: „Mnohosť dlžníkov a veriteľov“, kde je navrhovaná úprava solidárnych záväzkov, delených a nedielnych záväzkov (*pričom podľa nás správne by sa mali nazvať záväzky deliteľné a nedeliteľné*).

V navrhovanom § 496 sa zavádza pravidlo existencie solidárneho dlhu. V súčasnosti pre občianskoprávne vzťahy je vznik solidarity skôr výnimočný a pri mnohosti subjektov solidarita vzniká na základe taxatívne stanovených skutočností. Je to dané tým, že každý zodpovedá za svoj záväzok samostatne.

Novela sa teda nedotýka bezpodielového spoluvlastníctva manželov, a nerieši ani spoločný majetok manželov. Podľa nášho názoru bolo potrebné využiť túto „novelu“ aj na zmenu úpravy BSM, ktorá je mimoriadne potrebná.

Je viacero naliehavých otázok v úprave BSM, ktoré sa žiada naliehavo zmeniť. Ako výluka z BSM napr. už dávno neobstoja veci slúžiace výkonu povolenia (§143 OZ).

Podľa nášho, už dávno prezentovaného názoru, pojem vlastníctvo a majetok sú odlišné pojmy. Tieto pojmy zamieňa žiaľ aj samotná Ústava Slovenskej republiky. Do majetku treba zahrnúť okrem vecí, ktoré sú vo vlastníctve, aj iné majetkové hodnoty a práva. Manželia sú často spoločnými členmi bytového družstva a majú spoločné členské práva a povinnosti. V rámci vyporiadania spoločného majetku manželov je potrebné zahrnúť aj zostatkovú hodnotu členského podielu k bytu, ale hlavne hodnotu členských práv a povinností, ktoré sa vlastne rovnajú hodnote družstevného bytu.

Môžeme sa v tomto smere inšpirovať aj úpravou v Českej republike, ktorá sa týka „společného jmění manželů“. Platný občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb. ve znění pozdějších předpisů - ďalej aj ČOZ) napr. v § 495 uvádza: „*Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů.*“ A v § 710 ČOZ výslovne uvádza: „*Součástí společného jmění jsou dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže*

a) se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo

b) je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.“

Český občanský zákoník teda rozlišuje medzi pojmi majetok a imanie.

Sme toho názoru, že úprava pojmov majetok, spoločný majetok manželov, ako aj imanie, spoločné imanie manželov v je slovenskej legislatíve dôležité nie iba pre celú oblasť súkromného práva, ale aj pre oblasť verejného práva (napr. pre civilné kódexy, pre predpisy v oblasti konkurzného práva alebo aj Trestný zákon, ktorý upravuje trest prepadnutia majetku).

Vyporiadanie spoločných dlhov a spoločných pohľadávok manželov

V rámci vyporiadania BSM je potrebné pomerne často riešiť aj otázku vyporiadania spoločných dlhov a spoločných pohľadávok manželov. Vzhľadom na platnú úpravu je potrebné toto zahrnúť do spoločného majetku manželov. Súdny sa s tým už vlastne vyrovnali. Napríklad v rozhodnutí Krajského súdu v Žiline (sp.zn. 5Co/199/2016 zo dňa 28. 6. 2016) sa uvádza: „Aj keď Občiansky zákonník nemá výslovné ustanovenie o tom, ako majú byť vyporiadané pohľadávky a dlhy manželov, ktoré sú spojené s ich bezpodielovým spoluvlastníctvom a vznikli za jeho trvania, je potrebné v zmysle ust. § 853 Občianskeho zákonníka vychádzať z ustanovení Občianskeho zákonníka, ktoré upravujú vzťahy svojim obsahom a účelom im najbližšie, teda primerane použiť ust. § 149 a § 150 Občianskeho zákonníka a vykonať aj vyporiadanie pohľadávok a dlhov manželov, pokiaľ vznikli za trvania ich bezpodielového spoluvlastníctva a v súvislosti s ich hospodárskym a spotrebným spoločenstvom. Z uvedeného vyplýva, že predmet vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov v prípade, že ide len o pasíva, je nutné vyporiadať aj ich spoločné pohľadávky a dlhy, ktoré vznikli za trvania manželstva a spoločného majetku manželov v súvislosti s ich hospodárskym a spotrebným spoločenstvom.“

Zásadnou otázkou je, kedy možno záväzok, ktorý vznikne za trvania manželstva, považovať za spoločný. V súvislosti so vznikom spoločných záväzkov a dlhov je potrebné sa zaoberať, kedy taká spoločná povinnosť či spoločné oprávnenie medzi manželmi vzniká. Je teda aj zásadná otázka, či spoločný dlh vzniká iba z takých právnych úkonov, ktoré sa týkajú existujúcich spoločných vecí a spoločného majetku, sú oprávnení a povinní obaja manželia spoločne a nerozdielne.

Doterajšia prax a výklad boli také, že ak dlh, ktorý síce vznikol za trvania manželstva a existencie BSM, avšak z úverovej zmluvy či zo zmluvy o pôžičke uzavretej len jedným z manželov, hoci by aj peňažné prostriedky získané takouto pôžičkou boli nadobudnuté do BSM, tak záväzok vzniknutý na základe takto uzavretej úverovej zmluvy či zmluvy o pôžičke nie je spoločným záväzkom, ale záväzkom len toho z manželov, ktorý zmluvu uzavrel.

Doposiaľ v praxi bol zaužívaný postup ohľadne dlhov (dlhu), ktorý síce vznikol za trvania manželstva a spoločného majetku manželov, avšak z pôžičky uzavretej len jedným z manželov, hoci by aj peňažné prostriedky získané takouto pôžičkou boli nadobudnuté do spoločného majetku manželov. Záväzok vzniknu-

tý na základe takto uzavretej zmluvy o pôžičke sa nepovažoval za spoločný záväzok manželov, ale bol záväzkom len toho z manželov, ktorý zmluvu uzavrel. Nebralo sa do úvahy, aké dôsledky to má na spoločný majetok manželov.

Uzavretie zmluvy o úvere (pôžičke) sa podľa platnej úpravy bez ďalšieho nekvalifikovalo ako úkon, ktorý sa priamo týka spoločných vecí patriacich do BSM v zmysle §145 OZ. V širšom kontexte existencie spoločného majetku manželov sa však takáto pôžička či úver dotýka spoločného majetku manželov, nakoľko, ako je všeobecne známe, podľa § 147 OZ platí, že pohľadávka veriteľa len jedného z manželov, ktorá vznikla za trvania manželstva, môže byť pri výkone rozhodnutia uspokojená i z majetku patriaceho do bezpodielového spoluvlastníctva manželov.

To je aj jeden z vnútorných rozporov v platnej úprave, nakoľko úkon sa nebude považovať za zaväzujúci aj pre druhého manžela, ale na druhej strane tento druhý manžel musí strpieť uspokojenie veriteľa zo spoločného majetku.

Preto sa vychádza z toho, že neprichádza do úvahy ani skúmanie, či išlo o bežnú vec, či vyvodíť ako dôsledok neposkytnutia súhlasu druhým manželom neplatnosť (relatívnu) tohto úkonu.

Súdna prax už veľmi dávno (R 42/1972) dovodila, že ak ide o spoločné záväzky, resp. dlhy (bývalých) manželov, má ich vyporiadanie účinky len vo vzájomnom vzťahu manželov, bez ohľadu na to, akým spôsobom k vyporiadaniu došlo (dohodou, rozhodnutím súdu, zákonnou domnienkou). Voči tretím osobám, najmä veriteľom, sú (bývalí) manželia zaviazaní spoločne a nerozdielne, rovnaké pravidlá platia aj o ich solidarite aktívnej.

Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 26/2010, sa zaoberal otázkou, ako vnímať formuláciu „vybavovanie vecí týkajúcich sa spoločných vecí“ v súvislosti s bezpodielovým spoluvlastníctvom manželov.

Problematiku prejednával Ústavný súd SR po tom, čo najprv Okresný súd Bratislava II v rozsudku sp. zn. 13 C 78/05 z 8. júna 2006 uzavrel, že pre nedostatok súhlasu sťažovateľky s napadnutými právnymi úkonmi sú tieto s poukazom na § 40a Občianskeho zákonníka relatívne neplatné, a preto žalobe sťažovateľky v celom rozsahu vyhovel. Potom na odvolanie spoločnosti W., spol. s r. o., Krajský súd v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) rozsudkom sp. zn. 5 Co 420/06 z 13. novembra 2007 rozsudok okresného súdu zmenil tak, že žalobu sťažovateľky zamietol. Krajský súd rozsudok odôvodnil v podstate tým, že

pristúpením k záväzku nevznikol spoločný záväzok manželov, iba manžel sťažovateľky sa stal spoludlžníkom, a teda individuálnym účastníkom predmetných právnych úkonov, ktoré podľa záveru krajského súdu nezaložili sťažovateľke žiadne práva ani povinnosti a primárne sa netýkajú spoločných vecí tak, ako to predpokladá § 145 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Podľa krajského súdu sa veriteľ môže domáhať splnenia záväzku len od manžela sťažovateľky, a nie od nej samotnej.

Proti zmeňujúcemu rozsudku krajského súdu podala sťažovateľka dovolanie, ktoré najvyšší súd rozsudkom napadnutým touto sťažnosťou zamietol, pričom sa v podstate stotožnil so závermi krajského súdu.

Ústavný súd SR sa v uvedenom náleze odklonil od dovtedajších rozhodnutí súdov SR a dovtedy uznávanú zásadu, podľa ktorej nejde o spoločnú vec, ak jeden z manželov uzatvára úverovú zmluvu či zmluvu o pôžičke, prípadne uzatvára zmluvu o ručení. Rovnako je tomu aj v prípade, ak jeden z manželov uznáva dlh alebo pristupuje k záväzku tretích osôb. Na tom nemení nič ani to, že sa veriteľ bude môcť domáhať uspokojenia svojej pohľadávky aj zo spoločného, bezpodielového majetku. Súhlas druhého z manželov v takýchto prípadoch potrebný nebol.²

Súdna prax, ako sme uviedli, považovala zmluvu o pôžičke, resp. o úvere, uzatvorenú iba jedným manželom ako dlžníkom, alebo ručiteľský záväzok jedného z manželov, či dohodu a pristúpenie k záväzku vrátane uznania dlhu jedným z manželov, za úkon v dôsledku ktorého nevzniká spoločný záväzok manželov. Platilo, že tieto úkony sa priamo netýkajú už nadobudnutého majetku v BSM. Uzavretím takýchto zmlúv len jedným z manželov teda nevzniká spoločný záväzok manželov ale iba individuálny záväzok toho manžela, ktorý zmluvu sám uzatvoril.³

Ústavný súd s týmto postupom ale nesúhlasil. Jeho nesúhlas možno pritom považovať za zásadný. Tento nález podrobil kritike aj napr. Hlušák.⁴

V rámci odôvodnenia Ústavný súd uviedol: „Ústavný súd považuje za samozrejmé a určujúce pri hľadaní práva, že v každej veci je potrebné vychádzať z individuálnych okolností každého jednotlivého prípadu, ktoré vychádzajú zo skutkových zistení všeobecných súdov. Je povinnosťou všeobecného súdu zohľadniť všetky relevantné individuálne okolnosti súdenej veci a prihliadnuť

2 Napr. R 71/1994

3 Tak napr. aj Najvyšší súd SR v sp. zn. č. 143/2008.

4 HLUŠÁK, M., Manželia a dlhy. Kritika nálezu Ústavného Súdu Slovenskej republiky. In *Bulletin Slovenskej advokácie*, 6/2015.

na ne aj cez prizmu dobrých mravov, keďže nesúladi právneho úkonu s nimi vedie k jeho neplatnosti. Povinnosť všeobecného súdu posúdiť obsah zmluvy aj z hľadiska súladu s dobrými mravmi je zvýraznená v tých prípadoch, keď ju účastník konania výslovne namieta.”

Sme toho názoru, že rozhodnutie Ústavného súdu je spravodlivé, je pochopiteľné, ale na hrane platnej úpravy. S § 145 OZ sa vysporiadal tak, že konštatoval, že v danej veci sťažovateľky však nešlo o spor, či ide o bežnú alebo ostatnú vec, ale o to, či dohoda o pristúpení k dlhu sa vôbec týka spoločných vecí, pričom najvyšší súd dospel k záveru, že nie a preto je aplikácia § 145 ods. 1 Občianskeho zákonníka vylúčená.

Svoje rozhodnutie a názor opiera Ústavný súd SR tým, že právnym dôsledkom tohto úkonu nastáva právny stav, že v prípade nespĺnenia tohto záväzku manželom sťažovateľky sa veriteľ môže domáhať v exekučnom konaní uspokojenia svojej pohľadávky aj z majetku patriaceho do BSM, teda napr. predajom spoločných vecí – hnutelných či nehnuteľných tvoriacich masu BSM (§ 147 ods. 1 OZ). Z tohto pohľadu sa nesporne javí, že účinky tohto právneho úkonu (pristúpenie k záväzku) sa môžu prejaviť aj vo sfére spoločných vecí tak, ako to má na mysli práve § 145 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Je to iný pohľad na otázku „bežné veci týkajúce sa spoločných vecí“. Občiansky zákonník neupravuje výslovne, že sa to musí týkať priamo spoločných vecí, pričom Ústavný súd poukazuje na úkony ktoré na nepriamo, ako právny dôsledok dotýkajú spoločných vecí. Z hľadiska objektívneho musíme dodať, že jeden z manželov môže tak úmyselne „zničiť“ spoločné veci, spoločný majetok manželov.

Ďalším okruhom problémov je posudzovanie úkonov, ktoré sú nad rámec bežných vecí (§ 145 OZ). V týchto veciach sa otázka bežných vecí vždy posudzovala vo vzťahu k existujúcemu BSM, spoločnému majetku manželov.

Ústavný súd SR vo veci III. ÚS 102/2018 zo dňa 13. 3. 2018 uvádza, že v prípade, ak sa na daný úkon vyžadoval súhlas oboch manželov, pretože nešlo o bežné veci týkajúce sa spoločných vecí, ktoré môže vybavovať každý z manželov sám, a súhlas druhého manžela nebol daný, ide o právny úkon relatívne neplatný v zmysle ustanovenia § 40a Občianskeho zákonníka, čo má ten dôsledok, že jeho neplatnosti sa môže účinne dovolať ten manžel, ktorého súhlas sa na daný úkon vyžadoval, a to vo všeobecnej trojročnej premĺčacej dobe. Z uvedeného plynie, že v prípade prekročenia obvyklej správy (tak ako to v danom spore tvrdí žalovaná v prípade zmluvy o pôžičke) mala žalovaná ako manželka právo brániť sa tomuto právnemu úkonu žalovaného (manžela)

dovolaním sa jeho neplatnosti a tým zabrániť vzniku solidárneho záväzku, ktorý by pre ňu mal nepriaznivé následky podľa § 40a Občianskeho zákonníka. Ak tak neučinila a relatívnej neplatnosti právneho úkonu (v danom prípade zmluvy o pôžičke) sa účinne nedovolala, hoci tento právny úkon by aj urobil len jeden z manželov (žalovaný), aj v prípade, ak nejde (nešlo) o bežný úkon, obaja manželia (obaja žalovaní) sú (boli) z tohto právneho úkonu oprávnení a povinní spoločne a nerozdielne tak, akoby išlo o bežnú vec (§ 145 ods. 2 Občianskeho zákonníka).

V doterajšej praxi ale aj teórii sa za **bežné veci** týkajúce sa BSM, považujú úkony, ktoré smerujú k obhospodarovaniu veci, bežnej údržby, či opravy a zaobstarávanie bežných potrieb rodiny a domácnosti. Ide o úkony zabezpečujúce použiteľnosť a funkčnosť *vecí patriacich do BSM*. Teda bežná vec sa týka existujúcich vecí už patriacich do BSM. Nakoniec to vyplýva zo znenia § 145 OZ.

Aj táto úprava je už prekonaná a nevyhovuje, nakoľko manželia majú aj iné spoločné majetkové práva než akým je vlastnícke právo (BSM) k veci. Z tohto pohľadu je potrebné napr. riešiť aj otázku obchodného podielu, či hodnoty družstevného bytu, ktorá je obsiahnutá v členských právach povinnostiach manželov ako členov družstva.

Prikláňame sa k názoru, že ak je obchodný podiel nadobudnutý niektorým z manželov za trvania manželstva zo spoločných prostriedkov, ide o majetkovú hodnotu, ktorá patrí do bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Platí, že vykonávať práva spoločníka môže iba ten z manželov, ktorý je spoločníkom. Pri nakladaní s obchodným podielom, ktoré presahuje rámec bežných vecí, sa pod sankciou relatívnej neplatnosti vyžaduje súhlas oboch manželov v zmysle § 145 ods. 1 OZ. Aj keď právo spoločníka na prevod obchodného podielu upravuje § 115 OBZ, takýto právny úkon, ktorý sa týka nakladania so spoločným majetkom, musí byť tiež v súlade s ustanoveniami Občianskeho zákonníka o bezpodielovom spoluvlastníctve manželov, predovšetkým s § 145 ods. 1 OZ⁵.

Najvyšší súd ČR, sp. zn. 22 Cdo 2731/2000, sa napr. zaoberal otázkou bežnej veci vo vzťahu k vráteniu daru a uzavrel takto: „Stejně jako darování nemovitosti patřící do bezpodílového spoluvlastnictví manželů není běžnou záležitostí ve smyslu § 145 odst. 1 ObčZ, není jí ani výzva k vrácení nemovitosti darované manžely, jejímž náležitým uplatněním se s účinky *ex nunc* obnovuje spoluvlastnictví manželů k nemovitosti. Tato výzva není právním úkonem, kterým má být věc teprve získána do bezpodílového spoluvlastnictví, jako je tomu

5 ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. §1-450 Komentár*. Praha : C. H. BECK, 2015, s. 1058.

v prípade kúpe věci. Naopak ji lze spíše přirovnat k jinému jednostrannému právnímu úkonu - odstoupení od smlouvy, kdy obdobně vzniká povinnost vrátit plnění ze zrušeného právního úkonu. K výzvě obdarovanému, aby vrátil nemovitosti darované mu z bezpodílového spoluvlastnictví oběma manžely, potřebuje tedy vyzývající manžel souhlas druhého z manželů. Pokud jen jeden z manželů bez souhlasu druhého vyzval obdarovaného, aby vrátil nemovitosti darované mu oběma manžely z jejich bezpodílového spoluvlastnictví, protože se k němu obdarovaný choval tak, že tím hrubě porušil dobré mravy, je taková výzva k vrácení daru relativně neplatným právním úkonem.“

Po prijatí vyššie uvedeného nálezu Ústavného súdu SR je teda otáznne, ktoré úkony urobené jedným z manželov sú dlhom iba tohto manžela.

Môže teda vzniknúť počas trvania manželstva a existencie BSM pohľadávka iba jedného z manželov. Iná otázka je, ako sme už uviedli, možnosť uspokojenia pohľadávky, ktorá vznikla voči jednému z manželov.

Ak vznikol za trvania manželstva dlh, z ktorého bol zaviazaný len jeden z manželov (napr. uzavrel vlastným menom zmluvu o pôžičke, či zmluvu o úvere), nejedná sa o spoločný dlh. Ale ak takto získané peniaze použije na kúpu určitej veci (ak bola za tieto prostriedky získaná určitá majetková hodnota), patrí aj táto hodnota (za splnenia ostatných podmienok uvedených v § 143 OZ) do bezpodielového spoluvlastníctva (bez ohľadu na to, či bola zmluva o pôžičke uzavretá platne). K záväzku manžela, ktorý takto zaobstaral peniaze a je povinný ich vrátiť (či už ako plnenie zo zmluvy alebo ako neoprávnený majetkový prospech v prípade, že zmluva o pôžičke nebola platne uzavretá) a ktorý ich vynaložil v skutočnosti na spoločný majetok zo svojho, sa prihliadne potom pri vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva. Obdobne, ak počas manželstva jeden z manželov vykonal nejakú splátku na svoj úver (pôžičku), tak túto sumu (splátku) musí vrátiť do bezpodielového spoluvlastníctva manželov a tá sa bude vyporiadať. Ak každý z manželov vynaložil na spoločný majetok peňažné prostriedky z pôžičiek (úverov) uzavretých každým z nich samostatne, treba ich vyporiadať ako vnos, vynaložený každým z nich na spoločný majetok, keďže § 150 OZ upravujúci vyporiadanie BSM ustanovuje, že každý z manželov je pri vyporiadaní oprávnený požadovať, aby mu bolo uhradené, čo zo svojho vynaložil na spoločný majetok.

Podľa nášho názoru je možné a asi aj potrebné rozlišovať uzavretie zmluvy o pôžičke alebo o úvere jedným z manželom, na základe ktorých sa nadobúdajú veci alebo aj majetkové práva do BSM (teda dochádza k rozšíre-

niu spoločného majetku), a tie, ktoré naopak spoločný majetok ohrozujú či môžu smerovať k jeho zúženiu. V prvom prípade ide o priamu súvislosť s BSM a v tom druhom o nepriamu.

Do druhej skupiny právnych úkonov patria predovšetkým zmluvy o ručení tretím osobám, či záložné zmluvy predmetom ktorých je majetok patriaci do BSM. Ale aj tu by sme mohli rozlišovať, v prospech koho sa uzavrela zmluva o ručení či záložná zmluva. V konečnom dôsledku ide naozaj o úkony, ktoré sa môžu týkať spoločných vecí manželov.

Ak sa obzrieme do histórie, tak tento problém sa objavil s tzv. stabilizačnými pôžičkami na bytovú výstavbu. V stanovisku občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SSR z 24. 9. 1970, Cpj 17/70 týkajúci sa postupu súdov pri vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ak niektorý z manželov dostal za trvania manželstva podľa ustanovenia § 11 či § 12 vyhlášky Ministerstva financií č. 137/1968 Zb. o finančnej, úverovej a inej pomoci družstevnej a individuálnej bytovej výstavbe, od socialistickej organizácie, v ktorej pracuje, alebo od národného výboru pôžičku na individuálnu bytovú výstavbu. Tam sa uvádzalo, že pôžička na individuálnu bytovú výstavbu (tzv. stabilizačná pôžička), aj keď zmluvu o nej uzavrie za trvania manželstva len jeden manžel, je spoločným dlhom manželov a treba sa s pôžičkou ako s dlhom pri vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov zaoberať. Tento názor bol však vytvorený iba účelovo pre uvedené pôžičky a v praxi sa neujal.

Často sú v rámci vyporiadania BSM riešené aj spoločné záväzky (úvery), na základe ktorých sa zakúpil napr. do BSM byt. V prípade, ak nedošlo s úplnému splateniu úveru, je potrebné vyporiadať ku dňu zániku manželstva uhradené splátky zo spoločných prostriedkov (aj keď boli zrážané z účtu iba jedného z manželov) a prihladať na zostatok, ktorý v rámci úverovej zmluvy je potrebné ešte uhradiť. Pochopiteľne, že tu môžu nastať viaceré situácie. Najjednoduchšia je tá, kedy sa manželia dohodnú, že byt predajú a prostriedky si rozdelia. V takom prípade sa z kúpnej ceny uhradí zostatok úveru pre banku a zvyšok medzi bývalých manželov rovnakým dielom. V prípade, ak by sa dohodli manželia, že výlučným vlastníkom bytu bude jeden z nich, potom je potrebné jednak dohodnúť, v rámci zmeny úverovej zmluvy, že ďalej bude splácať úver iba ten z manželov, ktorý sa stane výlučným vlastníkom a v rámci vyporiadania BSM sa zohľadní to, aká suma bola zaplatená na jeho byt zo spoločných prostriedkov. Vyplatenie sumy za byt sa môže, samozrejme, kompenzovať v rámci vyporiadania tým, že nadobudne majetok z BSM v o väčšom rozsahu, resp. môže sa zasa kompenzovať tak, že druhý manžel získa do výlučného vlastníctva chatu, garáž a pod.

Ak dôjde k splateniu spoločného dlhu manželov až po zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov (a súčasne pred jeho vyporiadáním) zásluhou jedného z nich, z jeho výlučných prostriedkov, prislúcha mu právo na ich náhradu a táto skutočnosť by sa mala potom premietnuť do rozhodnutia o povinnosti jedného z manželov zaplatiť určitú čiastku druhému, na vyrovnanie ich podielov v rámci vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva v zmysle § 150 OZ.

Zmluva o manželskom majetkovom režime v ČR

Náš právny poriadok pripúšťa len určitú modifikáciu bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Občiansky zákonník umožňuje, aby si manželia vzájomnou dohodou upravili rozsah BSM, ktorý je určený zákonom, prípadne aby si vyhradili vznik BSM až k zániku manželstva a nakoniec, aby sa dohodli na správe majetku inak ako to stanovuje zákon.⁶ V zmysle § 143a ods. 1 OZ môžu manželia uzatvoriť dohodu o rozšírení, resp. zúžení zákonom stanoveného rozsahu bezpodielového spoluvlastníctva manželov, dohodnúť sa aj o správe spoločného majetku alebo vyhradiť jeho vznik ku dňu zániku manželstva (§ 143a ods. 2 OZ).

Naproti tomu, právna úprava v Českej republike pripúšťa aj možnosť uzatvoriť zmluvu o majetkovom režime, ktorú v zmysle § 716 ods. 1 ČOZ môžu uzatvoriť tak snúbenci ako aj manželia. V prípade jej uzavretia medzi manželmi si manželia upravujú spravidla práva a povinnosti k už existujúcemu spoločnému majetkovému imaniu.⁷ Zmluva o majetkovom režime uzatvorená snúbencami nadobúda účinnosť okamihom uzatvorenia manželstva (§ 720 ods. 1 ČOZ), obsahom ktorej môže byť dohoda budúcich manželov na režime oddeleného imania.⁸

Z nášho pohľadu legitímnym dôvodom pre uzatvorenie predmanželskej zmluvy je ochrana majetku snúbenca ako budúceho manžela, ak tento už v čase pred uzatvorením manželstva má vedomosť o dlhoch druhého snúbenca. Účelom je vylúčenie aplikácie § 732 ČOZ, v zmysle ktorého veriteľ môže byť uspokojený aj zo spoločného imania manželov.⁹

Práve ustanovenie § 732 ČOZ, t. j. možnosť uspokojiť dlh jedného z manželov vzniknutý pred uzatvorením manželstva aj zo spoločného imania manželov (aj keď v zákonom limitovanej výške), zvyhodňuje postavenie veriteľa, ktorého dlh v prípade, že dlžník uzatvorí manželstvo, môže byť uspokojený aj zo spoločného

6 VOJČÍK, P. et al. *Občianske právo hmotné. 1. diel. 2. vyd. Plzeň* : Aleš Čeněk, 2018. s. 326.

7 V zmysle § 709 ods. 1 ČOZ „součástí společného jmění je to, čeho nabyl jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, okrem výnimiek § 709 ods. 1 písm. a)- e) ČOZ.

8 *Režim oddeleného imania manželov je jednou z foriem zmluvného režimu podľa § 717 ods. 1 ČOZ.*

9 *Veriteľ môže byť uspokojený zo spoločného imania manželov len do výšky, ktorú by predstavoval podiel dlžníka ak by došlo k zrušeniu a vyporiadaniu spoločného imania podľa § 742 ČOZ.*

imania manželov. V našom právnom poriadku sa táto možnosť nepripúšťa a pohľadávku veriteľa len jedného z manželov možno uspokojiť pri výkone rozhodnutia aj z majetku patriaceho do bezpodielového spoluvlastníctva manželov len v tom prípade, ak vznikla za trvania manželstva (§ 147 ods. 1 OZ).

Právnym následkom tohto ustanovenia by sa budúci manželvia mohli vyhnúť buď uzatvorením predmanželskej zmluvy s oddeleným imaním, kedy by spoločné majetkové imanie manželov ani nevzniklo, alebo tak, že by manželstvo vôbec neuzatvorili.

Nedávny nález Ústavného súdu ČR I. ÚS 1587/17 (ďalej ako „nález“) však poukázal na situáciu, kedy sťažovateľka postupovala v zmysle vyššie načrtnutého riešenia a uzavrela s budúcim manželom (dlžníkom) zmluvu o majetkovom režime oddelených imaní, z dôvodu ochrany svojho majetku pred veriteľmi budúceho manžela, ktorých pohľadávky by mohli byť uspokojené aj zo spoločného imania manželov (podľa § 732 ČOZ). Aj napriek uzavretiu zmluvy o majetkovom režime, ktorou si snúbenci dohodli režim oddeleného imania, bola sťažovateľka postihnutá v rámci vedenia exekúcie, kedy došlo po uzavretí manželstva s dlžníkom k zákazu disponovania s finančnými prostriedkami na jej účte prikázaním pohľadávky. Uvedený postup vychádzal z domnienky zakotvenej v § 262b ods. 2 zákona č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád (ďalej ako „o. s. ř.“) *„Není-li prokázán opak, má se za to, že peněžní prostředky na účtu manžela povinného by náležely do společného jmění manželů.“* Na tomto mieste uvádzame, že uvedenú domnienku je možné vyvrátiť predložením zmluvy o oddelených imaniach manželov, v zmysle ktorej spoločné imanie medzi nimi ani nevzniklo a teda vedenie exekúcie na spoločné imanie manželov tak ani nemôže prichádzať do úvahy.

Tak obvodní soud ako aj Městský soud v Praze na daný prípad aplikovali ustanovenie § 719 ods. 2 ČOZ, podľa ktorého *„smlouva o manželském majetkovém režimu se nesmí svým obsahem nebo účelem dotknout práv třetí osoby, ledaže by se smlouvou souhlasila; tato smlouva uzavřená bez souhlasu třetí osoby nemá vůči ní právní účinky.“* Ústavný súd ČR však poukazuje na to, že v čase uzavretia zmluvy o odlišnom majetkovom režime medzi budúcimi manželmi nemala tretia osoba, v tomto prípade vedľajší účastník - poisťovňa, voči osobe sťažovateľky žiadne hmotné subjektívne právo. „Logickým výkladom je treba dospieť k záveru, že neměla-li vedľejší účastnice vůči stěžovatelce žádné právo, nemohlo být uzavřením dohody ani negativně dotčeno.“¹⁰

10 Ustanovenie § 719 ods. 2 ČOZ však podľa názoru Ústavného súdu ČR nie je možné vykladať striktno formalisticky, ba až mechanicky, ale je potrebné aplikovať jazykový a teleologický výklad.

Uzavretie tzv. predmanželskej zmluvy bolo v tomto prípade automaticky posúdené ako uzatvorené s nepoctivým zámerom, čo by podľa nášho názoru mohlo do budúcnosti vyvolať stav, že v zásade každá zmluva o majetkovom režime oddelených imaní uzatvorená snúbencami, by bola vyhodnotená ako v rozpore s ustanovením § 719 ods. 2 ČOZ, ak by jeden zo snúbencov mal dlh v čase pred uzatvorením manželstva. Skúmanie poctivého zámeru dlžníka pri uzatváraní zmlúv o majetkovom režime je nepochybne potrebné, avšak nemôžeme súhlasiť s takým výkladom § 719 ods. 2 ČOZ, že uzatvorením zmluvy snúbencov o majetkovom režime s oddelenými imaniami, za účelom vylúčenia aplikácie § 731 ČOZ, sa právo veriteľa ukracuje. Ak by takýto dlžník manželstvo neuzatvoril, veriteľovi by výhodnejšie postavenie v zmysle možnosti uspokojiť sa aj zo spoločného imania manželov ani nikdy vzniklo. Skúmanie poctivého zámeru dlžníka má za účel sledovať to, či nedošlo k ukráteniu práv veriteľa, avšak nemá smerovať k vykreovaniu jeho posilnenej situácie na úkor manžela dlžníka, čo podľa nášho názoru aplikáciou § 742 ČOZ, kedy sa veriteľ bude môcť uspokojiť aj zo spoločného imania manželov, nastane.

Záverom uvádzame, že vôbec samotné uzavretie manželstva by nemalo zakladať zodpovednosť manžela dlžníka za jeho individuálne dlhy vzniknuté ešte pred uzatvorením manželstva. Preto nepovažujeme právnu úpravu pripúšťajúcu uspokojenie dlhu jedného manžela vzniknutého ešte pred uzatvorením manželstva zo spoločného imania manželov za spravodlivú a ako problematickým sa nám javí aj zisťovanie výšky podielu dlžníka, ktorý by mu patril v prípade poenciálneho zrušenia a vyporiadanie spoločného imania manželov. Zmluva o manželskom majetkovom režime obsiahnutá v českej právnej úprave však môže byť v mnohom inšpiráciou pre prípadnú právnu úpravu predmanželskej zmluvy v našom právnom poriadku, ktorá by v ňom mala mať svoje miesto.

V Slovenskej republike platí úprava, podľa ktorej (§ 147 OZ) podľa ktorej zo spoločného majetku manželov môže byť uspokojení pohľadávka iba jedného z manželov, za podmienky, že táto vznikla za trvania manželstva.

V tejto súvislosti s touto otázkou bol prijatý judikát R 76/2015 podľa ktorého „pohľadávka veriteľa voči manželovi, ktorá vznikla za trvania jeho skoršieho manželstva, nemôže byť pri výkone rozhodnutia uspokojená z majetku patriaceho do bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ktorý bol nadobudnutý za trvania jeho neskoršieho manželstva. (Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 22. novembra 2010 sp. zn. 3 Cdo 8/2010)“. Je to na ochranu manžela ktorý vstupuje do manželstva s manželom, ktorý vytvoril dlh v predchádzajúcom manželstve. Na druhej strane to môže byť na úkor veriteľa, ak by napr. manžel, ktorý má dlh vložil do BSM aj taký majetok, ktorý nadobudol pred uzavretím druhého manželstva.

Pluralita škodcov v obchodnom práve: spoločná zodpovednosť členov orgánov

doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M.
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Justičná akadémia Slovenskej republiky

1. Základné východiska občianskoprávnej a obchodnoprávnej zodpovednosti pri pluralite škodcov

Intuitívne sa zdá, že ak zodpovedá za škodu viac škodcov, zodpovedajú spoločne a nerozdielne (solidárne). Pri bližšom pohľade na občianskoprávnu a obchodnoprávnu úpravu však nachádzame množstvo subtilných rozdielov, ktoré nie sú vždy reflektované domácou právnou spisbou.

Občiansky zákonník koncentruje úpravu spoločnej zodpovednosti do troch ustanovení (§ 438 až § 440 OZ). Obchodný zákonník do jedného (§ 382 OBZ). Pre prehľadnosť si ich uvedme:

Občiansky zákonník	Obchodný zákonník
Spoločná zodpovednosť	
§ 438 OZ	§ 383 OBZ
(1) Ak škodu spôsobí viac škodcov, zodpovedajú za ňu spoločne a nerozdielne.	Ak je na náhradu škody zaviazaných niekoľko osôb, sú tieto osoby povinné nahradiť škodu spoločne a nerozdielne a medzi sebou sa vypořádajú podľa rozsahu svojej zodpovednosti.
(2) V odôvodnených prípadoch môže súd rozhodnúť, že tí, ktorí škodu spôsobili, zodpovedajú za ňu podľa svojej účasti na spôsobení škody.	←
§ 439 OZ	←
Kto zodpovedá za škodu spoločne a nerozdielne s inými, vypořádava sa s nimi podľa účasti na spôsobení vzniknutej škody.	
§ 440 OZ	←
Kto zodpovedá za škodu spôsobenú zavinením iného, má proti nemu postih.	

Rozdiely medzi občianskoprávnym a obchodnoprávnym režimom spoločnej zodpovednosti viacerých škodcov sú nasledovné:

1. *Pokiaľ OZ viaže solidaritu viacerých osôb definične na to, že tieto osoby **spôsobili škodu** (§ 438 ods. 1 OZ), pre spoločnú zodpovednosť a solidaritu škodcov podľa OBZ postačí, ak tieto osoby sú **zaviazané na náhradu škody** (§ 383 prvá časť vety OBZ). Ak berieme znenie OZ doslovne,¹¹ tak solidarita škodcov je v občianskom práve založená len vtedy, ak dotknuté osoby škodu spôsobili.¹² To znamená vtedy, ak svojim správaním zadali príčinu vzniku škody, hoci aj konali samostatne, nezávisle na sebe. Pri takomto výklade ostáva priestor pre samostatnú zodpovednosť viacerých zodpovedných subjektov **in solidum**,¹³ ak jeden z nich škodu síce fakticky nespôsobil, ale napriek tomu by za ňu – podľa práva – zodpovedal.¹⁴ V tomto prípade by takéto osoby v občianskom práve zodpovedali samostatne (paralelne popri sebe). Napríklad by mohlo ísť o zodpovednosť osoby plniacej záväzok podľa § 421 OZ, ktorá nespôsobilá škodu na prevzatej veci, a zodpovednosť skutočného škodcu podľa § 420 OZ.¹⁵ Naopak, podľa OBZ žiadny takýto zbytkový priestor pre samostatnú zodpovednosť viacerých škodcov nie je a všetci, ktorí zodpovedajú za tú istú škodu (bez ohľadu na dôvod ich zodpovednosti, pokiaľ ide o zodpovednosť podľa OBZ), zodpovedajú solidárne, aj keby škodu nespôsobili.¹⁶*
2. *Pokiaľ OZ vychádza zo **solidárnej zodpovednosti všetkých (spolu)škodcov** a umožňuje výnimočnú – a odôvodnenú – **možnosť rozdelenia zodpovednosti na jednotlivých škodcov** (§ 438 ods. 2 OZ), OBZ možnosť súdneho rozhodnutia o individualizácii a delbe zodpovednosti neobsahuje. Úprava spoločnej zodpovednosti v obchodnom práve sa pritom považuje za komplexnú. Z toho sa odvodzuje, že v obchodnom práve nie je možné aplikovať § 438 ods. 2 OZ a rozdeliť solidárnu zodpovednosť na delenú.¹⁷ Okrem textuálneho vnímania týchto ustanovení je možné poukázať na podobnú úpravu v § 256 Zákonníka medzinárodného obchodu.*

11 Pozri presvedčivo HLUŠÁK, M. O postihu a zavinení – poznámka k článku profesora Gábriša „Príčitateľnosť (nielen) v trestnom a občianskom práve“. In *Justičná revue*, 8-9/2018, aj s ďalšími odkazmi.

12 Za subjekt, ktorý škodu spôsobil, považujeme aj princípála (pána), ktorý použil na svoju činnosť pomocníka. V zmysle § 420 ods. 2 OZ sa v prípade, ak pomocník spôsobí škodu platí, že škodu spôsobil princípál. Nejde tak len o pričítanie zodpovednosti, ale – stricto sensu – o pričítanie spôsobenia škody. Táto terminologická nuansa má práve pri § 438 OZ význam.

13 Každý by bol zaviazaný samostatne, ale zároveň by plnením jedného zanikol nárok poškodeného aj voči ostatným zodpovedným subjektom.

14 Pôjde o situácie, kedy subjekt zodpovedá bez ohľadu na to, že škodu nespôsobil (nezapričinil) spôsobenie škody

15 Takýto názor však nie je úplne zakotvený v tunajšej praxi ani doktríne. Napríklad podľa judikatúry (R 70/1969), či niektorých hlasov v doktríne (FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 2. zv. Bratislava : Eurokódex, 2015, s. 735) sa za prípady solidárnej zodpovednosti v zmysle § 438 ods. 1 OZ považujú aj prípady, kedy okrem šoféra auta, ktorý zodpovedá za škodu ním spôsobenú podľa § 420 OZ zodpovedá aj prevádzatela auta, hoci sám škodu nespôsobil (§ 427 OZ).

16 Najbližšie k tu prezentovaným názorom má asi Ovečková, ktorá uvádza, že nie je dôležité, či škodu viaceré osoby spôsobili spoločne, ale dôležité je, že za ňu zodpovedajú. OVEČKOVÁ, O. In OVEČKOVÁ, O., ŽITNÁNSKÁ, L. a kol. *Obchodné právo 2. Záväzkové právo*. 2. vyd. Bratislava : IURIS LIBRI, 2013, s. 171

17 OVEČKOVÁ, O. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok II*. Bratislava : WOLTERS KLUWER, 2017, s. 445/446.

3. **Pre vzájomné vyporiadanie sa jednotlivých spoločne zaviazaných škodcov je podľa OZ relevantná ich účasť na spôsobení vzniknutej škody** (§ 439 OZ), zatiaľ čo podľa OBZ sa má vyporiadanie urobiť podľa **rozsahu svojej zodpovednosti** (§ 383 OBZ). Nie je pritom jasné, aký je dôvod tohto terminologického rozdielu občianskoprávneho a obchodnoprávneho pravidla.

Vo vzťahu k občianskoprávnej kategórii **účasti na spôsobení vzniknutej škody** plédujeme pre jednotný výklad pojmov v § 439 a § 438 ods. 2 OZ.¹⁸ Časť právnej spisby sa prikláňa k záveru, že ide o mieru zavinenia konkrétneho škodcu,¹⁹ podobne ako uvádza § 187 ods. 2 ZP. Tieto hlasy však nekonkretizujú, čo sa má pod mierou zavinenia rozumieť (má byť zrejme zodpovednosť odstupňovaná podľa úmyslu či nedbanlivosti), a prečo je prípustné rozhodnúť o pomernej zodpovednosti aj v prípade objektívnej zodpovednosti za škodu, v rámci ktorej nezohráva zavinenie žiadnu úlohu. Účasť na spôsobení škody by mala byť posudzovaná širšie, než len ako miera zavinenia jednotlivých škodcov. Umožňuje zohľadniť napríklad rôznu mieru pravdepodobnosti, s ktorou bol škodlivý následok spôsobený (zapričinený) konaním jednotlivých poškodených, a korigovať tak nedostatky konceptu kauzálnej príčinnosti, či rozdiel v očakávanom rozsahu škody spôsobenej konaním toho-ktorého škodcu a podobne. Naopak, je sporné, či by sa za relevantné mala považovať rozdielna spoločenská závažnosť protiprávneho správania sa jednotlivých škodcov, resp. dôležitosť právneho záujmu, chráneného porušenou normou. Znenie komentovaného ustanovenia Občianskeho zákonníka svedčí skôr v prospech negatívnej odpovede - dôležité je správanie sa škodcov, a nie vlastnosti porušenej právnej normy.²⁰

Ešte menej jasný je pojem význam súvisiaceho obchodnoprávneho pojmu **rozsah zodpovednosti** toho ktorého zodpovedného subjektu. Napriek rozdielnej dikcii občianskeho práva (účasť na spôsobení škody) a obchodného práva (rozsah zodpovednosti) by tieto slovné spojenia mali byť vykladané rovnako. Hoci je obchodnoprávna zodpovednosť postavená na objektívnom princípe, teda nezávisle od zavinenia, malo by byť možné, aby sa miera zavinenia – ak je v konaní skutočne ustálená – prejavil aj vo vzájomnom vyporiadení sa viacerých škodcov v obchodnoprávných vzťahoch.

18 Podobne ako pri § 438 OZ aj tu by mal súd kvantifikovať podiel konkrétneho škodcu na delikte a rozsah jeho vyporiadacej povinnosti tak pomerom (podiel jeho účasti na celku, napr. 1/3 alebo 40 %), ako aj absolútnou hodnotou (sumou, ktorú je povinný nahradiť inému škodcovi).

19 ELIÁŠ, K. IN ELIÁŠ, K. a kol. Občianský zákoník. Veľký akademický komentár. I. zväzok. Praha : Linde, 2008, s. 952; FEKETE, I. Občiansky zákoník. Veľký komentár. 1. diel. Žilina : Eurokódex, 2011, s. 1141.

20 Pozri aj ČSACH, K. § 439. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, M., TOMAŠOVIČ, M. Občiansky zákoník. Komentár, I. zv. Praha : C. H. BECK, 2015, s. 1484. Autor si dovoľí odkázať aj na druhé vydanie komentára (v tlači) a tam zaznamenaný posun.

4. *Občiansky zákonník upravuje dve rôzne postihové práva (§ 439 a 440 OZ). Okrem klasického postihového práva slúžiaceho na vyporiadanie sa medzi viacerými škodcami (§ 439 OZ), už spomenutom v predchádzajúcom bode a nadväzujúcom na prípady spoločnej zodpovednosti podľa § 438 ods. 1 OZ, priznáva OZ osobe zodpovedajúcej za škodu spôsobenú zavinením iného **postihové právo voči tomu, kto škodu zavinil** a to v plnom rozsahu (§ 440 OZ). Predmetné ustanovenie predpokladá, že určitý subjekt zodpovedá za škodu, hoci ju nezavinil. Predmetné ustanovenie so sebou prinieslo určité výkladové problémy spojené s podmienkou zavinenia škodcu, ktoré sa prekleňujú buď širokým výkladom zavinenia ako zapríčinenia,²¹ resp. analogickou aplikáciou pravidla aj na prípady, kedy sa zodpovedá za škodu zapríčinenú iným, hoci nám nezavinenú.²²*

Postihové právo podľa § 440 OZ by mohlo prísť do úvahy v dvoch prípadoch:

- *Po prvé, ak by zodpovedala určitá osoba, hoci priamy škodca by sám voči poškodenému nezodpovedal (prípady pričítania spôsobenia škody podľa § 420 ods. 2 OZ).²³ Tento prípad je všeobecne zastávaný právnou doktrínou.²⁴*
- *Po druhé, uplatniť by sa malo aj v prípade, ak by šlo o viaceré zodpovedné osoby, avšak nie o viacerých škodcov v zmysle § 438 ods. 1 OZ. Išlo by o prípad, kedy by popri osobe, ktorá škodu spôsobila zodpovedala aj osoba, ktorá sama škodu nespôsobila, len za ňu zodpovedá. Táto možnosť síce nie je v teórii široko zastávaná,²⁵ ale považujeme ju tiež za správnu. Dáva rozumné výsledky – teda plný regres voči osobe, ktorá skutočne zavinila/spôsobila škodu. To by sa však dalo dosiahnuť aj aplikáciou § 439 OZ. Presvedčivejšie sú však argumenty, ktoré poukazujú na systematický (rubrika s názvom spoločná zodpovednosť indikuje,*

21 *Pozri rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 23 Cdo 1053/2015 z 23. augusta 2016; GÁBRIŠ, T. Pričítateľnosť (nielen) v trestnom a občianskom práve. In Justičná revue, 2/2018. CSACH, K. § 440. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, M., TOMAŠOVIČ, M.: Občiansky zákonník. Komentár, I. zv. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 1484-1486. Autor si dovoľí odkázať aj tu na druhé vydanie komentára (v tlačí) a tam zaznamenaný posun.*

22 *Hlušák, op. cit.*

23 *Dodajme, že pričítanie v zmysle § 420 ods. 2 OZ sa týka spôsobenia škody, nie zavinenia. Podľa § 420 ods. 2 OZ tak z právneho hľadiska princípál spôsobil škodu. Neplatí teda, že by princípál len zodpovedal za škodu, ktorú spôsobil niekto iný. Pričítanie sa v zmysle dikcie § 420 ods. 2 OZ uskutočňuje už na úrovni predpokladu právnej normy (znakov vedúcich k určeniu toho, kto spôsobil škodu) a nie na úrovni pričítania právnych následkov (zodpovedá). Samo o sebe to nie je dôležité, avšak môže ísť o určitý argument, ktorý by vysvetľoval použitie slova „zavinil“ v § 440 OZ v tom zmysle, že zákonodarca nemohol použiť jednoduchšie slovné spojenie – že ide o škodu spôsobenú iným – keďže by to nabúrало pojmovú konštrukciu § 420 ods. 2 OZ. Tam totiž škodu spôsobil práve princípál.*

24 *Pozri aj TROJČÁKOVÁ, V. Pričítanie škody spôsobenej pomocníkom: zodpovednosť na pomedzí porušenia zmluvnej povinnosti a deliktu. In NEVOLNÁ, Z., HLOBÍKOVÁ, D. (eds.) Porušenie zmluvných povinností v súkromnom práve a jeho následky. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2018, s. 154 – 178.*

25 *Pozri HLUŠÁK, op. cit. Z komentárovej literatúry tento postoj možno nájsť sčasti u Feketeho. Pozri FEKETE, I. Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zv. Bratislava : Eurokódex, 2015, s. 739. Dokonca sa zdá, že podľa Feketeho je zodpovednosť oboch osôb (postihovateľa aj postihovaného) voči poškodenému nevyhnutnou podmienkou postihu podľa § 440 OZ. Pozri Predpoklady uplatnenia postihu, tamže, s. 741.*

že zodpovedné sú viaceré subjekty) a historický výklad, ako aj na dikciu § 438 ods. 1 OZ, podľa ktorej sú solidárne zaviazaní len tí spoluškodcovia, ktorí škodu spôsobili.²⁶

Paradoxne, tento problém problematického postihového práva v zmysle § 440 OZ vo vzťahoch upravených Obchodným zákonníkom nevzniká, keďže OBZ používa omnoho širšiu definíciu spoločne (solidárne) zodpovedne škodcov. Tými nie sú len osoby, ktoré spôsobili škodu, ale osoby, ktoré sú povinné nahradiť škodu. Teda aj tie, ktoré by ju mali nahradiť, hoci sa škodnej udalosti nijak nezúčastnili. Preto situácie, ktoré rieši § 440 OZ, sa v obchodnom práve riešia pravidlom ustanovenom v § 383 OBZ, teda pravidlom, ktoré má svoj protipól v § 439 OZ. Podľa niektorých hlasov v literatúre sa ale aj § 440 OZ na obchodnoprávne vzťahy bez ďalšieho uplatní.²⁷

Určitý problém však nastáva, ak by škodu spôsobili viac subjektov v rôznych právnych režimoch. Napríklad obchodnú spoločnosť (zamestnávateľa) by poškodilo spoločné konanie zamestnanca, tretej osoby spojené s neopatrnosťou konateľa. V tom prípade ide o troch škodcov, z ktorých každý zodpovedá v inom režime – zamestnanec v režime pracovného práva a s jeho obmedzeniami (čo do rozsahu škody). Tretia osoba v režime bežného deliktneho občianskeho práva (s prezumovaným zavinením), prípadne v režime deliktneho obchodného práva, ak by napríklad konala nekalosúťažne či porušila inú povinnosť ustanovenú obchodným zákonníkom (ochrana obchodného tajomstva). Tretia osoba by ale tiež mohla porušiť aj zmluvnú obchodnoprávnu povinnosť (typicky napríklad nesprávne poradenstvo, na základe ktorého člen orgánu prijal určité rozhodnutie, hoci mal vedieť, že nejde o *lege artis* stanovisko). Konateľ by zodpovedal v režime klasickej obchodno-právnej zodpovednosti za škodu spôsobenú členom orgánu. Riešenie by malo spočívať v nasledovnom:

- *Množina spoločne zodpovedných osôb môže byť tvorená osobami, ktoré zodpovedajú v rôznych režimoch zodpovednosti (bez toho, aby sme ešte riešili, aký právny režim táto celková množina má).*
- *Množina spoločne zodpovedných osôb môže obsahovať podmnožiny, ktoré majú rôzne vlastnosti spoločne zodpovedných osôb (spoločná zodpovednosť podľa OBZ vo vnútri podmnožiny, zvyšok podľa OZ).*

²⁶ HLUŠÁK, op. cit.

²⁷ Pozri FEKETE, tamže, s. 741, s odvolaním sa na rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 23 Cdo 4379/2008 z 30. marca 2011. Celé riešenie je však paradoxné, ak Fekete sám v odseku predchádzajúcom danému bodu uvádza, že § 440 OZ sa neuplatní v prípade objektívnej zodpovednosti, teda v prípadoch, na ktoré smeruje dané rozhodnutie českého NS (zodpovednosť subdodávateľa voči dodávateľovi diela za škodu spôsobenú vadami diela zapríčinenými nevhodnou subdodávkou).

- *Obchodnoprávny režim solidarity zodpovedných osôb (§ 383 OBZ) bez možnosti rozdelenia zodpovednosti súdom (§ 438 ods. 2 OZ) sa uplatní len na prípady, v ktorých ide o zodpovednosť viacerých osôb podľa Obchodného zákonníka (v našom prípade konateľ a tretia osoba porušujúca právo nekalej súťaže či obchodné tajomstvo). Nemalo by však vadiť, že ešte aj iná osoba škodu spôsobila v režime občianskeho práva či iného právneho odvetvia.*
- *Občianskoprávny režim spoločnej zodpovednosti viacerých škodcov sa môže uplatniť aj v prípade, ak jednotlivé osoby (resp. podmnožiny zodpovedných osôb) zodpovedajú v rôznych právnych režimoch, ibaže by vlastnosti týchto právnych režimov (obmedzenie pracovnoprávných nárokov) vylučovali dôsledky občianskoprávneho režimu spoločnej zodpovednosti.²⁸ V tomto prípade síce staršia judikatúra (R 11/82) dospela k záveru, že v prípade kumulácie občianskoprávnej a pracovnoprávnej zodpovednosti za škodu nie je možné rozhodnúť o pasívnej solidarite, avšak tento záver je dlhodobo právom kritizovaný.²⁹*
- *Ochrana zamestnanca, resp. iné ochranné mechanizmy jednotlivých konkrétnych zodpovednostných vzťahov by sa mali prejavovať aj v regresných vzťahoch. Nie je možné, aby sa regresným nárokom obišli ochranné obmedzenia či iné pravidlá, ktoré sa uplatnia pre zodpovednosť toho-ktorého subjektu.*

2. Zodpovednosť členov orgánov obchodných spoločností a problém plurality škodcov

Preskúmame teraz dôsledky vyššie uvedeného na zodpovednosť členov orgánov obchodných spoločností. Osobitná právna úprava orgánov obchodných spoločností sa vzťahuje na vymedzenie ich povinností a následkov ich porušenia, z ktorých má pre nás najväčší význam ich zodpovednosť za škodu. Pod orgánmi budeme rozumieť len tie orgány, ktorým je uložená povinnosť profesionality a lojality, teda štatutárne a dozorné orgány. Z pochopiteľných dôvodov sa venujeme len orgánom kapitálových obchodných spoločností.

28 Protichodne k tomu Fekete, ktorý najprv tvrdí, že „Spoločná zodpovednosť však nie je vylúčená ani v prípade, keď jeden zo škodcov zodpovedá podľa § 420 OZ a druhý podľa princípu objektívnej zodpovednosti, ak ide o spôsobenie tej istej škody. Z hľadiska aplikácie ustanovenia § 438 OZ nezáleží teda na tom, či ide o konkurenciu (súbeh) objektívnej zodpovednosti (§ 427 OZ) a subjektívnej zodpovednosti (§ 420 OZ). U jednej zodpovednej osoby môže ísť o škodu spôsobenú úmyselne, zatiaľ čo u ďalšej o škodu spôsobenú z neobanlivosti. Spoločná zodpovednosť je spravidla daná aj vtedy, ak škodcovia spôsobením škody poškodenému porušili povinnosti, ktoré im vyplývajú z rôznych právnych predpisov, a dokonca aj vtedy, keď za tú istú škodu jeden zo škodcov zodpovedá za porušenie svojej zmluvnej povinnosti voči poškodenému a druhý mimo porušenia záväzkového vzťahu (zodpovednosť charakteru ex delicto). Hneď následne však podľa neho: „O spoločnú zodpovednosť podľa § 438 OZ nejde v prípade, keď: a) zodpovednosť viacerých zodpovedných subjektov sa riadi rôznymi druhmi zodpovednosti, alebo b) povinnosť nahradiť škodu vyplýva povinným subjektom na základe rôznych právnych dôvodov.“ Pozri Fekete, s. 732.

29 ELIÁŠ, K. a kol. Občiansky zákoník. Veľký akademický komentár. I. zväzok. Praha: LINDE, 2008, s. 951 a odkaz tam uvedený.

Môže sa pritom stať, že škoda bola spôsobená v dôsledku rôznych činností členov jedného orgánu, alebo aj v dôsledku rozdielnej činnosti, resp. nečinnosti viacerých orgánov.

Základné pravidlá pre zodpovednosť členov orgánov obchodnej spoločnosti sú (§ 135a OBZ) sú:

- členovia orgánu zodpovedajú za škodu spôsobenú spoločnosti *solidárne*,
- *zodpovedá sa bez ohľadu na zavinenie člena orgánu*,
- žalobca má bremeno tvrdenia a povinnosť identifikácie konkrétnej protiprávnej činnosti a dôkazné bremeno čo do určenia škody a príčinnej súvislosti,
- *dôkazné bremeno, čo do porušenia povinnosti, zaťažuje žalovaných členov orgánov, ktorí majú preukázať, že svoje povinnosti neporušili a*
- *v rovnakom režime zodpovedajú aj členovia dozornej rady a tzv. faktické orgány (§ 66 ods. 8 OBZ).*

Pre kolektívne orgány bude najzaujímavejšie sledovať, ako môže dôjsť k porušeniu povinnosti so vznikom spoločnej zodpovednosti. Nemusí totiž ísť o najčastejší prípad, kedy škodcom bude člen orgánu, ktorý aktívne koná „na vlastnú päsť“ v rozpore so svojimi povinnosťami, ale veľmi často pôjde o prípad, kedy sa potenciálne zodpovedné osoby – ostatní členovia kolektívneho orgánu na rozhodnutiach nijako nepodieľali, alebo dokonca boli proti. V určitých prípadoch aj napriek tomu mohli porušiť svoje povinnosti.

Porušenie povinnosti člena orgánu spočíva v porušení povinnosti profesionality, lojality alebo zákazu konkurencie. Porušiť povinnosť možno buď konaním alebo nekonaním tam, kde člen orgánu konať mal a mohol. Porušenie povinnosti spočíva tak v konaní navonok (robenie právnych úkonov), ako aj v prijímaní rozhodnutí vo vnútri, resp. v rámci tvorby vôle (obchodné vedenie).

Skutočnosť, že sa rozhoduje kolektívne, ešte nezabavuje jednotlivca zodpovednosti za spôsobenú škodu. Postačuje, že sa podieľal na rozhodovaní – teda na správaní sa, ktoré malo spôsobiť spoločnosti škodu. Mohol byť aj prehlasovaný. Člen orgánu má totiž aj povinnosť zabezpečiť, aby ostatní členovia orgánu neporušovali svoje povinnosti, oboznámiť ich o svojom inom názore, snažiť sa ich racionálne presvedčiť a keď je to potrebné, aj uplatniť voči nim zodpovednosť.

Preto ani prípadné väčšinovo prijaté rozhodnutie – hoci i tajne – nezbavuje člena kolektívneho orgánu zodpovednosti. Ak jednotlivý člen orgánu nesúhlasí, má sa snažiť svoj opačný názor artikulovať a presvedčiť ostatných členov orgánu, inak nekoná dostatočne profesionálne.³⁰

Ide v zásade o zodpovednosť za vlastné protiprávne správanie sa, ktoré priamo spôsobilo škodu spoločnosti – neprofesionálne alebo nelojálne rozhodovanie. Člen orgánu zodpovedá ako za vnútorné rozhodovanie (obchodné vedenie), tak aj za vonkajšie konanie (robenie právnych úkonov, protiprávne konanie pričítateľné spoločnosti).³¹

Člen orgánu môže zodpovedať aj v prípadoch, ak obchodná spoločnosť utrpí škodu v dôsledku konania inej osoby (napríklad zamestnanca), a to vtedy, ak člen orgánu porušil svoje vlastné povinnosti.³² Člen orgánu by v tom prípade mohol zodpovedať za to, že ku škode došlo v dôsledku porušenia povinnosti profesionality dostatočného dohľadu nad riadením spoločnosti či vytvorením efektívnej kontroly fungovania podniku alebo za to, že neuplatnil nárok na náhradu škody voči zodpovednej osobe a tento sa medzičasom premičal.

Tým, ako sa činnosť člena orgánu stáva zložitejšou, časté budú aj prípady, kedy sa člen orgánu pri rozhodovaní spoliehal na radu poradcov (právneho, daňového a podobne). Ak títo porušia svoje povinnosti, zodpovedajú za škodu. Ak však člen orgánu nevenoval dostatočnú pozornosť výberu kvalifikovaného poradcu, formulovaniu otázky, na ktorú má odpovedať alebo kontrole plauzibility jeho výsledkov, zodpovedá za škodu spoločnosti aj tento člen orgánu.

Rovnaké východiská budú platiť aj vo vzťahu k dnes tak moderným prípadom použitia rôznych algoritmov (umelej inteligencie) pri rozhodovaní. V súčasnosti sa intenzívne diskutuje o význame umelej inteligencie v správe obchodných korporácií. Čitateľov periodík mohol nedávno zaujať príklad, v ktorom sa hongkongska spoločnosť Deep Knowledge Ventures, podnikajúca na kapitálovom trhu, hrdila, že do radov svojej Rady menovala aj program – Vital

30 *K problému kolektívneho rozhodovania členov orgánov obchodných spoločností pozri podrobnejšie CSACH, K. Povinnosti členov orgánov obchodnej spoločnosti a súkromnoprávne následky ich porušenia (1. časť). Súkromné právo, 5/2019 (v tlači).*

31 *Vnútorné rozhodovanie vo veciach obchodného vedenia je ale pre účely zodpovednosti za škodu dôležitejšie, než vonkajší prejav vôle spoločnosti. V prípade robenia právnych úkonov navonok sa člen orgánu môže dostať do dvojtvárnej situácie, kedy by pri rozhodovaní o urobení určitého úkonu v kolektívnom štatutárnom orgáne bol konkrétny člen orgánu prehlasovaný, avšak navonok by konal tak, ako mu káže kolektívna vôľa vyjadrená vo väčšinovom rozhodnutí. V tomto prípade on sám navonok konal ako orgán spoločnosti – ako jej ruky, nie ako jej rozum.*

32 *Ak by spoločnosť poškodzoval jej zamestnanec (napríklad využíval pracovné prostriedky pre potreby rodiny, spreneveril jej peňažné prostriedky), tak je za škodu voči spoločnosti zodpovedný sám zamestnanec (v režime pracovného práva). Ak však člen orgánu na škodu neprišiel – hoci mal – alebo nárok voči zamestnancovi neuplatnil, zodpovedá za takto vzniknutú škodu spoločnosti.*

(Validating Investment Tool for Advancing Life Sciences). Tento program slúžil na zhodnotenie potenciálnych investícií, pričom táto spoločnosť tvrdila, že program bol schopný najmenej v dvoch prípadoch zlepšiť podmienky investovania.³³

Bez ohľadu na bombastickosť novinových titulkov, zložité rozhodovanie členov orgánov si často vyžaduje strojové spracované veľkých objemov dát. Spôľahnutie sa na výsledky takýchto algoritmov (vrátane tzv. umelej inteligencie) by z pohľadu korporáčného práva malo byť posudzované rovnako, ako akékoľvek iné spôľahnutie sa na rady poradcov. Aj v tomto prípade by malo byť testované, či člen orgánu neporušil svoje povinnosti pri výbere, vstupe dát a kontrole plauzibility výsledku.

Členovia orgánu zodpovedajú spoločne a nerozdielne – solidárne. To znamená, že obchodná spoločnosť sa môže rozhodnúť, od koho bude plnenie vymáhať (od jednotlivého člena orgánu, alebo od všetkých) a že plnenie poskytnuté jedným dlžníkom oslobodzuje v rozsahu poskytnutého plnenia ostatných dlžníkov.³⁴

Obchodná spoločnosť môže mať racionálne dôvody, prečo uplatniť nárok na náhradu škody len voči jednému z členov (napríklad preto, lebo len jeden z nich je solventný, či len jeden z nich je lokalizovateľný a tak procesné náklady a riziká sú v procese voči nemu menšie).

Naopak, každý jednotlivý žalovaný sám preukazuje liberačný dôvod – teda, že svoje povinnosti dodržal. Ak preukáže liberačný dôvod jeden žalovaný, neznamená to bez ďalšieho, že aj ostatní členovia majú z tohto dôvodu prospech.

Okrem riadne ustanoveného zodpovedá v rovnakom právnom režime aj faktický orgán (§ 66 ods. 7 OBZ). Faktický orgán zodpovedá tiež solidárne s riadne ustanovenými členmi štatutárneho orgánu.

Osobitná právna úprava o solidárnej zodpovednosti členov štatutárneho orgánu kapitálových obchodných spoločností pôsobí ako komplexná právna úprava, minimálne čo do vonkajšieho vzťahu poškodenej spoločnosti (resp. veriteľa) a členov orgánov. Osobitná obchodnoprávna úprava zodpovednosti

33 Pozri napríklad blog: MÖSLEIN, F. *Robots in the Boardroom: Artificial Intelligence and Corporate Law*. In BARFIELD, W., PAGALLO, U. (eds.) *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence*. Cheltenham : EDVAR ELGAR, 2018, s. 649 a nasl.

34 Podrobnejšie CSACH, K. *Povinnosti členov orgánov obchodnej spoločnosti a súkromnoprávne následky ich porušenia (1. časť)*. In *Súkromné právo*, 5/2019 (v tlači).

sa dotýka predpokladov ich zodpovednosti a ich vzťahov navonok (solidárna zodpovednosť). Na ostatné otázky je potrebné aplikovať pravidlá o spoločnej zodpovednosti viacerých zodpovedných osôb v zmysle toho, čo sme uviedli v bode 1 tohto príspevku.

3. Interakcia medzi všeobecnou úpravou spoločnej zodpovednosti škodcov a úpravou zodpovednosti členov orgánov obchodných spoločností

Napriek komplexnej úprave zodpovednostnej skutkovej podstaty a solidárnej zodpovednosti v práve obchodných spoločností, prichádza pri vzájomných vy-poriadacích vzťahov k aplikácii aj všeobecná úprava plurality škodcov v ob-chodnom záväzkovom práve tak, ako bola načrtnutá v stati 1 tohto príspevku.

3.1. Solidárna zodpovednosť na základe § 135a ods. 2 (§ 194 ods. 6 OBZ) vs. § 383 OBZ

Základným východiskom úvah je to, že solidarita zodpovedných subjektov už vyplýva zo samotnej skutkovej podstaty zodpovednosti členov orgánov za škodu spôsobenú obchodnej spoločnosti (§ 135a ods. 2 a § 194 ods. 6 OBZ). Preto sa na vonkajší vzťah pasívnej solidarity členov orgánu neuplatní pravidlo § 383 OBZ o spoločnej zodpovednosti škodcov. Tento rozdiel medzi solidaritou z § 135a (§ 194) OBZ vs. § 383 OBZ sa môže zdať ako výsostne akademický, keďže niet rozdielu medzi týmito dvoma úpravami solidárneho záväzku. Rozdiel by však mal nastať v prípade rôznych zodpovednostných režimov. Solidárna zodpovednosť sa vzťahuje na členov orgánov, resp. faktické orgány spoločnosti. Ak by popri nich zodpovedali aj iné osoby (napríklad zamestnanci), tak odpovedajú tieto skupiny síce spoločne, ale v režime plurality škodcov, vrátane možnosti rozdeliť zodpovednosť podľa § 438 ods. 2 OZ medzi jednotlivé skupiny zodpovedných osôb (ktoré by v rámci skupiny opäť mohli zodpovedať solidárne podľa OBZ).

3.2. Spoločná zodpovednosť členov rôznych orgánov a iných osôb

Rovnaký záver o solidárnej zodpovednosti bude platiť v prípade, ak zodpovedajú tak členovia štatutárneho orgánu ako aj členovia dozorných orgánov. Vzhľadom na legislatívne odkazy na použitie zodpovednostných skutkových podstat členov štatutárnych orgánov, by členovia týchto rozdielnych orgánov mali zodpovedať solidárne. Členovia dozornej rady zodpovedajú v prvom rade

vtedy, ak škodu spôsobili len vlastným konaním (bez účasti inej osoby). V tomto prípade zodpovedajú členovia dozornej rady solidárne (a bez toho, aby museli zodpovedať aj členovia štatutárneho orgánu). Zodpovedajú však aj spoločne s členmi štatutárnych orgánov, a to vtedy, ak bolo protiprávne konanie člena štatutárneho orgánu dôsledkom ich vlastného protiprávneho konania (napríklad, ak člen orgánu prijal určité rozhodnutie na základe nesprávnej informácie od členov dozornej rady), ale aj v prípadoch, kedy jedna a tá istá škoda vznikla nielen v dôsledku činnosti člena štatutárneho orgánu, ale aj v dôsledku zanedbania povinností členov dozornej rady vytvoriť funkčný systém na plnenie dozornej funkcie. V týchto prípadoch zodpovedajú spolu s členmi štatutárnych orgánov solidárne s rovnakou možnosťou individuálnej liberácie spod zodpovednosti.

3.3. Vylúčenie delenej zodpovednosti podľa § 438 ods. 2 OZ pri zodpovednosti členov orgánu

Ani v prípade viacerých zodpovedných členoch štatutárneho orgánu by nemala byť možná aplikácia § 438 ods. 2 OZ a rozdelenie (vonkajšieho) zodpovednostného vzťahu súdom. Okrem klasických formálnych argumentov ohľadne komplexnosti úpravy zodpovednosti viacerých škodcov v obchodnom práve, je vylúčenie možnosti rozdelenia zodpovednosti podporené aj tým, že prísny zodpovednostný režim členov orgánov chráni obchodnú spoločnosť a zabezpečuje motiváciu všetkých členov orgánu, aby aktívne pristupovali k plneniu svojich úloh. Možnosť rozdelenia zodpovednosti medzi členov orgánu by ohrozilo takýto motivačný cieľ právnej úpravy, keďže pasívnejší členovia orgánu by mohli dúfať v zníženie ich rozsahu zodpovednosti za škodu (keďže oni „sa len prizerali“, zatiaľ čo aktívne konal protiprávne niekto iný). Aj preto nemá byť nasledovaný zjednodušený argument najvyššieho súdu v poslednom citovanom rozhodnutí, podľa ktorého uloženie určitej povinnosti všetkým členom orgánu znemožňuje individuálny postih len jedného z nich.

3.4. Vzájomné vyporiadanie sa viacerých zodpovedných členov orgánu (postih)

Ako sme už uviedli, rozdiel medzi pluralitou škodcov v obchodnom a občianskom práve je aj v textácii vyporiadacieho nároku, avšak výklad relevantných pojmov (vyporiadanie podľa účasti na spôsobení škody v občianskom práve a vyporiadanie podľa rozsahu zodpovednosti v obchodnom práve) by mal vychádzať z rovnakých relevantných kritérií.

Pravidlo § 383 OBZ by sa malo uplatniť aj na vyporiadanie medzi členmi orgánu. Ten, ktorý uhradil spoločnosti spôsobenú škodu, má postih proti ostatným solidárne zaviazaným členom orgánu.

Na rozdiel od základného konania o zodpovednosti člena orgánu za škodu, v postihovom konaní nedochádza k presunu tohto bremena. Žalobca v postihovom konaní musí preukázať aj rozsah zodpovednosti toho člena orgánu, voči ktorému uplatňuje postihové práva. Vychádzať by sa malo z toho, že pomery sú rovnaké a tak má žiadať od neho len pomernú časť toho, čo postihový žalobca sám poškodenej spoločnosti plnil. Ak chce dosiahnuť postih presahujúci rovný diel, musí žalobca preukázať, že rozsah zodpovednosti žalovaného je vyšší, než rovný.³⁵

Vnútorne nároky sa premlčujú samostatne, pričom premlčacia doba začína plynúť od splnenia dlhu jedným z dlžníkov.³⁶

4. Záver

V príspevku sme sa zamerali na problematické (výkladové) aspekty spoločnej zodpovednosti za škodu v občianskom a obchodnom práve, a to v troch rôznych smeroch.

V prvom rade sme priblížili rozdiely medzi občianskym a obchodným režimom spoločnej zodpovednosti za škodu, najmä na rozdielnu dikciu ustanovení v Občianskom zákonníku a Obchodnom zákonníku. Niektoré z týchto rozdielov majú zásadný význam (rozlíšenie prípadov, kedy viaceré osoby zodpovedajú solidárne. Iné formulačné rozdiely by naopak nemali viesť k rôznemu výkladu. Preto, rozsah postihového práva je síce definovaný rôzne v dvoch súkromnoprávných kódexoch, mal by sa však vykladať v oboch rovnako.

Po druhé, priblížili sme režim zodpovednosti členov kolektívnych orgánov obchodných spoločností. Zároveň boli identifikované prípady, kedy zodpovedá člen orgánu aj za dôsledky činnosti iných osôb, často spočívajúce sa v spoľahnutí sa na nesprávnu radu (či výsledok počítačových algoritmov).

Po tretie, snažili sme sa odôvodniť postihové práva v rámci vyporiadania sa členov orgánu medzi sebou. Formulovali sme pritom názor o rozložení dôkazného bremena, ktoré v prípade regresných sporov už favorizuje žalovaného. Tomu je však možné – ale len v určitom rozsahu – brániť oznámením o spore.³⁷

35 Podrobnejšie CSACH, K. Povinnosti členov orgánov obchodnej spoločnosti a súkromnoprávne následky ich porušenia (1. časť). In *Súkromné právo*, 5/2019 (v tlači).

36 Pozri HLUŠÁK, M. O zmysle premlčania v civilnom práve. In *Súkromné právo*, 2/2019, s. 71.

37 Táto práca je súčasťou riešenia projektu financovaného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-17-0562.

Postoupení pohledávky a některé jeho důsledky na postavení stran v řízení

*JUDr. Ing. Pavel Horák, Ph. D.
Nejvyšší soud České republiky*

Postoupení pohledávky je typickým institutem umožňujícím změnu osoby věřitele pohledávky. Dosavadní věřitel (postupitel) přestává být věřitelem a další osoba (postupník) se jím stává. K této změně dochází bez projevů vůle dlužníka, není třeba jeho souhlasu, dokonce ani jeho vědomosti o tom, že se jeho věřitel změnil. Postavení dlužníka je tedy specifické, když se o postoupení dozvídá zpravidla až po postoupení pohledávky, a to buď na základě oznámení původního věřitele, který mu tuto skutečnost sdělí, nebo až tehdy, kdy po něm plnění požaduje nový věřitel a postoupení mu prokazuje uzavřenou postupní smlouvou.

Dochází-li k postoupení pohledávky za soudního řízení, tedy v situaci, kdy žalobu na zaplacení dluhu uplatnil proti dlužníku ještě původní věřitel, dochází v soudní praxi k vývoji v řešení některých otázek. Patří mezi ně především určení předpokladů, za nichž nový věřitel vstupuje do řízení jako nový žalobce na místo postupitele, případně těch předpokladů, za nichž soud vstup nového účastníka do řízení nemusí připustit.

Do první skupiny patří řešení otázky, zdali s návrhem na singulární sukcesi podle § 107a občanského soudního řádu (dále též „o. s. ř.“) je nutno soudu doložit toliko oznámení o postoupení pohledávky, nebo je vždy nezbytné v řízení předložit samotnou postupní smlouvu.¹

Do druhé skupiny potom patří soubor specifických procesních situací, jakými jsou zneužívající postupní smlouvy snažící se zpravidla vyhnout náhradě nákladů řízení v případě prohry původního žalobce ve sporu, možnosti obrany žalovaného proti navrhované singulární sukcesi, rozdíly mezi záměnou účastníků a vstupem nového účastníka do řízení či složení jistoty jako předpokladu pro rozhodnutí o singulární sukcesi.

¹ Autor se této otázce, spolu s jinými, věnoval podrobně již v příspěvku předneseném na konferenci XXV. Karlovarské právnícké dny, v upravené verzi uveřejněné v článku „HORÁK, P. Následky neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky. In Právní rozhledy, 23-24/2017, s. 810“. Tento příspěvek proto u první otázky pro potřeby slovenských kolegů obsahuje nejen prosté odkazy na článek, ale i část doslovných citací uvedeného článku.

Rozhodná právní úprava slovenského **§ 80 civilného sporového poriadku**² a česká úprava **§ 107a občanského soudního řádu**³ je pro řešení obou otázek podobná. Považují proto za zajímavé poukázat u první z otázek (co je třeba soudu u postoupení pohledávky doložit) na rozdílná judikatorní řešení volená v obou zemích a současně přiblížit některé výkladové obtíže české judikatury slovenským kolegům při řešení otázky druhé (kdy soud může vstup postupníka do řízení nepřipustit).

I. Smlouva o postoupení pohledávky, nebo pouhá notifikace postoupení jako předpoklad rozhodnutí o singulární sukcesi

Podle § 107a odst. 1 o. s. ř. platí, že pokud má původní věřitel za to, že nastala právní skutečnost, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti účastníka řízení, o něž v řízení jde, může dříve, než soud o věci rozhodne, navrhnout, aby nabyvatel práva nebo povinnosti, popř. ten, kdo převzal výkon vlastnického práva k majetku, o něž v řízení jde, vstoupil do řízení na místo dosavadního účastníka. Ve vztahu k postoupení pohledávky je soudní přezkum veden pouze zjišťováním, zdali je zde právní skutečnost, s níž právní předpisy spojují přechod pohledávky. Přesněji, zdali tvrzená právní skutečnost je způsobilá mít za následek převod nebo přechod práv a povinností, o které v řízení jde, a že nastala po zahájení řízení. Soud nezkoumá, zda zde je či není právo, jež mělo být převedeno, případně zda skutečně náleží původnímu věřiteli (postupiteli) a zda skutečně na postupníka jako nového věřitele přešlo. Uvedené je předmětem dokazování až při rozhodnutí ve věci samé. Jinak by při zkoumání těchto otázek při rozhodování o singulární sukcesi bylo předjímano rozhodnutí o věci samé. Soud tak nezkoumá platnost smlouvy o postoupení pohledávky, neboť jde o rozhodnutí ve věci samé, k němuž se může soud vyslovit právě jen v rozhodnutí ve věci samé⁴.

Skutečností, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti na nového věřitele, by podle mého názoru měl být nabývací titul, kterým je právě ona postupní smlouva. Z této úvahy vycházelo i rozhodnutí

2 (1) Ak po začatí konania nastala právna skutočnosť, s ktorou sa spája prevod alebo prechod práv alebo povinností, o ktorých sa koná, môže žalobca navrhnúť, aby do konania na jeho miesto alebo na miesto žalovaného vstúpil ten, na koho boli tieto práva alebo povinnosti prevedené alebo na koho prešli.

(2) Súd vyhovie návrhu podľa odseku 1, ak sa preukáže, že po začatí konania došlo k prevodu alebo prechodu práva alebo povinností, a ak s tým súhlasí ten, kto má vstúpiť na miesto žalobcu. Právne účinky spojené s podaním žaloby zostávajú zachované.

3 (1) Má-li žalobce za to, že po zahájení řízení nastala právní skutečnost, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti účastníka řízení, o něž v řízení jde, může dříve, než soud o věci rozhodne, navrhnout, aby nabyvatel práva nebo povinnosti, popřípadě ten, kdo převzal výkon vlastnického práva k majetku, o něž v řízení jde, vstoupil do řízení na místo dosavadního účastníka; to neplatí v případech uvedených v § 107.

(2) Soud návrhu usnesením vyhově, jestliže se prokáže, že po zahájení řízení nastala právní skutečnost uvedená v odstavci 1, a jestliže s tím souhlasí ten, kdo má vstoupit na místo žalobce; souhlas žalovaného nebo toho, kdo má vstoupit na jeho místo, se nevyžaduje. Právní účinky spojené s podáním žaloby zůstávají zachovány.

4 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.6.2003, sp. zn. 21 Cdo 306/2003.

Nejvyššího soudu⁵, podle něhož pro rozhodnutí o procesním nástupnictví je žalobce podle § 107a odst. 2 o. s. ř. povinen k prokázání této právní skutečnosti předložit smlouvu o postoupení pohledávky. Oznámení dle ustanovení § 526 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964 (dále též „ObčZ 1964“) takovou právní skutečností, s níž právní předpisy spojují přechod nebo převod práva nebo povinnosti, není. Na jednání občanskoprávního a obchodního kolegia však toto rozhodnutí bylo podrobena kritice, podle níž je v rozporu s dosavadní judikaturou k hmotněprávním předpokladům přechodu pohledávky postupitele na postupníka. Rozhodnutí tak nebylo přijato k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 21/2018 bylo naopak uveřejněno rozhodnutí Nejvyššího soudu⁶, které ve svých důvodech vycházelo z vázanosti judikaturou o hmotněprávních podmínkách přechodu pohledávky z postupitele na postupníka.⁷ Nyní tak podle judikatury Nejvyššího soudu k postupu dle § 107a odst. 2 o. s. ř. postačí oznámení postoupení postupitelem. Pouze jestliže nebylo postoupení oznámeno, je třeba doložit postupní smlouvu.

Před publikovaným rozhodnutím k procesním předpokladům vstupu postupníka do řízení Nejvyšší soud⁸ sjednotil do té doby rozpornou rozhodovací praxi v hmotněprávní otázce právního významu toho, že postupitel v intencích § 526 ObčZ 1964 oznámil dlužníku postoupení pohledávky. Nejvyšší soud potom v navazujících rozhodnutích⁹ shrnul své judikatorní závěry takto:

1. Smlouvou o postoupení pohledávky dochází ke změně v osobě věřitele, aniž došlo ke změně v obsahu závazku. Není-li ve smlouvě o postoupení pohledávky dohodnuto jinak, dochází ke změně v osobě věřitele již uzavřením smlouvy, bez ohledu na to, zda postupitel postoupení pohledávky dlužníkovi oznámil, popř. postupník postoupení pohledávky dlužníkovi prokázal; možnost dlužníka přivodit zánik svého dluhu vůči dosavadnímu věřiteli tím není dotčena.

2. Ke změně v osobě věřitele přitom může dojít jen na základě platné smlouvy o postoupení pohledávky, kdy nový věřitel (postupník) nabývá nejen postupovnou pohledávku, ale spolu s ní též aktivní věcnou legitimitaci k jejímu uplatnění a úplnému výkonu.

5 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2012, sp. zn. 29 Cdo 901/2012.

6 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6.9.2016, sp. zn. 23 Cdo 1878/2015.

7 Rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.12.2009, sp. zn. 31 Cdo 1328/2007 (R 61/2010), rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2009, sp. zn. 29 Cdo 1277/2007.

8 Rozsudkem velkého senátu Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.12.2009, sp. zn. 31 Cdo 1328/2007 (R 61/2010).

9 Např. v rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2009, sp. zn. 29 Cdo 1277/2007.

3. Otázka platnosti smlouvy o postoupení pohledávky je nerozhodná z hlediska účinku splnění dluhu postupníkoví, oznámí-li dlužníkovi postoupení pohledávky postupitel. V takovém případě dlužník není oprávněn dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení pohledávky a jeho závazek zaniká splněním postupníkoví, i když smlouva o postoupení pohledávky neexistuje (z jakéhokoli důvodu).

4. Účelem § 526 odst. 1 věty druhé a odst. 2 ObčZ 1964 je ochrana dlužníka, který plnil svůj závazek osobě (postupiteli nebo postupníkoví), jež podle hmotného práva nebyla v době plnění věřitelem pohledávky, např. proto, že smlouva o jejím postoupení nebyla platná. Oznámení postupitele dlužníkovi o tom, že došlo k postoupení pohledávky, je právní skutečností, se kterou právo pojí vznik povinnosti dlužníka plnit postupníkoví.

5. Oznámením o postoupení pohledávky, adresovaném dlužníkovi, vyvolá postupitel změnu osoby oprávněné přijmout plnění a také na sebe bere riziko vyplývající z toho, že v případě neplatnosti (nebo dokonce neexistence) smlouvy o postoupení pohledávky splní dlužník dluh třetí osobě (postupníku) s účinky i pro postupitele. Samotným postoupením pohledávky však nedochází k jiné změně závazku, než v osobě věřitele; v případě, že smlouva byla neplatná, dochází k tomu, že k věřiteli přistupuje další osoba oprávněná přijmout plnění s účinky i pro (původního) věřitele.

6. Ve vztahu mezi postupníkem a dlužníkem není platnost postoupení právně významná. Oznámí-li tedy postupitel dlužníkovi, že pohledávku postoupil postupníku, vyvolá tento notifikační úkon zamýšlené právní důsledky (týkající se osoby oprávněné přijmout plnění) i tehdy, jestliže k postoupení vůbec nedošlo, nebo byla-li smlouva o postoupení pohledávky neplatná.

7. Pro dlužníka je podstatné, zda postupovaná pohledávka existuje (proto jsou mu zachovány námitky proti pohledávce, které mohl uplatnit v době postoupení), není však jeho věcí, kdo pohledávku vymáhá; dluh má splnit podle pokynů věřitele.

8. Otázku, zda pohledávka byla skutečně postoupena a zda postoupení bylo platné, lze řešit jen ve sporu mezi postupitelem a postupníkem. Proto také nemusí postupitel dlužníkovi prokazovat, že k postoupení došlo (§ 526 odst. 2 ObčZ 1964); pro vztah mezi dlužníkem a postupníkem je to totiž lhostejné.

9. Není-li podle hmotného práva pro určení osoby, která je v důsledku postoupení pohledávky a následné notifikace věřitele dlužníkovi oprávněna přijmout plnění s účinky pro splnění dluhu, rozhodné, zda smlouva o postoupení byla

platná a zda k ní opravdu došlo, pak tato okolnost nemůže být významná ani v soudním řízení. Námitka neplatnosti postupní smlouvy tak s výjimkou případů uvedených v § 525 ObčZ 1964, event. případů, ve kterých by dlužník prokázal, že postoupení pohledávky mělo za následek změnu (zhoršení) jeho právního postavení, dlužníkovi vůči postupníku nepřisluší.

Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí¹⁰ doplnil a upřesnil ve vztahu k právu postupníka pohledávku vymáhat i tento závěr:

10. Oznamil-li věřitel postoupení pohledávky dlužníkovi, pak ani případná neplatnost smlouvy o postoupení pohledávky nevede k závěru, že postupník není ve sporu aktivně věcně legitimován.

Je tak zjevné, že v judikatuře Nejvyššího soudu postupně došlo k extenzivnímu výkladu významu notifikace postupitelem v případě neplatné smlouvy o postoupení pohledávky. Spolu s nemožností námitek dlužníka směřujících do platnosti či existence postupní smlouvy bylo dovozeno i to, že postupník má aktivní věcnou legitimaci k vymáhání pohledávky. Dlužník tedy nemůže neplatnost postupní smlouvy namítat, soud ji nezkontroluje, a postupník má, bylo-li postupitelem notifikováno, vymahatelné právo k pohledávce proti dlužníkovi¹¹.

Procesní úspěch postupníka v řízení proti dlužníkovi musí být odůvodněn jeho věcnou či procesní legitimací k uplatnění práva. Má-li mít postupník přes neplatnou postupní smlouvu vymahatelné právo proti dlužníkovi, musí mít vymahatelné vlastní právo nebo musí jít o vymahatelné právo cizí. Takovým cizím právem v praxi je, jak upozorňuje J. Handlar¹², např. § 530 odst. 1 ObčZ 1964, který se týká oprávnění postupitele vymáhat za postupníka postoupenou pohledávku. Toto ustanovení zakládá věcnou legitimaci postupiteli vymáhat pohledávku po dlužníkovi. Jde přitom o oprávnění vymáhat tzv. cizí právo.

V případě žaloby postupníka proti dlužníkovi z postoupené pohledávky nejde podle mého názoru o vlastní právo postupníka, které by uplatňoval. Je-li postupní smlouva neplatná nebo nebyla vůbec uzavřena, nestal se postupník věřitelem. Nenalézám přitom ani žádné tzv. cizí právo, které by vyplývalo ze zákona. Není zde ani žádná dohoda, která by odůvodňovala právo postupníka za postupitele vymáhat.¹³

10 Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.12.2009, sp. zn. 29 Cdo 1277/2007.

11 Podrobně HORÁK, P. op. cit., s. 810.

12 Srov. např. HANDLAR, J. Námitka neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky notifikovaného dlužníka. In *Právní rozhledy*, 9/2012, s. 318.

13 Podrobně HORÁK, P. op. cit., s. 810.

Závěry judikatury Ústavního soudu a obecných soudů lze parafrázovat od jeho zákonného východiska:

„Nemůžeš se dlužníku dožadovat prokázání smlouvy o postoupení, tedy nemůžeš dlužníku ani namítat neplatnost postupní smlouvy před soudem,

po závěry judikatury:

tedy obecný soude nezkoumej možnou neplatnost či neexistenci postupní smlouvy, tedy dlužníku máš po oznámení nejen právo, ale i povinnost plnit postupníkovi, tedy postupníku máš vymahatelné právo a jsi aktivně legitimován proti dlužníkovi.¹⁴

V soudním přezkumu rozhodnutí potom nakonec dochází i k tomu, že soudy vyslovují, zůstanu-li v této rovině vyznění:

„Jestliže jsi zkoumal, soude nižšího stupně, postupní smlouvu a vzhledem k její neplatnosti či neexistenci jsi postupníkovi zamítl žalobu, nepostupoval jsi správně, tvé rozhodnutí je nutné změnit či zrušit.”

Úprava občanského zákoníku z roku 2012 období § 526 odst. 2 ObčZ 1964 neobsahuje. Nejen proto se podle mého názoru závěry dosavadní judikatury neuplatní¹⁵.

Nemožnost dlužníka domáhat se podle § 526 odst. 2 ObčZ 1964 prokázání smlouvy o postoupení pohledávky je podle mého názoru navíc významná pro to, aby dlužník věděl, komu může plnit s účinky zániku jeho dluhu. Dlužník, který se dovolává smlouvy o postoupení pohledávky v soudním řízení s tím, že je neplatná nebo vůbec neexistuje, se nedožaduje jejího prokázání, ale **využívá možnosti procesní obrany** zpochybňující aktivní věcnou legitimaci žalujícího postupníka a poukazující na to, že není jeho věřitelem. Judikaturou dovozená nemožnost dlužníka namítat neplatnost či neexistenci postupní smlouvy může být tedy jen obtížně procesním odrazem hmotněprávní úpravy o nemožnosti dlužníka dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení pohledávky, je-li mu postupitelem notifikováno.¹⁶

¹⁴ Podrobně HORÁK, P. op. cit., s. 810.

¹⁵ Podrobně HORÁK, P. op. cit., s. 810.

¹⁶ Podrobně HORÁK, P. op. cit., s. 810.

Slovenská judikatura

Slovenské soudy volily nejprve stejné řešení¹⁷ jako současná česká judikatura. Později se však slovenské soudy přiklonily při řešení oné hmotněprávní otázky k řešení odlišnému. Ústavní soud SR¹⁸ odkazuje na pozdější judikaturu Nejvyššího soudu SR¹⁹, podle níž „z občianskeho zákonníka nemožno vyvodit, že dlžník by nemohol namietat a súd skúmať platnosť zmluvy o postúpení pohľadávky, ak by toto postúpenie dlžníkovi oznámil postupca, ale dlžník by mohol namietat platnosť zmluvy o postúpení pohľadávky, ak by postúpenie pohľadávky postupca dlžníkovi síce neoznámil, avšak postupník by postúpenie pohľadávky dlžníkovi preukázal. Pre takéto rozlišovanie (dualitu) v postavení dlžníka (porovnaj R 119/2003) nemožno nájsť oporu v ustanovení § 526 ods. 2 Obč. zák“. Jako inspiraci volí slovenská judikatura odkaz na Úřední sbírku rozhodnutí NS ČSR ve věcech občanskoprávních z právní oblasti Slovenska a Podkarpatské rusi, podle níž „Uvedomenie dlžníka má **len ten význam**, že dokiaľ sa ono nestane, dlžník môže sa po práve účinne zbaviť svojho záväzku aj platením do rúk cedenta.“²⁰

II. Kdy má postupní smlouva zneužívající povahu a soud vstup postupníka do řízení nepřipustí

Domnívám se, že přes novou úpravu ve slovenském sporovém poriadku v § 80 stojí slovenští kolegové nadále před řešením stejné otázky jako čeští soudci při výkladu § 107a o. s. ř., tedy kdy má postupní smlouva vzhledem k procesní povaze sporu zneužívající charakter a kdy soud může nepřipustit vstup postupníka jako nového účastníka do řízení.

Soud toto řešení může zvolit ve výjimečných případech a zamítnout žalobcův návrh dle § 107a o. s. ř. (při jinak formálně doložených předpokladech pro to, aby takovému návrhu bylo vyhověno), a to prostřednictvím ustanovení § 2 o. s. ř. Takový postup by byl namísto např. tehdy, bylo-li by možno dovodit podle toho, co v řízení vyšlo najevo, že cílem návrhu na vydání rozhodnutí dle § 107a o. s. ř. je zneužití procesní úpravy za tím účelem, aby se možná pohledávka na náhradu nákladů řízení stala vůči neúspěšnému žalobci nedobytnou.²¹

17 Usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 11.6.2003, sp. zn. 4 Obo/210/2001 (R 119/2003).

18 Usnesení Ústavního soudu SR ze dne 3.7.2012, sp. zn. IV. ÚS 337/2012.

19 Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 28.1.2009, sp. zn. 1 Cdo 76/2007.

20 Rozhodnutí ze dne 20.6.1933, sp. zn. Rv III 817/1932.

21 Viz právní věta usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.10.2011, sp. zn. 29 Cdo 3013/2010, uveřejněného pod číslem 46/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek; dále např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.10.2012, sp. zn. 32 Cdo 2650/2012 (právní věta tohoto usnesení pak zní: „Návrhu na vstup procesního nástupce účastníka do řízení podle § 107a odst. 1 o. s. ř. nelze vyhovět, jestliže jeho účelem je zneužití procesní úpravy např. spočívající v tom, aby se možná pohledávka na náhradu nákladů stala vůči neúspěšnému žalobci nedobytnou.“), usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.2018, sp. zn. 29 Cdo 5689/2016, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.6.2014, sp. zn. 28 Cdo 1380/2014, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.1.2014, sp. zn. 22 Cdo 3607/2013, či usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.2.2019, sp. zn. 23 Cdo 1269/2017.

V ústavní rovině přijal obdobný závěr Ústavní soud ČR,²² jenž zdůraznil, že obecné soudy nemohou přistupovat k rozhodnutí o procesním nástupnictví podle § 107a o. s. ř. formalisticky, ale musí také posoudit skutečnost, zda nejde pouze o účelové zneužití procesní úpravy zejména s ohledem na ustanovení § 2 o. s. ř. (zda nedošlo k účelovému postoupení pohledávky za účelem zneužití procesní úpravy).

Prostá obava, že případná pohledávka na náhradě nákladů řízení se v budoucnu stane nedobytnou, přitom k takovému kroku nepostačuje (nejistota o poctivosti pohnutek, jež účastníka vedly k postoupení soudně vymáhané pohledávky, k tak zásadnímu odepření procesní ochrany vést nemůže).²³

Postup soudu odchylný se od běžného postupu výslovně zakotveného v § 107a odst. 2 o. s. ř. tak přichází v úvahu pouze v případech zcela zjevného zneužití institutu procesního nástupnictví a jako výjimka z pravidla musí být uplatňován restriktivně.²⁴

Účelovost postoupení pohledávky přitom nelze ztotožňovat s pouhou obavou, že případná pohledávka na náhradě nákladů řízení se v budoucnu stane nedobytnou, hrozba zneužití postoupení pohledávky z pohledu náhrady nákladů řízení musí v návaznosti na konkrétní okolnosti nabýt reálné podoby.²⁵

V usnesení ze dne 3. 10. 2016, sp. zn. 21 Cdo 1041/2016, Nejvyšší soud vložil, že aby soud mohl ve smyslu ustanovení § 2 o. s. ř. uzavřít, zda návrh žalobce na singulární sukcesi podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. je zneužitím práva, které má vést k tomu, aby pohledávka žalovaného na náhradu nákladů řízení se stala reálně nevyzpytatelnou, je třeba **naplnění dvou předpokladů**:

1. jednak musí být zjevné, že strana žalující bude v řízení neúspěšná, a že proto lze očekávat, že jí bude uložena povinnost k náhradě nákladů řízení (zejména podle ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř.);

2. jednak musí být zřejmé, že nový žalobce (postupník) nebude schopen splnit svoji případnou povinnost k náhradě nákladů řízení ve prospěch žalovaného. Naplnění obou těchto předpokladů nemusí být postaveno zcela najisto;

²² Viz náleží Ústavního soudu ze dne 9.2.2012, sp. zn. III. ÚS 468/11.

²³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.10.2011, sp.zn. 29 Cdo 3013/2010, uveřejněné pod číslem 46/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

²⁴ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.3.2017, sp. zn. 23 Cdo 5699/2016, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.2018, sp. zn. 29 Cdo 5689/2016, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7.11.2017, sp. zn. 28 Cdo 3050/2017, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.9.2017, sp. zn. 32 Cdo 2702/2017, nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.2017, sp. zn. 23 Cdo 5448/2016.

²⁵ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.6.2014, sp. zn. 28 Cdo 1380/2014.

rozhodný je v tomto směru stav v době rozhodování soudu. Jistota o nich nemůže ani být naprostá, protože nelze zcela vyloučit, že během řízení vyjdou najevo skutkové okolnosti, pro které žalobce bude ve sporu úspěšný, případně že osoba, která má do řízení vstoupit na základě návrhu podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř., se v budoucnosti stane schopnou nést případnou povinnost k náhradě nákladů řízení, bude-li jí uložena. Postačuje proto, je-li v době, kdy soud rozhoduje o návrhu podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř., důvodné podezření, že k postoupení (k jinému převodu) pohledávky nebo jiného práva došlo právě proto, aby případný procesní neúspěch strany žalující nevedl k úspěšnému vymození přisouzené náhrady nákladů řízení, a nabízí se závěr, že smyslem postoupení pohledávky a následného návrhu podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. je zneužití procesní úpravy tímto způsobem. Míru pravděpodobnosti, že podání návrhu na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř., případně postoupení pohledávky na jiný subjekt, který posléze podá žalobu o její splnění, je zneužitím práva výše popsaným způsobem, soud poměřuje s možnou újmou žalovaného na právu na náhradu nákladů řízení; kdyby tato možná újma byla ve srovnání s obecně pojatým petičním právem žalobce zanedbatelná, soud návrhu na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. vyhoví (případně věcně rozhodne o žalobě podané postupníkem), neboť hrozba zneužití procesního práva ve smyslu ustanovení § 2 o. s. ř. se stává podružnou, když je třeba i nadále vycházet z judikatury soudů, podle níž k zamítnutí návrhu na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. má docházet spíše výjimečně.²⁶

V rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 1041/2016 Nejvyšší soud též dodal, že uvedení závěr přitom neodporuje názoru vyjádřenému v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 22 Cdo 3607/2013, podle něhož návrh žalobce na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. je zneužitím práva ve smyslu ustanovení § 2 o. s. ř. zejména v případě, že během řízení došlo k postoupení pohledávky, která byla předmětem dlouhotrvajícího a složitého soudního sporu, na základě jehož průběhu (včetně procesního jednání stran) je zjevné, že strana žalující ve sporu nebude úspěšná a že nový účastník, který má do řízení vstoupit na místo původního žalobce na návrh podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř., nebude schopen dostát povinnosti k náhradě nákladů řízení. Okruh případů, v nichž soud může shledat návrh na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. za zneužití procesního práva, je ovšem širší a zahrnuje nutně i případy, kdy s ohledem na stav řízení tu není praktická jistota, ale jen důvodné podezření, že návrh na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř., případně podání žaloby nikoliv postupitelem, ale postupníkem (došlo-li k postoupení pohledávky ještě před zahájením řízení) je zneužitím práva.

²⁶ Srov. též usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.10.2011 sp. zn. 29 Cdo 3222/2010.

Závěr Nejvyššího soudu²⁷, podle kterého prostá obava, že případná pohledávka na náhradu nákladů řízení se v budoucnu stane nedobytnou, nepostačuje k zamítnutí návrhu podle § 107a odst. 1 o. s. ř., je třeba pojímat tak, že závěr o možném zneužití návrhu podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. za účelem, aby se strana žalující vyhnula případně uložené povinnosti k náhradě nákladů řízení, nemůže být jen hypotetický, ale musí být odůvodněn konkrétními okolnostmi, jež vyplývají z obsahu spisu. S ohledem na právě uvedené tedy není vyloučeno, aby žalobce poté, co došlo k zamítnutí návrhu na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. (nebo bylo zastaveno řízení o žalobě podané postupníkem) proto, že jde o zneužití procesního práva, podal nový návrh na postup podle ustanovení § 107a odst. 1 o. s. ř. (nebo žalobu) s odkazem na to, že vzhledem ke změně okolností, k nimž došlo po podání dřívějšího návrhu (žaloby), již není namístě návrh pokládat za zneužití procesního práva ve smyslu ustanovení § 2 o. s. ř.

Příklady:

Zneužití úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi dle § 107a o. s. ř. přitom může dle okolností nasvědčovat například:

1. Předchozí postup dané strany v průběhu řízení

Nejvyšší soud např. v usnesení ze dne 25. 4. 2012, sp. zn. 32 Cdo 981/2012, uvedl, že odvolací soud (objektivně vzato) pochybil, jestliže se námitkou žalovaného věcně nezabýval a nevyhodnotil její důvodnost z pohledu ustanovení § 2 o. s. ř. s přihlédnutím k tomu, co vyšlo v řízení najevo, mimo jiné též k předchozímu žalobcovu procesnímu postupu (vedle žalovaným zdůrazněných návrhů na odročení srov. též neúspěšný návrh na přerušování řízení, učiněný v reakci na procesní obranu žalovaného obsaženou v jeho vyjádření k žalobě).

2. Délka a složitost soudního sporu

Nnení zcela standardní a vyžaduje si pozornost při rozhodování o návrhu podle ustanovení § 107a o. s. ř., dojde-li k postoupení pohledávky, která je předmětem dlouhotrvajícího a poměrně složitého soudního sporu.²⁸

²⁷ *Prezentovaný v usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.10.2011 sp. zn. 29 Cdo 3013/2010, uveřejněném pod č. 46 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2012.*

²⁸ *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.1.2014, sp. zn. 22 Cdo 3607/2013.*

3. Postoupení pohledávky na uměle vytvořený subjekt

Ve věci řešené pod sp. zn. 25 Cdo 993/2013²⁹, žalobce postoupil svou pohledávku na společnost, kterou založil vzápětí po vydání zrušujícího rozhodnutí Nejvyššího soudu v této věci, a v krátké době poté, co na dotaz soudu prvního stupně sdělil, že žalobu nevezme zpět, postoupil svou pohledávku ve výši cca 4,6 milionu za cenu pouhých 10. 000,- Kč na společnost, jejímž je jednatelem a jediným společníkem. Nejvyšší soud k tomu pak uvedl, že odvolací soud pochybil, jestliže se nezabýval návrhem žalobce z hlediska konkrétních okolností, za nichž byl učiněn, a s přihlédnutím k tomu, co vyšlo v řízení najevo, a k obsahu spisu, nevyhodnotil podle ustanovení § 2 o. s. ř. důvodnost námitek žalovné o účelovosti postoupení pohledávky na uměle vytvořený subjekt.

4. Časová souvislost mezi datem uzavření smlouvy o postoupení pohledávky a podáním návrhu na procesní nástupnictví a termínem odročeného jednání či obtížně zjiitelná bonita postupníka

Kupříkladu v usnesení ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. 33 Cdo 4180/2015, Nejvyšší soud uvedl, že odvolací soud zcela správně přihlédl zejména k časové souvislosti mezi datem uzavření smlouvy o postoupení pohledávky a podání návrhu na procesní nástupnictví a termínem odročeného jednání, při němž bylo očekáváno pro žalobkyni nepříznivé rozhodnutí o věci, dále k výši nákladů řízení vynaložených ve sporu trvajícím od roku 2007 a k obtížně zjiitelné bonitě postupníka (absence listin zachycujících jeho hospodářské výsledky ve sbírce listin obchodního rejstříku). Správně vzal v úvahu i okolnost, že ve smlouvě o postoupení pohledávky byla splatnost úplaty vázána na pravomocné skončení věci, která nasvědčuje tomu, že smlouva o postoupení pohledávky nemá reálný hospodářský význam. K tomuto závěru vede - podle přesvědčení dovolacího soudu - i to, že výše úplaty není ve smlouvě o postoupení pohledávky uvedena, přičemž příloha smlouvy, která měla uvedený údaj obsahovat, nebyla soudu předložena. Nelze tudíž považovat za nepřiměřený závěr odvolacího soudu, že návrh žalobkyně podle § 107a o. s. ř. je zneužitím procesní úpravy; pohledávka na náhradu nákladů řízení by se stala vůči neúspěšnému žalobci obtížně vymahatelnou.

²⁹ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.2013, sp. zn. 25 Cdo 993/2013.

Zkoumat z úřední povinnosti?

Judikatura není zcela jednotná při řešení otázky, zdali ono zneužití zkoumá soud z úřední povinnosti. Nejvyšší soud tak vytknul v jednom rozhodnutí odvolacímu soudu, že pochybil, jestliže se nezabýval otázkou, zda návrh žalobkyně podle ustanovení § 107a o. s. ř. není zneužitím práva ve smyslu ustanovení § 2 o. s. ř.. Měl tak učinit z úřední povinnosti, bez zřetele na to, zda druhá procesní strana uplatnila v tomto ohledu námitky (stanovisko žalovaného došlo soudu až po vydání rozhodnutí), vzhledem k popsané procesní situaci, v níž byl návrh podán a která takové zvážení rozhodně indikovala.³⁰ K obdobným závěrům o tom, že posouzením, zda návrh na procesní nástupnictví není zneužitím práva ve smyslu § 2 části věty za středníkem o. s. ř., se (odvolací) soud zabývá z úřední povinnosti, dospěl i v dalších rozhodnutích.³¹

Je zde však rovněž několik rozhodnutí, podle nichž posouzením, zda jsou splněny shora popsané předpoklady pro zamítnutí návrhu na procesní nástupnictví, se soud zásadně zabývá pouze k námitce dotčeného účastníka řízení.³²

Závěrem

Přes v mnohém odlišnou úpravu slovenského civilního sporového poriadku a českého občanského soudního řádu, v části rozhodování o předpokladech vstupu postupníka do řízení namísto postupitele, je rozhodné znění nadále podobné. Pro řešení jak otázky, co musí být soudu doloženo před rozhodnutím, tak otázky, kdy soud nepřipustí vstup nového účastníka, proto mohou být vzájemné judikturní závěry i názory doktríny pro obě země nadále inspirující.

30 *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.10.2012, sp. zn. 32 Cdo 2650/2012.*

31 *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.8.2016, sp. zn. 29 Cdo 897/2016, obdobně též usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.1.2014, sp. zn. 22 Cdo 3607/2013, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.1.2019, sp. zn. 32 Cdo 3064/2018, či usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.6.2016, sp. zn. 32 Cdo 90/2016.*

32 *Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.10.2013, sp. zn. 29 Cdo 413/2012, dále např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.1.2014, sp. zn. 29 Cdo 3126/2013, či usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.1.2019, sp. zn. 27 Cdo 2163/2018.*

PLURALITA ÚČASTNÍKOV V TRESTNOM PRÁVE

Účastníctvo na trestnom čine, pluralita páchatel'ov v trestnom práve¹

prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

I. Úvod

Na spáchaní trestného činu sa môže podieľať viacero osôb. Takáto situácia sa v trestnom práve označuje ako trestná súčinnosť. Teória pod trestnou súčinnosťou rozumie prípady, keď sa na trestnom čine zúčastňuje viac páchatel'ov, alebo okrem páchatela aj ďalšie osoby, ktoré trestný čin páchatela najmä úmyselne vyvolávajú, uľahčujú, či podporujú jeho spáchanie, alebo uľahčujú páchatel'ovi uniknúť trestnému stíhaniu alebo trestu. Formy trestnej súčinnosti možno rozdeliť do štyroch skupín, pričom sa nimi rozumie účastníctvo, kolektívne formy prípravy na zločin, formy trest, nej súčinnosti ustanovené v osobitnej časti Trestného zákona a ďalšie skutkové podstaty trestného činu, pri ktorých sa trestná súčinnosť posudzuje ako okolnosti podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby.² Vzhľadom na zameranie príspevku bude ďalej venovaná pozornosť účastníctvu na trestnom čine.

II. Účastníctvo

Účastníctvo predpokladá úmyselnú účasť viacerých osôb na trestnom čine, ktorá je namierená proti určitému konkrétne chránenému záujmu a sleduje sa ňou ten istý následok.

Pri účastníctve sa predpokladá úmyselné zavinenie, čiže je vylúčené účastníctvo z nedbanlivosti a pri trestných činoch zavinených z nedbanlivosti. Účastníctvo predpokladá úmysel vzťahujúci sa na páchatel'ove konanie. Úmysel sa musí okrem toho týkať aj úmyselnej účasti vo forme organizátora, návodcu, objednávateľa alebo pomocníka na trestnom čine.³

1 Príspevok je súčasťou riešenia projektu „Návody a nástroje na efektívnu elimináciu protiprávnych konaní v spojení s možnou insolvenčiou“ financovaného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-15-0740.

2 IVOR, J. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2010, s. 253.

3 BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon – Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 139.

Účastník (organizátor, návodca, objednávateľ alebo pomocník) svojou aktivitou prispieva na spáchanie určitého konkrétneho (úmyselného) trestného činu, ktorý spácha hlavný páchatel' alebo spolupáchatelia. Z uvedeného je zrejmé, aký chránený spoločenský vzťah sa spáchaným trestným činom naruší alebo ohrozí (napr. ľudská dôstojnosť, rodina, hospodárstvo). S prihliadnutím na zameranie páchatel'a (spolupáchatel'ov) sa ich konaním sleduje ten istý následok (napr. ublíženie na zdraví, prisvojenie si cudzej veci a pod.).

Pre účastníctvo je charakteristické, že účastník sa na trestnom čine nezúčastňuje priamo. Uvedená charakteristika odlišuje účastníctvo od spolupáchatel'stva.⁴ Právna úprava účastníctva v Trestnom zákone umožňuje vyvodiť trestnú zodpovednosť proti trestnoprávne zodpovednému subjektu, ktorý sa na trestnom čine podieľa významným spôsobom bez toho, aby tento trestný čin spáchal ako páchatel' alebo spolupáchatel'. Vzhľadom k tejto okolnosti je potrebné v prípade konania účastníka identifikovať určitú súvislosť medzi jeho konaním a konaním páchatel'a (spolupáchatel'a). Táto činnosť nie je spoločným konaním, ani netvorí článok reťaze, ktorý je nevyhnutný na spáchanie trestného činu. Inštitút účastníctva dovoľuje primerane postihnúť formy trestnej súčinnosti takých osôb, ktoré sa na trestnom čine podieľajú rozhodujúcim spôsobom bez toho, aby sa na trestnom čine podieľali priamo ako páchatelia.⁵ V prípade absencie príčinného vzťahu nemožno hovoriť o účastníctve. Taktiež možno zvýrazniť, že nie je možné vyvodenie trestnej zodpovednosti proti jednej osobe aj za páchatel'stvo (spolupáchatel'stvo) aj za účastníctvo, za jeden skutok kvalifikovaný ako trestný čin.

Z právnej úpravy účastníctva v Trestnom zákone vyplýva, že trestný čin musí dospieť aspoň do štádia pokusu a konania sa musí dopustiť trestne zodpovedný subjekt. Určitú výnimku predstavuje zločin, keď okolnosť, že nedošlo do štádia minimálne pokusu, nie je prekážkou pre vyvodenie trestnej zodpovednosti účastníka organizátora, návodcu, objednávateľa alebo pomocníka za prípravu na zločin podľa § 13 ods. 1 Trestného zákona. Uvedenú okolnosť, možno vnímať ako prejav zásady samostatnosti účastníctva (bližšie pozri ďalší text príspevku) osamostatnenia konania od účastníctva.

Na rozdiel od páchatel'a (spolupáchatel'a) účastníkom na trestnom čine môže byť trestnoprávne zodpovedný subjekt, ktorý nemá vlastnú spôsobilosť alebo postavenie, ktoré sa vyžaduje na spáchanie trestného činu (§ 128 ods. 8 Trestného zákona). Osobitne sa posudzuje trestný čin vraždy novonaro-

⁴ R 11/1983.

⁵ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon - Všeobecná časť. Komentár*. I. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. BECK, 2010, s. 139.

deného dieťaťa matkou (§ 146 Trestného zákona), pri ktorom návod, aby matka po pôrode alebo hneď po ňom zavraždila svoje novonarodené dieťa, alebo pomoc pri tom je návodom, resp. pomocou na trestný čin úkladnej vraždy (§ 144 Trestného zákona), resp. vraždy (§ 145 Trestného zákona), a nie trestný čin vraždy novonarodeného dieťaťa matkou, aj keď matka dieťa usmrtila v rozrušení spôsobenom pôrodom. Výnimočne psychické rozpoloženie matky vyvolané stavom jej organizmu následkom prebehnutého pôrodu môže svedčiť len jej samotnej a nikomu inému.⁶

Účastníkom na trestnom čine nemôže byť osoba, na ochranu ktorej je dané ustanovenie určené napr. tehotná žena nemôže byť návodom alebo pomocníkom pri trestnom čine nedovoleného prerušenia tehotenstva (§ 151 alebo § 152 Trestného zákona), dieťa nemôže byť návodom alebo pomocníkom pri trestnom čine „svojho“ únosu (§ 209 a § 210 Trestného zákona). Ak je účasť na čine zákonným znakom trestného činu a postihuje sa ako samostatný trestný čin, nejde v tomto prípade o účasťníctvo, ale o priame páchatelstvo. Napr. kto vydá osobu mladšiu ako osemnásť rokov nebezpečenstvu spustnutia tým, že zväzda ju k záhaľčivému alebo nemravnému životu, bude stíhaný ako páchatel' ohrozovania mravnej výchovy mládeže (§ 211 ods. 1 písm. a) Trestného zákona).⁷

III. Formy účasťníctva

Trestný zákon ustanovuje nasledovné formy účasťníctva:

- a) *organizátor*,
- b) *návodca*,
- c) *objednávateľ*,
- d) *pomocník*.

III. 1 Organizátor

Organizátor je ten, kto úmyselne zosnoval alebo riadil spáchanie trestného činu. Z právnej úpravy v Trestnom zákone vyplýva, že činnosť organizátora môže alternatívne pozostávať zo zosnovania alebo riadenia spáchania trestného činu, pričom tieto formy sú alternatívne, prípadne môžu byť naplnené aj súčasne.

⁶ Primerane pozri R 89/1953.

⁷ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon – Veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2013, s. 40.

Za zosnovanie sa považuje činnosť, ktorá spočíva v iniciovaní dohody o spáchaní trestného činu, vo vytvorení plánu na jeho spáchanie, vo vyhľadaní osôb, zaistovaní ich styku, v rozdelení úloh a pod. Za riadenie spáchania trestného činu sa považuje konanie, ktoré spočíva vo vydávaní rôznych pokynov a usmernení osobám podieľajúcich sa na trestnom čine a vo vyžadovaní ich plnenia.⁸

Z právnej úpravy organizátora v Trestnom zákone nevyplýva, že musí zosnovať alebo riadiť trestný čin na začiatku, nie je vylúčené že takouto osobou bude trestnoprávny subjekt, ktorý sa pripojí k nemu až neskôr a ujme sa jeho organizovania a riadenia.

Organizátor je z hľadiska postihu zodpovedný za všetky trestné činy, ktoré zosnoval alebo riadil a ktoré v dôsledku toho spáchali iné osoby. Organizátorstvo predstavuje najzávažnejšiu formu účasti, ktoré subsumuje ostatné formy účasti.

Trestný zákon okolnosť, že niekto je organizátorom trestného činu umožňuje posúdiť ako pritažujúcu okolnosť podľa § 37 písm. k). Uvedenú okolnosť nemožno pripočítať organizátorovi v prípade, ak organizátorstvo je znakom skutkovej podstaty trestného činu (napr. trestný čin násilného prekročenia štátnej hranice podľa § 354 ods. 2 písm. c) Trestného zákona), pretože by to bolo v rozpore so zásadou *ne bis in dem* ustanovenou v § 38 ods. 1 Trestného zákona.

Pri niektorých kvalifikovaných skutkových podstatách trestných činov sa stretávame s kvalifikačnými okolnosťami, napr. že páchatel' spácha trestný čin „ako člen organizovanej skupiny (§ 377 ods. 2 písm. a) Trestného zákona) alebo „ako člen nebezpečného zoskupenia“. Tieto formy súčinnosti treba zaradiť k spolupáchatel'stvu, a nie k organizátorstvu. Pri niektorých trestných činoch sa organizátorstvo posudzuje ako dokonaný trestný čin, napr. § 355 ods. 1 a ods. 2 písm. a), „. . . páchatel' organizuje nedovolené prekročenie hranice. . .“⁹ V takomto prípade pôjde o samostatný trestný čin a nie o formu účasti vo vzťahu k hlavnému trestnému činu.

8 IVOR, J. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 253.

9 KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 193.

III. 2 Návodca

Návodcom je ten, kto úmyselne naviedol iného k spáchaniu trestného činu. Navádzaním sa rozumie také pôsobenie na inú osobu, cieľom ktorého je túto osobu presvedčiť, aby spáchala trestný čin. O účastníctvo formou návodu pôjde až vtedy, ak trestný čin dospel minimálne do štádia pokusu.

Trestný zákon neustanovuje formy návodu (napr. poučovanie, prehovárание, rozkaz, rada, dohoda za odmenu, hrozba a pod.). Návod smeruje voči konkrétnej osobe a konkrétnemu trestnému činu, ktorý musí byť určený aspoň v hrubých črtách (napr. spôsob spáchania trestného činu). Na naplnenie trestnej zodpovednosti návodcu sa vyžaduje preukázanie súvislosti medzi jeho trestným činom a spáchaným hlavným činom. Preto je trestný aj úmysel, ktorý smeruje k vyvolaniu trestného činu. Z tohto dôvodu bude trestne zodpovedná aj osoba, ktorá vyprovokovala, teda úmyselne naviedla iného na spáchanie trestného činu, aby proti nemu následne mohlo byť podané trestné oznámenie.

Od návodu treba odlišiť podnecovanie, ktoré jednak nesmeruje ku konkrétnej osobe ale je prednesené verejne. Podnecovanie nie je obmedzené len na trestné činy, ale aj na hromadné neplnenie dôležitej povinnosti uloženej zákonom (napr. neplnenie povinnosti platiť dane), alebo na závažné porušovanie verejného poriadku. V prípade, ak by sa preukázalo, že páchatel chce u konkrétnej osoby vzbudiť rozhodnutie páchatel trestný čin tým, že takýto čin vychvaľuje nepôjde o trestný čin schvaľovania trestného činu (§ 338 Trestného zákona), ale o návod na „hlavný trestný čin“. O pomoc by išlo vtedy, ak by osoba už bola rozhodnutá takýto trestný čin spáchať, pomocník ju vychvaľovaním utvrdzuje v jej predsavzatí.¹⁰ V prípade ak páchatel spácha trestný čin na základe vlastného rozhodnutia a bez zreteľa na návod možno vyvodiť trestnú zodpovednosť návodcu. Ak by však navádzajúci bol uzrúmený s možnosťou, že páchatel už je rozhodnutý čin spáchať, môže ísť o účastníctvo, ale vo forme tzv. psychickej pomoci.

Trestný zákon ustanovuje trestné činy, ktoré sú blízke návodu, pri ktorých sa osoba, ktorá vzbudí u inej osoby dopustiť sa určitého škodlivého konania, posudzuje ako samostatný páchatel (napr. pri kupliarstve „iného pohne na vykonávanie prostitúcie“).

¹⁰ IVOR, J. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava : IURA EDITION, 2010, s. 272.

III. 3 Objednávateľ

Objednávateľom je ten, kto iného požiadal, aby spáchal trestný čin.

Objednávateľ má úmysel spáchať trestný čin, avšak z dôvodu rizika osobnej trestnej zodpovednosti využíva na jeho spáchanie inú trestne zodpovednú osobu ako „živý nástroj“ na jeho spáchanie. Objednávateľstvo predstavuje špeciálny druh návodu, ktorý je špecifický tým, že smeruje proti páchatelovi, ktorý bol ešte pred konaním páchatelja ochotný naplniť znaky skutkovej podstaty trestného činu, do ktorej patrí objednávateľom objednaný a konkretizovaný trestný čin.¹¹

Objednávateľstvo je veľmi nebezpečná forma účasti, ktorú objednávateľ využije na páchanie obzvlášť závažných násilných a majetkových trestných činov, napr. na spáchanie trestného činu vraždy, najmä pri vyrovnávaní si účtov medzi podnikateľmi alebo na riešenie mocensko-politických problémov a pod. Z hľadiska trestnej zodpovednosti sa vyžaduje, aby objednávateľ výslovne požiadal inú fyzicky trestne zodpovednú osobu na spáchanie určitého trestného činu, o ktorý sa páchatel' musí pokúsiť alebo dokončiť. V inom prípade preukázanej účasti by mohol byť objednávateľ postihnutý len za formu prípravy na zločin podľa § 13 Trestného zákona.¹²

III. 4 Pomocník

Pomocníkom je ten, kto poskytol inému pomoc na spáchanie trestného činu, najmä zadovážením prostriedkov, odstránením prekážok, radou, utvrdzovaním predsavzatí, sľubom pomôcť po trestnom čine. Je osoba, ktorá podporuje hlavného páchatelja ešte pred spáchaním trestného činu.

Formy pomoci Trestný zákon ustanovuje demonštratívne, pričom rozlišujeme pomoc:

- *fyzickú, najmä zadováženie prostriedkov, odstránenie prekážok,*
- *psychickú, najmä radou, utvrdzovaním predsavzatí, sľubom prispieť po čine.*

Pomoc môže mať formu konania (napr. dovoz na miesto činu) alebo zdržania sa konania (opomenutia) V takomto prípade sa konaním rozumie aj opomenutie

11 KUBIČKA, R. Objednávateľ v revidovanom Trestnom zákone Slovenskej republiky. In *Trestnéprávní revue*, 1/2019, s. 13-19.

12 KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Pízeň : Aleš Čeněk, 2018, s. 195.

takého konania, na ktoré bol páchatel podľa okolností a svojich pomerov povinný; musí však ísť o osobitnú povinnosť (napr. vrátnik obchodnej spoločnosti úmyselne „zabudne“ zatvoriť okno v úmysle poskytnúť podporu páchatelovi trestného činu). Opomenutie všeobecnej povinnosti v zásade nie je trestné ako pomoc na trestný čin, ale môže byť postihnuté ako samostatný trestný čin (napr. neoznámenie trestného činu podľa § 340 Trestného zákona).

Z hľadiska objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu sa na trestnú zodpovednosť pomocníka vyžaduje, aby tu existoval príčinný vzťah medzi jeho konaním a trestným činom páchatela. Na naplnenie pojmu „pomoc“ postačuje, aby pomocník spáchanie trestného činu uľahčil, pričom nemusí umožniť jeho spáchanie. Ak páchatel poskytnutú pomoc nevyužil (napr. na miesto činu neprišiel odcudzeným motorovým vozidlom) o pomoc ide len vtedy, ak jeho pomoc spôsobilá aspoň ako pomoc psychická. V rámci subjektívnej stránky trestného činu sa vyžaduje, aby úmysel pri pomoci smeroval ku konkrétnemu trestnému činu. Je možný úmysel priamy alebo nepriamy, pokiaľ pomocník nechce pomoc priamo poskytnúť, ale koná s vedomím (je uzrozumený), že jeho pomoc môže byť využitá na spáchanie trestného činu. V oboch prípadoch musí úmysel účastníka zahŕňať aj všetky skutočnosti subjektívneho charakteru (napr. pohnútky, motív, cieľ trestného činu), ktoré charakterizujú trestný čin páchatela (účastník sám z tej pohnútky konať nemusí, postačuje, keď je s ňou uzrozumený).¹³ Ak sa úmysel pomocníka vzťahuje aj na okolnosti podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby, pomocníkovi sa uloží trest podľa vyššej trestnej sadzby.¹⁴

IV. Trestnosť účasti

Na trestnú zodpovednosť a trestnosť účastníka sa použijú ustanovenia o trestnej zodpovednosti páchatela, ak Trestný zákon nestanovuje inak (§ 21 ods. 2). Z takejto konštrukcie vyplýva, že trestnosť účasti sa posudzuje podľa dvoch zásad:

1. *podľa zásady závislosti,*
2. *podľa zásady samostatnosti.*

Tieto pojmy však Trestný zákon nepoužíva, používa ich len teória trestného práva.¹⁵ Tieto zásady sa v trestnom práve neuplatňujú izolovane.

13 BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon – Všeobecná časť. Komentár*. I. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 144.

14 R 42/1954.

15 IVOR, J. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava : IURA EDITION, 2010, s. 277.

IV. 1 Zásada akcesority (závislosti)

Zásada akcesority (závislosti) znamená, že trestnosť účastníka je závislá od trestnej zodpovednosti páchatela a jeho trestnosti. Uvedené tvrdenie možno podporiť tým, že v zmysle Trestného zákona sa posúdi konania účastníka podľa toho istého ustanovenia osobitnej časti Trestného zákona ako konanie páchatela. Pri konaní účastníka sa tiež prihliadne k tomu do akého vývinového štádia sa trestný čin páchaný páchatelom dostal, t. j. či bol dokonaný, alebo sa oň páchatel pokúsil, prípadne, či ho pripravoval. V prípade účastníka (organizátora, návodcu, objednávateľa alebo pomocníka) súd prihliadne na význam a povahu ich účasti na spáchanom trestnom čine. V prípade organizátorstva Trestný zákon uvedenú okolnosť umožňuje posúdiť ako priťažujúcu okolnosť podľa § 37 písm. k) Trestného zákona.

Zároveň možno zvýrazniť, že zánik trestnosti páchatela (napr. dobrovoľným upustením od ďalšieho konania potrebného na dokonanie trestného činu (§ 14 ods. 3 Trestného zákona), účinnou ľútosťou (§ 85, § 86 Trestného zákona), premľčaním trestného stíhania (§ 87 Trestného zákona), nie je prekážkou trestnosti účastníka¹⁶ Tento zánik nemení účastníctvo na prípravu. V tomto prípade už ide o účastníctvo, bez ohľadu na to, že trestnosť činu hlavného páchatela zanikla. Spôsobu zániku trestnosti sa viažu len k určitej osobe.

IV. 2 Zásada samostatnosti

Zásada samostatnosti, na rozdiel od zásady akcesority, znamená nezávislosť účastníctva a jeho trestnosti od hlavného trestného činu.

Zásada samostatnosti sa uplatní v prípade, ak trestný čin hlavného páchatela nedospel aspoň do štádia pokusu. V takomto prípade môže byť účastník (organizátor, návodca, objednávateľa pomocník) zodpovedný za prípravu na zločin (§ 13 Trestného zákona).¹⁷

Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd pri príprave na zločin a pri pokuse trestného činu prihliadne aj na to, do akej miery sa konanie páchatela priblížilo k dokonaniu trestného činu, ako aj na okolnosti a dôvody, pre ktoré k dokonaniu trestného činu nedošlo (§ 34 ods. 5 písm. c) Trestného zákona).

¹⁶ Primerane pozri R 58/1973.

¹⁷ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon - Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie.* Praha : C. H. Beck, 2010, s. 139.

Aplikácia zásady samostatnosti prichádza do úvahy aj v prípade, keď účastník zorganizuje, navedie, objedná alebo pomáha k činu osoby trestne zodpovednej z dôvodu veku alebo nepríčetnosti. V tomto prípade účastník nevie, že osoba nie je trestne zodpovedná (v prípade, ak by to vedel, mohlo by ísť o nepriame páchatelstvo). Osoba z dôvodu nepríčetnosti alebo nedostatku veku nemôže byť páchatelom ani spolupáchatelom trestného činu ani pokusu. Zásada akcesority vylučuje, aby bol organizátor, návodca, objednávateľ alebo pomocník za takýto čin postihnutý ako účastník. Pri zločinoch prichádza do úvahy zodpovednosť za niektorú formu prípravy na zločin (§ 13).

Zásada samostatnosti sa uplatňuje aj v prípade vybočenia, tzv. excessu (*excessus mandati*), ku ktorému môže dôjsť tak na strane účastníka, ako aj na strane hlavného páchatela. Platí zásada, že každý účastník zodpovedá len za tie následky, ktoré zavinil. Ak na strane hlavného páchatela došlo k vybočenia z rámca organizátorstva, návodu, objednávania alebo pomoci a páchatel spáchal menej závažný trestný čin, než je ten, ku ktorému účastníctvo smerovalo, organizátor, návodca, objednávateľ alebo pomocník nie sú zodpovední za účastníctvo na tomto trestnom čine (§ 21 Trestného zákona), ale za prípravu (§ 13 Trestného zákona) na ťažší trestný čin (zločin), pokiaľ to povaha trestného činu pripúšťa.¹⁸

Rovnako tiež platí, že v prípade, ak dôsledku vybočenia, tzv. excessu došlo na strane páchatela k spáchaniu ťažšieho trestného činu než toho, ku ktorému účastníctvo smerovalo, návodca zodpovedá len za trestný čin, na ktorý navádzal.

V prípade, ak závažnejšia forma trestného činu je okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby pri trestnom čine, ku ktorému účastníctvo smerovalo, potom účastník za splnenia podmienok uvedených v § 18 Trestného zákona môže byť zodpovedný podľa toho istého ustanovenia trestného činu ako páchatel.

V. Záver

Na základe týchto skutočností možno konštatovať, že účastníctvo na trestnom čine rozširuje trestnú zodpovednosť trestnoprávne zodpovedných subjektov podieľajúcich sa na páchaní trestného činu v tých prípadoch, keď nedošlo k páchatelstvu alebo spolupáchatelstvu. Výnimku z tohto konštatovania

18 IVOR, J. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava : IURA EDITION, 2010, 532 s.

predstavujú niektoré úmyselné trestné činy, ktorých skutkové podstaty obsahujú niektoré formy účasti, ktoré sa postihujú ako dokonané trestné činy (napr. trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva podľa § 152 Trestného zákona alebo trestný čin účasti na samovražde podľa § 154 Trestného zákona). Dôsledné skúmanie podmienok ustanovených v Trestnom zákone vo vzťahu k účasti je predpokladom k vyvodeniu trestnej zodpovednosti účastníka.

Účastenství na trestném činu, pluralita pachatelů v trestním právu

JUDr. Radek Doležel

Nejvyšší soud České republiky

Ani české trestní právo nepřehlídí, že do trestné činnosti může v obecném smyslu ingerovat větší množství osob. Mohou to být pachatelé či spolupachatelé, kteří zejména svým jednáním naplňují znaky některé ze skutkových podstat definovaných v trestním zákoníku, dále osoby, které takto přímo nečiní, ale podílí se na úspěšném spáchání trestného činu souvisejícími aktivitami, další subjekty se mohou účastnit nakládání s výnosy z trestné činnosti nebo následně, po činu, jeho pachatelům pomáhat, aby unikli trestnímu stíhání apod. Uvedenou ingerenci více osob označujeme jako trestná součinnost, byť se tak děje v teorii, trestní zákoník s uvedeným, velmi širokým pojmem nepracuje. Trestní právo nicméně na zmíněné situace, různým způsobem, reaguje, protože ingerence více osob může zvyšovat závažnost trestné činnosti, na které se podílí, neboť jejich síly se sčítají, mohou se vzájemně podporovat a zvyšovat tak pravděpodobnost úspěchu útoku, dosažení závažnějšího následku nebo třeba zakrytí stop.

Ve svém příspěvku se zaměřím na účastenství v užším smyslu, které tvoří výseč z onoho širokého pojmu trestná součinnost, a to nejprve stran jeho zařazení s teoretického pohledu a následně bych zmínil dvě rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky z poslední doby, která se jednou ze zásad, týkajících se účastenství, významným způsobem zaobírala.

Pod zmíněný pojem účastenství na trestném činu podřazujeme trestněprávně relevantní aktivity osob, tzv. účastníků, kteří sice sami nepáchají trestný čin jako pachatelé nebo spolupachatelé, a tedy nenaplňují znaky některé skutkové podstaty, ale svým jednáním přispívají k tomu, aby jiná osoba, pachatel či spolupachatel (spolu se kterými je zahrnujeme pod pojem účastenství v širším smyslu), svůj trestný čin úspěšně spáchal či spáchali.

Účastenství, popsané v § 24 odst. 1 trestního zákoníku, je možné ve třech formách. Především účastníkem na trestném činu může být organizátor, tedy osoba, která trestný čin zosnuje nebo řídí, což může zahrnovat jednání ve smyslu iniciace, plánování, rozdělení úloh apod. Druhou formou účastenství je návod, kdy návodce vzbuzuje v pachateli rozhodnutí spáchat trestný čin.

Posledním možným účastníkem je pomocník jako osoba, která ve fyzické nebo psychické rovině vytváří podmínky pro snadnější spáchání trestného činu.

V obecném smyslu pro zmíněné formy účastenství platí následující zásady. Jsou hierarchicky seřazeny od nejnebezpečnější formy (organizace) po nejméně nebezpečnou (pomoc), což dále značí, že pokud účastník naplní svým jednáním znaky více forem, je posouzen podle nejzávažnější z nich. Účastník se jich může dopustit pouze úmyslně, a současně ve vztahu pouze k úmyslnému trestnému činu, když v obou případech je možný úmysl přímý i nepřímý. Mezi jednáním účastníka a hlavního pachatele musí být příčinný vztah, tzn., musí platit, že k jednání hlavního pachatele by bez jednání účastníka buď nedošlo vůbec anebo alespoň odlišně. Na trestní odpovědnost a trestnost účastníka se potom použijí ustanovení týkající se pachatele.

Poslední významnou zásadou, ovládající posouzení účastenství na trestném činu, je zásada akcesority. Akcesorita neboli závislost značí, že postavení účastníka a možnost dovození jeho trestní odpovědnosti zásadně závisí na posouzení jednání pachatele hlavního trestného činu. Konkrétně řečeno, tento pachatele musí hlavní trestný čin buď spáchat, nebo se o něj alespoň pokusit. Pokud se tak nestane, trestní odpovědnost za účastenství ve smyslu § 24 trestního zákoníku dovodit nelze, neboť je není k čemu vztahovat. Podle jiného ustanovení může být taková osoba postižena pouze jako pachatel trestného činu ve fázi přípravy podle § 20 trestního zákoníku, ovšem jen v případě, pokud její jednání směřovalo ke spáchání zvláště závažného zločinu (tj. úmyslného trestného činu s horní hranicí trestní sazby alespoň 10 let), u něhož navíc trestní zákoník ve zvláštní části trestnost přípravy stanoví. Je tomu tak proto, že znaky přípravy trestného činu je možné naplnit i jednáním odpovídajícím jednáním podřaditelným pod účastenství, tj. organizací, návodem i pomocí.

Lze z teoretického pohledu doplnit, že opakem zásady akcesority je zásada osamostatnění, jejíž užití znamená možnost samostatného postihu účastníka bez ohledu na postup hlavního pachatele a jeho trestněprávní hodnocení, tedy neklade zásadní nároky na trestný čin hlavního pachatele.

Navzdory zásadě akcesority trestní praxe vnímá, že v některých případech, byť jsou znaky účastenství naplněny a byl spáchán hlavní trestný čin či pokus o něj, záměry účastníka a hlavního pachatele se neprotkly v úplném rozsahu. V takových případech tzv. excesů zjednodušeně řečeno platí, že pokud hlavní pachatel spáchá závažnější trestný čin, než ke kterému směřoval své jednání

účastník, je účastník odpovědný jen za takový delikt, který organizoval, k němuž naváděl nebo kterému pomáhal. Jestliže hlavní pachatel naopak spáchá méně závažný trestný čin, je účastník odpovědný buď za přípravu závažnějšího trestného činu, k němuž své jednání směřoval, je-li příprava v daném případě podle trestního zákoníku trestná, nebo, není-li tomu tak, pouze za účastenství na méně závažném trestném činu, když závažnější momenty jeho účastnického jednání lze zohlednit jenom ve výroku o trestu.

Z uvedeného je zřejmé, že poměrně významnou zásadou ovládající posouzení jednání určité osoby jako účastníka na trestném činu je zásada akcesority, kterou se zabírala dvě rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, s nimiž bych Vás rád seznámil. Je namístě zmínit, že obě byla schválena k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, což jejich význam, resp. význam jejich závěrů, podtrhuje.

V prvním z nich, v usnesení ze dne 13. 12. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1029/2017, uveřejněném pod sp. zn. 28/2018 Sb. rozh. tr. , se po skutkové stránce jednalo o následující. Obviněný byl dlužníkem věřitele, třetí osoby (přesněji řečeno, dlužnický vztah byl mezi obchodními korporacemi těmito osobami ovládanými, což však není z pohledu účastenství podstatné, a proto pro přehlednění tuto okolnost potlačím), přičemž mu nabídl splnění dluhu tím způsobem, že vystaví fiktivní faktury za údajné dodávky zboží či služeb, které si věřitel vloží do účetnictví a následně uplatní v daňovém řízení, což mu umožní získání nadměrného odpočtu na DPH, v hodnotě dluhu, který mu tak bude „uhrazen“. Věřitel nicméně nabídku neakceptoval a doručené faktury nijak neužil. Jednání obviněného bylo obžalobou posuzováno, jako pokus trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 21 odst. 1, § 240 odst. 1 trestního zákoníku, s čímž se však soudy činné ve věci v prvním i ve druhém stupni neztotožnily a žádnou trestní odpovědnost obviněného neshledaly. Následně bylo podáno dovolání nejvyšším státním zástupce a věc byla předložena k projednání Nejvyššímu soudu. V dovolání byla akceptována nemožnost kvalifikace, předložené obžalobou, ale současně byla namítána potřeba posoudit jednání obviněného jako trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 2 trestního zákoníku, kterého se dopustí, kdo v účetních knihách, zápisech nebo jiných dokladech sloužících k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, a ohrozí tak majetková práva jiného nebo včasné a řádné vyměření daně. Jedná se totiž o delikt ohrožovací, jenž ve vztahu k včasnému a řádnému vyměření daně postihuje již jednání přípravného charakteru.

Nejvyšší soud po přezkoumání věci především konstatoval, že obviněný nenaplnil ani znaky tohoto trestného činu (podle § 254 trestního zákoníku), neboť reálně, v důsledku úplné rezignace na jakékoli nakládání s fiktivními fakturami ze strany věřitele, nenastalo ani ohrožení řádného vyměření či výběru daní.

Současně Nejvyšší soud uvedl, že podstatou jednání obviněného byl návod vůči věřiteli, aby se dopustil daňového trestného činu, a to s ohledem na plánovaný rozsah zkrácení daně podle § 240 odst. 1 trestního zákoníku, byť subsidiárně nelze vyloučit ani návod k trestnému činu zkrácení údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 2 trestního zákoníku. Jednalo se ovšem o tzv. návod nezdařený, protože se obviněnému nepodařilo vzbudit ve věřiteli rozhodnutí spáchat zamýšlený delikt. Vzhledem k tomu, že trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 trestního zákoníku není zvláště závažným zločinem (a již vůbec tak tomu není stran méně závažného trestného činu podle § 254 trestního zákoníku), nelze jednání obviněného posoudit ani jako přípravu trestného činu (kterou by obecně vzato vytváření fiktivních faktur pro zmíněné účely být mohlo). V takovém případě tzv. nezdařeného návodu je tudíž v důsledku existence zásady akcesority nutné shledat jednání obviněného beztrestným. Obdobný závěry by bylo namísto dovodit i v případě tzv. návodu bezvýsledného, tj. tedy pokud by návod sám o sobě úspěšný byl, nicméně rozhodnutí navedený hlavní pachatel by trestný čin přesto nespáchal, ani se o něj nepokusil.

Nejvyšší soud doplnil, že akcesorita ve smyslu trestního zákoníku je spíše akcesoritou přísnou, kterou je ve spojení s omezenou možností posouzení jednání jako přípravy trestného činu nutné vnímat jako snahu zákonodárce o upřednostnění dekriminalizace případů vzdálených dokonání trestného činu. Dovolání nejvyššího státního zástupce proto bylo odmítnuto.

Druhé rozhodnutí Nejvyššího soudu, usnesení ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1411/2016, publikované pod č. 43/2018 Sb. rozh. tr. , se týkalo skutkového děje, v jehož rámci hlavní pachatel napadl poškozeného úderem teleskopického obušku do hlav a poté ho opakovaně bodnul nožem do hrudníku. Tento útok byl s přihlédnutím ke všem okolnostem, tedy zejména k jeho způsobu a intenzitě a rovněž s přihlédnutím k tomu, že k úmrtí poškozeného díky včasné a odborné lékařské pomoci nedošlo, posouzen jako pokus zločinu vraždy podle § 21 odst. 1, § 140 odst. 1 trestního zákoníku. V téže věci bylo současně vedeno trestní stíhání proti obviněnému jako účastníkovi, jenž v době agrese pachatele hlavního trestného činu bránil dalším osobám v pomoci poškozenému tím, že vytáhl pistoli a mířil s ní na ně, čímž tomuto pachateli spáchání deliktu usnadnil.

Popsané jednání obviněného bylo, s ohledem na zjištěný exces hlavního pachatele (obviněný prokazatelně věděl o použití obušku, nikoli již o použití nože), posouzeno jako účastenství ve formě pomoci podle § 24 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku k pokusu zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, 2 písm. g) trestního zákoníku, v souběhu s přečinem výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku.

Obviněný se s uvedenou kvalifikací neztotožnil a poté, co bylo zamítnuto jeho odvolání, podal dovolání, opírající se o více námitek, k Nejvyššímu soudu. I Nejvyšší soud shledal dovozené posouzení útoku obviněného jako správným, zaobíral se však mimo jiné i námitkou správnosti aplikace kvalifikované skutkové podstaty ve vztahu k jednání obviněného, a to v návaznosti na zásadu akcesority.

Obviněný byl, jak již bylo řečeno, shledán vinným mimo jiné pomocí k pokusu zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, 2 písm. g) trestního zákoníku. Naplnění kvalifikované skutkové podstaty podle § 145 odst. 2 písm. g) trestního zákoníku nastane, jestliže se pachatel deliktu podle odst. 1 dopustí opětovně nebo poté, co spáchal jiný zvlášť závažný zločin spojený s úmyslným způsobením těžké újmy na zdraví nebo smrti nebo jeho pokus.

Její užití na straně účastníka (pomocníka) by bylo zcela v souladu se zásadou akcesority, pokud by ji svým jednáním naplnil hlavní pachatel a účastník (pomocník) by mu s vědomím její existence úmyslně pomáhal. V předmětné věci ovšem hlavní pachatel podmínku opětovnosti nenaplňoval, ale byla dána pouze u obviněného coby účastníka.

Nejvyšší soud k této otázce konstatoval, že je nepochybně namístě zohlednit zásadu akcesority, platnou pro účastenství ve smyslu trestního zákoníku. Současně ovšem doplnil, že tuto zásadu nelze vnímat až s takovými důsledky, že by „slepě“ sledovala trestnost hlavního pachatele. Proto v případě okolností zcela osobního významu, jakou je opětovnost, je namístě ji zohlednit u osoby, u níž se vyskytují, tedy rovněž u účastníka, a to i pokud není dána u hlavního pachatele, a poté ji promítnout do konečné právní kvalifikace. Nejvyšší soud k tomu podpůrně poukázal na některé dřívější závěry soudní praxe, umožňující odlišnou kvalifikaci jednání hlavního pachatele a účastníka, zejména, podle nichž trestnosti účastníka nemusí být na překážku existence některých důvodů beztrestnosti nebo nestíhatelnosti na straně hlavního pachatele (např. v případě promlčení). Rovněž zmínil i přiřítání přitěžujících okolností při určování trestní sazby a výměry trestu,

kdy některé okolnosti mohou být zohledněny u hlavního pachatele i účastníka, avšak jiné jen u jedné z těchto osob.

Dovolání obviněného bylo tudíž odmítnuto.

Z uvedených rozhodnutí je podle mého názoru možné k problematice účastenství na trestném činu dovodit následující dva dílčí závěry.

Právní posouzení účastenství je ovládáno zásadou akcesority, tedy závislostí trestní odpovědnosti účastníka na trestní odpovědnosti pachatele hlavního trestného činu. Tato závislost je spíše těsnější či přísnější a může ve svém důsledku znamenat, že se určitá osoba dopustí jednání naplňujícího jinak znaky účastenství, tedy pojme zlý úmysl a tento plně projeví (např. učiní vše proto, aby navedla potencionálního hlavního pachatele ke spáchání trestného činu), přesto, pokud hlavní pachatel ke spáchání trestného činu nepřistoupí (ani ve fázi pokusu), je trestní odpovědnost zmíněné osoby, s výjimkou případů, u nichž je možné jejich posouzení jako přípravy k trestnému činu, vyloučena. Výchozím bodem pro takový přístup je rozhodnutí zákonodárce o spíše dekriminalizaci jednání časově vzdálenějších dokonání trestného činu, byť v obecném smyslu je možný i přístup jiný, represivnější.

Určitým rozvolněním zásady akcesority potom mohou být, vedle již dříve dovozených výjimek (např. při existenci některých důvodů beztrestnosti nebo nestíhatelnosti na straně hlavního pachatele) okolnosti osobní povahy, které, ač u hlavního pachatele dány nejsou, mohou být přičteny či zohledněny v trestní odpovědnosti pouze na straně účastníka, aniž by tím akcesorita (závislost) byla narušena nebo popřena. Jedná se o upřesňující výkladový závěr soudní praxe, který na straně jedné akceptuje zákonnou úpravu, ale současně na straně druhé zdůrazňuje potřebu individuální odpovědnosti ve vztahu k takovým osobním okolnostem, které by, při výkladu dosahu zásady akcesority *ad absurdum*, byly z přičtení účastníkovi v rámci výroku o vině v podstatě vyloučeny.

PLURALITA ÚČASTNÍKOV PRÁVNÝCH VZŤAHOV V HMOTNOM A PROCESNOM PRÁVE

Kristián Csach (ed.)

Vydavateľ: Justičná akadémia Slovenskej republiky

Rok vydania: 2019

Náklad: 250 ks

Rozsah strán: 176

Vydanie: prvé

Nepredajné

Za odbornú a jazykovú stránku publikácie zodpovedajú autori.

Všetky práva vyhradené.

Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

© Justičná akadémia Slovenskej republiky

ISBN: 978-80-973526-0-8

EAN: 9788097352608

